

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**TARİHİ SÜREÇTE KOSOVA SORUNU VE
ULUSLARARASI BOYUTU**

**Hazırlayan
Ömer KÖSEALİOĞLU**

**Danışman
Prof. Dr. Mehmet ÖCAL**

Yüksek Lisans Tezi

**Ekim 2018
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**TARİHİ SÜREÇTE KOSOVA SORUNU VE
ULUSLARARASI BOYUTU**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Ömer KÖSEALİOĞLU**

**Danışman
Prof. Dr. Mehmet ÖCAL**

**Ekim 2018
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Ömer KÖSEALİOĞLU

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“Tarihi Süreçte Kosova Sorunu ve Uluslararası Boyutu” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Enstitüleri Tez Hazırlama ve Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Ömer KÖSEALİOĞLU

Danışman

Prof. Dr. Mehmet ÖCAL

Uluslararası İlişkiler ABD Başkanı

Prof. Dr. Ayşe Aslıhan ÇELENK

KABUL VE ONAY

Prof. Dr. Mehmet ÖCAL danışmanlığında Ömer KÖSEALIOĞLU tarafından hazırlanan “Tarihi Süreçte Kosova Sorunu ve Uluslararası Boyutu” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

28 / 08 / 2018

(Tez savunma sınav tarihi yazılacaktır.)

JÜRİ:

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Öcal

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Damla Muesil

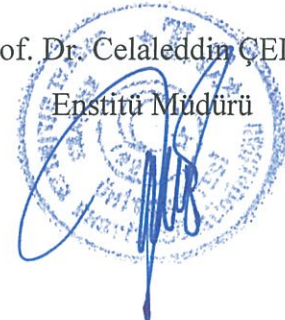
Üye: Prof. Dr. Mustafa Demirci

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 24/09/2018 tarih ve 37 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

24 / 09 / 2018

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığını ilan ettiğinden beri yaklaşık 10 yıllık bir maziye sahip olan Kosova'nın tarihi altyapısı birçok yönden ilgi çekicidir. Kosova'yı tarihin kendilerine bir lütfu olarak gören Sırlar için bu bölge, taşıdığı manevi önem nedeniyle daima Sırbistan'ın vazgeçilmez bir parçası olarak görülmüştür. Sırlar iddialarını tarihsel hak sahipliği üzerinden şekillendirirken, Kosova'daki nüfus oranları %96'ları bulan Arnavutlar ise bu iddialara atalarına atıfta bulunarak karşılık verirler. Dolayısıyla Kosova'nın ve daha geniş perspektifte Balkanlar'ın tarihsel yapısının incelenmesi Kosova'nın bağımsızlığı ekseninde Sırp-Arnavut mücadelesinin ve bunun günümüze yansıyan etkilerinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Balkanlarda tarih boyunca birçok kavim ve uygarlık barınma imkanı bulmuş olsa da, buradaki coğrafi şartlar herhangi bir uygarlık ya da devletin bölgeye tam olarak hakim olmasına engel olmuştur. Bu nedenle zaman içerisinde kendine özgü küçük bir medeniyet haline gelen ve birçok kavime ev sahipliği yapan bölgede sükunet Osmanlı hakimiyeti dönemi dışında hemen hemen hiç sağlanamamıştır. Bölgedeki başlıca etnik unsur olan Slavlar ve tarihsel süreçte kurdukları birlikler Balkanların özgün niteliklerini edinmesinde önemli rol sahibi olmuşlardır. Ateş çemberinin odağında yer alan Kosova'daki sorunun ilk belirtileri Osmanlı hakimiyetinin sona erdiği milliyetçilik yüzyılında başlamış, Yugoslavya birliği ile de bir etnik problem olarak su yüzüne çıkmıştır. Sorun, 1990'larda Sırların etnik hareketına bağlı olarak uluslararası alana taşınmıştır. NATO güçlerinin müdahalesini beraberinde getiren bu durum neticesinde uluslararası desteğin katkılarıyla Kosova Arnavutları aşamalı olarak önce özerklik, ardından denetimli bağımsızlık ve nihayetinde tam bağımsızlık kazanmışlardır.

“Tarihi Süreçte Kosova Sorunu ve Uluslararası Boyutu” başlığını taşıyan bu çalışmada, Balkanların merkezinde doğan, aşırı milliyetçiliğin çatısında büyüyen ve kanlı çatışmalara sahne olan Kosova sorunu detaylarıyla analiz edilmektedir. Çalışmanın sağlıklı bir temelde yürütülebilmesi için Birinci Bölümde Milliyetçilik ve Kimlik sorunu üzerinden Kosova ve Komşuları değerlendirmeye alınmıştır. İkinci Bölüm ise geçmişten bugüne Kosova Sorununu uluslararası boyutta irdelemektedir. Bu bağlamda geçmişten geleceğe yönelik değerlendirmelerin yer aldığı çalışma, Kosova'nın geleceğine ve uluslararası ilişkiler açısından önemine dikkat çekmektedir.

Bu çalışmamda bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanıma ve diğerk hocalarıma teşekkür ederim.

Ömer KSEALİOğLU

Kayseri, Ekim 2018

TARİHİ SÜREÇTE KOSOVA SORUNU VE ULUSLARARASI BOYUTU

Ömer KÖSEALIOĞLU

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2018
Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖCAL

ÖZET

Kosova, 1974 Anayasası ile Sırbistan içerisinde hukuki özerklik elde ederek Yugoslavya'da bulunan diğer halklarla eşit kültürel haklara sahip olmuştur. Ancak Yugoslavya içerisindeki bu cumhuriyetlerinin sahip olduğu ayrılma hakkı Kosova'ya tanınmamıştır. Sırbistan'ın 1989'da Kosova'nın özerkliğini kaldırması bölgedeki şiddet girdabına ivme kazandırırken, Kosova'nın bağımsızlık sürecini hızlandıran en önemli olaylardan biri olmuştur. Milliyetçilik çatısı altında birleşen Arnavut gruplar silahlı direniş hareketi için UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu)'yı kurmuşlardır. Bu noktadan sonra önüne geçilemeyen katliamların, göçlerin ve insan hakları ihlallerinin bölgenin tamamını tehdit etmesi nedeniyle NATO 1999'da Yugoslavya'ya müdahale etmiştir. Neticede Yugoslav ordusunun Kosova'dan çekilmesi sağlanarak şiddet durdurulmuştur. Bölgede BM denetiminde geçici bir yönetimin kurulmasının ardından yeniden inşa süreci başlamıştır. Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen görüşmeler bir sonuca varamayınca Kosova 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bu gelişme sorunun çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Bir taraftan Sırbistan Kosova'yı hala kendisine bağlı olarak görürken, diğer taraftan da Kosova'nın kuzey bölgelerinde sayıca fazla olan Sırlar ile Arnavutlar arasında zaman zaman çatışmalar yaşanmaktadır. Kosova hükümetini tanımayan ve Sırbistan'dan destek alan kuzey Kosova Sırları, kendi paralel kurumlarını kurarak bölgeyi yönetmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Sırbistan, Milliyetçilik, Arnavutluk, Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Birliği.

THE HISTORICAL PERIOD AND THE INTERNATIONAL DIMENSION OF THE KOSOVO CONFLICT

Ömer KÖSEALİOĞLU

Erciyes University, Institute for Social Sciences

M. Sc. Thesis, August 2018

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet ÖCAL

ABSTRACT

Kosovo, obtaining legal autonomy within Serbia and Yugoslavia in the 1974 Constitution has been of equal cultural rights with other peoples. However, the right of secession for these republics in Yugoslavia is not recognized in Kosovo. Serbia's removal of Kosovo's autonomy in 1989 was one of the most important events that accelerated Kosovo's independence process, accelerating the violence in the region. Albanian groups united under the roof of nationalism established the UCK (Kosovo Liberation Army) for the armed resistance movement. NATO intervened in Yugoslavia in 1999 because massacres, migrations and human rights violations that could not be avoided after this point threatened the entire region. As a result, violence has been halted by withdrawing the Yugoslav army from Kosovo. After the establishment of a temporary management under UN control in the region, the reconstruction process has begun. Kosovo declared its unilateral independence in 2008, when negotiations on the determination of Kosovo's final status could not be concluded. However, this development does not mean that the problem is solved. On the one hand, Serbia still sees Kosovo as dependent, while on the other side there are occasional conflicts between Serbs and Albanians, who are numerous in Kosovo's northern territories. Northern Kosovo Serbs who do not recognize the Kosovo government and are backed by Serbia are managing the region by establishing their own parallel institutions.

Keywords: Kosovo, Serbia, Nationalism, Albania, United Nations, NATO, European Union.

İÇİNDEKİLER

TARİHİ SÜREÇTE KOSOVA SORUNU VE ULUSLARARASI BOYUTU

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI.....	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOSOVA VE KOMŞULARI

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Yöntem	4
1.2. Teorik Çerçeve	5
1.2.1. Milliyetçilik	7
1.2.2. Kimlik ve Ötekileştirme.....	12
1.2.2.1. Küresel Sistemde Kimlik Tartışmaları.....	12
1.2.2.2. Kimliğin ‘Öteki’ Üzerinden Yapılandırılması	15
1.2.2.3. Kimlik Tartışmalarında Medyanın Rolü Ve Kosova Örneği	18
1.3. Tarih, Kültür ve Hukukun Temelleri	25
1.3.1. Kosova’daki Etnik Yapı	25
1.3.2. Kosova’da Toplum ve Ekonomi.....	32
1.3.3. Kosova’da Kültür ve Çatışma.....	35
1.3.4. Kosova’da Uluslararası Hukuk ve Otonomi Hakkı.....	38
1.4. Milliyetçi Duygular ve Savaş	44

1.4.1. Sırbistan ve Kosova.....	44
1.4.2. Arnavutluk'un Milli Sorunu	49
1.4.3. UÇK'nın Tarihi Üzerine.....	54
1.4.4. Kosova'da 1989 – 1999 Arasında Siyaset ve Savaş	57
1.4.4.1. Dayton Antlaşması ve Kosova Sorunu	59
1.4.4.2. Rambouillet Görüşmeleri ve Kosova Sorunu	61
1.5. Savaş ve Komşu Ülkeler	62
1.5.1. Kosova Sorunu ve Arnavutluk.....	62
1.5.2. Kosova Savaşı ve Makedonya	63
1.5.3. Karadağ.....	65
1.5.4. Bosna Hersek ve Kosova.....	67
1.5.5. Yunanistan ve Kosova Sorunu.....	72
1.5.6. Kosova Savaşı'nın Sırbistan'a Etkileri	73
1.5.7. Kosova Sorunu ve Türkiye.....	75

İKİNCİ BÖLÜM

KOSOVA SAVAŞI VE DÜNYANIN TEPKİSİ

2.1. Prensipler ve Uluslararası Hukuk.....	84
2.1.1. Uluslararası Toplumda Kosova Politikası	84
2.1.2. Uluslararası Hukuk, İnsani Yardım ve Askeri Müdahalenin Yasallaşması.....	88
2.2. Politik Yaptırımlar	90
2.2.1. Kosova Krizi'nde ABD'nin Stratejisi.....	90
2.2.1.1. Yugoslavya'nın Dağılma Süreci ve ABD'nin Balkan Politikası.....	90
2.2.1.2. Dayton Antlaşması'ndan NATO Müdahalesine Kadar ABD'nin Kosova Politikası	93
2.2.1.3. Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve ABD	99
2.2.1.4. Bağımsızlıktan Bugüne Meydana Gelen Gelişmeler	102
2.2.2. Rusya ve Kosova Sorunu	105
2.3. Uluslararası Toplum ve Kosova	107

2.3.1. Krizden Savaşa, Savaştan Yeniden Yapılanmaya	107
2.3.1.1. Yugoslavya Sonrası Dönemde Kosova.....	107
2.3.1.2. Yugoslavya'nın Dağılması ve Kosova Sorunu	110
2.3.1.3. Siyasi Direniş Aşaması ve İbrahim Rugova Hareketi	113
2.3.1.4. Silahlı Mücadele Aşaması: UÇK'nın Faaliyete Geçmesi	114
2.3.1.5. Temas Grubu ve Ramboulliet Görüşmeleri.....	115
2.3.1.6. NATO Müdahalesi ve KFOR	116
2.3.1.7. Kosova'da UNMIK Yönetimi	118
2.3.1.8. Nihai Statünün Belirlenme Süreci ve Martti Ahtisaari Planı	120
2.3.1.9. Kosova'nın Bağımsızlık İlanı.....	121
2.3.2. Birleşmiş Milletler ve Kosova	122
2.3.2.1. Birleşmiş Milletler Kosova İçin Geçici Yönetim Birimi	122
2.3.2.1.1. Kosova'da BM Geçici Yönetim Misyonunun (UNMIK)	
Yapılandırılması.....	122
2.3.2.1.2. UNMIK'in Yetkisi.....	123
2.3.2.1.3. UNMIK'in Özellikleri.....	124
2.3.2.1.4. UNMIK'in Yapısı.....	124
2.3.2.2. UNMIK – Birleşmiş Milletlerin Kosova'daki Misyonu	125
2.3.2.2.1. Birleşmiş Milletler'in Çıkış Stratejisi	126
2.3.2.2.2. Birleşmiş Milletler Ve Kosova'nın Statüsü	127
2.3.2.2.3. Statünün Belirlenme Süreci	128
2.3.2.2.4. Kosova'nın Geleceği – Olası Senaryolar Ve Statü Seçenekleri ...	129
2.3.2.2.5. Martti Ahtissari'nin Planı ve Kosova'da Cumhuriyetin İlanı.....	129
2.3.3. Avrupa Birliği ve Kosova'daki Savaş.....	130
2.3.3.1. AB Kosova İlişkilerinin Geçmişi ve Bugünü.....	130
2.3.3.2. Kosova Krizi Karşısında AB'nin Yaklaşımı	131
2.3.3.3. Kosova'nın Statüsünün Belirlenmesi Sürecinde AB'nin Politikası ...	132
2.3.3.4. Bağımsızlık İlanından Sonra AB-Kosova İlişkileri	133

2.3.3.4.1. Ekonomik İlişkiler: Teknik ve Mali Yardımlar	133
2.3.3.4.2. Siyasi İlişkiler: Kosova’da AB Kurumları	135
2.3.3.4.2.1. Kosova Hukuk Misyonu-EULEX	135
2.3.3.4.2.2. Kosova Avrupa Birliği Ofisi	136
2.3.3.4.3. İstikrar ve Ortaklık Süreci	137
2.3.3.5. Kosova’nın AB Yolunda Engel: Kuzey Sorunu-Mitroviça	138
2.3.3.6. AB-Kosova İlişkilerinin Bugünü	139
2.3.4. AGİT ve Kosova Problemi	140
2.3.5. Uluslararası Toplum ve Kosova’nın Yeniden İnşası.....	143
2.3.5.1. Kosova’da Savaş/ Çatışma Sonrası Güvenliğin Sağlanma Süreci	143
2.3.5.2. Devlet İnşası Süreci	146
2.3.5.3. Kurumların İnşası Süreci	150
2.3.5.4. Kosova’da Yeniden Yapılandırma Sürecinin Değerlendirilmesi	153
SONUÇ	157
KAYNAKÇA	160
EKLER	181
EK-1: Kosova Siyasi Haritası	181
EK-2: Kosova Etnik Yapı Haritası.....	182
ÖZGEÇMİŞ	183

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACTORD	: Hava Harekatına Hazırlık Emri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ANAP	: Anavatan Partisi
AT	: Avrupa Toplulukları
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CEFTA	: Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
EAR	: Yeniden Yapılandırma Avrupa Ajansı
ECHO	: Avrupa İnsani Yardım Ajansı
ESDP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
EUFOR	: Avrupa Birliği Barış Gücü
EULEX	: Avrupa Birliği Kosova Hukuk Misyonu
EUPT	: AB Planlama Timi
FBİH	: Bosna ve Hersek Federasyonu
FP	: Fazilet Partisi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

ICO	: Uluslararası Sivil Yönetim
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPA	: Katılım Öncesi Yardım
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KEK	: Kosova Elektrik Şirketi
KFOR	: Kosova Barış Gücü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KPC	: Kosova Koruma Gücü
LDK	: Kosova Demokratik Partisi
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OHR	: Yüksek Temsilcilik Ofisi
PTT	: Posta, Telgraf, Telefon
RS	: Sırp Cumhuriyeti
SAA	: İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları
SANU	: Sırbistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi
SFOR	: Güvenlik Gücü
SPONA	: Bağımsız Sırp Dernekleri Hareketi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STM	: İstikrar ve Ortaklık İzleme Mekanizması
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Kosova Koruma Güçleri

UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)
UNMIK	: Birleşmiş Milletler Kosova Geçici İdare Misyonu
UNPROFOR	: Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
YFC, FRY	: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti
YSFC	: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

GİRİŞ

Balkanlar, tarihsel süreçte birçok dil, kültür ve inanışa sahip etnik gruba ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Bölgedeki iktisadi, siyasi ve içtimai birikimin önemi yine bu bölgede hüküm sürmüş olan Bizans, Roma ve Osmanlı gibi devletlere dayanmaktadır. Bu bağlamda kıtaları birbirine bağlayan stratejik yolların güzergahında bulunan Balkan coğrafyası, sahip olduğu geniş ve verimli arazileri ile de Avrupalı ve diğer siyasi güçlerin daima ilgi kaynağı olmuştur. Avrupa'nın büyük siyasi güçlerinin kıta içerisindeki güvenlikleri ve Doğu Avrupa, Adriyatik, Ege ve Akdeniz Havzasındaki egemenlik kaygıları ise bu ilginin alt yapısını oluşturmaktadır.

Yüzyıllarca birçok imparatorluğun karşılaşarak uğruna mücadele etmekten vazgeçemedikleri Balkanlar'ın cazip bir fetih bölgesi olmasının sebepleri Avrupa'nın diğer bölgelerine geçit vermesi, Asya'nın bitişiğinde bulunması ve Afrika'ya yakın olan coğrafi konumudur. Dolayısıyla Balkan topraklarının değerini gözler önüne seren bu durum, aynı zamanda iç çatışmaların, anlaşmazlıkların, isyanların ve kanlı savaşların yaşanmasının da temel nedenini oluşturmaktadır. Geçmişten bugüne siyasi egemenlik ve emperyalizmin etkisiyle büyük trajediler içeren bir siyasi süreç yaşayan Balkanlar'ın, önceki deneyimlerden bir takım farklılıkları bulunsada, enerji hatları üzerinde yer alması günümüzde de istikrarsız bir siyasi hayat sürdürmesine ve etnik milliyetçiliklere yaşam alanı sağlamasına katkıda bulunmaktadır.

Balkan tarihindeki bütün bu yaşanmışlıklar ve stratejiler bölgeyi istikrarsızlığın sembolü haline getirmiştir. Zira Balkanlar'daki kaosların ve siyasi belirsizliklerin temelinde kültürel ve dilsel çeşitliliğin yanında çok milletli siyasi yapı bulunmaktadır.

Balkanları Kosova yönünden değerlendirecek olursak, Balkan yarımadasının merkezinde yer alan Kosova Ovası'nın bu konumunun ona orta ve yeniçağlarda ticaret

yollarının birleştii nokta haline gelme imkanı tanıdığını görüyoruz. Dolayısıyla Kosova gerek Balkanlar'ın siyasi haritasındaki, gerek enerji koridorundaki bu stratejik konumu sayesinde, geçmişten günümüze kadar önemini hiç yitirmemiş bir coğrafyayı ifade eder. Diğer taraftan Kosova'nın sahip olduğu coğrafi konum, tarihsel süreçte bölgeye egemen olan medeniyetlere Asya ile Avrupa arasındaki bağlantı noktasını kontrol edebilme fırsatı vermiştir. Bahsettiğimiz bu birkaç sebep bile Kosova'yı Balkanlarda başlı başına potansiyel çatışma bölgesi yapmaya yeterlidir.

Balkan tarihine bakıldığında bölgede hüküm süren yönetimlerin egemenlikleri boyunca nispi bir düzen ve istikrar sağladıkları gözlemlenmektedir. Fakat Fransız İhtilalinden sonra bağımsızlık isteğine bağlı olarak güçlenen ulusçuluğun etkisiyle imparatorluklar dağılmış, ulus devletler doğmuştur. Barışın sürdürülmesine katkıda bulunamayan bu ulus devletler temelde bölgesel savaşların dışında, her iki dünya savaşının yaşanmasına da sebep olmuşlardır. Söz konusu savaşlardan sonra eski imparatorlukların ardından kurulan yeni devletlerin çoğu ulusçu yapılarını korumuşlar ve bütünleşememişlerdir. Kosova'da 1389'da başlayarak uzun yıllar süren Osmanlı egemenliği ve barışı bölgenin 1912'de Sırbistan'a bağlanmasıyla birlikte sona ermiş, bu tarihten sonra Kosova ve Balkanların birçok yerinde sorunlar ortaya çıkmıştır. Bağlı bulunan idareden ayrılma kapsamında başgösteren bu sorunlar, Kosova çevresinde bulunan devletlerin Kosova üzerindeki amaçlarından da kaynaklanmıştır.

Bu betimleyici (descriptive) araştırmanın konusu, ortaya çıkışından bugüne bölgesel ve uluslararası aktörlerin Kosova Sorunu'na yaklaşımlarının Soğuk Savaş sonrası Balkanların yeniden yapılandırılması çerçevesindeki başarılarını değerlendirmeye yönelik aşağıdaki sorulara cevap bulabilmektir.

1. Kosova Sorunu ekseninde ABD ve Rusya'nın Balkanlar'daki mücadelesi bölgenin yeniden yapılandırılması adına ne tür sonuçlar vermiştir?
2. ABD ve AB ilişkileriyle oluşturulan yeniden yapılandırma birimlerinin Kosova'nın ve Balkanların geleceğine etkisi ne olmuştur?
3. AB üyelik politikası Balkanlar'da ve Kosova'da istikrarın sağlanabilmesi bakımından başarılı olabilmemiş midir?

4. BM ve AB gibi uluslararası aktörlerin yanı sıra ABD ve Rusya gibi büyük siyasi güçlerin Kosova Sorunu özelindeki Balkan politikaları bölgede aşırı milliyetçiliğe çözüm getirebilmiş midir?

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde Balkanlarda milliyetçiliğin tarihsel gelişimi göz önünde tutularak kimlik oluşum süreci ve etnik yapılanma ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin odağında ele alınan Kosova sorunu, başlangıcından NATO müdahalesine kadar bölgesel ve uluslararası aktörlerin politikaları ışığında irdelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise NATO müdahalesinden bağımsızlık sonrası yeniden yapılandırma sürecine kadar uzanan gelişmeleri kapsamaktadır. Bu gelişmeler dahilinde müdahalenin uluslararası toplumda hukuksal yönden değerlendirilmesi, uluslararası toplumun Kosova'daki yapılanması, Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesine dair yaklaşımlar ve bağımsızlık sonrası yeniden yapılandırma sürecinde geline noktanın amacına ne kadar ulaştığı gözler önüne serilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOSOVA VE KOMŞULARI

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Yöntem

Çalışmada bu konunun incelenmeye değer bulunmasının en önemli nedenleri arasında Kosova Sorunu'nun Yeni Dünya Düzeni olarak adlandırılan Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası aktörlerin misyonlarındaki ve üstlendikleri rollerdeki değişimi yansıtan ilk somut tecrübeler arasında yer almasıdır. Kosova Sorunu özelinde bu değişimin ilk örnekleri arasında NATO'nun ilk kez bağımsız bir devletin topraklarına askeri müdahalede bulunması ve insani amaçlı askeri müdahalenin tartışılmaya başlanması, Birleşmiş Milletler'in ilk kez bir ülkenin idaresini üstlenmesi gibi gelişmeler de bulunmaktadır. Etkileri günümüzde de devam eden bu değişimin ışığında söz konusu çalışmanın amacı uluslararası arenada gerçekleşebilecek benzeri gelişmelerin aynı perspektiften değerlendirilmesine katkıda bulunabilmektir.

Betimleyici veya durum saptayıcı araştırmalar adı verilen bu tip araştırmalar ile olgular hakkında sistemli ve düzenli bilgilere sahip olabilmekteyiz. Betimleyici bir araştırmada herhangi bir ilişkinin varlığı veya yokluğu araştırılmaktadır. Örneklemden hareketle evren hakkında geniş bilgi sahibi olabilmekteyiz. Yeni hipotezlerin formüle edilmesi kolaylaşmaktadır. Betimsel araştırmalar (survey) olayların, insan gruplarının bazı özelliklerinin tek tek ne olduğunu veya iki ve daha çok özelliğinin ilişkisel düzeyde nasıl olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Betimleyici araştırmalarla kavramsal modelimiz zenginleşmektedir. Ayrıca bu tip araştırmalarda hipotez, gözlem ve yorumlama aşamalarından geçilmektedir. Çalışmanın hazırlanmasında izlenen yöntem bağlamında içerikteki konu başlıklarına istinaden yazılı ve görsel medyada yayımlanmış çeşitli kitaplar, makaleler, tez çalışmaları, internet kaynakları taranmış ve elde edilen bilgiler araştırmacının katkıları ile özgün olarak derlenmiştir. Çalışma, elde edilen

veriler doğrultusunda Kosova örneğinden yola çıkarak büyük güçlerin çıkarları ve stratejileri doğrultusunda vücut bulan yapıyı ortaya koymaktadır. Diğer taraftan bu gelişme bizlere değişen dünya düzeni hakkında önemli bilgiler de vermektedir. Bu bilgiler yeni hipotezler üretilmesinin önünü açmakta ve bölgedeki gözlem konusu gelişmelere istinaden tarihsel ve global gelişmelerle bağdaştırılarak yapılan yorumların geleceğe ışık tutması sağlanmaktadır. Sonuç bölümünde ise mevcut bilgiler doğrultusunda, yeniden yapılandırma sürecinin amacının ve halihazırda gelinen noktanın çözümlenmesine odaklanılmıştır.

1.2. Teorik Çerçeve

Balkan coğrafyasında çeşitli devletlere dağılmış olan bölge halklarına bakıldığında birinde çoğunluk olan unsurların komşu ülkelerde azınlık konumunda bulunduğu görülmektedir. Bölgede bütün etnik gruplar kendisini yaşadığı bölgenin en eski sahibi saymaktadır. Ayrıca her millet komşusundaki soydaşlarıyla birlikte geniş topraklarda bir devlet kurarak yaşamını sürdürmeyi istemektedir. Bu durum bir taraftan çetin çatışmaların tekrarını tetiklerken, diğer taraftan Balkan milliyetçiliklerinin “tarihsel unutulmamışlıklar”la yaşatılan ve “haksızlığa uğramışlık” düşüncesiyle biçimlendirilen romantik içeriğini gözler önüne sermektedir. Bölge ülkelerinde din, dil ve kültür öğeleriyle şekillenen milliyetçilik dış güçlerin hükümlerine son vermeyi hedefleyen milli hareketin bir ekipmanı haline gelmiştir.¹

Temelini tarihi, dini, kültürel ve etnik gerçeklere dayandıran milliyetçilikler arasında Yunan, Bulgar, Sırp ve Arnavut milliyetçilikleri sayılabilir. Sancak Boşnakları dışında 1990’lar sonrasında ortaya çıkan Boşnak milliyetçiliği soykırıma ve katliama maruz kalma neticesinde gelen tepkisel bir milliyetçiliktir. Fakat Boşnaklar, Müslüman kimlikten söz edilemeyecek tarihlerde dahi Katolik ve Ortodoks dünya ile askeri mücadeleler yaşamışlar ve kendilerini ayrıştıran nitelikleri dahilinde kimliklerini daha önce yapılandırmışlardır. Bugün Balkanlar bölgesindeki halkların hemen hemen hiçbirisi tarihsel süreçte üst kimlik çerçevesinde daimi bütünleşme sağlayamamıştır. Bu durum, bölgedeki millet ve milliyetçilik olgularını tıpkı bir saatli bombaya çevirmiştir.

¹ İlhan Uzgel, “Bağılantısızlıktan Yalnızlığa: Yugoslavya’da Milliyetçilik ve Dış Politika”, *Türkiye’nin Komşuları*, Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (der.), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, ss. 122-123.

Balkan tarihi açısından büyük ölçüde halkların gönüllü birlikteliğini sağlayan (Arnavutlar hariç) Yugoslavya deneyimi çok önemlidir. Slavlar ve İliryalılar ile Balkan birliği sağlamayı hedefleyen Joseph Tito döneminde altı cumhuriyet ve Belgrad'a bağlı iki özerk bölge, federal sistemde bütünleştirilmiştir. Birliğin varlığını sürdürebilmesi için Sırp, Hırvat ve Sloven halklar arasında denge oluşturulması gerekiyordu. Tito, Makedonya'nın Sırbistan'dan ayrılmasının önünü açarak ve 1974 Anayasası'nda Kosovalıların özerkliğini genişleterek Yugoslavya'nın gücü ve istikrarının sadece Sırbistan'ın gücünün sınırlandırılması ile mümkün olabileceğine dair inancını hayata geçirmeye çalışmıştır. Sırbistan'ın bu girişimlere tepki göstermesiyle 1990'lı yıllarda bölgeye hakim olacak şiddetin temeli atılmıştır.

Yugoslavya'nın yıkılma süreci 1980-85 arası dönemde milliyetçi tavırlar sergileyen Sırp, Hırvat ve Slovenler ile kendini göstermeye başlamıştır. Federasyonu oluşturan birimler Cumhuriyetlerin ve özerk bölgelerin hak ve yetkilerini genişleten sistemi milliyetçiliğin güçlendirilmesi amacıyla kullanmaktaydılar. Böylelikle sosyalist ideoloji hızla çökmeye başlamıştır.

Osmanlı zamanında huzur ve istikrarın yakalandığı bazı dönemleri saymazsak Tito, patlamaya hazır bir bomba olan Balkanlarda en uzun vadeli barışı temin eden liderdir. Tito Yugoslavya'yı "üfleyerek havada tuttuğu kristal bir küre" gibi düşünerek nefesi bittiğinde kürenin düşüp kırılacağını öngörmüştür.

Ortak tarih bilincinin, ortak bir kültür algısının, ortak gelecek tahayyülünün ve ortak bir kimliğin oluşturulamaması Tito sonrasında dağılma sürecini başlatmıştır. Zira bu birliktelikten ortaklık doğmamıştır. 45 yıl boyunca "Yugoslavyalılık" kimliğinin oluşturulamamasının nedeni hafızalarda varlığını koruyan etnik ve dini bilinçtir.²

Komünizmin çökmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeniden şekillenen dünyada yaşanan değişim Yugoslavya'yı da oldukça etkilemiştir. Cumhuriyetler milliyet dayanağı üzerine kurulmuş olsalar da tekdüze bir etnik yapı arz etmezler. Bu nedenle Federal sistemden kopuş, Yugoslavya'nın acılarıyla dolu bir dönem geçirmesine neden

² Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, "Balkan Savaşları'nın 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri", Rapor No. 1, Ekim 2012, s. 21, http://www.turkakademisi.org.tr/usr_img/yayinlar/raporlar/dpa_rapor_1_balkanlar_100.yil_tasav_son.pdf, E.T. 09.07.2017.

olmuştur. Tarihsel süreçte tecrübe edilen tüm savaşlar toplu yıkımlara sebep olmuş ve karşılıklı öfkeyi derinleştirmiştir.

Balkanlarda genel olarak milliyetçilik odaklı ve etnik hoşgörüyü kapalı bir tablo vardır. Sırbistan’da son seçimlerde milliyetçi partiler yükselişe geçmiştir. İktidarda radikallerin bulunduğu günümüzde aşırı milliyetçi oylar artmaktadır.

Makedonya’da iç savaş sonrası kurulan düzende Arnavutlar ile Makedonlar daha fazla cepheleşmiştir. Bu gerçeği seçimlerde verilen oylarda da görmek mümkündür. Cepheleşme şu an için kendini din çatışması olarak gösterse de etnik boyutunun da devam ettiği gerçeğini unutmamak gerekmektedir. Günümüzde Arnavut Camisi-Türk Camisi ayrımı dikkatimizi çekmektedir. Aynı dinden olsalar bile Türkler ve Arnavutların ibadet yerlerinde farklılıklar bulunabilmektedir. Savaş sonrası düzende Arnavutların dışındaki azınlıkların haklarının korunması bağlamında başarılı olunamaması dini çatı altında birleşmeyi zorlaştırmıştır. Kosova için de bunu söylemek mümkündür. Neticede milliyetçi akımlar genel olarak Balkanlarda güçlenmektedir. Tarihsel kökenli kin, nefret, haksızlığa uğramışlık ve intikam duyguları Balkanlardaki etnik milliyetçiliğin halen güçlü kalmasını sağlamaktadır. Etnik gruplar arasındaki güvensizlik daima birbirinden kötülük beklmelerine yol açmaktadır

Günümüzde istikrar halen Balkan toplumlarının karşılıklı hasmane yaklaşımları ve etnik düzeydeki söylemler ile tehdit edilmektedir. Artan bu etnik gerilim ve çatışmalardan en fazla Müslüman-Türkler zarar görseler de Balkan Müslümanlarının etnik köken bilinci gücünde bir şey kaybetmemiştir.

1.2.1. Milliyetçilik

Karmaşık, çeşitli ve değişken özellik gösteren “milliyetçilik” kavramını tek bir tanım içerisinde ve tek bir kuramla açıklamak mümkün değildir. Hatta ortak bir tanım noktasında birleşmesi dahi oldukça zordur. Louis L. Snyder bu kavramın tanımlanamayacağını bile iddia etmiştir.³ Milliyetçilik kavramının farklı şartlarda farklı şekiller alması tanım konusunda da farklılıklara sebep olmaktadır. Tarihten gelen özgün kültür, iç dinamikler ve uluslararası sistemdeki gelişmeler milliyetçiliğe etki eder.

³ Louis L. Snyder, *The Meaning of Nationalism*, Greenwood Press, Connecticut, 1968, ss. 3-13.

İşte, birçok milliyetçilik kuramcısı ilk aşamada milletin ve milliyetçiliğin nasıl tanımlanması gerektiğini sorgulamaktadırlar. Ancak bu konuda henüz önemli bir mesafe alınamamıştır. Tanım konusunu en çok önemseyen yazarlardan biri olan ve tanım sorunu ya da kendi deyimiyle “Terminolojik Kaos” çözülmedikçe milliyetçiliği anlamamızın mümkün olmadığını iddia eden Walker Connor, bu sorunun millet ve milliyetçilik kavramlarının başka kavramlarla karıştırılmasına bağlar. Buna örnek olarak millet kavramının devlet kavramıyla karıştırılmasını gösterir. Bu sadece akademik çevrelerde değil siyasi arenada da karıştırılarak devletlerden oluşan bir kurum olan Birleşmiş Milletler’in adında devlet yerine milletin kullanılmasıdır.⁴ Aslında bu, Erözden’in belirttiği gibi farklı disiplinler içerisinde milletin farklı olarak algılanmasından kaynaklanır. Burada uluslararası ilişkiler disiplini ile uğraşan bir bilimci için millet kolaylıkla devlet adı verilen siyasi birim anlamında kullanılabilir.

Bu noktadaki düşünce farklılıkları, araştırmacıların ortaya attığı tanımlara da yansır. Nesnel ve öznel tanımlar arasındaki çekişme bunun en iyi örneğidir. Kimi yazarlar din, dil, ırk gibi nesnel öğeleri, kimileriye millet olma bilinci, bağlılık gibi öznel öğeleri ön plana çıkarır. Çoğunluk ise nesnel ve öznel öğeleri birlikte kullanıldığı tanımları yeğler. Her üç tanıma da örnekler vermek mümkündür. Ancak bu noktada salt nesnel öğelere dayanan millet tanımları artık pek kullanılmadığını belirtmekte fayda vardır.⁵ Günümüzde din ve dil birliğini sağlamış bir toplumdan meydana gelen ulus hemen hemen yoktur. Küreselleşme, salt nesnel kriterlere göre bir ulusun oluşumuna veya muhafazasına izin vermemektedir.

Her ne kadar ulusçulukta nesnel öğelerin önemi azalmaya başlasa da din ve dil hala önemli tayin edicilerdendir. Balkanlar’da ve Kafkaslar’da Türkçe konuşmayan unsurlar dinlerinden (Müslümanlık) dolayı Türk olarak kabul edilmişlerdir. Bosna ve Kosova’da olduğu gibi 1990’lı yıllarda olmadık katliam ve işkencelere maruz kalmışlar ve yerlerinden edilmişlerdir. Ortodoks Sırlar batının da desteği ile Boşnak ve Arnavut Müslümanlar’ı sadece bu kimlikle görmemişlerdir. Onları Anadolu ile bağ kurmuşlar ve Türk kimliği ile ilgili görmüşlerdir. Ortodoks mezhebi Helenizim ile aynılaştığı için

⁴ Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2008, ss. 72.

⁵ Özkırımlı, s. 73.

Bulgar, Makedon ve Hristiyan Arnavutlar'ın tahsillileri kendilerini Helen sanmışlardır. Katolik mezhebe mensup Ege Adaları'nda yaşayan bazı topluluklar Helen olmalarına rağmen, Katolikliğe bağlılıklarından dolayı kendilerini İtalyan kimliği içerisinde görmüşlerdir. Buradaki durumda olduğu gibi din bazen etnik kökenin de önüne geçmektedir. Daha önemli bir ayrışma veya birlik olma aracı olarak görülebilmektedir.⁶

Fransız milliyetçiliğin babası olarak görülen Ernest Renan'ın 1882'de Sorbonne'de verdiği "Millet Nedir?" başlıklı konferansı sivil milliyetçiliğin temel metinlerinden biri olarak kabul edilir. Özkırımlı'nın aktarımıyla Renan: "Beraber acı çekmiş olmaktır" der.⁷ Gerçekten de milli keder ve yaslara milli zaferlere kıyasla daha fazla anlam yüklenmiştir. Bu anlamın temelinde aşılana sorumluluklar ve var olan müşterek çaba bulunmaktadır. Bu dayanışma ile kendisini yenilemesi birlikte yaşamayı sürdürme konusunda açıkça ve istekle ortaya konulan irade ile olur. Bir taraftan kahramanlıklarla dolu ortak bir geçmiş, büyük liderler ve gerçek zaferler milleti millet yapan unsurlarken diğer taraftan hatırlanan geçmişteki başarılar ile birlikte bazı kötü anıların unutulması da önem taşımaktadır. Örneğin Fransızlar Protestanların katledildiği San Bartholomeus'u hafızalarından silmeliydiler. Renan'ın bahsettiği olay, Floransa kökenli Valois Kralı IX. Charles ve annesi tarafından Protestanlar'a karşı düzenlenen ünlü 1572 San Bartholomeus Gününde Huguenot katliamıdır. Bu katliam vahşi bir kıyımdı ve açıkça bir etnik temizlikti. Fransa bu tür biraz dini, biraz etnik temizlikler sonucu bugünkü halini almıştır.⁸ Farklı etnik topluluklardan meydana gelen Fransa etnik ayrımcılık yaratabilecek unsurları bastırarak ulusal birliğini sağlamış ve ulus-devletini kurmuş bir ülkedir

Renan milletlerin ebedi olmadığını, bir başlangıçları olduğu gibi bir sonlarının da olacağını ileri sürmüştür.⁹ Bu ifadelerle Renan tek başına nesnel faktörlerin milletleri oluşturmadığını vurgularken milletlerin tarihsel süreçte içsel bölünmeler yaşayabileceği gibi farklı toplumlarla birleşerek daha büyük bir ulusa dönüşme ihtimalini de ortaya koymaktadır.

⁶ Mustafa E. Erkal, "Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine", Türkiye ve Siyaset, S.3, 2001, s. 37.

⁷ Özkırımlı, ss. 57-58.

⁸ Craig Calhoun, *Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 13.

⁹ Özkırımlı, s. 57.

kelimesi eskiden beri vardı ve hemşehri olarak insanları tanımlamak için kullanılırdı.¹³ Benzer yönde düşüncelere sahip olan Gellner devletin önemini de vurgulamaktadır. Her toplum devlete haiz değildi ve bundan dolayı milliyetçilik sorunu da devletsiz toplumlarda ortaya çıkamazdı. Devlet olmazsa yöneticiler de olmayacağından yöneticilerin yönetilenlerle aynı milletten olup olmadıkları da sorgulanamazdı. Bir milletin üyesi olmak insanın doğuştan sahip olduğu bir özellik değildir. Fakat zamanımızda öyle bir görünüme bürünmüştür.¹⁴

Gellner'e göre ulus ile devlet bir bütündür ve biri olmadan diğeri eksik kalacaktır. Ulus farklı etnik gruplara mensup insanlardan oluşabilir. Bu insanların dilleri, dinleri ya da mezhepleri farklı olabilir. Mimarileri, musikileri, gelenekleri ve görenekleri de farklı olabilir. Fakat bu farklılıklara sahip etnik gruplar bir ulus devlet yapısı bünyesindeki siyasi bir birliktelikte ortak yaşama ve yönetime bağlı olma duygusu ve iradesi içerisindeyse bu topluluk bir ulus olarak adlandırılabilir. Örneğin Çekoslovakya'da Çekler ve Slovaklar farklı iki etnik grup olarak Çekoslovakya ulus devletinde ortak bir siyasi birliktelik kurdular ve bir ulus olarak yaşadılar. Fakat bu iradeyi devam ettirememeleri sebebiyle siyasi birliklerini yıktılar ve ayrı devletlerini kurdular.

Hobsbawm, ulus inşaa etmeyi genişlemenin kaçınılmaz bir sonucu olarak görür. Sosyal birim aile ve kabileden ülkeye ve kantona; yerelden bölgeye; nihayetinde ulusaldan küresele evrilmektedir. Ulusal birleşme veya ulusal genişleme ulusal hareketlerin doğal sürecinin parçasıdır. Milliyetçilik, bir ülke olmak için bir araya gelen Almanlar ve İtalyanlar için birleştirici ve kaynaştırıcı bir etkidir. Diğer taraftan köklü bir tarihsel geçmişleri bulunmasa da Hırvatlar ve Sırlar bir birliktelik kurarak genişleme için Yugoslavya şemsiyesi altında birliktelik oluşturdular. Dolayısıyla ulus inşaa etmede sadece din, dil gibi nesnel etkenlerin kesin bir kriter olmadığı anlaşılmaktadır. Hobsbawm için millet sadece modern bir devletle ilişkilendirildiği ölçüde bir toplumsal birimdir. Bu ilişki gerçekleşmediği takdirde milleti tartışmak hiçbir fayda sağlamayacaktır.¹⁵

¹³ Calhoun, s. 13.

¹⁴ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev. B. Ersanlı, G. Özdoğan), Hil Yayınları, İstanbul, 2008, s. 76.

¹⁵ E.J. Hobsbawm, *Nations And Nationalism Since 1780 Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, ss. 32-33.

Anderson milliyetçiliğin hayal ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Amaç bir ulus ruhu canlandıracak tarihi bir geçmiş ve uğrunda ölünecek bir millet ortaya çıkarmaktır. Bunun için de milliyetçiliğin oluşturulması şarttı. Nihayetinde milliyetçilik millet oluşturma adına tertiplenmiş hayali bir üründü. En küçük millette dahi milletin üyeleri birbirleriyle tanışamayacak, fakat toplumlarının hayali her birinin zihninde var olmayı sürdürecektir. Anderson'a göre her millette var olan eşitsizlik ve sömürü ilişkisine rağmen millet sürekli olarak derin bir yoldaşlık ve kardeşlik olarak görülür.¹⁶

Millet ve milliyetçilik ile ilgili olarak yukarıda adları geçen önemli düşünürler tarafından yapılan tanım ve açıklamalar ışığında milliyetçilik şöyle özetlenebilir: Ulus devlet oluşumu, devletlerin parçalanması ve bağımsızlık hareketi milliyetçilik ifadesinin karşılık bulduğu noktalardır. Milliyetçilik bireylere aidiyet duygusu sağlayarak duygulara hitap eder. Bu kardeşlik ve yurttaşlık duygusunun ulus devlet inşa etmede, var olan bir ulus devleti pekiştirmede ve ona bağlılık kazandırmada rolü büyüktür. Bir kendini yönetme mücadelesi olan milliyetçilik haksızlığa uğrayan toplulukların da tepkisidir. Diğer taraftan bir siyasal hareket ve ideoloji olan milliyetçilik iktidarı ele geçirme çabasını milliyetçi iddialara dayandırarak meşrulaştırmaya çalışır. Milliyetçi iddialara göre millet kendine özgü bir nitelik taşır ve bu milletin çıkarları ve değerleri diğer çıkar ve değerlerin tamamından daha üstündür.

1.2.2. Kimlik ve Ötekileştirme

1.2.2.1. Küresel Sistemde Kimlik Tartışmaları

Modernleşme kimliği, modernizm bireyselliği ön plana çıkartmıştır. Modernizm ötekinin önemini artırmıştır. Kendini daha çok ifade etme gereksinimi noktasında 'öteki' belirleyici konuma gelmiştir. Batılı toplumların sınıfa dayalı endüstriyel kapitalist modelden uzaklaşmalarıyla kimlik kavramına daha çok önem verdikleri görülmektedir. Ulusal birlik nosyonunun önemini kaybetmesiyle kimlikler daha önemli hale gelmeye başlamıştır. Bu sebeple ulusal kimliğin zayıflatılması ya da ortadan kaldırılması, daha sonraki süreçte kültürel kavramların ön plana çıkarılması kimliğin önem kazanması için gereklilik arz eder.

¹⁶ Benedict Anderson, *Imagined Communities*, Verso, London, 2006, s. 9.

Alberto Melucci kimliğin bir “şey” olarak değil, daha ziyade “bir ilişkiler ve temsiller sistemi” olarak görülmesi gerektiğini” savunmaktadır.¹⁷ Günümüz toplumunda bir “kimlik krizi” “verili bir konfigürasyonu zaman ve mekan içinde korumanın imkansızlığı” olarak tanımlanır. Böylece toplumsal hareketlerin bireylere kendilerini bir aktör olarak ortaya koyma ve kendini tanıma ile başkalarını tanıma arasında bir denge tutturma yolunda kolektif bir imkan vermesinden ötürü kendine özgü niteliklerine kavuştukları düşünülür. Melucci kimliği, kolektif eylemin dinamik, zuhur eden bir boyutu olarak görmektedir. Böylece kimlik sembolik bir kavramdır. Kimliğin sonradan dış etkenlerle biçimlendirildiğini savunur. Bu inceleme küçük gruplar için doğru olabileceği gibi daha üst uluslar düzeyinde değerlendirildiğinde bizi daha farklı sonuçlara götürebilir.¹⁸

Kimlik kültürel çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kapsama sahiptir.¹⁹ Kimlik kültür içinde şekillenir. Çocukluk yıllarında ailede başlayan kimlik kavramı aile ve çevre ilişkileri ile gelişim göstererek toplumda kendini konumlandırır. Kimlik kavramı ailede ve toplumda olduğu kadar tarihi ve kültürel ifadelerde de belirlenmektedir. Kimlik tarihsel süreçte değişkenlik gösteren bir yapı içerir. Kimliğin inşasını bireysel ya da kolektif şeklinde incelemek mümkündür. Bireysel kimlikler çok yönlü olmakla birlikte aile, toplumsal cinsiyet, sınıf, bölge, din, etnik ve millet sıklıkla durumsaldır. Koşullara bağlı olarak önem derecesi değişir. Kolektif kimlikler ise kapsayıcıdır. Etnik ve milli bağlar şeklinde kendini gösterir.²⁰ Bireysel kimlikte insan kendini aile, sosyal cinsiyet gibi oluşumlarda daha dar yere oturtur. Kolektif kimlikte kendini daha geniş bir kitle olarak görür.

Melucci’ye göre kolektif kimlik, kendi eylemlerinin yönlendirilmesinin yanı sıra eylemlerinin cereyan ettiği fırsatlar ve kısıtlamalar alanıyla ilişkili olan, etkileşim içindeki birden fazla birey tarafından üretilmiş etkileşimsel ve müşterek bir tanımdır.²¹ Bu sebeple homojen bir düzen arayışı yersizdir. Kolektif kimlikleri ikili bir süreç

¹⁷ Alberto Melucci, *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. (Der. John Keane ve Paul Mier), Hutchinson Radius, London, 1993, s. 68.

¹⁸ A.g.e., s. 72.

¹⁹ Sibel Karaduman, “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, *Journal of Yasar University*, C.5, S. 17, İzmir, 2010, s. 2686.

²⁰ Nuri Bilgin, *Kollektif Kimlik*, Sistem, İstanbul, 1995, s. 14

²¹ Melucci, a.g.e., s. 34.

destekler. İlki etrafımızda bir sınır oluşturan içirme süreci ve bizi onlardan ayıran bir dışlama sürecidir.²² İkincisi ise kollektif kimlikler biçiminde eylem içinde oluşturulur ve hem içsel dinamikler hem de dışsal güç dengeleri çizgisinde sürekli olarak yeniden oluşturulur. Bu yeniden oluşturma sürecinde kolektif hatıraları faal hale getirme yolunda oldukça karmaşık imgesel sürecin sürmesi söz konusudur.

Ernest Gellner'in ulus hakkında yaptığı çalışmalarda, merkezileşme süreçlerinin endüstrileşme ve onunla birlikte gelişen karmaşık işbölümünün talepleri tarafından harekete geçirildiğini ve ulus devlet oluşumunun da bunun kaçınılmaz sonucu olduğunu savunmaktadır. Gellner kırsal örgütlenme biçimlerinin yeniden örgütlenerek endüstriyel üretim şekillerinin etkisini oluşturduğunu ifade eder. Diğer taraftan bu endüstriyel üretim şekilleri evrensel standartlaşmış bir eğitim sistemini gerekli kılar. O, bu sürecin sonucu olarak siyasal biçim ile kültür arasında derin bir uyarlama yapması ile ulusçuluğun doğduğunu savunur.²³ Benedict Anderson'un ulus devlet hakkındaki düşünceleri ise Gellner'in düşüncelerine ters bir yapıdadır. Ulusun hayal edilmiş bir siyasal cemaat olduğunu belirten Anderson hayal edilen bu kavramın esnek de olsa sınırlarının sonunun bulunduğunu ve sağlıklı bir yapı olduğunu savunur. Örnek olarak da Avrupa dışındaki devletlerde uluslaşma süreçlerinin güçlüklerini vermiştir. Bu nedenle ulus devleti oluşturan dil değil bir matbaa dilidir.²⁴ Yani yapay bir insan girişimidir.

Ulusal kimlik bir toplumun verili bir stratejik düzeyde oluşturulan bir kimlik biçimi olarak tanımlanabilir. Ulusal kimlikten söz edilebilmesi için içirme ve dışlama süreçleri analiz edilmelidir.²⁵ Kollektif kimlikler ulusal kimliğin oluşumu bakımından büyük önem taşır. Küreselleşme süreci bu tarz oluşumların önemlerini yitirmelerine ve kültürel kimlik kavramının ön plana çıkmasına yol açmıştır. Kültürel kimlik hem geçmişe hem de geleceğe aittir. Geçmişten gelen kültürel kimlik bu süreçte değişimlere uğramıştır. Böylece uygun deneyimler, ilişkiler, mevcut semboller ve fikirler doğrultusunda sürekli

²² Philip Schlesinger, *Medya Devlet ve Ulus: Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik*. (Çev.: Mehmet Küçük), Ayrıntı, İstanbul, 1994, s. 301.

²³ Ernest Gellner, *Nation and Nationalism*, Blackwell, Oxford, 1983, s. 35.

²⁴ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Metis, İstanbul, 2009, s. 122.

²⁵ Schlesinger, a.g.e., s. 290.

yapılanmakta ve yeniden üretilmektedir.²⁶ Bazen çeşitli kültürlerle gereğinden fazla vurgu yapılması insanlığın ortak unsurlarının belirsizleşmesini ve yok olmasını kolaylaştırmaktadır. Kültürel unsurların daha çok dikkate alınmasını sağlayan bu durum ırkçılığın gün yüzüne çıkmasına ortam hazırlamıştır. Kültürel oluşumların hazırlanması ve her kültürel oluşumun bir millet veya devlet edinmesine dair arzuları kapitalist pazara yönelik uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Aidiyet duygusu kimliğin en önemli bileşenlerinden biridir. Biz ve onlar bu duygu ile oluşturulurken, 'biz'in pozisyonu da ötekine göre belirlenir. Biz ve öteki kavramları birbirini tamamlar. Esasen kimlik, ötekilerle kurulan ilişkilerde yaşamını sürdürür. Bu yönüyle öteki, potansiyel bir tehdit ve çatışma kaynağı olarak kolektif kimliğin kendini keşfetmesini sağlar.²⁷ David Harwey'e göre insanın bireysel ya da kolektif kimlik arayışı, değişen dünyada güvenli bir liman arayışı olarak özetlenebilir. İnsanların üzerine doğru patlayan üst üste yığılmış mekansal imgeler kolajı içinde insanın konumu kimliği önemli hale getirmektedir. Kendimizi başkalarından nasıl ayırdığımız ise kimliğimizi belirlemektedir.²⁸

Mekan üzerinde yapılan kimlik örgütlenmeleri kayda değer değildir. Nitekim kimliğin bir mahalde yapıldığından bahsedebilmek için gücünü geleneğin gücüne dayanan güdülerden alması gerekmektedir. Günümüzde köklere yönelik arayış faaliyeti bir bütünlük arz etmemektedir. Ayrıca bu arayış faaliyetinin gerçeklerden uzaklaştırılma riski bulunmaktadır. Bu sebeple geçmişin yeniden yorumlanması ile oluşturulan yerel kimlik gerçekçi ve güvenilir olamaz.²⁹ Bu yöntemin bu grupların faydalarına yönelik hiçbir tarafı bulunmamaktadır. Bu durumun kime yarar sağladığının anlaşılması için medyanın rolüne değinmek gerekmektedir.

1.2.2.2. Kimliğin 'Öteki' Üzerinden Yapılandırılması

Ben'in 'öteki' algısı, milliyet, sınıf, cinsiyet, dini inançlar, meslekler, aile geleneği, vb. konumlandırmaların kimliklerin biçimlendirilmesinde belirleyici rolleri vardır. Milliyet,

²⁶ Jorge Larrain, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Üçüncü Dünya Gerçeği*. (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal, İstanbul, 1995, s. 223.

²⁷ Naci Bostancı, *Bir Kollektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*, Doğan, İstanbul, 1999, s. 38.

²⁸ David Harvey, *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. (Çev. Sungur Savran), Metis, İstanbul, 1999, s. 337.

²⁹ A.g.e., s.s. 337-338.

sınıf, cinsiyet, meslek vs. birer sosyal kategorizasyon olmakla birlikte kendilerini aynı sosyal grubun içinde gören veya bunu paylaşan ve hissedenler, aynı sosyal kategori ile belirlenmiş sosyal grubun üyesi sayılırlar. Kimlik, insanın varoluşsal bir eğilimi olan bütünleşme ve farklılık unsurlarını birlikte içinde barındırır.

Aidiyet duygusu kimliğin temel bileşenlerinden biri olarak bir taraftan ‘biz’in tanımlanmasında ortak noktaları belirlerken, diğer yandan da ‘biz’in dışındakileri yani ‘ötekiler’i belirler. Hall’a göre; “Kişinin içindekine ait olan Öteki’dir. Kişinin durduğu yerden bilebileceği yalnızca ötekidir. Ben, öteki’nin bakışında yazılıdır. Ve bu, içerisi ve dışarısı arasındaki, ait olanlarla olmayanlar arasındaki, tarihleri yazılı olanlarla bağımlı ve konuşulamayan bir tarihe sahip olanlar arasındaki sınırları alaşağı eden bir anlayıştır. Söylemin bu ikiliği, öteki’nin ben’e bir gereksinimi, kimliğin ötekinin bakışındaki bu yazılımı, kendi dillendirişini büyük ölçüde verili bir metnini menzili içinde bulur”.³⁰

Bizim kendimiz olabilmemiz için ötekinin varlığının gerekliliği aynı zamanda ötekinin de varoluş koşulu anlamına gelmektedir. Tıpkı insanın öz bilinç sahibi varlık olarak benliğinin diğer benliklerden farklılığını ortaya koyması gibi kültür blokları da kendilerini ortaya koyarlarken bunu diğer kültür bloklarından farklılıklarını ve ayrıldıkları noktaları dışa vurarak yaparlar. Fakat burada dikkat edilmesi gereken kısım reddedilecek ‘öteki’nin daima kimlikle iç içe olduğu ve ‘öteki’ ne ölçüde varsa ve belirginse kimliğin de o ölçüde belirgin hale geldiğidir. Özetle, ‘ben’ ancak ‘öteki’ ile var olabilir. Çünkü ben, öteki olmayandır. Hem bireysel hem de grupsal kimliklerde aynı durum söz konusudur. Örneğin ‘ben erkeğim’ ifadesi ‘kadın olmayan’ olarak beni belirliyor ya da ‘İngiliz’im ifadesi, Türk, Fransız vb. diğer tüm ulusal kimlikleri reddederek beni belirliyor.³¹

Jodelet, iç ve dış ötekilik kavramları ayrımı yaparken, bunları şu şekilde ayırt eder: Dış veya dıştaki ötekilik; “belirli bir grubun kendi ölçütlerine (ulusal, toplulukla ilişkili veya teknik-sosyal gelişmenin bir aşaması) göre mekan veya zamanda, uzak ve hatta ‘egzotik’ bulunan halkları ve gruplarla ilgilidir.” Buna karşılık, iç ötekilik ten rengi, ırk,

³⁰ Stuart Hall, “Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler”, *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi* (içinde). (Der: Anthony D. King, Çev: Gülcan Seçkin-Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1998, s. 71.

³¹ Ulvi Ahmet Türkbağ, *Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu*, Doğu Batı, S. 23, 2003, s. 21.

özürlülük, cinsiyet vb fiziksel veya bedensel bir takım farklara, yaşam tarzı, cinsellik biçimleri vb adetlere veya ulusal, etnik, dinsel, topluluksal, vb bir gruba aidiyet planındaki bir farkına istinaden aynı sosyal veya kültürel grubun içinde farklı görülen ve bir rahatsızlık veya tehdit kaynağı olarak nitelenen gruplarla ilgilidir. İçteki ötekilik sürecinde öteki hem sosyal temsil düzeyinde inşa edilmekte, hem de pratikte dışlanmaktadır. Jodelet'in analizi çerçevesinde, ötekileştirme, farkın dışa atıldığı sembolik ve maddi bir inşa, hatta icat biçimidir.³² Ötekilik ya da farklılık, bir kişi ya da gruba atfedilen özelliklerdir. Kişinin ya da grubun kendi kimliğini inşa etme sürecinde 'öteki'ne ihtiyacı vardır ve buna göre kendini konumlandıracaktır.

Hall'e göre; öteki ve biz ilişkisi, birbirini tamamlamaktadır. Öteki'ni dışlarken, biz'i, biz'i oluştururken de, öteki'ni biçimlendiririz. Biz, kendisinin nerede olduğunu, ne olduğunu bilir ve geri kalan her şeyi, buna göre konumlandırır. Kimlik gelişimi, ötekilere uygun yanıtlar bulabilme çabası ile orantılıdır. Bireyin kendisi bir kişidir ama toplumun da bir bireyidir. Kendisinin bilincindedir ama toplum onu tanımlar, yaşamı kendisininindir ama toplumda sürer. Bu durumda tek bir benlikten de söz etmek doğru olmayacaktır.³³ Giddens ile birlikte Fromm da kişinin benliğini yitirmesinden ve kültür kalıplarının sunduğu kimliklerin benimsenmesinden söz etmiştir. Kültür söylem ile yansıtılmaktadır. Toplumsal yaşam, bu sürekli devingen söylem üretim ve yorumlama işlemleriyle akarken, öznelere ortama göre konum ve yaşantılarını birey olarak korumak ya da yitirmek arasında sürdürürler.³⁴ Sonuçta kimlik, ötekilerle kurulan ilişkilerle varlığını sürdürür. "Bu yönüyle 'öteki', varlığıyla potansiyel bir tehdit ve çatışma kaynağı olarak kolektif kimliğin kendini keşfetmesini sağlar".³⁵

Ötekilik, asgari bir benzerliği bünyesinde taşınmalıdır; zira bu benzerlik, farklılaşırken kendini tanımak ve onda kendini bulmak için zorunludur. Bu farklılık ya da ötekilik, bizim kendimizi muhafaza edebilmemizin bir garantisi niteliğindedir. Öteki, farklılıkları birbirine karıştırarak kaybolursa tüm koordinatlarımız parçalanır ve normal halimizin dışına çıkarız. Kısaca öteki ilke olarak 'biz'e şu veya bu ölçüde 'karşıt' bir konumda

³² Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, İzmir, 2007, s. 176.

³³ Hall, a.g.e., s. 41.

³⁴ Leyla Ilgın, "Söylem ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji*. (Haz:Barış Çoban, Zeynep Özarslan), Su Yayınları, İstanbul, 2003, s. 291.

³⁵ Bostancı, a.g.e., s. 38.

olmak zorunda olduğundan, biz'in yüceltilmesi onun alçaltılmasını içermektedir'³⁶ diyebiliriz. Böylece bir taraftan kendisi ile diğeri arasında bir farklılaşma içeren, diğeri taraftan da kendisiyle ötekiler arasındaki özdeşleşmelerden hareketle inşa edilen kimlik, bireysellik merkezinde bir zemin oluşturur.

Kimliğin negatif anlamıyla bizden olmayanı, bizden farklı olanı çağrıştıran öteki üzerinden inşa edilmesi sürecinde ilk olarak birey kendini öteki ile tanımlar. Bu zıtlık, kimliğin kavranmasını kolaylaştırır. Ayrıca, birey ötekine yüklediği olumsuz niteliklerle onu kendi dışında konumlandırır ve kötülüklerinden arınarak kendini rahatlatmayı sağlar. Düzenin kötülüklerini ötekine yükleyen birey açısından sosyal düzeni tehdit eden davranışlar gösteren ötekiler, başlarına gelen kötülükleri hak ederler.

Günümüzdeki anlamıyla kimlik sorunu geleneksel toplumda yaşayan bireyde bulunmamaktaydı. Fakat toplumsal yaşamdaki çözümlerle bireyselleşme öne çıkmış ve kimlik kavramını yükselişe geçirmiştir. 19.yy'da modernleşme ve bireyselleşme ile birlikte bireysel kimlik duygusu yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır. Öteki ve ötekilik üzerinde temellenen modernizm, tek kültürel bir dokuya sahiptir. Modernlik, bireyciliğin ve bireyselliğin artışına vurgu yapar. Modern dönemle birlikte bireyin kendine özgü karakterinin olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır.

1.2.2.3. Kimlik Tartışmalarında Medyanın Rolü Ve Kosova Örneği

Günümüzde iletişim süreci kimlik tartışmalarının genişlemesi ve yayılmasında önemli bir etkidir. Karl Deutsch'a göre iletişim süreçleri toplumların, kültürlerin ve hatta bireylerin kişisel tutarlıklarının temelini oluşturur.³⁷ İletişimde bulunan insanların toplumsal iletişim ortamını ortak bazı noktalar etrafında kurumsallaştırma eğilimleri vardır. Bu anlamda kimliklerin oluşması ve ulusallaşmaya giden süreçte medyanın önemli rolü bulunmaktadır. İletişimin tamamlayıcılığı ve verimliliği ulusallaşma sürecinde toplumsal çimento görevi yapmaktadır. Buradaki tamamlayıcılık ve verimlilik küresel köyün ortaya çıkmasını sağlayabilir.³⁸ Bireyleri bir arada tutan toplumsal

³⁶ Bilgin, a.g.e., s. 179.

³⁷ Karl W. Deutsch, *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*, The Technology Press of The Massachusetts Institute of Technology, New York, 1966, s. 8.

³⁸ Schlesinger, a.g.e., s. 267.

çimento onları ulus oluşumuna sevk edebilir. Kolektif kimliğin oluşmasına katkıda bulunan kitle iletişim araçları ulus devletin gelişmesinde de oldukça etkilidir.

Doğu bloğunun çökmesi üzerine Batı'daki kapitalist medya girişimlerinin doğu bloğundaki totaliter rejimlerin oluşturduğu basın düzeni ile ortaklık kurmalarını takiben garip melez bir yapı ortaya çıkmıştır. Batı'da oluşması için örnek olarak gösterilen bu yapı ile basın düzeni epeyce karmaşık bir hale gelmeye başlamıştır. Bir taraftan özgürlükçü ve kapitalist sistem ile çeşitli noktalarda anlaşmaları bulunan Batı düzeni, diğer taraftan gün geçtikçe totaliter ve kapitalist girişimciliğin etkisinde kalan Doğu düzeni. Bu durumda kimlik kavramının son durumunu incelemek yerinde olacaktır. Avrupa'da artık ideolojik olarak birbirine zıt iki toplumsal, siyasal ve ekonomik sistemin etkisini kaybetmesiyle son dönemde var olan şöyle bir yapıdan söz etmek mümkündür: Birincisi, Avrupa Topluluğu ile tam anlamıyla ekonomik ve siyasal entegrasyonu hayata geçirmeyi hedefleyen oluşumdur. İkincisi siyasal çoğulculuk ile birlikte eski Doğu Blok'u ülkelerinde yaşanan hızlı değişimdir. Üçüncüsü ise ulus ve ulusun kendisini ifade etme girişimlerinin Doğu'da ve Batı'da yeniden başlamasıdır.

Avrupa mekanı şu anda kültürel bir kolaj ifade etmekten ziyade çıkar ayrılıklarına yaslanan ulusal kimliklerin kesin bir şekilde ortaya konulmasının gündemde olduğu bir mekan gibi görünmektedir.³⁹ Ancak geçmişte ulus devlet olmayı hedefleyen girişimler Avrupa içerisinde oluşan bloklar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Eski Yugoslavya federal devleti ise bu girişimlerde en fazla dikkat çeken bölgedir. Bu federal yapının dağılmasıyla günümüze kadar yedi farklı devlet ortaya çıkmıştır. Uluslararası medya ise bu yeni yapılara istinaden bir yayın sergilemiştir. Kosova, Yugoslavya federal devletinden ayrılan son oluşum olarak bu durumu en iyi yansıtan örnektir. Bu sebeple Kosova'nın bağımsızlık süreci ve medyanın bu konuyu ne şekilde ele aldığı konusu üzerinde durmak faydalı olacaktır.

17 Şubat 2008'de Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlık kazanan Kosova'da nüfusun çoğunluğu Arnavut kökenlidir. Kosova'da halk ağırlıklı olarak tarım üzerinden geçimini sağlamaktadır. Sırbistan denize çıkışı olmayan ve nüfusunun yüzde beşi Sırp kökenli olan Kosova'ya çok önem vermektedir. Kosova, Yugoslavya döneminde aldığı özerkliği

³⁹ A.g.e., s. 299.

1989 yılında Slobodan Milosević döneminde kaybetmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda bir takım gerilla hareketlerini de kapsayan bağımsızlık çabaları sürmüştür. Çatışmalar 90'lı yılların sonlarına doğru Yugoslav saldırısı ile başlamıştır. Ağır savaş suçları işlemekle de suçlanan Sırp güçleri NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)'nun müdahalesi ile bölgeden uzaklaştırılmıştır. Daha sonra Birleşmiş Milletler'in bölgenin yönetimini devralması ile bölge yavaş yavaş bağımsızlık sürecine yönelmiştir. NATO kuvvetleri Kosova'nın toprak bütünlüğünün sağlanması için uzun yıllar bölgede konuşlanmıştır. Bu amaçla KFOR (Kosova Barış Gücü) oluşturulmuştur.

Kosova'nın bağımsızlık sürecine bakıldığında Sırbistan'ın uluslararası düzeyde engelleme girişimlerinin yaşandığı göze çarpmaktadır. Batı basını Rusya'nın Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanına şiddetle karşı olduğunu sıkça işlemiştir.⁴⁰ Sırbistan'a göre Kosova Başbakanı Hashim Thaçi 1990'lı yıllarda Kosova'nın bağımsızlığı için çabalayan bir gerilla lideriydi ve bağımsızlık ilanından sonra Kosova'daki Sırp azınlığı soykırıma tabi tutacaktı.

Kosova'ya yönelik aralıksız dostça yaklaşımlar sergileyen ABD (Amerika Birleşik Devletleri), bu ülkenin bağımsızlığını ilan ettikten sonra IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomi kuruluşlarına üyeliğinde önemli pay sahibi olarak AB (Avrupa Birliği)'ye entegrasyonu konusunda da destek olmaktadır. Bağımsızlık ilanının ardından Kosova'da Sırp azınlıkla olan ilişkiler Batı'nın gözetiminde iyileştirilmeye çalışılmıştır. Buna rağmen Kosova'nın bazı kentlerinde ara ara Sırp azınlık ile çatışmalar yaşanmıştır. Örnek olarak Mayıs 2010'da Mitroviça'da Sırlar ve Arnavutlar arasında çatışmalar yaşanırken Kosova yönetimi CNN, CNN Turk, BBC Euronews, Bloomberg gibi televizyon kanallarında 60 saniyelik tanıtım reklamları yayınlamıştır. Ayrıca The Economics ve Newsweek dergilerinde de reklamlar yayınlanma sürecine girmiştir. Reklam kampanyasının maliyeti 5 milyon Euro'dan fazlaydı ve 2 yıl sürmesi hedeflenmişti. Bu kampanyada temel amaç Kosova'nın daha çok ülke tarafından tanınmasıdır.

Sırbistan, bağımsızlık ilan eden Kosova'nın kararının iptalini sağlamak için BM Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'na dava açmıştır. Kosova'nın bağımsızlık ilan

⁴⁰ CNN, 13.02.2008.

etmesinden iki yıl sonra (2010 yılında) UAD Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmediği kararını vermiştir. Mahkeme başkanı Hisashi Owada açıkladığı kararda “Uluslararası hukukta bağımsızlık ilan edilmesine dair yasak bulunmadığını, bu sebeple genel uluslararası hukukun ihlal edilmediğini” belirtmiştir.

Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadic, UAD'nin yeni bir ilke ortaya koyan bu kararının dünyada yeni devletlerin oluşumuna yol açacak bir süreci başlatacağını ve bu durumun dünyanın birçok bölgesinde istikrarı tehdit edeceğini ifade etmiştir.⁴¹ Türkiye'de de Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin Kosova'yla ilişkilendirilerek istikrarsızlığın yaşandığı bölgeler olarak gösterilmesine dair iddiaları Türkiye reddetmektedir. Kosova'nın millet olarak tarihsel süreçteki yerini daima savunan Türkiye, aynı zamanda Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden birisidir. Kosova'yı tanımayan ülkeler arasında yer alan İspanya'nın Bask ve Katalan bölgeleri, Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'ın KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti), Slovakya'da Macar azınlık, Rusya'nın Çeçenistan, Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya, Çin'in Doğu Türkistan ve Tibet bölgeleri bölünme sorunları yaşamaktadır. Kosova'nın bağımsızlık ilanı sonrasında yeni mikro devletlerin oluşacağına dair şüpheler artmıştır.

Dünyadaki siyasi düşünceler Kosova'daki gelişmelere istinaden şu şekilde sınıflandırılabilir: Birincisi Batı ülkeleri ile birlikte Türkiye ve diğer İslam ülkelerinin de desteklediği Kosova'nın bağımsız olma hakkına sahip olduğuna ve bağımsızlığın Batı demokrasisi için şart olduğuna dair görüştür. İkincisi Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkan Sırbistan, Rusya gibi Slav kökenli ülkeler Kosova'da sonradan Müslümanlaştırılan Slav kökenli halkın yaşadığını ve buranın Sırbistan'ın bir parçası olduğunu savunmaktadırlar. Üçüncüsü de Kosova'nın bağımsızlığının kendi ülkelerindeki oluşumları tetikleyebileceğini düşünerek bölünmeye karşı çıkan Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi, Çin, İspanya gibi ülkelerin fikirleridir. Bütün bu ülkelerde basın bu siyasi düşünceler tarafından etkilenmiştir.

⁴¹ Zaman, 22 Temmuz 2010.

Almanya Dışışleri Bakanı Guido Westerwelle, Kosova'nın bağımsızlık kararının Kıbrıs veya başka bir bölge için geçerli olamayacağını ifade etmiştir.⁴² Rusya Dışışleri Bakanlığı UAD'nın aldığı kararın Kosova'nın bağımsızlığının meşruiyetini ispatlayamadığını ve uluslararası alanda tanınma çabalarına muhalefet etmeye devam edeceklerini açıklamıştır. Gürcistan'dan tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Abhazya Başkanı Sergey Bagapş ise UAD kararının memnuniyetle karşıladığını ve bu kararın Abhazya ve Güney Osetya'nın kaderini tayin etme hakkını teyit ettiğini söylemiştir.⁴³ Kıbrıs Rum Dışışleri Bakanlığı, "Kosova ile Kıbrıs'ın farklı olduğunu ve bu kararın uluslararası arenada istismar edileceğini öne sürmüştür. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Başbakanı Serdar Denktaş ise dünyanın ikiye bölünmüş olduğunu ve bu kararın KKTC için emsal olması gerektiğini açıklamıştır.⁴⁴ Çin, Rusya, Yunanistan'dan yayılan düşüncelere göre dünyanın çeşitli yerlerindeki ayrılıkçılık ve bağımsızlık hareketlerinin tek tek ele alınması gerekmektedir.⁴⁵ Kosova bağımsızlığını koruma süresince Batı ile ve bilhassa Avrupa Topluluğu ile bütünleşmek adına çaba sarfetmektedir. Böylece daha çok izole olan ve yalnızlaşan Sırbistan'ın baskısı da epey zayıflamıştır. Batı medyasının bu konudaki yaklaşımına Türkiye ve İslam ülkelerindeki medya kuruluşları da eşlik etmektedir. Rusya, iç dinamikleri doğrultusunda, bir yanda bağımsızlık isteyen devletçikleri diğer yanda da Slav Ortodoks politikasıyla Sırbistan'a destek vermeye devam etmektedir. Kosova'da çeşitli kültürel kimliklerin kendini ifade etme çabasından öte AB entegrasyonu ile bir cephe ülkesi ve uydu devlet olmaktan kurtularak bağımsız bir devlet olmak amaçlanmaktadır. Burada ilk olarak bölünme, daha sonra kültürel kimliklerin kendini ifade etmesi, sonra da ulusallaşma girişimleri görüyoruz. Bu süreç sonucunda ulusal devlet oluşturulmaktadır. İlginçtir ki ulusal kimlik oluşturma çabalarına kültürel kimlik olgusundan hareket edilerek başlanmıştır. Esasında bölünme sonrasında küçük devletlerin siyasi ve ekonomik dayatmaları kabul etmeleri daha kolaydır. Günümüzde cemaat oluşturarak uluslaşma girişimleri kendi kaderini tayin etme hakkıyla ilgili sınırın yeri konusunda fikir vermektedir. Kendi kaderini tayin ettikten sonra ekonomik ve politik amaçla başkasının kaderini de tayin etme girişimlerinde bulunmaktadır. Bununla birlikte Kosova siyasi buhranlar yaşamaya

⁴² Zaman, 23 Temmuz 2010.

⁴³ Milliyet, 23 Temmuz 2010.

⁴⁴ Milliyet, 24 Temmuz 2010.

⁴⁵ Milliyet, 24 Temmuz 2010.

devam etmektedir. Kosova Demokratik Partisi (LDK) Başkanlık Kurulu, Kosova Meclisinde Kosova PTT (Posta, Telgraf, Telefon) idaresinin özelleştirilmesini reddederek 18 Ekim 2010 Pazartesi günü Kosova Demokratik Partisi ile iktidar koalisyonundan çekilmiştir. Özelleştirme politikalarını destekleyen Batı ise Kosova'yı kapitalizm ile bütünleştirmeyi amaçlamaktadır.

AB ve Batı, Sırbistan Cumhurbaşkanı Boris Tadić'in Kosovalı Sırlara barikatları kaldırmaları için yaptığı çağrıyla olumlu karşılamıştır. Sırbistan'ın uluslararası aktörlerle işbirliği içine girmesi ve AB ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik çabaları dikkatlerden kaçmamaktadır. AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Stefan Füle gerek Kosova ve Sırbistan'ın, gerekse bölge halklarının çıkarları için görüşmelerde pragmatik, yaratıcı ve esnek davranmalarını istemişti.⁴⁶ Bu noktada Batı'nın izlediği tutum hem Sırbistan'ın hem de Kosova'nın desteği ile kendi çıkarları doğrultusunda bir oluşum sağlamaktır.

Kosova Başbakanı Hashim Thaçi 11 Aralık 2010'da yapılan seçimleri kazanmıştır. Ayrılık fikirlerinin yeniden gözler önüne serildiği seçimleri Kuzey Kosova boykot ederken, güney Kosova'da yüksek bir katılım olmuştur.⁴⁷

Sırbistan'ın AB'nin ve KFOR (Kosova'daki Barışı Koruma Gücü)'un katkılarıyla Kosova hükümeti ile bir anlaşma yaparak ülkelerarası geçişleri belli usullere bağlaması Kosovalı Sırlar tarafından Sırbistan'ın Kosova'dan vazgeçmesi yolunda atılan bir adım şeklinde değerlendirilmiştir.⁴⁸

Kasım 2011'de Kuzey Kosova'daki idari boşluğun Kosova ve Sırbistan'ın ortak idari denetim mekanizmalarıyla aşılmasına yönelik karar alınmıştır. KFOR Kasım ayının sonunda Kuzey Kosova'daki Sırp barikatlarını aşmak için operasyonlar gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan medyadaki haberler Kosova'nın bağımsızlığının sağlamlaştırılmasına ve diğer oluşumların bağımsızlığının önünün açılmasına yöneliktir. Kosova'da meclis tarafından seçilmesi gereken Bağımsız Medya Komisyonu Üyelerinin seçilememesi dikkatleri hükümete yöneltmiştir. Basın tarafından hükümetin daha adem-

⁴⁶ Hüseyin Çelik, "Küreselleşme Sürecinde Kimlik Tartışmaları ve Medyanın Rolü: Kosova Örneği", http://193.255.56.45:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/768/Celik%2C%20H._2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y, E.T. 24.09.2017.

⁴⁷ A.g.m., s. 39.

⁴⁸ A.g.m., s. 39.

i merkeziyetçi bir yönetim arzuladığı ve komisyonu bu şekilde kontrol etmek istediği iddia edilmiştir.⁴⁹

6 Aralık 2011’de İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt, yapılacak müzakerelerin Kosova-Sırbistan diyalogu ile AB-Kosova yapısal diyalogu şeklinde ikiye bölünmesi gerektiğini, çünkü Kosova’nın bugün hiç olmadığı kadar bölünmüş” bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Bu öneriyi reddeden Kosova Başbakanı Thaçi kuzeydeki Kosovalı Sırlarla görüşebileceklerini, ancak o bölgedeki paralel yapıların başkalarıyla görüşme ihtimallerini kabul etmediklerini belirtmiştir. Bu fikirlerin homojen devletler kurma fikrini yeniden canlandırması ile küçük oluşumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ulus devletler zayıflarken güçle kontrol edilen toplum ya da topluluklar hareket alanı bulmaktadırlar. Daha çok ekonomi ve siyaset alanındaki otorite yapısında ortaya çıkan zayıflama ve parçalanma sürecinde medya ekonomi ve siyasi yapının benimsetilmesine ve devam etmesine ilişkin katkı sağlamaktadır. Ülkeler siyasi ve ekonomik olarak belirli bloklara yaslandıkları Eski Yugoslavya’da, o bloklara ait siyasi ve ekonomik bütünleşmeleri de yaşamaktadırlar. Bu noktada medya bir taraftan blokların benimsetilmesini diğer taraftan da sürecin devamını sağlamaktadır. Bu durum Yugoslavya’nın parçalanmasından sonraki devlet oluşumlarında rahatlıkla fark edilebilmektedir. 1990’lı yıllarda Yugoslavya’nın parçalanması süreci ile pek ilgilenmeyen Batı medyası Bosnalı Müslümanların etnik temizliği girişiminden sonra ABD hükümetinin çabaları ile bölgeye ilgi göstermeye başlamıştır.⁵⁰ Kosova’nın Batı bloğuna entegrasyon çabalarının siyasi ve ekonomik olarak desteklenmesinde büyük role sahip olan Batı medyası, Kosova’nın bağımsızlığına da bu sürecin başından itibaren destek olmuştur. Kosova özelinde eski oluşumların dışlanarak bağımsızlık yolunda ulus devlet olma sürecini destekleyen bir kampanya hayata geçirilmiştir.

Nihayetinde parçalanan Eski Yugoslavya’da yeni ulus biçimlerinin ortaya çıkmasıyla bölünme ve oluşumların bundan sonra sona ereceğini söylemek zor görünmektedir. Zira belirli blokların bu durumdan faydalanma faaliyetleri bittiğinde ortaya çıkan yeni ülkelerin yeniden bölünme veya parçalanma yaşayabilmesi olasıdır.

⁴⁹ A.g.m., s. 39-40.

⁵⁰ Susan L. Carruthers, *The Media at War*, St. Martin’s Press, New York, 2000, s.s. 213-214.

Çoğunluğu Arnavut kökenli olan Kosova bölgesinin Arnavutluk'a katılması konusunda Batı, Rusya ve Sırbistan yapının korunması ve birleşmenin engellenmesini desteklemektedirler. Zira Batı küçük devletlerin siyasi ve ekonomik olarak daha iyi yönetilebileceğini düşünmektedir. Batı medyası da yaptığı yayınlarla bu hakim düşünceleri desteklemiştir.

1.3. Tarih, Kültür ve Hukukun Temelleri

1.3.1. Kosova'daki Etnik Yapı

Kosova'da ve Balkanlar'da yaşanan şiddet olaylarının ve Arnavut-Sırp mücadelesinin temelinde etnik yapı bulunduğu için Kosova'nın geçmişini anlamak ve geleceğine ilişkin değerlendirmeler yapabilmek adına bölgenin etnik yapısının incelenmesi önem taşımaktadır.

Tarihi boyunca birçok etnik grubun medeniyet kurduğu Kosova'ya sonradan gelen halklar, kendilerinden önce bölgeyi işgal edenler üzerinde egemenlik kurarken, kendilerinden sonra gelenleri de işgalci olarak nitelendirmişlerdir. Aslında günümüzdeki etnik yapı da tarih boyunca gelişen derin ve karmaşık bir demografik katmanlaşma sürecinin devamı olarak görülmektedir. Kosova topraklarında medeniyet kuran ilk etnik topluluk İliryalılar'dır. Fakat Kosova'nın demografik yapısı stratejik konumu ve Balkanlarda savaş ve karışıklıkların merkezindeki coğrafyası nedeniyle sürekli değişime uğramıştır.

Ortaçağ Sırp devletinin kurulmasıyla Kosova nüfusunun %90'lık bir kısmını Sırlar oluşturmuştur.⁵¹ Osmanlı egemenliğine geçmesiyle birlikte (1389) demografik yapının değişmeye ve aynı zamanda İslamlaşmaya başladığı görülmektedir. Bölge nüfusunun asıl şekillenmesini sağlayan olaylardan biri XVII yüzyılın sonlarındaki II. Viyana yenilgisi sonrası Avusturya – Macaristan Devleti'nden destek alan 30 bin Sırp ailesinin Türklerin intikam alacağı korkusuyla bölgeyi terk etmesi ve adeta Avusturya – Macaristan'ın uç karakolları olarak sınır boylarına yerleştirilmeleri hadisesidir.⁵²

⁵¹ Necmettin Alkan, "Kosova Meselesinin Tarihi, Kültürel ve Siyasi Altyapısı", Avrasya Etütleri, Sayı 21, Kış 2001, s. 86.

⁵² L. Carl Brown, *İmparatorluk Mirası*, İletişim yayınları, İstanbul, 2000, s. 122.

Sırp, Kosova'yı Sırbistan'a bağlayan Londra Sefirler Toplantısı (1912)⁵³ sonrasında bölgeyi etnik olarak Sırplastırmak için katliamlara, zorla göç ettirmeye ve asimilasyon politikalarına başvurmuşlardır. Sırp Balkan ve Dünya Savaşlarını da fırsat olarak görerek, baskılarını artırıp bu bölgeye Sırp nüfusu yerleştirmişlerdir.

Kosova nüfusu 1998-99 Sırp-Arnavut savaşı ile önemli değişikliklere sahne olmuştur. Savaş süresince göç eden yaklaşık 1 milyon Arnavut'un neredeyse tamamı ülkelerine dönerken, Sırp nüfusunun ancak çok az bir kısmı geri gelmiştir. Böylelikle bölgedeki Sırp nüfusun daha da azaldığı düşünülmektedir.

Şu anki durumda Kosova 1.847.708 nüfusa sahiptir. Büyük ihtimalle Kosova'daki etnik yapının temeli ve çoğunluğu İliyalıların torunları olan Arnavutlar tarafından oluşturulmaktadır. Nüfusun % 92'ini Arnavut, % 8'ini ise Sırp, Boşnaklar, Karadağlılar, Türkler, Makedonlar, Çingeneler, Goralılar, Hırvatlar, Mısırlılar, Aşkaliler ve Bulgarlardan oluşturmaktadır.⁵⁴ Diğer taraftan Kosova'daki son sayıma dair bilgiler Kosova İstatistik Kurumu tarafından 21 Eylül 2012 tarihinde Priştine'de düzenlenen "Kosova'da nüfus ile hane sayımı" başlıklı konferansta açıklanmıştır. Leposaviç, Zubin Potok, Zveçan ve ülkenin kuzey bölümü hariç, Kosova'da 1 milyon 739 bin 825 kişinin yaşadığı açıklanmıştır.⁵⁵ Dini yönden bakıldığında Kosova'da Arnavutlar'ın Katolik olan %3'ünün dışında geriye kalanı Müslümandır. Ülkede Boşnak, Türk ve Müslüman olan diğer halklar gözönünde tutularak Kosova'da nüfusun %95'e yakınının Müslüman olduğu söylenebilir.⁵⁶

Arnavutlar, kökenlerinin Kosova coğrafyası ve bugünkü Arnavutluk topraklarında varlıklarını sürdürmüş olan İliyalılar'a dayandığını iddia etmektedirler. Rumen tarihçiler Arnavutların Trakların soyundan geldiğini savunurlarken, Sırp da Arnavutların 17 nci yüzyıla kadar Kosova'da hiç yaşamadıklarını öne sürerek aslında Arnavutların çoğunun Slav kökenli olduğunu ifade etmişlerdir.

⁵³ Murat Yılmaz, "Kosova'da Bağımsızlık Başka Bahara!", Anlayış Dergisi (Dünya Siyaseti Bölümü), Sayı 56, Ocak 2008, s. 78.

⁵⁴ Ataman Erdoğan, "Kosova'nın Geleceği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 7.

⁵⁵ <https://www.haberler.com/kosova-nin-nufusu-1-milyon-740-bin-3956368-haberi/>, E.T. 10.06.2017.

⁵⁶ Akademik Perspektif Dergisi (Online Sosyal Bilimler Dergisi), Kırıkkale Üniversitesi, Ahmet Ataş, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu, <http://www.akademikperspektif.com/2012/07/07/soguk-savas-sonrasi-kosova-sorunu/>, E.T. 10.06.2017.

Arnavutlar Osmanlı'dan önce Hristiyanlığı benimsemişlerdi. Dağlık kesimlerde hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle yerleşik bir kilise yapıları yoktu. Dolayısıyla Arnavutların dine bakış açısı da güçlü bir yapıda olmamıştır. İlirya hakimiyetinin sona ermesiyle Bizanslıların da etkisi sonucunda birçok Arnavut Ortodoks kimliğini benimsemiştir. Zira Ortodoksluğu kabul etmeyen Arnavutlar acımasız şekilde baskılara maruz kalmışlardır.

Osmanlıların bölgeye gelmesiyle İslam dini büyük ölçüde kabul görmüştür. Arnavutların İslam dinini seçmelerinin önemli nedenleri arasında zaten zayıf olan Hristiyan dini kimlikleri ve kendilerine ait bir kiliselerinin olmaması bulunmaktadır. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin Arnavutlara uyguladığı ayrıcalıklı yapı Arnavutlar'ın İslam dinine duyduğu sempatiyi arttırmıştır. Osmanlı'dan önce Slav ve Bizanslıların Arnavutlara Ortodoksluğu benimsetmek için uyguladıkları acımasız baskılar neredeyse Arnavut kültürünün yok olmasına sebep olacaktı. Arnavut kimliği, günümüzde bir kısım Arnavut tarihçinin farklı yönde açıklamalarının aksine, Osmanlı döneminde kendini bulan ve kuvvetlenen bir yapıya bürünebilmiştir.⁵⁷ Zamanla güçlenen bu yapı günümüze kadar süregelen Arnavut milliyetçiliğinin temelini oluşturmaktadır.

Sırların Balkanlar'a gelişi bakımından birçok detay netlik kazanmamıştır. Çoğunluğu Sırlar ve Hırvatlardan oluşan Slav kabileleri, yaklaşık olarak M.S. (Milattan Sonra) 5 nci ve 6 ncı yüzyıllarda Orta Avrupa topraklarında hüküm sürmüşlerdir. Sırlar, bugünkü Çek Cumhuriyeti ile Saksonya'da, Hırvatlar ise Bavyera, Slovakya ve Güney Polonya'da yaşamışlardır.

Sırlar Kosova'ya doğru 13 ncü yüzyıl başlarında yayılmaya başlamışlardır. Milliyetçilik duyguları Sırların ilk defa Balkanlar'a ilk geldikleri bu dönemde henüz hiçbir toplumda ortaya çıkmamıştır. Kabileye olan bağlılıklara bu dönemde daha fazla önem veriliyordu. Slavlara bağlı bir kabile olarak bilinen Sırların kimliği ve kültürü Sırp Ortodoks Kilisesi çatısı altında şekillenmeye başlamıştır. 13 ncü yüzyıl başlarında, Rum Ortodoks kilisesi bünyesinde özerkliği bulunan Sırp Kilisesi, bu yüzyılın

⁵⁷ "Türkiye-Arnavutluk İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Yarını", Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 21.

ortalarında ise tam bağımsız konuma gelmiştir. O dönemde bölgede egemen güç olan Bizans İmparatorluğu tüm bu gelişmelere hakimdi.

Balkanlar'dan gelen ve hayvancılıkla uğraşan savaşçı Slav Kabilelerinin Hristiyan dinine geçmelerinde etkili olan Bizanslılar, kendi kültür ve yaşamsal değerlerini de din öğretisi altında bu toplumlar üzerinde yaymıştır. Bizanslıların bu politikası ayrıca Slavları, Katolik Avrupalılara karşı kendini korumak üzere tampon bir bölge oluşturma amaçlı da değerlendirilebilecek akılcı bir yaklaşımdır.⁵⁸ 19 ncu yüzyıldan itibaren modern ulus kavramı yaygın hale gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte Sırp Ortodoks Kilisesi'ne mensup olmak da Sırp kimliğini oluşturan ölçütlerden biri haline almıştır.

Türkler Kosova'ya ve Balkanlar'a farklı zamanlarda gelerek yerleşmişlerdir. Moğol istilası Türk Kavimleri'nin Balkanlar'a olan göçünü artırmıştır. Osmanlı'dan önce Balkanlar'a gelen Türk kavimleri arasında Bulgar Türkleri, Avar Türkleri, Peçenek ve Kumanlar (Kıpçaklar) bulunmaktadır. Görülmektedir ki Türklerin diğer etnik mozaiklerle birlikte Balkanlar bölgesindeki yaşantıları çok eski çağlardan günümüze dayanmaktadır.

Halen Kosova'da yaşayan Türkler ve Türkçe konuşanlar azımsanamayacak bir nüfusa sahiptirler. Prizren, Gilan, Priştine, Mitroviçe ve Mamuşa en yoğun yaşadıkları bölgelerdir. Birçok kaynak yaklaşık 50 bin ila 80 bin Türk nüfusunun olduğunu ve 300 bin civarında da Türkçe konuşabilen insan bulunduğunu tahmin etmektedir.⁵⁹

Sırp-Hırvat dilini konuşan Bosnalı Müslümanlar Boşnaklar olarak tanınırlar. Yoğun olarak Bosna topraklarında bulunmalarına rağmen Kosova ve Türkiye de yaşadıkları yerler arasındadır. Kökenleri itibariyle Slav ırkından olan Boşnaklar, Osmanlı döneminde Müslüman olmuşlardır. Aynı ırktan gelmelerine rağmen Müslüman olmaları sebebiyle Boşnaklardan nefret eden Sırlar bu nefretlerini Bosna katliamı sırasında doğrudan göstermişlerdir.

Arkeolojik bulgular Makedonların bölgedeki varlığının Tunç Çağı'na kadar uzandığını göstermektedir. Bazı tarihi kaynaklar Makedonları M.Ö. (Milattan Önce) 2000'li

⁵⁸ Noel Malcolm, *Kosova Balkanları Anlamak İçin*, Sabah Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 35.

⁵⁹ Betül Turan, *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye Kosova ilişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2009, s. 7-8.

yıllarda Anadolu'dan, kuzeyden Moravya-Vardar istikametinden ve Karadeniz'in kuzeyinden gelen kavimlerin karışımı olarak kabul etmektedir. Gerçeğe çok daha yakın görünen diğer bir iddia Makedonların Anadolu'dan geldiği yönündedir. Bazı tarihçiler Makedonların aslının Tuna Nehri ve Rusya istikametinden gelen Türk asıllı kavimlere dayandığını iddia ederler. Bu iddia daha ziyade M.S. III ncü Yüzyıldan itibaren Balkanlar'a ve Avrupa'ya inen Türk göçleri ve akınları dikkate alındığında ağırlık kazanabilmektedir.⁶⁰ Makedonların konuştukları dil Sırpça'dan çok farklı, fakat Bulgarca ile oldukça yakındır. Makedon nüfusun neredeyse tamamı Ortodoks Hristiyan olarak bilinmektedir. Günümüzde Kosova'da çok az Makedon yaşarken Makedonya'da ise hatırı sayılır oranda Arnavut azınlık yaşamaktadır. Bu durum dikkate alındığında Makedonların Kosova'da meydana gelebilecek olaylara karşı daima hassasiyet göstermesi beklenmektedir.

Hırvatlar, Avarlar ile mücadelelerine karşılık Bizans İmparatorluğu'nun teklifi ile ödül olarak Balkanlar'da bugünkü Hırvatistan'ın bulunduğu bölgeye yerleştirilmişlerdir. Slav kökenli olan Hırvatlar, Adriyatik kıyısında yer almaları sebebiyle Venedik ile yoğun ticari ilişkilerde bulunmuşlardır. Bu ilişkiler aracılığıyla Vatikan'a yaklaşan Hırvatlar diğer Slav kabilelerinden farklı olarak Venedikli tacirlerin de etkisi ile Katolik Hristiyanlığı benimsemişlerdir.

Balkanlar'a Türklerden sonra asıl yurtları Hindistan'ın kuzeyi olan Çingeneleer yerleşmişlerdir. Göçebe bir halk olan Çingeneleer, 11 nci yüzyılda Hindistan'dan ayrılarak, Avrupa'daki Bizans İmparatorluğu'na ait topraklara kadar gelmişler, buradan da Avrupa'nın diğer bölgelerine yayılmışlardır. Mısırlı, Aşgali ve Rom olarak da adlandırılan Çingeneleer'in ayıcılık, falcılık ve büyüyle şifa bulma gibi uğraşlar edindikleri bilinmektedir.⁶¹ Bu guruplar siyasi olarak ayrı isimlerle temsil hakkı elde etmeyi amaçladıkları için kendilerinin farklı şekillerde adlandırılmalarına olumsuz yaklaşmamışlardır.

Kosova'da bulunan azınlıklar arasında bölgeye en son gelen etnik grup Çerkezler'dir. Kafkaslardan yaşanan göçten sonra, 1860'lı yıllarda Osmanlı'nın Kosova'ya

⁶⁰ *Türkiye-Arnavutluk İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 21.

⁶¹ "Kosova As Seen, As Told" AGİT'in İnsan Hakları Bulguları Ekim 1998'den Haziran 1999'a Kadar Olan Süreç, OSCE Publication, s. 143-144.

yerleştirdiği Çerkezler genellikle metal işçiliği ve at yetiştiriciliği ile uğraşmışlardır. Arnavutlar ve Sırlar bölgenin yerlisi olarak Çerkezleri dışlamışlardır.

Tarih boyunca kültürleri birbirine yakın iki dost halk oldukları düşünülerek Kosova’ya daha önce gelen Türk kavimleri ile birlikte gelip yerleşmiş az sayıda Çerkez’in olabileceği değerlendirilmektedir. Hem Türkleri kendilerinden farklı addetmemelerinden, hem de Türk kavimleri ile sürekli birlikte yaşamanın sonucu olarak, dillerinin ve kimliklerinin unutularak erimeye maruz kaldığı düşünölmektedir. Bugün Miloşevo’da yaşayan Çerkezler’in nüfusunun yarısı 1999’da göç etmiştir. Geride 300 – 350 kişilik küçük bir topluluk kalmıştır.⁶²

Genellikle Prizren’in güneyinde, Arnavutluk’a yakın dağlık ve engebeli arazide yerleşmiş olan Goralılar’ı Kosova’lı Arnavutlar “Dağlı” olarak adlandırmaktadır. Goralıların geçim kaynağını ağırlıklı olarak hayvancılık oluşturmaktadır. Yaşadıkları bölgede coğrafı yapının ulaşımı kısıtlaması sebebiyle Goralı insanlar kapalı bir kültürel yapı içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.⁶³

Goralıların konuştukları dil Sırp-Hırvat dili ile benzerlik gösterse de Türkçe kelimelerin sayısı da az değildir. Kültürel anlamda bir benzerlik olmadığı halde konuştukları dil benzerliğine dayanarak Sırlar, Goralıların Slav kökenli olduğunu savunmuşlardır. Coğunluğu Müslüman olan Goralılar’a Sırbistan Krallığı döneminde baskı yapılarak zorla Sırpça konuşmaya yönlendirildikleri düşünölmektedir.

1998’deki kriz ve çatışma ortamı ile 1999 NATO Harekatı’ndan sonra komşu ölkelere sığınan mültecilerin dönüşleri demografik verilerde önemli değişikliklere yol açmıştır. Kırsal bölgelerde yaşayan Kosova’lı Arnavutlar 1998 yılında artan Sırp saldırılarının etkisiyle büyük ölçüde Arnavutluk, Makedonya ve Karadağ’a sığınmışlardır. Bu dönem içerisinde 444.600 mültecinin Arnavutluk’a, 243.700 mültecinin Makedonya’ya, 69.700 mültecinin Karadağ’a, 60.000 mültecinin Sırbistan’a, 21.700 mültecinin Bosna-

⁶² Kemal Tayfur, “Kosova’nın Kayıp Çerkesleri”, Atlas Dergisi, şubat 2008 sayısı, s. 107.

⁶³ “Kosova As Seen, As Told” AGİT’in İnsan Hakları Bulguları Ekim 1998’den Haziran 1999’a Kadar Olan Süreç, OSCE Publication, s. 147.

Hersek’e sığındığı BM (Birleşmiş Milletler) raporları ve NATO kayıtlarında ifade edilmektedir.⁶⁴

Daha önce kırsal alanda yaşayan Kosovalı Arnavutlar savaştan sonra Kosova’ya dönerek şehir ve kasaba merkezlerinde toplanmışlardır. Sırpların terk edilmiş ev ve arsalarına yerleşmişlerdir. Sırpların dönmelerini istemeyen Arnavutlar Sırlara ait yerleri tahrip ederek yıkmışlardır.

Balkanlarda en hızlı artan nüfus Arnavut nüfusedir. Kosova’da belli bir dönem için Arnavutlar’ın yürüttüğü nüfus üstünlüğünü sağlamaya yönelik yüksek doğum oranı ve genç nüfusu arttırmak amaçlı politikalar bir takım sosyal problemlere yol açmıştır. Dolayısıyla Kosova’nın genç nüfusuna iş ve sosyal güvenlik sağlaması kendi kaynakları ile mümkün görülmemektedir. Kosova’nın belli başlı şehirleri ve nüfusları aşağıda belirtildiği gibidir.⁶⁵

Priştina: 198.214 İpek (Pec) : 95.723

Yakova: 94.158 Prizren: 178.112

Gilan: 90.015 Mitroviça: 71.601

Kosova’da bulunan etnik grupların tamamı hem kendi ana dillerini konuşmaktadırlar hem de eğitim sistemi sayesinde üniversiteye kadar kendi ana dillerinde eğitim görebilmektedirler. Üniversitede ise yalnızca Arnavutça eğitim bulunmaktadır. Etnik gruplar bu sebeple ya işe Arnavut okullarını tercih ederek başlamışlar veya üniversite eğitimi için çocuklarını kendi ülkelerine göndermişlerdir. Ancak Kosova’ya dönen üniversite mezunu çocuklar Arnavutça bilmedikleri için iş bulamamakta ve üniversite eğitimi aldıkları ülkeye göç etmek zorunda kalabilmektedirler. Bununla birlikte eğitim için Kosova dışına giden öğrenciler, ülkelerindeki ekonomik sıkıntılar ve iş bulma sorunu nedeniyle eğitim gördükleri ülkelerde kalabilmek için uğraşarak o ülkelere yerleşmeye çalışmışlardır.

⁶⁴ “Kosova As Seen, As Told” AGİT’in İnsan Hakları Bulguları Ekim 1998’den Haziran 1999’a Kadar Olan Süreç, OSCE Publication, s. 222.

⁶⁵ https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxXLroxj1rMYMGF6Grwj2o4svsdmGh7S/out/A/Mitrovi%C3%A7a_Belediyesi.html, E.T. 10.06.2017.

Dünya üzerinde birçok farklı etnik kimlik vardır. Günümüzde birkaç istisna haricinde devletlerin tamamında birden çok etnik grup varlığını sürdürmektedir. Etnik farklılıklar içeren Balkan devletleri de tarihsel süreçte birçok gerilim yaşamalarına karşın ayakta kalabilmeleri yönetimlerinin barışa olan bağlılıkları ile mümkün olacaktır.

1.3.2. Kosova’da Toplum ve Ekonomi

Kosova, tarihi boyunca egemenliği altında kaldığı devletlere ekonomik açıdan da bağımlı hale gelmiştir. “Yugoslavya’nın en fakir evi” olarak adlandırılan Kosova’da zengin maden yatakları bulunmaktadır ve halk ağırlıklı olarak geçimini tarım ve hayvancılıktan kazanmaktadır.

Ormancılık ve madencilik de halkın geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Kosova’daki linyit yatakları Tito Yugoslavya’sı döneminde Yugoslavya kaynaklarının yarısından fazlasını oluşturmaktaydı.⁶⁶ Bölgede zengin yatakları bulunan madenler arasında kurşun, çinko, nikel, magnezit, boksit, krom, bakır, demir, kömür, gümüş ve altın vardır. Trepça, Tregu, Vjeter, Novobrd ve Ayvalı bölgenin en önemli maden ocaklarıdır. Kosova’daki yeraltı zenginlikleri Roma döneminden II. Dünya Savaşı Almanya’sına kadar fetih girişimlerine sebep teşkil etmiştir. Kosova’daki zenginlikler nedeniyle Almanya II. Dünya Savaşı’ndaki paylaşımında İtalya ve Bulgaristan ile birlikte Kosova’ya üçüncü ortak olmuştur. Trepça madenleri savaşta Almanların kurşun ihtiyaçlarının %40’ını karşılamıştır.⁶⁷

Kosova’da yaşayan Arnavutların düşman olarak görülmesi nedeniyle ekonomik olarak bölgenin zayıf durumda bulunması kasıtlı girişimlerin bir neticesidir. Kosova, Federasyonun elde ettiği dış kredilerden faydalanarak rahatlama imkanı bulamamıştır. İktisadi gelişme bakımından Kosova ile diğer cumhuriyetler arasındaki kalkınma seviyesi farkı dış krediler ile yapılan yatırımlarla azalmak yerine artmıştır. Çünkü bu krediler imalat sanayinin kurulması ve teşviki için kullanılmamıştır. Yalnızca

⁶⁶ A. Faruk Yanardağ, *Sancak Ve Kosova Raporu*, Sancak Dayanışma Grubu Yayınları, İstanbul, 1993, s. 34.

⁶⁷ Malcolm, a.g.e., s. 36.

Kosova'daki madenlerin çıkarılmasında ve Priştina'ya yapılan sözde yatırımlar için (kamu binalarının restore edilmesi ve yeni kamu binalarının yapımında) harcanmıştır.⁶⁸

80'li yılların başında Yugoslavya'da 1000 kişiden 254'ü, Kosova'da ise 107'si kamu teşekküllerinde çalışmaktaydı. 1983'te Yugoslavya'daki işsizlik oranı %14 iken Kosova'da bu oran %43,4'tür.⁶⁹ Sırp yönetimine göre Kosova Yugoslavya'daki gelişmiş bölgelerle sözde bir bütünleşme oluşturmaması nedeniyle ekonomik anlamda geri kalmıştı. Zira bu düşüncenin doğru olmadığını Sırp iktisadi uygulamaları ortaya koymaktadır. Örneğin 1989'dan sonra polis kuvvetiyle işten çıkarılan Arnavut işçiler sağlık ve sosyal güvenlik sistemi, emeklilik, sakatlık maaşı, konut gibi haklardan yoksun bırakılmışlardır.⁷⁰

1999'da NATO müdahalesi ile sonlanan savaşta ciddi oranda zarar gören Kosova ekonomisi savaştan önce de yanlış yönetilen yatırımlar ve ekonomi programları ile her tür ekonomik sömürü sonucunda oldukça kötü durumdaydı. Bilhassa Kosova'nın batısındaki yerleşim bölgeleri, tarım alanları ve alt yapı tesislerinin tahrip edilmesi veya yok edilmesi endüstriyel ve tarımsal üretimin hızla düşmesine ve durma noktasına gelmesine bir sebep teşkil etmiştir.

Kosova ekonomisi için kötü günler savaş sonrasında da devam etmektedir. Fabrikaların önemli bir kısmı halen kapalıdır. Savaşın bitişi altıncı yılını doldurmuş olmasına rağmen halen çözümlenemeyen statü konusu temelde istikrarsızlığın sebebini oluşturmaktadır. Kosova'da nüfusun çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır ve bazı bölgelerde %70'lere çıkan işsizlik sosyal hayatı fazlasıyla olumsuz etkilemektedir. Ekonomik durum sınır bölgelerinde daha vahimdir.⁷¹

Serbest piyasa ekonomisine uyum sağlayabilmek adına bir takım ilerlemeler kaydeden Kosova ekonomisi uluslararası topluma ve yurt dışında çalışan işçilere halen muhtaç durumdadır. Kişi başına düşen milli gelir yaklaşık 1150 dolardır. İşsizlik oranı %55 civarındadır. Kadınlarda işsizlik oranı %74,5 iken erkeklerde bu oran %42,5'tir. Çalışan kadınların %74'ü kamu sektöründe görev yapmaktadır. Genç popülasyonda işsizlik

⁶⁸ Murat Taşar, *Bosna-Hersek ve Postmodern Ortaçağ'a Giriş*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.109.

⁶⁹ A.g.e., s. 135.

⁷⁰ Yanardağ, a.g.e., s. 34.

⁷¹ Erhan Türbedar, "Kosova Nereye Koşuyor?", *Stratejik Analiz*, Cilt 6, Sayı 61, Mart 2005, s. 45.

probleminin çözülebilmesi için her yıl 30.000 kişiye yeni istihdam sağlanması gerekmektedir.⁷²

Yugoslavya döneminde eski ve yetersiz sanayi tesislerine sahip olan Kosova'da bu tesislerin bir kısmı savaş döneminde bombalanarak kullanılamaz duruma getirilmiştir. Önemli bir bölümü bakımsızlık ve finansman eksikliği sebebiyle açılmamış olan sanayi tesislerinden bugün sağlam olan çok azı düşük kapasite ve eski teknoloji ile çalışmaktadır. Kapalı olan sanayi ve üretim tesisleri bölge ekonomisini dışarıya bağımlı kılmıştır. Birleşmiş Milletler Geçici İdare Misyonu (United Nations Mission In Kosova – UNMIK) özelleştirme çalışmalarını desteklemektedir.

Kosova'nın yer altı zenginliklerine bakıldığında;

- a. Linyit: 18,3 milyar ton
- b. Kurşun: 21,6 milyar ton
- c. Boksit: 6 milyar ton
- d. Feronikel: 14 milyar ton

e. Manyezit: 4,5 milyon tonluk rezerv bulunduğu tahmin edilmektedir.⁷³

Bölgenin önde gelen tarım ürünleri tahıl, tütün, pancar, patates, soğan ve biberdir. Bol miktarda elma, armut ve üzüm yetiştirilen Kosova'da bağ meyveciliği önemli yer tutmaktadır. Verimli araziler sayesinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın da ekonomiye katkısı büyüktür.

Düşük gelir seviyesi insanları genel olarak temel ihtiyaç maddelerine yönlendirmektedir. Mobil telefon, otomobil gibi ihtiyaçlar bölge halkı için lüktür. Ticaret, Batı Avrupa'da çalışan Kosovalıların bir tür kaynak sayılabilecek birikimlerini Kosova'ya aktarmaları ile ayakta durmaktadır.

⁷² Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ocak 2010, Sayı 403, s. 78.

⁷³ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, a.g.e., s. 79.

İşsizlik ve elektrik kesintileri Kosova’da ekonomik problemlerin başını çekmektedir. Bölgede elektrik üretimi ve dağıtımını yapan Kosova Elektrik Şirketi (KEK) elektriği linyitle çalışan iki büyük termal elektrik santrali (Kosova A ve B), bir küçük hidroelektrik santrali (Ujmani) ve enerji ithalatı yoluyla sağlamaktadır. Kosova genelinde yedi banka, onbir finans kuruluşu ve toplam 46.583 işletme olup bunlardan % 51’i ticaretle, %10’u ise imalat sanayi ile ilgilenmektedir.⁷⁴

Prizren’de tarım, ticaret ve gıda özel şirketlerin yoğunlaştığı sektörlerdir. Belediye müesseseleri, UNMIK Polisi, eski kamu şirketleri ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) önde gelen işveren kurumlardır. Sivil olarak hizmet veren bir kişinin ortalama maaşı 100 avronun altındadır. Diğer taraftan uluslararası organizasyonlarda çalışanların ücretleri ayda 500 avroyu geçmektedir.⁷⁵

Kosova’da iş grupları fark etmeksizin maaş seviyeleri temel ihtiyaçları dahi karşılayabilecek düzeyde değildir. Ayrıca yurt dışında çalışan aile fertleri gönderdikleri paralar ile ailelerinin geçimlerine destek olmaktadır. Kısıtlı finansal imkanlar ve ekonomik kriz içindeki Kosova ekonomisi vergi ve yardımlar sayesinde ayakta durmaktadır.

1.3.3. Kosova’da Kültür ve Çatışma

Karmaşıklılığı ve çok boyutluluğu ile ön plana çıkan Kosova Sorunu’nun sebepleri Balkanlarda tarihin derinliklerinde gizlidir. Bu sorun, tarihsel ve mitolojik olarak gerekçelendirilen argümanların etnisiteye dayanan toprak taleplerinin birbiriyle çarpıştığı klasik ihtilaflardan biridir.⁷⁶

Sırlar bir taraftan Kosova bölgesini ortaçağda kendilerine ait kilise ve kültürlerinin beşiği olarak görürken diğer taraftan da Sırp Krallığı’nın siyasi otorite merkezi olduğunu öne sürmektedirler. Ortodoks Sırlar bölgeye psikolojik ve duygusal anlamda büyük önem vererek Kosova’yı bir tür “Sırp Kudüsü” olarak görürler. Kosova’ya olan bu bağlılıklarının yanı sıra Sırların mitolojisinde merkezi bir yere sahip olan I. Kosova Savaşı’nda (Kosovo Polje - 1389) alınan Osmanlı yenilgisinden de bahsetmek

⁷⁴ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, a.g.e. , s. 79.

⁷⁵ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, a.g.e. , s. 79.

⁷⁶ Mehmet Öcal, “Kosova: Bir Etnik Sorunun Anatomisi”, Yeni Türkiye Rumeli – Balkanlar Özel Sayısı-IV, Mart-Haziran 2015, Sayı 69, s. 5024.

mümkündür. Yüzyıllar geçmiş olsa da, Sırp halk edebiyatında ve resmi tarih yazımında bu mağlubiyete istinaden türetilen efsaneler önemli yer tutmuştur. Bu duruma dini bir karakter vermeye çalışan Sırp savaşı “İslamiyet ile Hristiyanlık arasındaki bitmeyen bir savaş”, yenilgiyi de “Hilal ve Salip’in bir mücadelesi” olarak ifade etme yolunu seçmişlerdir. Kendilerini Türklere karşı Avrupa’nın koruyucuları olarak gören Sırp milliyetçilerinin bu nitelemesi İngilizler gibi bazı Batı Avrupalılar tarafından da bir süre sonra kabul görmüştür.⁷⁷

Sırp halk olarak kendilerini Avrupa için kurban ettiklerini, fakat bu fedakarlıklarının Avrupa’daki diğer Hristiyan milletler tarafından görülmeyerek Sırp halkının yüzüstü bırakıldığını ifade etmek istemişlerdir. Batı’nın Sırp’ların tarafında yer almak yerine, ezeli düşmanları olan Slovenleri, Hırvatları, Boşnakları ve Kosova Arnavutlarını desteklediğine dair algı ve mit oluşturulmuştur. Bu nedenle “Kosova toprağı” diğer Hristiyanların dikkate almadıkları Sırp halkının ıstırabının, bir nevi “çarmıha gerilişinin” sembolüdür.⁷⁸

Kosovalı Arnavutlar da ileri sürdükleri tarihi argümanlar ile bölgenin yerli halkı olan İliryalıların torunları olarak bu topraklara sahip çıkmaya çalışmaktadırlar. 6. Yüzyılın sonunda (Güney) Slav kabilelerinin “kavimler göçüyle” bu topraklara ayak basmalarından önce Balkanlardaki en eski kadim halk olarak düzenli bir şekilde bu bölgede yaşadıklarını iddia etmektedirler.⁷⁹

1999’dan önce Kosova’da yaşayan 2,15 milyon insanın %90’ını Arnavutlar oluştururlarken bölgede yaşayan Sırp’ların sayısı 190.000 civarındaydı. Bu demografik veriler Arnavutların tezini destekler niteliktedir. 1948 yılında Kosova’da Sırp’ların toplam nüfustaki oranı %24 iken Arnavutlar arasındaki yüksek çocuk doğum oranı ile Sırp’ların bu bölgeden göç etmesi ile birlikte ortaya Sırp’ların aleyhine bir demografik durum çıkmıştır. Ancak her ne kadar bu bölgede azınlık olsalar da, Kosova günümüze kadar tüm Sırp’lar için Sırp kimliğini belirleyici bir mit rolü üstlenmiştir. 19. Yüzyılda Fransız İhtilali ve “Alman Romantik” akımından etkilenen Sırp entelektüelleri Ortaçağda 1331-1355 yılları arasında hüküm sürmüş olan Sırp Krallığı’nın, yeniden

⁷⁷ A.g.m., s. 5024-5025.

⁷⁸ A.g.m., s. 5025.

⁷⁹ A.g.m., s. 5025.

kurulması istenen ulusal bir Sırp devleti için örnek teşkil etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Düşledikleri krallığın merkezinde ise Kosova vardı. Tarihi gerçeklerden uzak hayal ürünü Sırp efsaneleri, halk müziği, şiirleri ve diğer edebi eserleri ile kendileri için bir “yazgı yılı” olan 1389 yılından, yani I. Kosova Savaşı’ndan önce her şeyin kusursuz olduğu bir Sırp krallığı bulunduğu izlenimi vermek istemektedirler. Tito’nun ölümünden sonra iktidara gelen Slobodan Miloseviç büyük bir özlemle bu düşüncüyü savunan bir liderdir. Sırplarla Kosova Arnavutları arasında seksenli ve doksanlı yıllarda daha da kötüleşen sorunlu ilişkiler, güvensizlik ve düşmanlık 20. Yüzyılın başında Balkan savaşlarıyla tescillenmişti. Genel olarak Balkanlarda ve özelde Kosova’da yıllarca devam eden savaşlar boyunca farklı etnik ve dini toplumlar arasındaki barış iklimi Arnavutlara ve diğer Müslüman azınlıklara uygulanan katliamlar ve tehcirlerle zarar görmüştür. Diğer taraftan 1918 ve 1941 yılları arasında yaklaşık 11.000 Sırp ailesi Kosova’da Arnavut ailelerinin el konulan evlerine yerleştirilmiştir.⁸⁰

Kosova’daki etnik topluluklar yüzyıllar boyunca birlikte yaşamak yerine kültürel ve sosyal etkenler nedeniyle genellikle yan yana yaşamışlardır. Eski Yugoslavya’da Sırp ve Arnavutlar arasındaki karşılıklı nefret, 20. Yüzyılın başında cereyan eden Balkan Savaşları’nda Sırp birliklerinin Arnavut köylerini yok etmeleri ve köy sakinlerini öldürmeleri ya da oradan göçe zorlamaları ile başlamıştır. Tito döneminde dondurulan Kosova Sorunu 1980’de Tito öldükten sonra tekrar gündeme getirilmiştir. 1989’da Sırbistan Devlet Başkanı olan Slobodan Miloseviç göreve gelir gelmez Sırbistan anayasasını ihlal ederek Kosova’nın özerk statüsüne son vermiştir. 28 Mayıs 1989 tarihinde (I.) Kosova Savaşı’nın 600. yıl dönümünde şovenist bir konuşma yapmıştır. 1990’da Kosova’daki Arnavut öğrencilerin protestolarını bahane ederek, kontrolü sağlamak amacıyla Yugoslav birliklerini bölgeye göndermiş, Kosova hükümetini feshetmiştir.⁸¹

Kosova Arnavutlarının ileriki yıllarda da devam eden protestolarının dünya kamuoyu kayıtlarına geçmesine rağmen, Yugoslavya’nın dağılmasıyla başlayan Bosna Savaşı uluslararası kamuoyunun gündeminde ilk sırada yer aldığı için Kosova Sorununun

⁸⁰ A.g.m., s. 5026.

⁸¹ A.g.m., s. 5026-5027.

çözümü adına küçük bazı diplomatik girişimler dışında bir ilerleme gösterilememiştir. Bu durum Kosova Arnavutlarının siyasi lideri İbrahim Rugova'nın barışçıl girişimlerinin gerek Miloseviç nezdinde gerekse de uluslararası arenada karşılıksız kalmasına neden olmuştur. 1995 yılında yapılan Dayton Anlaşması Bosna'daki savaşın bitmesini simgelemekteydi. Ancak anlaşma metninde Kosova krizi hiçbir şekilde ele alınmazken Kosova sanki "Dayton'un yetim çocuğu" olarak kalmıştır. İşte bu nedenle Dayton Anlaşması Arnavutların kurduğu "Kosova Kurtuluş Ordusu"nun (UÇK) ortaya çıkma sebebidir. Zira bu anlaşma, Kosova Arnavutları için ders alınacak bir kırılma noktasıdır: İslam dünyasının yanı sıra Batı, Kosova krizini çözmede etkili olamamıştır. Şiddet karşıtı bir siyasetçi olan İbrahim Rugova onlarca yıl barış odaklı bir politika izleyerek uluslararası toplumda ciddiye alınmamıştı ve görmemezlikten gelinmişti. Ancak şiddet yanlısı bir politikacı olan Miloseviç Bosna'da kurulan Sırp Cumhuriyeti ile ödüllendirilmişti. Böylelikle Kosovalı Arnavutlar uluslararası toplumda dikkate alınmak için şiddete başvurmak gerektiğini düşünmeye başladılar. UÇK, Sırp polislerinin ve özel kuvvetlerinin Arnavutlara yönelik uyguladığı şiddet eylemlerine aynı şekilde misilleme yapmıştır. Boşnaklardan farklı olarak Arnavutların bazı stratejik avantajları vardı. Boşnaklar Batıda Hırvatların ve doğuda da Sırpların askeri ve coğrafi baskısı altında Orta Bosna'da adeta bir getto içinde sıkışıp kalmışlardı. Oysa Arnavutlar hem Makedonya'daki Arnavutlar hem de Arnavutluk üzerinden lojistik ve kültürel destek alabilmekteydiler ve gerektiğinde bu ülkelere sığınabilme imkanına sahiptiler. Bu seçenek Kosovalıların Sırlara karşı koyma yeteneklerini artırırken krizin bu ülkelere sıçrama riskini de yükseltmekteydi. Kosova sorununun tırmanması, Sırpların Kosova'daki Müslümanlara uyguladıkları etnik temizlik ve katliamlar, UÇK'nın intikamları ancak 1999 yılında NATO'nun hava operasyonu ile durdurulabilmiştir.⁸²

1.3.4. Kosova'da Uluslararası Hukuk ve Otonomi Hakkı

Uluslararası Adalet Divanı'na sundukları yazılı beyanlarda Kosova'yı tanımış olan bazı devletler Kosova halkının self-determinasyon hakkını kullandığını ve bu nedenle Sırbistan'dan ayrılmasının uluslararası hukuka uygun olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁸³ Kosova'nın ayrılma hakkını değil yalnızca bağımsızlık bildirisini inceleyen Divan,

⁸² A.g.m., s. 5027.

⁸³ Bkz.: *Kosovo Advisory Opinion, Written Statement of Albania, April 2009; Written Statement of The Netherlands, 17 April 2009.*

gerek self-determinasyon hakkının içeriği ve kapsamına ilişkin, gerekse ayrılma desteğine ilişkin sessiz kalmıştır.

Devlet içindeki bir halkın ayrılmasına ilişkin doktrinde iki temel görüş vardır. Ayrılma desteği teorisi olarak adlandırılabilir olan birinci görüşe göre, uluslararası hukukun temel bir ilkesi olan toprak bütünlüğü ilkesi ayrılmayı yasaklar. Halklar self-determinasyon haklarını devlet yönetimine katılmak yoluyla kullanırlar. Ancak bir halkın yönetimde temsil edilmesi engellenmekteyse ve ayrımcılığa maruz kalmaktaysa, bu halk istisnaen ve son çare olarak ayrılma yoluyla self-determinasyonunu gerçekleştirir.⁸⁴ Etkinlik teorisi olarak adlandırılabilir ikinci görüşe göre ise, uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olan toprak bütünlüğü ilkesi yalnızca devletlerarası ilişkiler alanı ile sınırlıdır. Uluslararası hukuk ayrılmaya ilişkin herhangi bir hüküm içermez. Uluslararası hukukta ayrılmaya ilişkin ne izin veren ne de yasaklayan bir hüküm mevcut değildir. Bu nedenle ana devletin rızası olmaksızın ülkenin bir kısmında kalıcı ve barışçı bir biçimde etkin kontrolü sağlamakla ayrılmak mümkündür.⁸⁵

II. Dünya Savaşı'na kadar uluslararası belgelerde yer almayan ve siyasi bir kavram olarak kalan self-determinasyon hakkı ilk kez BM Şartı'nda yer almıştır. BM Şartı'nın 1. maddesinin 2. fıkrasında BM'nin amaçlarından biri şöyle ifade edilmiştir: "Uluslar arasında eşit haklar ilkesine ve halkların self-determinasyonuna saygı temelinde dostane ilişkiler geliştirmek ve evrensel barışı güçlendirmek için gerekli önlemleri almak." BM Şartı'nın 55. maddesinde ise "uluslararası barışçı ve dostane ilişkiler kurulması için gerekli olan istikrar ve refah koşullarını yaratmak üzere eşit haklar ilkesine ve halkların self-determinasyonuna saygı temelinde" ekonomi, eğitim, kültür ve insan hakları alanlarında BM'nin takip edeceği çeşitli amaçlar sıralanmıştır.⁸⁶

⁸⁴ Ayrılma desteği görüşünü benimseyen yakın tarihli bir inceleme için bkz.: Antonello Tancredi, "A Normative „Due Process in the Creation of States through Secession", *Secession: International Law Perspectives*, (Ed. Marcelo G. Kohen), Cambridge University Press, 2006, s. 171-207.

⁸⁵ Ayrılmaya ilişkin üçüncü bir teori olarak doktrinde daha az sözü edilen ve Musgrave tarafından savunulan "iç işleri teorisi"ne göre, ayrılma bir devletin iç meselesidir ve uluslararası hukuk ayrılma konusunda tarafsızdır. Thomas D. Musgrave, *Self-Determination and National Minorities*, Clarendon Press-Oxford, 1997, s. 192, 210.

⁸⁶ Ayrıca BM Şartı'nın 73. ve 76. maddelerinde dolaylı olarak bu ilkeye değinilmiştir.

BM Genel Kurulu 1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı kararı ile kabul edilen Sömürge Ülkeleri ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi hakkında Bildiri'nin ardından uygulamada sömürge halklarının self-determinasyon hakkını kullanmak suretiyle kendi devletlerini kurması kabul edilmiştir.⁸⁷ BM Genel Kurulu'nun 1970 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı kararıyla kabul edilen ve örf ve adet hukuku niteliğinde olan Dostane İlişkiler Bildirisi ile bütün halkların self-determinasyon hakkı teyit edilmiştir.⁸⁸ Dostane İlişkiler Bildirisi'nin "eşit haklar ilkesi ve halkların self-determinasyonu" başlıklı 5. ilkesinin 1. paragrafında, halkların bu hakkı siyasal statülerini serbestçe belirlemek ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe sağlamak yoluyla kullanacakları belirtilmiştir. Dostane İlişkiler Bildirisi'nin doktrinde güvence hükmü (safeguard clause) olarak da anılan 5. ilkesinin 7. paragrafı devletlerin toprak bütünlüğünü garanti altına almaktadır. Bu hüküm şöyledir:

"Yukarıda belirtilen hükümlerin hiçbirisi işleyişini halkların eşit hakları ve self-determinasyonu ilkesine uygun olarak yürüten ve bu nedenle ülkesinde yaşayan halkını ırk, inanç ve renk bakımından ayırmaksızın temsil edebilen hükümet yapısı bulunan egemen ve bağımsız devletlerin toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini tamamen veya kısmen bölecek veya zayıflatacak hiçbir eyleme yetki verecek veya cesaretlendirecek şekilde yorumlanmayacaktır."

Dostane İlişkiler Bildirisi'nin bu hükmü ülkesindeki bütün halkı yönetime dahil eden ve ayrımcılık yapmayan devletlerin self-determinasyon hakkına gösterdikleri saygı nedeniyle toprak bütünlüğünün korunacağını belirtmektedir.⁸⁹ Bunun anlamı şudur ki, iç self-determinasyon yoluyla self determinasyonun gerçekleştiremeyen, yani yönetime katılamayan ve ayrımcılığa maruz kalan halklar, dış self-determinasyon yoluyla son

⁸⁷ UN General Assembly Resolution 1514 (XV), Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, UN Doc. A/RES/1514 (XV) (14 December 1960).

⁸⁸ UN General Assembly Resolution 2625 (XXV), Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, UN Doc. A/RES/2625 (XXV) (24 October 1970).

⁸⁹ Aynı hüküm 1993'te düzenlenen BM İnsan Hakları hakkında Dünya Konferansı'nda kabul edilen Viyana Bildirisi'nde küçük bir değişiklikle aynen yer almıştır. Viyana Bildirisi'nde ırk, inanç ve renk bakımından ayrımcılık yerine "her türlü ayrımcılık" ifadesi kullanılmıştır. Bkz.: Vienna Declaration and Programme of Action, UN Doc. A/CONF.157/23 (12 July 1993), madde 2, para. 3.

çare (ultima ratio) olarak bağlı bulundukları devletten ayrılabilirlerdir.⁹⁰ Bu nedenle söz konusu ayrılma doktrinde ayrılma desteği olarak ifade edilmektedir.

Kosova'nın ayrılmasına benzer bir durum bir süre önce Kanada'nın Quebec eyaletinin ayrılmasına ilişkin olarak gündeme gelmiştir. Quebec'in ayrılmasına ilişkin olarak Kanada Yüksek Mahkemesi'ne yöneltilen soru, Kosova'ya ilişkin Divan'a yöneltilen sorudan daha açık bir biçimde formüle edilmiştir. Kanada Yüksek Mahkemesi'ne, uluslararası hukukun Quebec'in yetkili organlarına tek taraflı ayrılmayı gerçekleştirme hakkı verip vermediği sorulmuştur.⁹¹ Kanada Yüksek Mahkemesi'nin cevabı şu tespitleri içermektedir:

“Uluslararası hukukun kabul edilmiş kaynakları uyarınca bir halkın self-determinasyonu olağan olarak iç self-determinasyon yoluyla sağlanır. Yani, bir halkın siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini mevcut bir devlet çerçevesi içinde sağlamasıdır. Dış self-determinasyon hakkı (ki bu davada tek taraflı ayrılma hakkı iddiası biçimini alması muhtemeldir) yalnızca çok uç olaylarda ve o zaman bile, dikkatle tanımlanmış koşullar altında ortaya çıkar...”⁹²

“Sömürge halkların self-determinasyon haklarını ‘emperyal’ güçten koparak kullanma hakları artık tartışmasızdır...”⁹³

“Diğer açık olan nokta, sömürge bağlamı dışında yabancı boyunduruğu, hakimiyeti ya da sömürüsü altında bulunan bir halkın dış self-determinasyon hakkının ortaya çıktığıdır. Bu kabul köklerini Dostane İlişkiler Bildirisi'nde bulur...”⁹⁴

“Bazı yorumcuların iddiasına göre, üçüncü bir durumda self-determinasyon hakkı tek taraflı ayrılma hakkına temel olabilecektir. Bu üçüncü durum değişik şekillerde tarif edilmesine rağmen, temel önerme şudur ki, bir halkın iç self-determinasyon hakkını anlamlı şekilde kullanması engellendiğinde, o halk, son çare olarak, bu hakkını ayrılma

⁹⁰ Cassese çok sınırlı gereklerin karşılanması durumunda ayrılmaya izin verilebileceği görüşündedir. Antonio Cassese, *Self-determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, 1995, s. 118.

⁹¹ Ender Kuzu, “Uluslararası Hukukta Tanıma ve Kosova'nın Tanınması Sorunu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 121.

⁹² A.g.t., s. 121.

⁹³ A.g.t., s. 121

⁹⁴ A.g.t., s. 121.

ile kullanma hakkını elde eder. Viyana Bildirisi'nde belirtilen, hükümetlerin ülkeye ait olan bütün halkı hiçbir ayırım yapmaksızın temsil etme gereği, tamamıyla engellenmenin muhtemelen ayrılma hakkı verebileceği iddiasının inandırıcılığını artırmıştır.”⁹⁵

“...ayrılma hakkı uluslararası hukukta yalnızca halkların self-determinasyon hakkı çerçevesinde, bir halk bir sömürge imparatorluğunun bir parçası olarak yönetilmekteyse; bir halk yabancı boyunduruğu, hakimiyeti ya da sömürüsü altındaysa ve muhtemelen bir halkın bir parçası olduğu devlet içinde self-determinasyon hakkını anlamlı biçimde kullanması reddediliyorsa ortaya çıkar. Diğer koşullarda halkların self-determinasyonlarını mevcut devletleri içinde gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Ülkesinde yerleşik bütün halkı ya da halkları, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ve iç düzenlemelerinde self-determinasyon ilkesine saygı temelinde temsil eden bir devlet, uluslararası hukuk çerçevesinde toprak bütünlüğünü sürdürme ve diğer devletler tarafından toprak bütünlüğünün tanınması haklarına sahiptir...”⁹⁶

Uluslararası Adalet Divanı'nın sınırlı yorumundan farklı olarak Kanada Yüksek Mahkemesi meselenin özünü değerlendirmiş ve self-determinasyon hakkının içeriği ve kapsamı ile ayrılma hakkına ilişkin değerlendirmeler yapmıştır. Kanada Yüksek Mahkemesi, iç self-determinasyon hakkı reddedilerek ülkenin yönetiminde temsil edilemeyen halkın son çare olarak ayrılma hakkına sahip olduğu şeklindeki ayrılma desteği yorumuna katılmıştır.

Ancak Uluslararası Adalet Divanı, toprak bütünlüğü ilkesinin devletler arasında geçerli olan bir ilke olduğunu tespit ederek devletin içindeki bir halka karşı devletlerin toprak bütünlüğü ilkesine dayanamayacakları yorumunu yapmıştır. Bu durumda ayrılma desteği yorumu geçerliliğini yitireceği için bu konuda bir tespiti girişmesi durumunda Divan'ın ayrılma desteği teorisini kabul etmesi düşük bir ihtimaldir. Ayrılma desteğinin kabul edilmesi durumunda Kosova'nın 1999'da ayrılma hakkını elde ettiği sonucuna ulaşılır. 1990'larda ağır insan hakları ihlallerine maruz kalan ve özerkliği kaldırıldığı için yönetime katılamayan Kosova'nın ayrılması bu teoriye göre meşru kabul edilebilir. Ancak bu dönemde uluslararası toplum Kosova'nın ayrılmasına imkan tanımamış ve

⁹⁵ A.g.t., s. 121.

⁹⁶ A.g.t., s. 122.

geçici bir uluslararası rejim kurulmuştur. Bu hakkın 2008’de kullanılması ise son çare olma niteliğiyle bağdaşmaz.

Ayrılma hakkı konusunda Divan’ın görüşleriyle bağdaşır nitelikte olan görüş etkinlik teorisidir. Bu görüşteki yazarların self-determinasyon hakkına yönelik düşünceleri farklıdır. Bu görüşteki yazarlardan Abi-Saab’a göre, güncel uluslararası hukukun BM Şartı ile gelen kurucu ilkeleri self-determinasyon ilkesi ile kuvvet kullanma yasağıdır.⁹⁷ Uluslararası hukukun self-determinasyon hakkı bağlamı dışında ayrılma hakkını tanımadığını belirten yazar, bu durumun ayrılmanın uluslararası hukukta yasaklandığı anlamına gelmediğini belirtmektedir.⁹⁸ Öte yandan Abi-Saab ayrılmanın toprak bütünlüğünü ihlal etmediğini, zira toprak bütünlüğünün yalnızca devletler arasında uygulanan bir ilke olduğunu belirtmektedir.⁹⁹ Bu teorinin savunucularına göre ayrılma kuvvet kullanma yasağı gibi uluslararası hukukun emredici bir normunu veya temel bir ilkesini ihlal etmediği sürece meşrudur. Kuvvet kullanma yasağı ihlali nedeniyle ayrılmanın gerçekleşmediği olaylar arasında Republika Srpska ve KKTC sayılırken, Güney Rodezya’nın ayrılmasının gerçekleşmemesi ise ırkçı bir rejimin kurulmak istenmesi nedeniyle genel uluslararası hukukun temel bir kuralının ihlali olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak Divan’ın danışma görüşü ile paralel tespitler içeren bu teoriye göre bir halk uluslararası hukukun jus cogens nitelikteki bir kuralını veya temel bir ilkesini ihlal etmediği sürece ayrılma hakkına sahiptir.

Divan’ın Kosova kararında yaptığı tespitler etkinlik teorisi ile büyük benzerlikler taşımaktadır. Her ne kadar Divan ayrılma desteği ve self-determinasyon hakkına ilişkin sessiz kalmış olsa da Divan’ın toprak bütünlüğüne ilişkin tespiti ile Güney Rodezya, Republika Srpska ve KKTC’nin bağımsızlık bildirilerine ilişkin yapmış olduğu tespitler,

⁹⁷ George Abi-Saab, “The Effectivity Required of an Entity that Declares its Independence in Order for it to be Considered a State in International Law”, *Self-determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, (Ed. Anne Bayefsky), Kluwer Law International, 2000, s. 69-74, 70; Abi-Saab’ın görüşleri için ayrıca bkz.: George Abi-Saab, “Conclusion”, *Secession: International Law Perspectives*, (Ed. Marcelo G. Kohen), Cambridge University Press, 2006, s. 470-476.

⁹⁸ Abi-Saab, a.g.e., s. 72. Aynı görüşteki Franck, açıkça Lotus kararına atıf yapmakta ve uluslararası hukuk tarafından yasaklanmayan ayrılmaya, Lotus ilkesi uyarınca uluslararası hukuk tarafından izin verildiğini belirtmektedir. Thomas M Franck, “Opinion Directed at Question 2 of the Reference”, *Self-determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, (Ed. Anne Bayefsky), s. 75-84, 79; Franck’ın görüşlerini detaylı olarak açıkladığı bir çalışma için bkz.: Thomas M. Franck, “General Course on Public International Law”, *Recueil Des Cours*, C. 240, 1993-III, s. 125-149.

⁹⁹ Abi-Saab, a.g.e., s. 73. Aynı görüş Pellet tarafından da savunulmaktadır. Alain Pellet, “Legal Opinion on Certain Questions of International Law Raised by the Reference”, *Self-determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, (Ed. Anne Bayefsky), s. 85-123, 98.

Divan eğer dar bir yorum yapmasaydı nasıl bir cevap verecekti sorusunun ipuçlarını vermektedir. Kuvvetle muhtemeldir ki Divan ayrılma hakkının uluslararası hukukta düzenlenmediğini belirtecek ve bu nedenle ayrılmanın yasaklanmadığını belirtecekti. Yani Divan, uluslararası hukukun temel bir ilkesini veya emredici bir normunu ihlal etmeksizin ayrılan ve devlet olma iddiasıyla etkinlik kuran bir birimin ayrılma hakkını tanıyacaktı. Ancak bu çerçevede Kosova'nın genel uluslararası hukuk bakımından ayrılma hakkına sahip olduğu tespiti yapılabilecek olsa da, *lex specialis derogat legi generali* kuralı gereğince 1244 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi kararı Kosova'nın ayrılmasının önünde engel olarak kalmaya devam etmektedir. Zira 1244 (1999) sayılı kararın toprak bütünlüğüne ilişkin teminatı bu yorum uyarınca Kosova'nın ayrılmasını engellemese bile, aynı karar çözümün tarafların anlaşması ve Güvenlik Konseyi'nin onayı ile gerçekleşmesini öngörmektedir. Bu nedenle 1244 (1999) sayılı karar halen yürürlüktedir ve Kosova'nın ayrılması uluslararası hukuku ihlal etmektedir.

Ancak Divan'ın danışma görüşünde bağımsızlık bildirisini 1244 (1999) sayılı karara aykırı bulmayan görüşünden yola çıkılarak Kosova'nın ayrılmasının mümkün olduğu da, kanımızca doğru olmamakla birlikte, savunulabilir. Zira Divan'a göre bağımsızlık bildirisini yapanlar 1244 (1999) sayılı kararın çerçevesi dışında hareket etme niyetindedirler ve bu nedenle bağımsızlık bildirisi 1244 (1999) sayılı kararı ihlal etmez. Ancak hangi görüş kabul edilirse edilsin Kanada Yüksek Mahkemesi'nin de belirttiği gibi, bir ayrılmanın nihai başarısı uluslararası toplumun tanınmasına bağlıdır.¹⁰⁰

1.4. Milliyetçi Duygular ve Savaş

1.4.1. Sırbistan ve Kosova

On üçüncü yüzyılın başlarında otonom Sırp Ortodoks Kilisesi ortaçağ Sırp devletinde önemli bir role sahipken daha sonra bağımsızlığını kaybederek Bizans-Rum Ortodoks Kilisesi çatısı altına girmiştir. İpek'te (Arnavutça'da Peja, Sırpça'da Pec) patrikhanenin kurulmasıyla 16. yüzyılda Sırp kilisesinin yeniden özerkliğini kazanması 19. yüzyılda Sırp devletinin kurulması için büyük önem taşımaktaydı.¹⁰¹ Sırp ulusal kimliği İpek'teki patriklik ile canlı kalmayı sürdürmüştür. Patrikliğe özerklik tanıyan Kanuni Sultan

¹⁰⁰ Kuzu, a.g.t., s. 124.

¹⁰¹ T. Vlademir Ortakovski, "Greater Serbian, Greater Albanian Nationalism and Kosovo", International Studies Association 48th Annual ISA Convention, Feb28-Mar3, Illinois, Chicago, 2007, s. 8.

Süleyman döneminin Sırbistan doğumlu ünlü sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa kardeşini de patrik yapmıştır.¹⁰²

Büyük Sırbistan 14. yüzyılın ortalarında Sırp Çarı Stefan Duşan tarafından kurulmuştu. Duşan'ın ölümü ile zayıflayan Büyük Sırp İmparatorluğu Kosova Savaşı ile Osmanlı tarafından tarih sahnesinin dışına itilmişti. Macaristan'ın fethi ile Sırp toplumu Avusturya ile komşu olmuştur. Bu komşuluk sayesinde Avrupa gerçeğini, fikirlerini, politikalarını öğrenen Sırp toplumunda Ortodoks Sırp devleti kurma ümitleri yeşermeye başlamıştır. Bunun yanı sıra Sırp kimliğinin oluşmasını destekleyen kültürel eserler de bulunmaktadır. Vuk Karadzic'in topladığı milli bilinci uyandırmaya yönelik destansı şiirlerden bahsetmek mümkündür. Ayrıca Dimitrije Obradovic de modern Sırp dili gramer kitapları ve sözlükleri yazmıştır.¹⁰³

1389'da I. Kosova Savaşı'nda Osmanlı ordusuna mağlup olan Sırp İmparatorluğu'nun derin acısı günümüzde bile Sırp milliyetçiliğine güç vermektedir.¹⁰⁴ Karpat Sırp milliyetçiliğinin bazı tarihçiler tarafından Sırbistan'ın mezarı olarak, ya da modern millet olma sürecinin başlangıcı olarak görülen Kosova Savaşı'na dayandırıldığını ifade etmektedir. Kosova Savaşı'nın mağlubiyetini hala hafızalarından silemeyen Sırp'ların etkisi altında kaldıkları bu acı Sırp milliyetçiliğin can damarı olmuştur. Bu savaş sonucunda Sırp'ların Balkanlar'da merkezi bir devlet kurma hedefi tamamen ortadan kalkmıştır. Balkanlarda Tuna Nehri'nin güney bölgesi Osmanlılara karşı direnecek kuvvetten yoksun kalmıştır. Savaş, Balkanlar'da merkezi Sırp devleti kurma amacını yok ettiğinden Sırp kimliğinin oluşmasında son derece önemli bir rol oynamıştır.¹⁰⁵ Emiroğlu, Rebecca West'in Kosova Savaşı ile ilgili anlatılarına şu şekilde yer vermektedir: “Şimdiye kadar Sırp'lar büyük bir mutsuzluk içindedirler. Onlar gelenekleriyle yaşamamış ve bunu beş yüz yıl boyunca başaramamış bir halktır.... Sırp geleneği öldürülmemiştir. Sırp'lar Kosova meydanını unutmamışlardır.”¹⁰⁶ Bölgede Osmanlı hakimiyetinin sağlanması ile Sırp'ların bir kısmı Tuna'yı geçerek Macar topraklarında yaşam sürmüşlerdir. Avusturya II. Viyana Kuşatması sonrası kendilerine destek veren Sırp'ları Osmanlı'ya karşı kıskırtarak beş yüz yıldır Osmanlı idaresinde

¹⁰² Hüseyin Emiroğlu, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, Orient, Ankara, 2006, s. 66.

¹⁰³ Halil Akman, *Paylaşılamayan Balkanlar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 59.

¹⁰⁴ John Etty, “Serbian Nationalism and the Great War”, *History Review*, S.63, 2009, s. 40-43.

¹⁰⁵ Kemal H. Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş, İstanbul, 2012, s. 44.

¹⁰⁶ Emiroğlu, a.g.e., s. 35.

bulunan Sırları bir çeşit Sırp milliyetçiliğine sevk etmiştir. Ayrıca Sırp milliyetçiliğini şekillendiren bir unsur da diğer Hristiyan topluluklarındaki farklılıktır.

Sırp kimliğinin şekillenmesinde ekonomik, sosyal, dinsel ve kültürel yönlerden farklılıklar bulunmaktadır. Ortodoks inancı, bir slavonik inanç, bir dil, bir yönetim sistemi ve bir başpiskoposluk oluştururken Sırp Ortodoks Kilisesi'nin de Sırp milliyetçiliğinde çok önemli bir yeri vardır. Panslavizm Sırp milliyetçiliğine ivme katmıştır. Başkenti İstanbul olan bir Ortodoks İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı hedefleyen Rusya Kırım Savaşı'ndan sonra Balkan Slavlarına maddi destek sağlayarak ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Slav kardeşliğinin Sırp milliyetçiliğine halen ilham verdiği o dönemlerde Sırlar 1876'da Bosna-Hersek'teki ayaklanmayı bahane ederek Osmanlı'ya karşı milliyetçi söylemlerine daha fazla taraftar toplamak için açtıkları savaşta yenilgiye uğratılmışlardır. Ancak savaşta Rusya'nın desteğini alan Sırlar büyük güçlerin dikkatini bölgeye çekmeyi başarmıştır.¹⁰⁷

Nitekim 1804'te ilk bağımsızlık hareketi Avusturya'nın Voyvodina bölgesindeki Sırların kışkırtması ve Rusların desteği ile Sırlar'dan geldi. Avusturya ile devam eden savaşlar nedeniyle yeniçeriler de uzun süre Sırp topraklarında kalmışlardı. Bu durum halka yönelik bir takım ek sıkıntılara sebep olduğu için Sırlar Kara Yorgi liderliğinde isyan çıkartmışlardır. Ancak Hurşid Paşa önderliğindeki Osmanlı orduları bu isyanı bastırmıştır. 1815'te Rusya'nın desteği ile Miloş'un önderliğinde yeniden ayaklanan Sırp liderlerin bu kez başarı sağlamaları Osmanlı'nın Sırlara 1817'de özerklik vermesiyle sonuçlanmıştır.¹⁰⁸ Miloş önderliğinde oluşturulan bir Sırp yönetimiyle tüm yeniçeriler bölgeden çıkartılmış, genel af ilan edilmiş, silahlar korunmuş ve vergi toplama hakkı Sırlara verilmiştir. Osmanlı sultanının 1830'da Sırbistan'ın özerkliğini kabul etmesinin ardından Sırp milliyetçiliğinin oluşumunda ve bağımsızlık mücadelesinde etkin bir rol oynayacak olan özerk Sırp Kilisesi kurulmuştur.¹⁰⁹

Sırlar Doksan Üç Harbi'nde Osmanlı'nın Rusya'ya yenilmesi sonucunda Berlin Anlaşması ile tam bağımsızlık elde ettiler. Büyük güçlerin Berlin Anlaşması ile Bosna-Hersek ve Adriyatik kıyılarını Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna vermesi ve

¹⁰⁷ Etty, a.g.m., s. 40.

¹⁰⁸ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 55.

¹⁰⁹ Karpat, a.g.e., s. 45.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun askeri işgalini meşru sayması Sırları hayal kırıklığına uğratmıştı. Zira küçük bir devlet olan Sırbistan'ın Bosna-Hersek, Makedonya, Karadağ ile birlikte Avusturya içerisindeki Sırp, Hırvat ve Slovenlerin de dahil olduğu büyük bir devlet kurma planı vardı. Avusturya için hem pazar hem de Ortadoğu'ya açılma yolu olan Balkanlar'ın yanında Bosna da stratejik bir önem taşımaktaydı. Meşrutiyetle uğraşan Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak eden Avusturya'ya direnecek gücü yoktu. Bosna-Hersek'deki emellerinden vazgeçmeyen Sırlar da bu durumdan hoşnut kalmamıştı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırların Habsburg içerisindeki Sırp ve Slavları kışkırtmamaları şartıyla güneye doğru ilerlemelerine göz yumacağını bildirmişti. Diğer taraftan Sırlar Rumeli'deki Bulgarların birleşme çabalarını görünce Bulgarlara savaş açmıştı. Amaçları Büyük Sırbistan'ı kurmak olan Sırlar içerisinde Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgali ve Balkan coğrafyasında etkinliğinden dolayı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı hasmane duygular besleyen milliyetçi gruplar oluşmuştu. Bu amaçla kurulan gizli örgütlerin başında Yüzbaşı Dragutin Dririyeviç'in önderliğindeki "Kara El" örgütü bulunuyordu. Casusluk eğitiminden geçen bu örgütler Avusturya karşıtı propaganda faaliyetleri yürütüyorlardı. Dünya savaşına neden olan suikastçı Gavrilo Princip bu teşkilatın bir ajanıydı.¹¹⁰ Sırp milliyetçiliği yalnızca Balkan Savaşlarının sebepleri arasında yer almazken, I. Dünya Savaşı'nın başlamasında da Avusturya ile girilen güç mücadelesi etkili olmuştur.

I. Balkan Savaşı 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle başlarken, bu devleti Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan takip etmiştir. Arnavutluk'a giren Sırbistan Durazza Limanı'nı alarak Adriyatik'e çıkınca bu durumu protesto eden Avusturya-Macaristan ivedilikle buradan çıkılmasını istedi. Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında artan gerilimde Almanya'nın da Avusturya-Macaristan'ı desteklediğini gören Fransa, İngiltere ve Rusya Balkanlar'da büyük bir savaşın çıkacağını düşünerek, yaptıkları baskılarla Sırbistan'ın bu bölgeden çıkmasını sağlamışlardır. I. Balkan Savaşı sonunda dağılan Osmanlı'ya karşı savaşan tüm Balkan ülkeleri topraklarını genişletmiş olsalar da hiçbirisi arzu ettikleri hedeflere ulaşamamışlardır. Makedonya'nın büyük bir kısmının Bulgaristan'da kalmasından rahatsızlık duyan Sırbistan ve Yunanistan 1 Haziran 1913'te bir ittifak anlaşması

¹¹⁰ Akman, a.g.e., s. 92.

imzalayarak Bulgaristan'a karşı savaş açtılar. Böylelikle II. Balkan Savaşları meydana gelmiştir. I ve II. Balkan Savaşları neticesinde Sırlar ülke büyüklüklerini yüzde seksen iki kadar artırarak ülkelerine bir buçuk milyon yeni Slav nüfusu katmışlardır.¹¹¹

Günümüzde Bosna-Hersek ve Kosova Sırp milliyetçiliğinde bir tür merkez rolüne sahiptir. Arnavut ve Sırp milliyetçileri Kosova üzerinde bir çatışma alanı oluşturmuşlardır. Kosova'nın bağımsızlık ilanını Sırbistan kabul etmezken Sırp şair ve yazar Matija Bećković Kosova ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Kosova Savaşı'nın 600. yıl dönümünde, Kosova'nın Sırp'ın olduğunu ve bu gerçeğin ne Arnavut'un doğuşuna ne de Sırp'ın yok oluşuna bağlı olmadığını ilan etmek zorundayız. Kosova'da o kadar çok Sırp kanı ve kutsal Sırp kalıntıları vardır ki orada tek bir Sırp kalmasa da Kosova Sırp toprakları olarak kalacaktır.¹¹²

Kosova'daki nüfusun oranını, dağılımını ve Kosova Savaşı'ndan sonraki tarihsel gelişmeleri önemsemeyen Sırlar için Kosova, Ortaçağ Sırp Krallığı efsanesi bakımından oldukça önemlidir ve bu nedenle burası Sırp topraklarına aittir. Sırp kaynakları efsaneden şöyle bahseder; Kosova Savaşı'ndan önce melekler Sırp Kralı Lazar'a dünyevi bir krallık ya da kutsal cennetin krallığını kurması arasında bir tercih sunarlar. Cennetin krallığını tercih eden Kral Lazar, malup oldukları savaşta hayatını kaybetse de Sırların cennetini ebedi olarak güvenceye alır. Bu efsaneye istinaden kendilerini seçilmiş millet olarak gören Sırlar için bu savaş yüksek bir milli değer taşımaktadır. Sırp milliyetçilerine göre 1998-1999 Kosova Savaşı'nda Sırp ordusu ve polislerinin Arnavutlara uyguladıkları etnik temizlik, 1389 Kosova Savaşı'nın karşılığıdır.

Kosova efsanesi Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından 1990'lar boyunca Sırp ulusunun desteğini sağlamak için oldukça aktif kullanılmıştır. Sözde şiddet karşıtı olan milliyetçi din adamlarının Bosna Savaşı'nda önemli rolleri vardır. Diğer taraftan kilise Kosova konusunda 1990'ların ilk yarısında bir ikilem yaşamıştı. Bir yanda Hırvatistan ve Bosna'daki başarılarına ilaveten Kosova'da sözde Sırp topraklarını güvence altına almaya çalışan Miloseviç ve diğer yanda şiddet olayları etkisiyle Kosova'dan göç eden Sırlar bulunmaktaydı. Kosova'da Arnavutların lehine işleyen bir demografik yapı

¹¹¹ Etty, a.g.m., s. 43.

¹¹² Florian Bieber, "Nationalist Mobilization and Stories of Serb Suffering, The Kosovo Myth from 600th Anniversary To The Present", Rethinking History, S. 6., 2002, s. 95.

vardı. Sırbistan Kosovalı Arnavutların protestolarını bastırmaya çalışırken Sırp Ortodoks Kilisesi de Kosova'nın Sırp kimliğini koruması için bir takım faaliyetler yürütüyordu. Sırp ulusal milliyetçiliğini ortaya çıkartmak için Sırpların 1389'dan beri soykırıma uğradığı ve Kosovalı Sırpların ezildiği iddia ediliyordu. Yazılarında Kosova mitine yer veren Danko Popović ve Vuk Drasković gibi birçok Sırp yazar da 1980 öncesinde Sırp milliyetçiliğini yeniden canlandırmak istemişlerdir.

Radovan Samardžić, Kosova'nın Sırp için temelinde yatan tarihsel düşünceye dayanan öneminin yanı sıra bir Sırpı Sırp yapan karakteristik özelliklerin de bir ürünü olduğunu ifade etmiştir.¹¹³

1.4.2. Arnavutluk'un Milli Sorunu

Arnavutların kökeni Balkan Yarımadası'na gelerek yerleşen Hint-Avrupa kökenli İliryalılar olarak bilinmektedir. Bugünkü Arnavutluk'un kuzey-batı kıyı şeridinde yer alan Arbanon Bölgesi ve bu bölgede yaşayanlar İlirya kabilesi olan Albanoiler olarak geçmektedir.¹¹⁴ Arnavutluk'un kuzey ve güney bölgelerine dağınık şekilde yerleşmiş olan İliryalılar geçimlerini genellikle tarımsal faaliyetlerle sağlamışlardır. Siyasi birliklerini gerçekleştirememeleri sıklıkla yabancı devletlerin işgallerine maruz kalmalarına neden olmuştur. Güney bölgeleri ağırlıklı olarak eski Helen kültürü etkisi altında bulunmaktadır. İliryalılar birinci yüzyıl ve altıncı yüzyıllar arasında uğradıkları Roma İmparatorluğu'nun işgali sonrasında imparatorluk yönetimi altına girerek kölelik kurumuna dayalı Klasik Roma kültürü etkisinde kalmışlardır.¹¹⁵ “Barbar İstilası” olarak anılan Slav göçü milattan sonra altıncı yüzyılda bölgeyi etkisi altına almıştır. Bölgede hızla artış gösteren Slav nüfusu İlirya nüfusu ile karışarak dokuz ve on ikinci yüzyıllar arasında kuzey-batı kıyı şeridi dahil Bizans yönetimi altına girmiştir. Sonuç olarak İliryalılar bu dönemlerde yabancı devletlerin etkisi altına giren topraklarını koruyabilmek için ne bir birlik oluşturabilmişler ne de devlet kurabilmişlerdir. Varlıklarını tıpkı gelişmemiş bir kabile topluluğu şeklinde devam ettirmişlerdir.

¹¹³ A.g.m., s. 108.

¹¹⁴ Nuray Bozbora, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk, Arnavut Ulusçuluğun Gelişimi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 23.

¹¹⁵ A.g.e., s. 24.

Doğu Avrupa da milliyetçiliğin etkisi altında kalmıştı. Milli devletini kurma çabasında olan ve insanların bu amaçla toplayarak ortak bir güç oluşturma gayreti içerisine giren her ulus gibi Arnavutlar da kendi birliklerini kurmak istiyorlardı. Osmanlı Devleti'nden kopmalar devam ederken, Hristiyan Ortodokslar, Katolikler ve çoğunluğu Müslüman olan dini gruplardan meydana gelen Arnavutlar da kendi bağımsızlık mücadelelerini veriyorlardı. Arnavutların ulusal bir kimlik oluşturma girişimlerinin önünde kabilesel farklılıklar, dini çeşitlilik, bağımsız bir kilisenin eksikliği, coğrafi engeller ile birlikte ayrı bir dil, uzun süre engel olarak kalmıştır. Diğer Balkan ülkelerinden ayrıldıkları noktalardan birisi de ulusçuluktan ve büyük güçlerin korumasından mahrum olmalarıdır.¹¹⁶

Arnavutların ulusal kimliklerinin oluşmasının gecikmesinde Osmanlı İmparatorluğu'na önemli ölçüde memur ve devlet adamı yetiştirmiş olmalarının muhtemel etkisi üzerinde tartışılmaktadır. Arnavut milliyetçiliği ilk kez bugünkü Kosova sınırları içerisinde yer alan ve Kosova'nın başkenti Priştine'den sonra en büyük şehri olan Prizren vilayetinde kurulan Prizren Birliği ile ortaya çıkmıştır. On dokuzuncu yüzyılda Arnavutluk ve Kosova siyasi tarihinin en önemli olaylarından birisi Prizren Birliği'nin kuruluşudur.¹¹⁷ Bu yüzyılda ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle altmış bin Arnavut Prizren'den İstanbul'a, Yunanistan'a, Romanya'ya, Mısır'a, Güney Rusya'ya ve Amerika'ya göç etmişlerdir. Katolik ve Ortodoks Arnavut diasporası gittikleri yerlerde Arnavut kültürü ve lisanı üzerinde araştırmalar yaparak milli bir bilinç uyandırmaya çalıştılar. Temelde ortak hareket edebilecekleri düşünce din değil etnisiteydi. Osmanlı tebaası Müslüman Arnavutların çoğu ilk başlarda bu oluşumdan uzak durmayı tercih ettiler.¹¹⁸ İlk olarak 1878 Berlin Kongresi sürecinde kurulan Prizren Birliği ile ortaya çıkan Arnavut milliyetçiliğinin doğuşu ve gelişimi diğer Balkan milliyetçiliklerine oranla daha geç olarak gelişmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi büyük çoğunluğu Müslüman olan Arnavutların, Osmanlı Devleti ile sıkı geleneksel ve dinsel bağlılık geliştirmiş olmalarıdır. Fakat diğer Balkan ulusları arasında gelişen milliyetçi hareketlerin kendi varlıklarına tehdit oluşturduğunu düşünmeye başlamışlardır. Rusya, izlediği panslavist

¹¹⁶ Christophoros Psilos, "Albanian Nationalism and Unionist Ottomanization, 1908-1912", *Mediterranean Quarterly* 7: 3., 2006, s. 26.

¹¹⁷ Yücel Yiğit, "Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sonbahar 2009, s. 2465.

¹¹⁸ A.g.m., s. 2465.

politika doğrultusunda Arnavutlara ait mesken yerlerini Balkan ülkeleri arasında paylaştırmayı düşünüyordu. Tabii ki bu planı Arnavutların kabul etmesi mümkün değildi. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı başladığında ya Hristiyanların ya da Osmanlıların himayesinde yaşamak gibi bir ikilemin içerisinde kalan Arnavutlar, tercihlerini tebaası oldukları Osmanlı Devleti yönünde kullandılar. Osmanlı Devleti bu savaşta Rusya'ya yenilince korumasız kalan Arnavutların gelecekleri büyük güçlerin eline bırakıldı. Savaştan sonra imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları Kosova, İşkodra, Manastır ve Yanya vilayetleri Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasında paylaştırıldı. Bu gelişmeler devam ederken Arnavut aydınlar İstanbul'da bir araya gelerek "Arnavut Haklarını Savunma Komitesi"ni kurmuşlardır. Diğer taraftan Prizren, İpek, Yakova, Gusinye, Debre, Ohrid ve Manastır'da yaşayan Arnavutlar Avrupalı devletlere durumu kabul etmediklerini belirten protesto telgrafları göndererek herhangi bir devletin müdahale etmesi durumunda silahla karşılık vereceklerini ifade ettiler. Yaşanan siyasi olaylar Arnavut dayanışmasını güçlendirmiştir.

Arnavut aydınlar tarafından Prizren'de ulusal bir kongre toplanmasına karar verilmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı'ndan önce 1877'de Arnavut dil ve kültür hareketinin öncülerinden olan Abdül Frasheri ve diğer Arnavut aydın ve yurtseverler bir araya gelerek Babiali'ye sunulmak üzere hazırladıkları muhtıradan Osmanlı Devleti'nin Arnavut topraklarını koruyamaması durumunda özerk bir Arnavut idaresinin kurularak bu bölgelerin bizzat Arnavutlar tarafından korunacağını belirtmişlerdir.¹¹⁹ Çeşitli Arnavut vilayetlerinin tek bir vilayet çatısı altına alınması, vilayet yönetiminin sadece Arnavutlara bırakılması ve eğitim ve yargı alanında Arnavutçanın geçerli olması gibi talepleri olmuştur. Buradan hareketle 1878 ve 1913 yılları arası dönemin Arnavut milliyetçiliğinin uyanışı olduğu söylenebilir.

Berlin Kongresi'nden üç gün önce 10 Haziran 1878'de Abdül Frasheri'nin girişimi ile Prizren'de toplanan kongreye Arnavutluk'un bütün bölgelerinden üç yüz delege katılmıştır.¹²⁰ Birlik programı Arnavutluk'un tam özerkliğini isteyen Güney Arnavutluk'ta oturanlar tarafından hazırlanmıştı. Diğer taraftan kuzey bölgelerden

¹¹⁹ Bozbora, a.g.e., s. 190.

¹²⁰ A.g.e., s. 191.

gelenler de vergilerden ve ordu hizmetlerinden muaf olmak istiyorlardı. Asıl amacı Arnavutluk'un toprak bütünlüğü ve yönetim olarak özerkliği olan Prizren Birliği Arnavut ulusal hareketinin örgütsel ve siyasal bir güç olarak gelişiminde mihenk taşı rolü üstlenmiştir. Osmanlı Prizren Birliği hareketini 1881 yılında bastırarak bazı bölgeleri vergiden muaf hale getirirken askerlik hizmetini de isteğe bağlı kılmıştır. Bunun üzerine Arnavut isyancılar gizlice örgütlenerek yabancı ülkelerde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Toplantının ikinci oturumunda hazırlanan cemiyetin teşkilatı ve vazifesi ile askeri yapısı hakkındaki tüzüğün en önemli noktalarından birisi Prizren'in tüm Arnavutluk'ta il ve ilçe merkez idare kurullarının bağlanacağı makam haline gelmesidir. Merkez İdare Kurulu'nun Arnavutluk'un her tarafında üyeleri ilgili bölgenin ahalisi tarafından seçilecek şubeleri bulunacaktır. On veya on beş gün içinde bu şubelerde komutan ve subayları halk tarafından seçilecek olan askeri birlikler tesis edilecek ve merkezden haber bekleyeceklerdir. Silah kullanabilecek durumda olan tüm Arnavutlar bu oluşuma katılacaklar, davaya ihanet edenler cezalandırılacaklardır.¹²¹ Prizren Birliği'nden önce de yerel direniş hareketlerinin örneği bulunsa da Prizren Birliği'nin kurulması ile Arnavutlar ilk kez ortak bir hareket oluşturarak topraklarının diğer uluslara paylaştırılmasına karşı silahlı mücadeleyi ve tüm Arnavutları bir yönetim çatısı altında birleştirmeyi amaçlıyordu. Ancak kültürel, dinsel ve bölgesel farklılıkları nedeniyle Arnavutlar arasında tam bir birliktelikten söz etmek mümkün değildi. Arnavutların tek bir yönetim altında birleşerek örgütlenmesini olağan karşılayan Osmanlı yönetimi ise böyle bir girişime müdahale etmiyordu.¹²²

Berlin Kongresi gereği Gusino ve Plava'nın Karadağ'a bırakılacağına dair kararı uygulamak için görevlendirilen Mehmet Ali Paşa asi Arnavutlar tarafından katledilmiştir.¹²³ Arnavutlar bu bölgelerin Karadağ'a bırakılmaması için silahlı direniş gösterecek Osmanlı İmparatorluğu da müdahale etmeyecekti. Anlaşmayı imzalayan devletler Osmanlı'ya baskı yapsa da Osmanlı İmparatorluğu Arnavut direnişini gizlice desteklemekteydi. Ayrıca Arnavutlar Berlin Kongresi ile Yunanistan'a bırakılan Güney

¹²¹ Yiğit, a.g.m., 2469.

¹²² Nuray Bozbora, "The Policy of Abdulhamit II Regarding The Prizren League" , Foundation For Middle East and Balkan Studies, 2000, s. 47.

¹²³ A.g.m., s. 147.

Arnavutluk'da da şiddetli bir mücadele içerisine girmişlerdi. Yunanlılar tüm Toskha bölgesini ve Arnavutluk'u isterken Arnavutların da Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Preveze, Narda ve Loannider'i istediği anlaşmazlık sonucunda Balkanlar savaşa sürükleniyordu. Diğer taraftan kendilerini Osmanlı olarak gören Müslüman Arnavutlar Jön Türkler'in II. Abdülhamit'i devirerek 1876 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymalarını ayrıcalıklı hallerine bir tehdit olarak gördüler ve kendilerini Abdülhamit'e bağlı hissettiler. Bunun sonucunda Abdülhamit yanlıları İpek ve Yakova'da yeni rejime karşı ayaklanmışlardır.¹²⁴ Osmanlı İmparatorluğu'ndaki siyasi kargaşa, Osmanlı'ya bağlı Arnavutları bile sadakatten uzaklaştırmakta ve Arnavut milliyetçiliğini körüklemekteydi.

Kasım 1908'de Manastır'da örgütlenen Arnavut Kongresi'nde bütün Arnavutlar için dinine ve etnik farklılığına bakılmaksızın Arnavut eğitim kurumlarında kullanılacak olan ortak iki alfabe kabul edildi. Böylece Arnavutların milli eğitim politikaları da oluşmaya başlamıştır.¹²⁵

İtalya ile savaşa girmesi ve Balkanlar'da ortaya çıkması muhtemel savaş nedeniyle Osmanlı, Arnavut ayaklanmalarına karşı özerklik taleplerine fazla direnç gösterememiştir. 1912 yazında kurulan özerk yönetim dört vilayeti (İşkodra, Yanya, Kosova ve Manastır) kapsıyordu. I. Balkan Savaşı'nda güneyden Yunanistan, kuzeyden Karadağ ve Sırbistan Arnavutluk'u işgal ettiler. Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'ın Balkanlar'dan büyük pay almasının Rusya'nın Slav birliği emellerine yarayacağını Avrupalı büyük güçlerin fark etmeleri üzerine verdikleri destek Arnavutluk'u 28 Ekim 1912'de bağımsızlığına kavuşturmuştur. Ancak Kosova ve Makedonya'daki Arnavutlar ve Arnavut toprakları Yugoslavya içerisinde kalacaktı.

Yugoslavya döneminde de 1950'lerin ortalarına kadar Kosova'da Müslümanlara yönelik baskı ve zulümler devam etmiş ve bu dönemde de Türkiye'ye göçler sürmüştür. Tito'nun Sırp lider Aleksander Randoviç'i devirmesine kadar devam eden bu süreçte Tito döneminde bir rahatlama sağlanmıştır. 1960-1980 yılları arasında milliyetçiliğin yükselmeye başladığı Kosova'da özerklik ve sonrasında da cumhuriyet statüsü elde etmek isteyen Arnavutlar zaman zaman Sırlara karşı ayaklanmışlardır. Ayrıca bu

¹²⁴ Psilos, a.g.m., s. 30.

¹²⁵ A.g.m., s. 33.

dönemde Kosova’da hiçbir üniversite bulunmaması ve halkın yüzde doksanının Arnavutlardan oluşmasına rağmen okullarda Sırpça eğitim verilmesi gösterilere neden olmuştur.¹²⁶

1.4.3. UÇK’nın Tarihi Üzerine

Dayton Antlaşması’ndan sonraki gelişmeler ışığında Kosova’daki bağımsızlık mücadelesinde de bir takım farklılıklar görülmeye başlamıştır. O güne kadar genellikle Arnavutlar bağımsızlık için barışçı mücadele yanlısı söylemlerde bulunurlarken, Batının dikkatini çekmek isteyen Sırplar çıkan ayaklanmalarda öğrencilerin polise ve hükümet binalarına taş atmalarını kastederek Arnavutların terörizminden bahsetmekteydi. Bu örnekler uluslararası toplumun inandırıcı bulacağı türden değildi. Bir taraftan Rugova’nın barışçı mücadelesinin sonuçsuz kalması, diğer taraftan da Kosova’da baskının giderek artmasıyla birlikte Sırp kurumlarını ve yetkililerini hedef alan silahlı ve bombalı saldırılar birbirini takip etmeye başlamıştır. Mitrovica’da iki polisin vurulması, Podujeva’da bir patlama ve Priştina Üniversitesi’nin Sırp rektörüne düzenlenen saldırı 1996 yazından itibaren gerçekleşen ve hiçbir örgütün sorumluluğunu üstlenmediği saldırılar arasında yer alıyordu. 1996 yılında sadece Sırp polisinin değil aynı zamanda Sırp yönetimi ile işbirliği yapan Arnavutların da maruz kaldığı bu saldırıları birçok Arnavut provokasyona yönelik eylemler olarak tanımlıyordu. 1996 sonundan itibaren gerçekleşen ve bazı işbirlikçi Arnavutları hedef alan saldırılara Sırp polisi 1997 Ocak ayı sonunda 60 Arnavutu tutuklayarak karşılık vermiştir. Saldırıları 1997 başında Arnavutça yayın yapan medyaya gönderilen faks mesajları yoluyla UÇK (Ushtria Clirimtare e Kosoves) adıyla bilinen Kosova Kurtuluş Ordusu tarafından üstlenilmeye başlanmıştır. Batılı kaynaklar UÇK’nın ilk saldırısını Mayıs 1993 yılında Glokovac’da iki Sırp polisinin öldürüldüğü, birkaçının da yaralandığı olayda gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Tahminlere göre örgüt 1989’dan sonra Sırp yönetiminin hapsettiği ayrılıkçı Arnavutlar tarafından yer altı faaliyetlerini sürdürerek başta Arnavutluk olmak üzere Arnavut azınlığı barındıran Makedonya ve Karadağ’da örgütlenmiştir.¹²⁷ Birçok bağımsızlık taraftarı öğrenci Belgrad’ın baskıları nedeniyle yurtdışına kaçarak Almanya, İsviçre ve Avusturya’da özellikle Enver Hoca’ya yakın

¹²⁶ Cemalettin Taşkiran, *Kosova’nın Bağımsızlık İlanı ve Sonrasındaki Gelişmeler*, I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Bildiri Kitabı, Kosova, Priştine, 2009, s. 274.

¹²⁷ Chris Hedges, “Kosovo’s Next Masters?”, *Foreign Affairs*, LXXXVIII, 3 (May-June 1999), s. 26-28.

kaynakların desteğiyle siyasi oluşumların temelini atmışlardır.¹²⁸ UÇK'nın kuzeybatı bölge sorumlusu olan komutanı, ilk eylemlerinin kurucuları Adem Yaşar tarafından illegal olarak Prekaz ve Liauşe bölgelerinde gerçekleştirildiğini ancak henüz bir ordu haline gelmedikleri için bu eylemin o yıllarda gizli tutulduğunu, kendilerini kesin olarak 22 Mart 1998'de deklare etmeye başladıklarını belirtmiştir.¹²⁹

UÇK'nın 11 Eylül 1997 tarihinde gerçekleştirdiği saldırılar onun ciddi bir güç olduğunu kanıtlıyordu. Birbirinden yaklaşık 150 km uzaklıktaki noktalarda bulunan Sırp polis karakollarına ve araçlarına hemen hemen aynı saatlerde ondan fazla saldırı gerçekleştirilmişti.¹³⁰

Arnavutlar tarafından kurulan böyle bir örgütün bulunmadığını ve buna benzer bir örgütle ilgilerinin olmadığını savunan Arnavutların lideri Rugova bunun Sırp istihbarat birimlerince düzenlenen bir oyun olduğunu söylüyordu. Diğer taraftan 1997 yılı içinde birçok kişi Batılı basın organlarına UÇK adına demeç vermektedir. UÇK yayımladığı bildiride altı yıldır uygulanan barışçı yöntemden bir sonuç alınamadığını, dünyanın bu sorunla ilgilenmediğini, Dayton'da bile konunun gündeme gelmediğini ve bu sebeple silahlı mücadele yolunu seçtiklerini ifade etmekteydi. Ayrıca kuruluş amaçlarının iktidara gelmek olmadığını ve halen de böyle bir amaç gütmemediğini, gerçek amaçlarının tüm Arnavutların arzuladığı özgürlüklerine kavuşmak ve demokratik bir sistem kurmak olduğunu belirtmekteydi.

UÇK'nın başlıca gelir kaynağı 1990'da Kosova Cumhuriyeti ilan edildikten sonra bölgede yaşayan bütün Arnavutlardan toplanan %3 oranındaki gelir vergisi idi.¹³¹ Ayrıca Belgrad'taki eğitim sistemi ile uyumlu olarak Arnavutların yürüttükleri eğitim için de ayrı bir eğitim vergisi toplanmaktaydı. Fakat oldukça fakir olan bu bölgede alınan vergilerin Kosova ordusunun oluşumu için yeterli olması mümkün değildi.

İngiliz kaynakları UÇK'nın finansmanında narkotik ile ilişkilendirilebilecek faaliyetlerin ve ABD'nin de içinde olduğu Batılı ülkelerde yaşayan 500.000'in üzerinde Kosovalı Arnavutun rol aldığını ifade etmektedir. Kosova ile bağlarını hiç kopartmayan

¹²⁸ Ebru Kılıç, "Portre: Kosova Kurtuluş Ordusu", Radikal, (28 Haziran 1999), s. 10.

¹²⁹ Milliyet, Röportaj, (Özcan Ercan), (7 Ağustos 1998), s. 14.

¹³⁰ L. Doğan Tılıç, *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal KOSOVA*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 120.

¹³¹ Tanıl Bora, *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası, Bosna Hersek*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 201.

bu kişilerin yanında Arnavut milliyetçileri de bir finans kaynağı olarak gösterilmektedir. UÇK tarafında savaşmak için ABD ve Batılı ülkelerden birçok gönüllü Kosova'ya gelmiştir.¹³²

Kosova Kurtuluş Ordusu, geniş Sırp birlikleri ile mücadele edebilmek için gereksinim duyduğu silahları çeşitli yollardan sağlamıştır. UÇK'nın ihtiyacı olan hafif piyade silahlarını elde etmesinde en önemli etken Arnavutluk'ta 1997'nin ilk aylarında yaşanan karışıklıklar ve Arnavut ordusuna ait silah depolarının yağmalanması olmuştur. Bu olaylar Arnavutluk'ta silahların oldukça ucuz fiyatlarda satılmasına neden olmuştur. Arnavutluk ordusundan yağmalanan silahlar Kosova'ya Arnavutluk ve Makedonya sınırından doğrudan girmiştir.

Kosova Arnavutlarının sahip olduğu ve sonradan UÇK'ya geçen bazı silahların ilk kaynağı ise Kosova Sırpları idi. Belgrad yönetimi Yugoslavya'nın parçalanmasının Kosova'da ayaklanmalara yol açacağını düşünerek 1990'ların başlarında Kosova Sırplarına 75.000 kadar tüfek dağıtmıştı. Ancak Sırplar Yugoslav ordusunun her durumda kendilerini koruyacağından emin oldukları için silaha düşkün bir halk olan Arnavutlara bu silahları satmışlardır.¹³³

Kosova sorununa farklı bir boyut kazandıran UÇK'nın ortaya çıkışı ve örgütün silahlı eylemleri Arnavutların barışçı oldukları yolundaki tezi çürütebileceği için önceleri Sırp lider Miloseviç'in işine yaramıştır.¹³⁴ Sayıları birkaç yüz olan UÇK birlikleri 1997 yılı içinde Kosova'nın belli bölgelerinde örgütlenerek on binlere ulaşmıştır. Dolayısıyla dış destek alarak geliştiği bilinen örgütün büyümesine Miloseviç'in de destek vermiş olabileceği akla gelmektedir. Miloseviç ve yönetimi saldırıları devam eden UÇK'yı ayrılıkçı teröristler olarak tanımlayarak örgütün amacının Yugoslavya'yı bölmek olduğuna dair inançlarını ülke içinde yaymışlardır.¹³⁵ Bu düşünce ile UÇK'ya karşı bir yok etme harekatı başlatan Sırp birliklerinin bu girişimlerinin birçoğu etkili olamamıştır. Aralarında 1989'da özerkliğin kaldırılışından sonra hapse atılan, okullarından atılan öğrenci ve öğretmenlerin, işlerinden zorla çıkartılan memurların da

¹³² Tılıç, a.g.e., ss. 122-124.

¹³³ A.g.e., s. 128.

¹³⁴ Hasan Ünal, "Balkanlarda Geniş Arnavut Meselesi ve Türkiye", Avrasya Dosyası, IV, 1-2 (İlkbahar-Yaz 1998), s. 137.

¹³⁵ Milliyet, "Yugoslav Dışişleri Bakanı Zivadin Yovanoviç ile röportaj", (9 Haziran 1998).

bulunduğu Kosova içerisinde ve başka ülkelerden gelen birçok kişi UÇK'ya katılmıştır. 1998 ortalarında UÇK'nın 30.000 kişilik bir kuvvete sahip olduğu bilinmektedir.¹³⁶

1.4.4. Kosova'da 1989 – 1999 Arasında Siyaset ve Savaş

1989'a kadar Sırbistan'ın iki otonom eyaletinden birisi olan Kosova, fiili olarak bir cumhuriyetin kendi anayasası, hükümeti, mahkemeleri, ulusal bankası ve kolektif federal başkanlık yapısı içinde diğer uluslarla birlikte eşit söz hakkına sahip olmak gibi özerk bir yapıdan daha çok şey ifade etmekteydi.¹³⁷ Kosova'nın, etnik ve dinsel homojenlik bakımından Sırbistan dışındaki cumhuriyetlerle kıyaslandığında yedinci cumhuriyet statüsünü kazanmasının önünde herhangi bir engel görünmüyordu.

Yugoslavya'nın dağılması sürecinde bağımsızlık taleplerini Batı dünyasına ileten Kosova'nın statüsündeki olası bir değişiklik bölge dengeleri bakımından tehdit oluşturabileceği için destek görmemiştir. Çünkü Kosova'nın statüsünün değişmesi, bölgede tüm dengeleri değiştirebilecek bir süreci başlatma potansiyeline sahiptir.¹³⁸

Kosova sorunu 1989'da Sırbistan'ın Kosova'nın özerkliğini tek taraflı olarak ortadan kaldırması ve Kosova'nın Belgrad tarafından yönetilmeye başlaması sonucu büyüyerek hız kazanmıştır. Yugoslavya'nın bir iç meselesi olarak görünen bu durum Yugoslavya'nın dağılmasını hızlandıran bir etken olarak da değerlendirilmektedir.¹³⁹

Kosova'nın Belgrad'tan yönetilmesi Sırp milliyetçiliğini şiddetlendirmiş ve çıkan çatışmalarda birçok kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁴⁰ Miloseviç yönetiminin fiilen 1988'de resmen 1989'da özerk bölge statülerini kaldırdığı Kosova ve Voyvodina ile Müslüman çoğunluklu "Sancak Bölgesi"¹⁴¹, Sırbistan'ın sorunlu coğrafyaları olmaya devam etmişlerdir. Özerkliği kaldırılan Kosova'da yaşayan Arnavutlar ile Belgrad yönetimi ile

¹³⁶ Tılıç, a.g.e., s. 131.

¹³⁷ Hüseyin Emiroğlu, "Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu ve Birleşmiş Milletler", *Avrasya Etüdləri*, Yıl: 12, Sayı: 29-30, 2006, s. 70.

¹³⁸ Emiroğlu, a.g.e., s. 70.

¹³⁹ A.g.e., s. 69.

¹⁴⁰ Tılıç, a.g.e., s. 113.

¹⁴¹ Sırbistan ve Karadağ'ın kesiştiği ve Bosna-Hersek ile Kosova'nın sınırında kalan bölgede yer almaktadır. Altı belediyesi Sırbistan'ın, beşi ise Kanada'nın sınırları içinde yer almaktadır., Bakınız. Erhan Türbedar, "Sancak Bölgesi'nin Tarihine Yeni Sayfa", *Balkan Mektubu*, Sayı:16-17, Kasım, 2005, s. 43.

arasındaki ilişkiler tamamen kopma noktasına gelirken, Kosova’da yaşananlar nedeniyle çıkması muhtemel bir Balkan Savaşı’ndan bile söz edilmeye başlanmıştır.¹⁴²

Bu yeni dönemde Kosova’da milliyetçi baskılar ve kısmi etnik arındırma çalışmaları şiddetlenerek sürmüştür.¹⁴³ Daha önceden Sırpça ve Arnavutçanın konuşulduğu resmi kurumlarda, okullarda, mahkemelerde ve hastanelerde artık Arnavutça kullanılması yasaklanmıştır.¹⁴⁴ Bütün bu gelişmelerle güçlenen Arnavut milliyetçiliği Arnavut politikacıların söylemlerine de yansımaya başlamıştır.¹⁴⁵

Bosna-Hersek ve Krajina’dan farklı olarak yeni Yugoslavya’nın bir parçası olan Kosova’nın toprak bütünlüğünün korunması önem arz etmekteydi.

İbrahim Rugova liderliğindeki Kosova’lı Arnavutlar 1990’ların sonlarına kadar pasif bir direniş politikası izlemişlerdir.¹⁴⁶ Rugova, 1990’lardan itibaren üç yönlü bir politika izlemekteydi. Bu politikalardan ilki ve öncelikli olanı, sorunu uluslararası politika alanına taşımak, seçimlerle sayımları boykot edip Kosova Cumhuriyeti devlet aygıtını en azından ana hatlarıyla oluşturmak ve son olarak da Sırp yönetiminin meşruiyetini sistemli biçimde reddetmekti.¹⁴⁷

Miloseviç’in Kosova’nın özerkliğini kaldırmasıyla birlikte ortaya çıkan olaylar sonrasında Rugova’nın izlediği barışçı çizgi gerileyerek yerini Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK)’na bırakmaya başlamıştı.¹⁴⁸ Şubat 1998’den itibaren UÇK’nın, Sırp kuvvetlerine saldırıları ve bununla birlikte Sırp kuvvetlerinin Arnavut köylerini basarak katliamlara girişmesi dikkatleri yine Yugoslavya ve Kosova’ya yönlendirdi.¹⁴⁹ Kosova’nın bağımsızlığında UÇK’nın silahlı mücadelesinin katkısı tartışılmayacak kadar büyük

¹⁴² Türbedar, a.g.m., s. 44.

¹⁴³ Murat Taşar, Burhan Metin, Altay Ünaltay, *Bosna Hersek ve Post-Modern Çağa Giriş*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996, ss. 147-148.

¹⁴⁴ Tiliç, a.g.e., s. 113.

¹⁴⁵ A.g.e., s. 114.

¹⁴⁶ Uzgel, a.g.m., ss. 161-162.

¹⁴⁷ Cemile Halilović, *Yugoslavya’nın Dağılma Süreci*, Konya, 2005, s. 94.

¹⁴⁸ Stefan Troebst, “Conflict in Kosovo: Failure of Prevention? An Analytical Documentation, 1992-1998”, European Centre for Minority Issues, May, 1998, s. 13.

¹⁴⁹ Uzgel, a.g.m., s. 162.

olsa da Şubat 1998’de ABD’nin Balkanlar özel temsilcisi Robert Gelbard, UÇK’yı bir terörist grup olarak adlandırıyordu.¹⁵⁰

1.4.4.1. Dayton Antlaşması ve Kosova Sorunu

21 Kasım 1995 tarihinde Dayton’da paraf edilen Dayton Antlaşması 14 Aralık 1995’te Paris’te imzalandı.¹⁵¹ Bosna-Hersek’teki savaşı bitirmek için yapılan bu antlaşma, Bosna-Hersek’in bağımsızlığını ve egemenliğini tasdik ederek bugünkü sınırları ve toprak bütünlüğü içinde yaşamını sürdürmesini öngörmektedir. Dayton Barış Antlaşmasının 4. ekinde yer alan Bosna-Hersek Anayasasının giriş bölümünde; Bosna Hersek’in demokratik bir cumhuriyet olduğu, yönetimin demokratik seçimlerle halk tarafından seçileceği belirtilmekte ve fertlerin temel hak ve özgürlükleri sıralanmaktadır.¹⁵²

Ayrıca ülke topraklarının yüzde 51’inin Boşnak-Hırvat Federasyonu’nun, yüzde 49’unun ise, Bosnalı Sırların kontrolünde olmasına karar verildi.¹⁵³ Dayton Barış Antlaşması’nın bir eki olan Bosna-Hersek Anayasası gereğince, ülke iki birimden oluşan bir devlet haline geldi. Bunlardan biri, on kantona bölünmüş ve Boşnaklar ile Hırvatların kontrolünde olan “Bosna ve Hersek Federasyonu”, diğeri ise Sırların kontrolündeki “Sırp Cumhuriyeti”dir.¹⁵⁴

Dayton Antlaşması Bosna’da özgür seçimlerin yapılmasını ve Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nden geriye kalanların birbirlerinin eşit egemenlik haklarına saygılı olmalarını ve anlaşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözmelerini şart koştu.¹⁵⁵

Dayton Barış Antlaşması’nın “özel bir antlaşma” olarak tanımlanmasının nedenlerinden birisi de uluslararası topluma geniş yetkiler ve dokunulmazlıklar vermesidir. Dayton

¹⁵⁰ Vassilis K. Fouskas, *Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar: Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları*, Çev: Ali Çakıroğlu, Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 63.

¹⁵¹ Aydın Babuna, *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Çev: Hayati Torun, İstanbul, 2000, s. 199, 207.

¹⁵² David Chandler, *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*, Pluto Press, London, 2000, s. 46.

¹⁵³ Nurşin Ateşoğlu Güney, “Bosna-Hersek Sorunu ve Barış Görüşmeleri Süreci”, Kemali Saybaşıllı, Gencer Özcan (ed.), *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1997, s. 280.

¹⁵⁴ *Bosnia and Hercegovina Republic*, Walden publishing, World of Information, 2006, s. 217.

¹⁵⁵ Harun Yahya, *Gizli El Bosna’da; Sırların Arkasındaki Anti-İslami Enternasyonal’in Bilinmeyen Hikayesi*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 157.

Antlaşması'nın esas bölümleri savaşı sona erdirmekten çok çeşitli uluslararası örgütlerin üstlendikleri özel misyonlarla Bosna'yı yeniden nasıl inşa edeceklerini içermektedir.¹⁵⁶ Dayton Antlaşması, aynı zamanda ABD ile AB'ye ve IMF, Dünya Bankası, Avrupa Kalkınma Bankası, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), BM, NATO gibi kuruluşlara ülkenin denetimi ve yönetimi konusunda geniş yetkiler ve sorumluluklar yükledi. Bosna-Hersek Cumhuriyeti ve halkları, Aralık 1995'ten beri bu devletlerin ve kuruluşların denetimi ve yönetimi altında yaşamaya devam ediyor.¹⁵⁷

21 Kasım 1995'te imzalanan Dayton Barış Antlaşması sayesinde, Bosna-Hersek bağımsız bir devlet olarak tanınmış sınırlarıyla ayakta kalmayı başardı.¹⁵⁸

Savaş bitmeye yaklaşırken Kosova Arnavutları Kosova sorununun da uluslararası düzeyde değerlendirilmesi için daha fazla gayret göstermekteydiler. Ancak Batı dünyasının bu konuda herhangi bir girişimine rastlanmamıştır.¹⁵⁹

Dayton Antlaşması'nın Kosova için önemi ise, silahsız mücadele yönteminin artık çözümden çok çözümsüzlüğe sürüklediği fikrinin yaygınlaşmasına ve Rugova politikasının ciddi şekilde eleştirilmesine sebep olmasıdır. Arnavutlar artık sorunların sadece tam bağımsızlıkla çözülebileceğini düşünmektedirler.¹⁶⁰

1995'te imzalanan Dayton Barış Antlaşması Bosna Hersek'te üç yıl boyunca devam eden savaşı sona erdirmesinin yanı sıra Kosova sorunu bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır. Kosova'nın bağımsızlığı konusunda somut herhangi bir ibare taşımamasına rağmen, sonuçları itibarıyla Kosova'nın bağımsızlığına etkide bulunmuştur. Dayton Antlaşması'nda sadece insan hakları ihlallerinin sona ermesi ve Kosova'ya bir çeşit otonomi tanınması istenmiştir.¹⁶¹

¹⁵⁶ Dilek Latif, "Etnik Çatışma Sonrası Barış İnşası Ne Kadar Mümkün? Dayton Sonrası Bosna ve Hersek", *Kıbrıs Yazıları*, Yaz-Güz 2006, s. 130.

¹⁵⁷ Caner Sancaktar, Avrupa Birliği Yolunda Bosna-Hersek, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/747/avrupa_birligi_yolunda_bosna-hersek, E.T. 13.06.2017.

¹⁵⁸ Erhan Türbedar, 'Bosna Rahat Uyuyabilirsin', *Stratejik Analiz*, Cilt:7, Sayı:75, 2006, s. 14.

¹⁵⁹ Chandler, a.g.e., s. 47.

¹⁶⁰ Latif, a.g.e., s. 132.

¹⁶¹ Bülent Olcay, "Kosova: Nereden Nereye?", *Avrasya Etüdleri*, Sayı: 17, İlkbahar-Yaz 2000, s. 17.

1.4.4.2. Rambouillet Görüşmeleri ve Kosova Sorunu

Eski Yugoslavya ile ilgili olarak kurulan 6 üyeli Batı Temas Grubu 5 Şubat 1999'da Sırp ve Arnavut tarafını Fransa yakınlarında bulunan Rambouillet'de bir araya getirmiştir.¹⁶²

Rambouillet Görüşmeleri, Kosova'ya barış getirilmesi için Miloseviç'e sunulan şartları içermektedir. Yedi bölümden oluşan Rambouillet Bildirisinin Kosova'yı içeren bölümünde "Kosova sorununu nihai çözüme kavuşturmak için uluslararası bir toplantı yapılacağı" bildirilmiştir. Aynı bölümün "Çok Uluslu Askeri Güç" başlığı altında NATO'nun antlaşmaya uyulmasını sağlamak üzere bölgeye davet edilmesi Sırp'ların en çok itiraz ettikleri ve egemenliklerinin ihlali olarak gördükleri maddeyi oluşturmuyordu.¹⁶³

Kosova sorununun bir iç sorun olduğunu belirten Yugoslavya'daki iktidar ve muhalefet, ABD tarafından Rambouillet'de dile getirilen bölgeye NATO kuvvetlerinin konuşlandırılması ve üç yılın sonunda bağımsızlığının oylamaya sunulması hükümlerini üçüncü bir tarafın çözüm sürecine katılmaması gerektiği düşüncesiyle istememişlerdir. Yugoslavya yönetimi, Kosova'da konuşlandırılması düşünülen Çok Uluslu Güç planına egemenliklerinin ihlali olarak gördükleri için şiddetle karşı çıkmıştır.¹⁶⁴

Paris Görüşmeleri sonucunda Arnavut heyetinin Kosova'da Barış ve Özerklik İçin Geçici Antlaşma'yı imzalamasına rağmen Sırp tarafının antlaşmayı yine aynı gerekçelerle kabul etmemesi ile aylardır süren ve başarısızlığı uğrayan barış girişimleri Kosova'ya yönelik hareketin başlayacağını gösteriyordu.¹⁶⁵

Rambouillet'de yapılan Kosova toplantısının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından NATO'nun 24 Mart 1999'da Yugoslavya'da başlattığı hava operasyonları ile birlikte Kosovalılar topraklarından kaçmaya başlamışlardır. Haziran 1999'da savaşı sona erdiren bu müdahale sonrasında Sırbistan askerlerini Kosova'dan geri çekmiştir. 1244 sayılı 10 Haziran 1999 tarihli Güvenlik Konseyi Kararı ile Kosova de facto olarak

¹⁶² Bob Allen, "Why Kosovo? The Anatomy and Needless War", *Canadian Centre for Policy Alternatives*, July, 1999, s. 17.

¹⁶³ A.g.e., s. 18.

¹⁶⁴ A.g.e., s. 18.

¹⁶⁵ Naom Chomsky, "Another Way for Kosovo", *Le Monde Diplomatique*, March, 2000, s. 2.

Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nden ayrılmış ve BM'nin yönetimi altına girmiştir.¹⁶⁶ Bu operasyon sonucunda Yugoslavya, ABD'nin planını kabul ederken, artık uluslararası kamuoyunun gündemine yerleşen Kosova'nın geleceği yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. Kosova, NATO müdahalesinin ardından BM'nin ve özellikle ABD'nin siyasi ve ekonomik kontrolü altına girmiştir. Güvenlik konusunda ise NATO'nun desteğinde bir askeri güç olan KFOR bölgeye yerleştirilmiştir.¹⁶⁷

1.5. Savaş ve Komşu Ülkeler

1.5.1. Kosova Sorunu ve Arnavutluk

Kosova sorunu Arnavutluk'un iç ve dış politikası ile yakından bağlantılıdır. Önce Balkan savaşları sonunda, ardından da II. Dünya Savaşı sırasında dağılan Arnavut nüfusu bir araya getirmek Arnavutluk devletinin tarihten gelen en eski politikasıdır. Arnavutluk, Yugoslavya'nın parçalanması ile Arnavut milliyetçileri tarafından yeniden gündeme getirilen "Büyük Arnavutluk" fikrini Batı ile bütünleşmesini engelleyeceğini anlayarak rafa kaldırmıştır. Ayrıca bu düşünsel süreç bir Balkan karmaşası yaratabilir ve bölgedeki istikrarı azaltabilirdi.

Kosova'da yaşanan kriz boyunca "bağımsız Kosova" fikrini savunan Arnavutluk, sorunun barışçı yollarla ve uluslararası platformda çözülmesini istediğini belirtmektedir. Arnavutluk resmi çevreleri Slobodan Miloseviç'i Kosova'da yaşayan Arnavut halk konusunda üç yönden eleştirmektedir:

1. Arnavut toplumuna baskı uygulanması,
2. Kosova Arnavutlarının temel haklarından yoksun bırakılması,
3. Kosova'ya Sırp mülteciler yerleştirilerek, nüfus yapısının değiştirilmeye çalışılması.

¹⁶⁶ David L. Phillips, "Comprehensive Peace in the Balkans: The Kosovo Question, Human Rights Quarterly", Cilt: 18, No: 4, *The Johns Hopkins University Press*, November 1996, s. 823.

¹⁶⁷ Janathan Dean, "Evaluating the Post-Cold War Policy of the United States", *International Security Issues*, November, 1999, s. 4.

Arnavut hükümeti ayrıca Sırbistan'ın Bosna Hersek'te yapmış olduğu “etnik temizleme” hareketinin, Kosova'daki Arnavutlar için de yapılabileceği endişelerini sürekli olarak dile getirmiştir.¹⁶⁸

Krizin ilk zamanlarında olaylara müdahale etmek isteyen Arnavutluk, hem Batı'dan gelen baskı ve onların desteğine muhtaç olması hem de Sırbistan ile ilişkilerin daha kötü bir hal almaması için tavrını yumuşatmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Arnavutluk ordusunun Sırbistan ordusuna göre daha zayıf olması Arnavutluk'un Kosova konusunda daha etkin bir rol oynayamamasının ve işi Batı'ya bırakmasının bir diğer nedenidir. Bu sebeplerden dolayı Arnavutluk Kosova'nın BM kontrolüne alınmasını ve sorunun çözümü için uluslararası toplumun devreye girmesini aksi takdirde Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılmasının bir savaş nedeni olabileceğini savunmuştur.

Arnavutluk'ta 1997 yılında yaşanan siyasi ve ekonomik kriz ülkenin Kosova'dan uzak kalmasına yol açmıştır. Ülkesindeki krizi aşmak ve ekonomik bunalımdan kurtulmak isteyen Arnavutluk Batı'nın desteğine ihtiyaç duyduğu için Batı ile arasında sürtüşmeye yol açacak yaklaşımlardan olabildiğince kaçınmaktadır. Ayrıca Kosova sorununun yol açtığı mülteci sorunundan en fazla etkilenen ülkelerin başında Arnavutluk gelmektedir. İçinde bulunduğu ekonomik kriz yüzünden halkının ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken Arnavutluk, Kosova'dan kaçan Arnavut mültecilere de kapılarını açmak zorunda kaldığı için Kosova'da barışı ve eski düzenin sağlanmasını desteklemekteydi. Bununla birlikte Arnavutluk'taki ve Kosova'daki Arnavut halk arasındaki ilişkiler de çok iyi değildi. Arnavutluk halkına göre Kosovalılar iyice Sırplasmışlar ve aralarında ortak bir şey kalmamıştır. Buna karşılık Kosova Arnavutları da Arnavutluk'un Enver Hoca yönetiminde benliklerini yitirdiklerini ve Arnavut olma ruhunu taşımadıkları için de kendilerine yardım etmediklerini düşünmektedirler.¹⁶⁹

1.5.2. Kosova Savaşı ve Makedonya

Makedonya'nın kuzey batısında, güney Ohrid'den Kumanova'ya uzanan bir yay üzerinde yaşayan Arnavut azınlık ülke nüfusunun %22'sini oluşturmaktadır. Kosova Arnavutları ile yakın bağlara sahip bulunan bu bölgedeki Arnavutlar aynı zamanda

¹⁶⁸ Oktay Göktaş, “Balkanların Anahtar Ülkesi Arnavutluk”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995, s. 77.

¹⁶⁹ Osman Karatay, *Kosova, Kanlı Ova*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 15.

Makedonya'nın Arnavutluk sınırına doğru olan Tetova, Gostivar, Kiçevo, Deber gibi bölgelerde yoğun olarak yaşamaları nedeniyle Kosova'da yaşanan gelişmelerden yakından etkilenmektedirler.

Kosovalı Arnavutların Kasım 1968'de Kosova'ya cumhuriyet statüsü verilmesi talepleriyle gösteri yapmalarından hemen sonra Tetova'da da Makedonya'nın Arnavut bölgelerinin Kosova ile birleşerek 7. Cumhuriyeti oluşturması isteği ile benzer gösteriler yapılmıştır. 1981'de Kosova'da meydana gelen olaylar karşısında Makedonya'daki yetkililer endişeye kapılarak Arnavutları cezalandırma bakımından Kosova'daki yetkililerden daha sert bir baskı kurmuşlardır. Çünkü Makedonya'daki Arnavut çoğunluğun bulunduğu batı Makedonya bölgelerini birleştiren böyle bir 7. Cumhuriyet tasarısının gerçekleşmesi halinde, Makedonya cumhuriyeti büyük ölçüde daralacak ve kalan bölgeler de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan'ın talepleri yeniden gündeme gelecekti. Bu sebeple sınırları dahilindeki ve haricindeki Arnavut azınlığın hareketleri Makedonya'nın geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır. Bütün bunları dikkate alan Makedon yönetimi 1989 yılında cumhuriyetin anayasasını değiştirdi. Eski anayasada Makedonya Cumhuriyeti "Makedon halkı ile Arnavut ve Türk azınlıkların devletidir" denilirken yeni anayasa cumhuriyeti "Makedonya halkının ulus devleti" olarak tanımlıyordu.¹⁷⁰

Makedonların ayrımcı politikalarından zaman zaman rahatsız olan Makedonya'daki Arnavut nüfus Makedonlarla Arnavutları eşit sayan anayasa değişiklikleri talep etmekteydi. Makedonya ve Arnavutluk devletlerinin 1992 Haziranındaki yakınlaşmasının ardından Arnavut azınlığın haklarını genişletme konusunda çeşitli adımlar atan Makedonya devlet başkanı Kiro Gligarov'un girişimleriyle Arnavutlar devlet kurumlarında önemli mevkilere gelmişlerdir. Diğer taraftan Makedonya içinde aşırı görüşler benimseyen milliyetçi bir Arnavut kesim de bulunmaktadır.

Milliyetçi Arnavutların belleklerinde halen bir "Büyük Arnavutluk" sevdası yattığına dair izlenimler taşıyan Makedon Hükümeti bu düşünce ile Arnavutların ellerine fırsat geçtiği takdirde Makedonya'nın Arnavutların yaşadığı parçasının koparılarak Arnavutluk ile birleşmesi için örgütlenebilecekleri ihtimalini daima göz önünde

¹⁷⁰ Hugh Poulton, *Balkanlar; Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*, (Çev: Yavuz Alagon), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1993, ss. 93-102.

tutmaktadır. Dolayısıyla Kosova'dan gelecek Arnavut mültecilerin geri dönmemesi halinde ülkesindeki nüfus dengesinin bozulabileceği endişesi de Makedonları rahatsız etmektedir.¹⁷¹ Bu noktalar Makedonya'nın Kosova konusuna temkinli yaklaşmasına neden olmaktadır.

Dış politikada sınırlarının korunması ve Avrupa ile işbirliği Makedonya Cumhuriyeti'nin 1991'de bağımsızlığını ilan etmesinden sonra iktidarı elinde bulunduran üç hükümetin de ana hedefiydi. Ayrıca ülke sınırlarının güvenliği Sırbistan Cumhuriyeti ile kurulacak iyi ilişkilere de bağlıydı. Makedonya'nın Kosova politikasının da bu temeller üzerinde ilerlediği söylenebilir. NATO'nun Kosova'ya yönelik operasyon düzenlemesinden önce çözümün mutlaka barışçı olması gerektiği konusunda ısrar eden Makedonya, NATO uçaklarının Sırbistan'a düzenlenebilecek bir hareket için topraklarını kullanmasına izin vermeyeceğini açıklamıştı.¹⁷² Ancak diğer yandan da ittifak tarafından ülkesinde konuşlandırılması düşünülen ve pilotsuz uçakları içeren NATO gücüne evet demiş ve NATO'nun Yugoslavya'ya gözdağı vermek amacıyla düzenlediği çeşitli tatbikatlara ev sahipliği yapmıştır.

1.5.3. Karadağ

13.812 kilometrekare yüzölçümüne sahip olan Karadağ, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılmasından sonra Sırbistan'a bağlı kalmayı tercih etmiş tek ülkedir. Karadağ Sırbistan'ın denize tek çıkışıdır ve bu nedenle Sırbistan için oldukça önemlidir. 2003 Aralık Sayımına göre Karadağ'ın nüfusu 672.656'dır. Bu nüfus %49'u Ortodoks Karadağlı, %31'i Katolik Sırp, %16'sı Müslüman Boşnak ve %4'ü Müslüman Arnavut olmak üzere dört etnik köken ve üç din barındırmaktadır.¹⁷³ Karadağ içerisindeki Müslüman Arnavut nüfusu bazı kaynaklara göre %7'ye ulaşmaktadır.¹⁷⁴

Sırbistan'ın AB süreci Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi ile eski Yugoslavya konusunda işbirliğinde zayıf kaldığı için aksıyordu. Ayrıca %20 civarındaki Müslüman

¹⁷¹ Tılıç, a.g.e., s. 169.

¹⁷² New Europe: "Interview With Prime Minister Ljupco Georgievski", no. 304, (22-28 Mart 1999), s. 48.

¹⁷³ Tevfik Uyar, "Balkan Haritası Yine Değişti, Yine mi Değişecek", <http://gozlem.blogcu.com/balkan-haritasi-yine-degisti-yine-mi-degisecek/864367>, E.T. 16.06.2017.

¹⁷⁴ Samir Adrovic, "Montenegro Rebuffs Albanian Demands", <http://freemalesia.blogspot.com.tr/2007/06/montenegro-rebuffs-albanian-demands.html>, E.T. 16.06.2017.

nüfus Sırbistan otoritesi altında yaşamayı istememekteydi. Bu önemli sebepler Karadağ'ın Sırbistan'dan ayrılma konusunu halk oylamasına taşımasına yol açmıştır. 21 Mayıs 2006 tarihinde gerçekleştirilen halk oylaması neticesinde AB'nin öngördüğü %55 barajın yakın bir farkla geçilmesiyle Karadağ'ın kararı bağımsızlık yönünde olmuştur.

Ülkede bağımsızlık konusunda yaşanan tereddütler ve fikir ayrılıkları halk oylamasından çıkan Evet (%55,4) ve Hayır (%44,5) oranlarının birbirine yakın olmasından anlaşılmaktadır. Oylama sonrasındaki bu görüntü “Evet” oylarının önemli bir kısmının Ortodoks Karadağlılara ve Müslümanlara, “Hayır” oylarının neredeyse tamamının da ülkede yaşayan Sırlara ait olmasına bağlanmaktadır. Karadağ'daki bağımsızlığın olumsuz etkilerinin toplumdaki bölünmüşlüğe bağlı olarak uzun bir süre daha devam edeceği düşünülmektedir.¹⁷⁵

Karadağ Başbakanı Milo Cukanoviç Karadağ'daki diğer azınlıklarınkilerin yanı sıra Karadağ'ın bağımsız bir devlete dönüşmesine Arnavut azınlığın oylarının da katkı sağladığının farkındaydı. Cukanoviç, iktidarını bir şekilde azınlık oylarına borçlu olduğunu düşünerek, Karadağlı Arnavutların Kosova hakkındaki taleplerine duyarsız kalmamıştır. Karadağ Başbakanı'nın 9 Haziran 2008'de basın toplantısı düzenleyerek, “Kosova'nın ilan ettiği bağımsızlığın tanınma sürecini yakından izlemeye devam edeceklerini ve en sonunda bu konuda Karadağ'ın çıkarlarına uygun bir karar vereceklerini, Kosova konusunda başkalarının çıkarlarını gözetmek zorunda olmadıkları...” şeklinde bir açıklama yapmasının nedenlerinden birisi de Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere, Batılı ülkelerin Karadağ'ın Kosova'nın bağımsızlığını tanımasını istemeleridir. Zira bu açıklamalardan dört ay sonra 10 Ekim 2008'de Karadağ, Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır.¹⁷⁶ Bir taraftan Balkanlarda “Büyük Arnavutluk” ideallerinin ve Kosova'nın bağımsızlığının “domino etkisi” yaratıp yaratmayacağı tartışılırken, diğer taraftan etnik yapısının %90'ı Arnavut kökenli olan Kosova'nın yanında nüfusunun %7'sine yakını Arnavut kökenli olan Karadağ'ın Kosova'nın bağımsızlığını tanıması cesur bir karar olarak değerlendirilmektedir.

¹⁷⁵ Uyar, a.g.m.

¹⁷⁶ Numan Baş, “Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 104.

Arnavut çoğunluğunun yaşadığı yerlerde yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve Arnavutçanın resmi dil olarak kullanılması, uluslararası yasalarla uyumlu olarak Karadağ Anayasasında azınlık haklarının tamamen garanti altına alınması, iki meclisli parlamento sistemine geçilmesi Arnavutların Karadağ yönetimine yönelttikleri taleplerin bazılarıdır.¹⁷⁷ Diğer taraftan Karadağ Arnavutları birkaç siyasi parti de kurmuşlardır. Örneğin Demokratik Karadağ Birliği ülkedeki ilk Arnavut partisi olarak İbrahim Rugova'nın Kosova'daki Demokratik Ligi'ni model almaktadır. Djukanoviç'in iktidara gelmesiyle birçok alanda bağımsız politikalar geliştiren Karadağ'ın Arnavutlar için bağımsız olmasından ziyade Karadağlı Arnavutların haklarının verilmesi ve Arnavutların Karadağ siyaseti ve ekonomisine dahil olmaları önem taşımaktaydı. Fakat Arnavutlar söz konusu Karadağ'ın bağımsızlığı olunca, "Büyük Arnavutluk" idealine de gönderme yapmaktan geri durmuyorlardı.¹⁷⁸

Karadağ yönetimi Arnavutların Karadağ Anayasası'nda yapılmasını talep ettikleri değişiklikleri gerçekçi bulmayarak reddetmiştir. Karadağ Başbakanı Milo Djukanovic'in Demokratik Sosyalist Partisinin ileri gelenlerinden Miodrag Vukovic, etnik Arnavutların talepleri konusunda "Yerelleşme, federalizm veya etnik yapıya göre sınırların yeniden çizilmesi, bizim devlet yapımızı ihlal eder ve bizim gibi nüfusu az olan devletler için ölümcül olur"¹⁷⁹ açıklamasında bulunmuştur. Karadağ yönetimi tarafından karşılık göreceği beklenmeyen Arnavut taleplerinin ileriki dönemlerde kalıcı mücadeleleri de beraberinde getireceği düşünülmektedir.

1.5.4. Bosna Hersek ve Kosova

Boşnak, Sırp ve Hırvat milletlerinden oluşan Bosna-Hersek, dini ve etnik özellikleri farklı üç topluma ev sahipliği yapmaktadır. Boşnaklardan farklı olarak Bosnalı Sırlar ve Bosnalı Hırvatlar Bosna-Hersek'e komşu bağımsız ana devletleri olan gruplardır. Yugoslavya'nın küçük bir prototipi olan Bosna-Hersek'de Katolik Hırvatlar, Ortodoks Sırlar ve Müslüman Boşnaklar ülkenin dinsel çeşitliliğini göstermektedir.

¹⁷⁷ Adrovic, a.g.m.

¹⁷⁸ Kader Özlem, "Dış Politika Ekseninde Balkanlar'da Arnavutlar ve Arnavutluk", <http://www.turansam.org/makale.php?id=293>, E.T. 16.06.2017.

¹⁷⁹ Adrovic, a.g.m.

Yugoslavya’da Sırların federal yapı içerisindeki ağırlığı Slovenya ve Hırvatistan bu yapıdan koptuktan sonra daha fazla artmıştır. Bunun üzerine 1992 yılına kadar Yugoslavya’nın bir federal birimi olan Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etmiştir. Boşnaklar 1992’de başlayan ve üç yıl süren savaşın bir bölümünde Hırvatlarla birlikte Sırlara karşı savaşırken, bir bölümünde de Hırvatlara ve Sırlara karşı iki cephede birden savaşmışlardır. Bu bağlamda Avrupa’nın yirminci yüzyılda gördüğü birçok soykırıma Avrupa Birliği uzun süre seyirci kalınca ABD müdahalesi gündeme gelmiştir.

Bosna’daki savaş 21 Kasım 1995’te Dayton Barış Anlaşması’nın parafe edilmesiyle, sona ermiştir. Dayton Barış Anlaşması ile kısa vadede savaşın durdurulması, ölümlerin ve yıkımların önüne geçilmesi hedeflenirken uzun vadede ise kalıcı barış ve istikrar için gerekli ortamın yaratılması amaçlanmıştır.¹⁸⁰ 1991–1995 arası dönemde gerçekleşen etnik şiddet olaylarının neden olduğu toplumsal kutuplaşma giderilemese de Dayton Barış Anlaşması çatışmalara kısa sürede son vermiştir.

Avrupa Birliği Barış Gücü (EUFOR) Dayton Antlaşması’nın askeri hükümlerinin uygulanmasından sorumlu iken, başkent Saraybosna’da bulunan Birleşmiş Milletler Yüksek Temsilciliği ise antlaşmanın sivil hükümlerinin uygulanmasından sorumluydu. Dayton Antlaşması, Bosna-Hersek’i Boşnak ve Hırvatların çoğunlukta olduğu Bosna ve Hersek Federasyonu (Federacije Bosne i Hercegovine-FBiH) ile Sırların çoğunlukta olduğu Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska-RS) olmak üzere iki ayrı entiteye ayırmıştır. Bosna-Hersek Devleti’nin egemenliğinde özerk bir yönetim olarak her iki entitenin sınırları dışına bırakılan Brčko vilayeti Bosna Hersek’in kuzeydoğusunda yer alan ihtilaflı bir bölgedir.

Bosna-Hersek’te her iki entite de kendine özgü siyasi ve ekonomik yapılanmaya sahip olmuştur. Bosna ve Hersek Federasyonu’nun entite düzeyi, kantonlar düzeyi ve belediyeler düzeyi olmak üzere üç düzeyden oluşan siyasi yapısı bulunmaktadır. Entite düzeyinde iki kanatlı bir parlamento, bir başkan ve iki başkan yardımcısı vardır. Federasyon içerisinde oluşturulan 10 kanton nüfus yapılarına göre “Hırvat yoğun”, “Boşnak yoğun” veya “etnik olarak karışık” kantonlar olarak ayrılmışlardır. Buna göre Federasyon bünyesinde 5 Boşnak yoğun, 3 Hırvat yoğun ve 2 karışık kanton

¹⁸⁰ Erhan Türbedar, “Kosova’nın Bağımsızlık İlanının Sırbistan, Bosna- Hersek ve Makedonya’ya Etkileri”, Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, Ankara, Cilt 14, Sayı 1, 2008, s. 36.

bulunmaktadır. Sırpların nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu diğer entite RS ise yedi yönetim bölgesine (municipalities) ayrılmıştır.¹⁸¹ Bosna-Hersek Devleti içerisinde RS merkezi bir yönetime sahipken, Federasyon 10 adet kantondan oluşmaktadır. Her iki birimin de ayrı parlamentoları vardır ve kantonlar da kendi meclislerine sahiptir. Ülkenin her kurumunda üç kurucu ulus olarak tanımlanan Boşnak, Sırp ve Hırvatların temsiline özen gösterilmektedir. Örneğin Cumhurbaşkanlığı üçlü bir yapıya sahiptir ve her toplumun temsilcisi ayrı seçilmektedir.¹⁸²

Bosna-Hersek'deki idari yapılanma bu devlet ile ilgili sıra dışı istatistiklere sahne olmaktadır. Zira nüfusunun 4 milyondan az olduğu düşünülen Bosna-Hersek'te 1200 yargıç ve savcı, 760 milletvekili, 180 bakan, 14 başbakan, 5 cumhurbaşkanı görev yapmaktadır. Buna bağlı olarak devlet mekanizmasının finansmanı Bosna'daki harcamaların yüzde 40'ını aşmaktadır.¹⁸³ Bosna-Hersek'e Dayton Barış Anlaşması'nın getirdiği devlet yapısı dünya için sıra dışı bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu devlet yapısında kamu düzeni OHR Temsilciliği (Yüksek Temsilcilik Ofisi) kontrolünde yürütülmektedir.

OHR Temsilciliği'nin müdahale alanları arasında kanunların çıkartılması ve siyasi partilerin Dayton Barış Antlaşması'nın hükümlerine uygun hareket etmeleri gibi her alan bulunmaktadır. Örneğin OHR Yüksek Temsilcisi ülkedeki siyasetçileri Dayton hükümlerine aykırı davranışları durumunda görevlerinden uzaklaştırabilmektedir. Bunun sebebi Yüksek Temsilci'nin bu antlaşmanın sivil barış uygulamasıyla ilgili hükümlerini yorumlamada nihai yetkili olmasıdır.¹⁸⁴ Günümüzde Bosna-Hersek Cumhuriyeti bağımsız bir devletten ziyade bir "muhtar yönetime" benzemektedir. Çünkü bir bakıma ülkenin OHR, EUFOR, BM Uluslararası Polis Gücü, AB Polis

¹⁸¹ Florian Bieber, "Post-War Bosnia Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance", Palgrave Macmillan, İngiltere, 2005, s. 62-63, 'den aktaran Pınar Yürür, "Balkanlar'da Uluslararası Himaye Yöntemleri: Bosna-Hersek Örneği", Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, Ankara, Cilt 14, Sayı 1, 2008, s. 165.

¹⁸² İnan Rüma, "Uluslararası Toplum ve Egemenlik: Bosna- Hersek Örneği", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63-1, Ankara, 2008.

¹⁸³ Türbedar, a.g.m., s. 38.

¹⁸⁴ International Crisis Group (ICG), "Is Dayton Failing?: Bosnia Four Years After the Peace Agreement", ICG Balkans Report , No. 80, Brüksel, International Crisis Group, 1999, s. 107., 'den aktaran YÜRÜR, a.g.m.

Misyonu, Dünya Bankası, IMF, NATO gibi örgütler ve kurumlar tarafından yönetildiğini söylemek mümkündür.¹⁸⁵

En ciddi olanları Boşnaklarla Bosnalı Sırlar arasında yaşanan etnik problemler Bosna-Hersek'in en önemli problemleri arasındadır. Bir taraftan Boşnaklar Bosna-Hersek'in yeniden bütünleştirilmesi için çaba harcarken, diğer taraftan Bosnalı Sırlar RS'nin yetkilerinin kayba uğramaması için mücadele etmektedir. Saraybosna yerine Belgrat'ı kendi başkentleri olarak kabul eden RS vatandaşları Sırbistan'la özel ilişkilerini gün geçtikçe ileriye götürmektedir. RS'nin Bosna-Hersek toprakları içindeki varlığını geçici olarak kabul eden Sırp milliyetçileri açısından burası ayrı bir devlettir. Bosna-Hersek'in bir devlet olarak kendilerine dayatılmış olduğunu söyleyen RS Başbakanı Milorad Dodik bu entitenin Bosna-Hersek devleti içinde istekli yaşamadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla Boşnakların büyük bir kısmı Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğü için RS'nin varlığını sürekli bir tehdit olarak algılamaktadır.¹⁸⁶

Bosna-Hersek Kosova'nın bağımsızlık ilanından en fazla etkilenen bölge ülkelerinden birisidir. Çünkü Belgrat baştan beri Kosova'yı kendi sınırları içinde tutmak için RS'yi uluslararası topluma karşı bir koz olarak kullanmıştır. Bu tutum RS yetkililerinin ayrılıkçı açıklamalarını tetikleyince, FBİH'deki Boşnak yetkililerinin cevapları da sertleşmiştir. Sonuçta her iki taraftaki milliyetçiliğin şiddeti artmaya başlamıştır.¹⁸⁷ RS içerisinde etkili bir milliyetçi örgüt konumunda olan SPONA (Serb Movement of Independent Associations) hareketinin lideri Branislav Dukic, RS Başbakanı Milorad Dodik'e seçim kampanyasına Kosova bağımsızlığını ilan ederse, Bosnalı Sırların da bağımsızlık talep edecekleri yönünde bir madde koyması konusunda çağrıda bulunmuştur.¹⁸⁸

RS Parlamentosu Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden dört gün sonra, Kosova'nın geniş bir uluslararası tanınma elde etmesi halinde RS yetkililerine Bosna Hersek Cumhuriyetinden ayrılma konusunda referanduma gitme yetkisi vermiştir. RS Parlamentosu'nun açıklamasında Kosova'nın bağımsızlığı sadece tehlikeli bir örnek

¹⁸⁵ Celalettin Yavuz, "Balkanlaşan Eski Yugoslavya'daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova", 2023 Dergisi, Atılım Yayıncılık, Sayı 83, (Mart) 2008, s. 31.

¹⁸⁶ Türbedar, a.g.m., s. 41.

¹⁸⁷ A.g.m., s. 42.

¹⁸⁸ Radeljić Branislav, "Independent Kosovo: A Threat for the Balkan Region?", University of London, <http://mpr.ub.uni-muenchen.de/11722/>, E.T. 16.06.2017.

değil, aynı zaman da yeni bir hak da yaratmıştır denilmektedir.¹⁸⁹ Açıktır ki RS Parlamentosu bu kararı Sırbistan ile aralarındaki işbirliği doğrultusunda almıştır. Bu durum Sırbistan'ın RS aracılığı ile Bosna-Hersek içerisindeki ağırlığını ve Bosna-Hersek'in istikrarına olan etkisini göstermektedir.

Sırbistan Başbakanı Koštunica, yapmış olduğu bir açıklamada “Kosova ve RS’yi muhafaza etmek devletimizin ve milli politikamızın en önemli amacıdır” demiştir. Bu açıklama üzerine RS Başbakanı Dodik “Eğer Kosova’nın bağımsızlığı uluslararası toplum tarafından tanınırsa, RS bunu not edecektir” şeklinde açıklamada bulunmuştur.¹⁹⁰ Diğer taraftan Koštunica, BM Güvenlik Konseyi’nin 10 Haziran 1999 tarihli 1244 sayılı kararının çiğnenmesi durumunda, Dayton Barış Anlaşması’nın da çiğnenebileceği tehdidinde bulunmuştur.¹⁹¹ BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı 1244 sayılı karar gereğince Kosova Sırbistan sınırları içerisinde kalacaktır. Koštunica, BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı ile Dayton Antlaşması arasında ilişki kurarak Batıyı, Kosova’nın statüsüne yönelik bir tehdide karşı Bosna’nın istikrarını bozmakla tehdit etmiştir.

Rusya da Sırbistan gibi RS ile işbirliği içerisinde bulunmaktadır. Dayton Antlaşması’nın mimarı olarak görülen ABD’nin eski BM Temsilcisi Richard C. Holbrooke, Kosova tanınmadan önce ABD ve AB ile işbirliği içerisinde çalışan RS Başbakanı Milorad Dodik’in Kosova’nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Batı karşıtı ve Rusya yanlısı olabileceğini ve RS içerisindeki ayrılıkçı liderlerle birlikte hareket edebileceğini söylemiştir. Holbrooke’a göre bu dönüşüme Rusya’nın RS’ye yaptığı ekonomik yardımlar ve RS’nin altında bulunduğu yoğun politik baskı neden olmuştur.¹⁹²

Kosova’nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra RS kamuoyunda Sırbistan’la birleşme talepleri oldukça artmıştır. Sırp Radikal Partisi Lideri Nikola Poplasen, kendisiyle yapılan bir röportajda şunları söylemiştir:

¹⁸⁹ Baş, a.g.t., s. 89.

¹⁹⁰ Nicholas Wood, “Balkan crisis that some see as overblown”, International Herald Tribune, 19 Kasım 2006.

¹⁹¹ Türbedar, a.g.m., s. 43.

¹⁹² Richard Holbrooke, “Kosovo Independence Declaration Could Spark Crisis”, <http://secure-dev.cfr.org/kosovo/holbrooke-kosovo-independence-declaration-could-spark-crisis/p14968>, E.T. 16.06.2017.

¹⁹² Türbedar, a.g.m., s. 43.

“Bazı politik veya tarihi amaçlar 5 veya 20 yıl içerisinde elde edilebilir. RS içerisinde veya Balkanlarda başka ülkelerde Sırların varlığı mümkündür ve Balkanlarda barış içinde yaşayan diğer insanlar gibi müreffeh bir şekilde yaşayabilirler. RS’nin Sırbistan ile birleşip birleşmeyeceğine veya Bosna’nın 10 yıl veya daha fazla bir süre içerisinde daha güçlü bir devlet olup olamayacağına ben karar veremem. Fakat burada yaşayan insanlar yasal ve demokratik yollardan bu kararı almak zorundadır”.¹⁹³

RS Başbakanı Milorad Dodik milliyetçi kesimin üzerinde durduğu büyük Sırbistan hayalleri doğrultusunda Sırbistan ile birleşme konusunda şu ana kadar açık bir ifade kullanmamıştır. Gerçekçi olmayan bu isteğin bölge istikrarını bozarak yeniden etnik temelli bir çatışmaya yol açacağını bilen Dodik, Batı’nın da buna engel olacağını düşünmektedir. Diğer taraftan uluslararası dengelerin dünyada ve Balkanlarda değişmesi durumunda RS’nin tutumu da değişebilecektir.

1.5.5. Yunanistan ve Kosova Sorunu

Yunanistan’ın Bosna Savaşı’nda da olduğu gibi, Kosova’nın bağımsızlığı konusunda Batı’dan farklı olarak olumsuz tutum sergilemesinin altındaki neden uluslararası hukukun uygulanmasındaki ısrarı değil, pragmatizmdir.¹⁹⁴

AB ülkelerinin aksine Sırbistan’ı her koşulda destekleyen Yunanistan’ın Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünü savunmasının arkasında, kendisinin de bölgede meydana gelebilecek sınır değişikliklerinden etkilenebileceği fikri yatmaktadır. Ayrıca Sırlarla tarihten gelen dostluk ve iyi ilişkiler Yunanistan’ı Sırbistan’a destek vermeye itmektedir. Aynı şekilde Yunanistan kamuoyu da Bosna’daki veya Sırbistan’daki Ortodoks Sırp dindaşlarını açıkça desteklemiştir.¹⁹⁵ Diğer taraftan Atina’nın farklı bir endişesi de bağımsız Kosova’nın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne emsal teşkil edebileceğidir. Ayrıca, “Büyük Arnavutluk” tartışmalarının sürekli gündemde olduğu Yunanistan’da yarım milyondan fazla Arnavut’un yaşadığını kabul etmeyen Yunanlı

¹⁹³ Branislav, a.g.m.

¹⁹⁴ Baş, a.g.t., s. 102.

¹⁹⁵ Akman, a.g.e., s. 196.

yetkililer, Kosova'nın bağımsızlığıyla Yunanistan'daki Arnavutların da bazı yeni haklar talep edebileceklerinden kaygı duymaktadırlar.¹⁹⁶

Yunanistan Bağımsız Kosova'nın Arnavutlukla birleşmesi sonucunda sınırlarının batısında oluşabilecek güçlü bir devlet ihtimalini ortadan kaldırmak istemektedir. Balkanlarda ve özellikle Arnavutlukta mevcut fanatik İslamcı akımlara dikkat çekerek ve Arnavutluk'un Kuzey Epir bölgesinde bulunan etnik nüfusunu olduğundan daha fazla göstererek, AB'nin Müslüman toplumlara karşı cephe almasını sağlamak istemektedir.¹⁹⁷ Türkiye'yi ve Balkanlardaki Müslüman yapılanmayı önemli bir tehdit olarak gören Yunanistan, ABD'nin de desteğini alarak kendisiyle sorunlu olan Makedonya, Bosna ve Arnavutluk'la ilişkilerini geliştiren Türkiye'nin oluşturabileceği "İslam Eksenine" karşı, Rusya ve Sırbistan'ın yer aldığı bir "Ortodoks Eksenine" oluşturma gayretindedir.¹⁹⁸ Bölgedeki Arnavut etkenini olabildiğince ortadan kaldırarak Balkanlardaki politik ağırlığını artırmak isteyen Yunanistan, Avrupa ile bağlantısını Slav Ortodoks dayanışması yoluyla Sırbistan üzerinden güvenceye almaya çalışmaktadır.¹⁹⁹

1.5.6. Kosova Savaşı'nın Sırbistan'a Etkileri

Milosevic 1987 yılından itibaren Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti içerisinde ağırlığını artırmaya başlamıştır. Sırp milliyetçiliğini kullanarak ülke içerisindeki muhalefetin önüne geçmeyi başarmış olsa da tarihe Yugoslavya'nın dağılmasında ve iç savaflara sürüklenmesinde önemli bir siyasi kişilik olarak geçmiştir. Milosevic'in Ekim 2000'de yapılan genel seçimleri kaybetmesiyle Sırbistan politik hayatı yeni bir döneme girmiştir.

Sırbistan Kosova'nın bağımsızlığının geri döndürülmesinin çok zayıf bir ihtimal taşıdığını büyük olasılıkla görmektedir. Ancak gerek AB ve ABD gerekse BM ve NATO gibi örgütlerle pazarlık politikası izleyerek zarardan kar sağlamayı

¹⁹⁶ Baş, a.g.t., s. 103.

¹⁹⁷ İsmet Miftari, "Arnavutluk'un durumunu da göz önünde bulundurarak Kosova'nın geleceğini değerlendiriniz. Gelişmelerin bölgesel siyasete etkileri nasıl olabilir. Bu değerlendirmeler ışığında Türkiye, Arnavutluk ve Kosova'nın izlemesi gereken ortak politikalar neler olabilir?", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, (Mart) 2007, s. 89.

¹⁹⁸ Akman, a.g.e., s. 197.

¹⁹⁹ Miftari, a.g.m., s. 89.

düşünmektedir. Belki de tüm sorunlar AB'nin Sırbistan'a kesin üyelik tarihi vermesi ile birden bire son bulacaktır.²⁰⁰

Önde gelen NATO ülkeleri Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Kosova'nın bağımsızlığını tanımışlardır. Bu durum Sırbistan'ın NATO ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden iki ay önce NATO ile ilişkilerini askıya alan Sırbistan Meclisi'nin çıkarttığı kararın 6. maddesinde şu ifadeye yer verilmiştir:

“...NATO'nun 1999'da yasal olmayan bir şekilde, Güvenlik Konseyi kararı olmadan Sırbistan'ı bombalamış olmasından; reddedilen Ahtisaari Planı'nın 11. ekinde NATO'nun 'bağımsız Kosova'da' 'nihai yönetim aygıtı' olarak tanımlanıyor olmasına kadar NATO ittifakının genel rolü yüzünden, Sırbistan Cumhuriyeti Milli Meclisi, var olan askeri ittifaklara karşı askeri tarafsızlık duruşuyla ilgili karar almaktadır. Askeri tarafsızlık, konu ile ilgili düzenlenecek olan halkoylamasında alınacak nihai karara kadar sürecektir.”²⁰¹

Bu bağlamda Sırbistan Meclisi'nin söz konusu kararına istinaden, NATO'nun Kosova'nın bağımsızlığını desteklemesi nedeniyle, Belgrad'ın 1999 yılında Sırbistan'ın NATO tarafından bombalanması ile Kosova'nın bağımsız olması arasında güçlü ilişkiler kurduğunu anlıyoruz. Ayrıca, Kosova'nın bağımsızlığını destekleyen Batılı ülkelerin tutumu, son yirmi yılda Sırbistan'a karşı Batılıların sergilediği genel bir tutummuş gibi algılanmaya başlanmıştır.²⁰²

Etnik açıdan homojen bir ülke olmayan Sırbistan'ın Kosova sınırına yakın olan Presova Vadisi'nin özellikle Presova, Buyanovats ve Medveca belediyelerinde ve bunların etrafındaki köylerde nüfusun önemli bir kısmını Arnavutlar oluşturmaktadır. Toplam nüfusun Arnavut kaynaklarına göre 107 bin olarak gösterildiği bölgede, Presova nüfusunun yüzde 93'ü, Buyanovats'ın yüzde 62'si ve Medveca nüfusunun yüzde 32'si Arnavut'tur. Arnavutlar bu bölgeden Doğu Kosova olarak bahsetmektedirler. Aynı lehçeyi konuşan Güney Sırbistan Arnavutları ile Kosova Arnavutları kültürel ve

²⁰⁰ Halis Ayhan, “Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı”, 2023 Dergisi, Atılım Yayıncılık, Sayı 83, 2008, s. 31.

²⁰¹ Türbedar, a.g.e., s. 28.

²⁰² A.g.e., s. 28.

ekonomik açıdan birbirlerine çok benzemekte ve birbirleri ile yakın ilişkilerde bulunmaktadır.²⁰³

Ocak 2006'da Buyanovats, Presova ve Medveca'dan toplam 66 encümen üyesinden 61'i, Presova Vadisi'ne anayasal ve bölgesel özerklik tanınması talebi doğrultusunda bir bildiri yayınlamışlardır. Bu belge ile Arnavutlar kamu, eğitim, sağlık, kültür ve ekonomi alanlarında adem-i merkeziyetçilik talep etmişlerdir. Arnavutlara göre, Presova Vadisi'nin Kosova ile özel ilişkileri olmalı; hatta 1992 referandumuna dayanarak Kosova ile birleşme yoluna gitme imkanı dahi olmalıdır.²⁰⁴

Presova Vadisi Sorunu Sırbistan tarafından demokratik yollarla çözülmezse, Sırbistan içerisinde ikinci bir Kosova Sorunu'nun oluşabileceği düşünülmektedir. Özellikle ekonomik yapısı kötü durumda olan Presova Arnavutlarının Sırbistan'ın AB'ye tam üye olamaması durumunda, yüzlerini tamamen Kosova'ya dönmesi ve bölgede yeniden askeri ve politik anlamda mücadelenin başlaması ihtimal dahilindedir.

1.5.7. Kosova Sorunu ve Türkiye

Dayton Antlaşması'nın imzalanmasından sonra, Türkiye'nin Belgrad yönetimiyle ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı 1998 yılı döneminde Sırp güvenlik güçleriyle UÇK milisleri arasındaki çatışmalar iyice şiddetlenmişti. Belgrad'daki büyükelçiliğini yeniden açan Türkiye, Bosna Savaşı sırasında bozulan Sırbistan'la olan ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Ankara, Tito döneminden itibaren Yugoslavya'yla ilişkilerine daha fazla özen göstermiştir. Balkanlar'da barış, düzen ve istikrarın yeniden sağlanabilmesi için Sırbistan'la işbirliğinin kaçınılmaz olduğunu düşünen Türkiye, 1934 ve 1954'deki Balkan Pakti'nda da Yugoslavya'yla işbirliğinden taviz vermemiştir.

Ancak Kosova'da artan şiddet eylemleri Ankara'yı Sırbistan'la ilişkilerini gözden geçirerek Kosova konusundaki tavrını belirlemeye zorladı. Kosova politikası tartışılmadan önce Türkiye'nin Bosna Savaşı sırasındaki yaklaşımının kısaca analiz edilmesi karşılaştırmalı bir inceleme yapmamızı sağlayacaktır.

²⁰³ İbrahim Sarı, "Kosova'nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010, s. 99.

²⁰⁴ A.g.t., ss. 99-100.

Bosna'daki savaşta Sırpıları saldırgan taraf olarak algılayan Türkiye, mağdur olduğunu savunduğu Boşnakları açıkça desteklemiştir. Türkiye tüm siyasi partileri ile bu algılamayı sahiplenirken, Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden birisi olmuştur. Bu bağlamda Saraybosna'da ilk büyükelçilik açan ülke de Türkiye'dir.²⁰⁵

Türkiye savaş sırasında sorunu uluslararası platformlara taşıyarak BM, AGİT, NATO ve İKÖ (İslam Konferansı Örgütü) nezdinde temaslarını yoğunlaştırmıştır. Uluslararası toplumu konuya ilişkin olarak daha aktif olmaya ikna etmeye çalışan Türkiye, savaşın başından itibaren Sırpılara yönelik güç tehdidinin kullanılmasını savunmakla beraber tek taraflı güç kullanmaktan da kaçınmıştır. Uluslararası askeri misyonların (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü - UNPROFOR) kurulmasına destek veren Türkiye, Boşnak-Hırvat Federasyonu'nun kurulmasına da katkıda bulundu²⁰⁶ ve uluslararası ambargoya rağmen Boşnaklara desteğini silah göndermeye kadar götürdü. Uzgel'e göre Türkiye'nin Bosna politikası "1990'lar boyunca izlediği en uzun süreli ve en aktif dış politika" idi. Benzer şekilde Kut'a göre de "Bosna-Hersek, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dış politikasının başlıca ilgi alanlarından biri olmakla kalmadı, bu politikanın ana hatlarının biçimlenmesinde de etkili oldu."²⁰⁷ Neticede Bosna Savaşı'nın başından sonuna kadar tutarlı bir politika izleyen Türkiye, Boşnakların tarafında yer alarak Bosna-Hersek'in bağımsız bir devlet olarak varlığının devamını savundu. Türkiye'nin Boşnaklarla kurduğu yakın ilişki, uluslararası toplumun çözüm çabalarına da katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin Kosova politikasının ise Bosna politikasına göre bazı yönleriyle farklılıkları vardır. Bunun en önemli nedenleri arasında Kosova ile Bosna'nın Yugoslavya Federasyonu içerisinde sahip oldukları farklı yasal statüler bulunmaktadır. 1974 Anayasasına göre Kosova özerk bölgeyken, federe cumhuriyet olan Bosna-Hersek geniş bir özerkliğe sahipti ve yasal olarak federasyondan ayrılma hakkı vardı. Ancak yetkileri bu kadar geniş olmayan özerk cumhuriyetlerin ayrılma hakları da olmadığı için yasalar Kosova ve Voyvodina'nın Yugoslavya'dan ayrılmalarına müsaade etmiyordu. Dolayısıyla Kosova'da çatışmalar gündeme geldiğinde Ankara bu konunun

²⁰⁵ İlhan Uzgel, "Bosna-Hersek ve Türkiye", Baskın Oran (der.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt. II: 1980-2001, İletişim, İstanbul, 2001, s. 497.

²⁰⁶ A.g.m., s. 495-499.

²⁰⁷ Birgül Demirtaş Coşkun, "Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990-2008)", Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 27 (Güz 2010), s. 59.

Yugoslavya'nın iç meselesi olduğu şeklinde tutum takınırken, anayasaya göre ayrılma hakkına sahip olmayan Kosova'nın bağımsızlığı fikri bu dönemde Türkiye'den destek görmemiştir.

Türkiye'nin Bosna ve Kosova politikaları arasındaki diğer önemli farklılık nedeni de Boşnakların Türkiye'den başka anavatanlarının bulunmamasıdır. Boşnaklar, paylaşılan tarihi, kültürel ve dinsel özellikler nedeniyle Türkiye'yi bir “anavatan” olarak görmüşlerdir. Diğer taraftan Kosovalı Arnavutlar da anavatan olarak Arnavutluk'u görmekteydiler. Zira Türkiye'deki algı da aynı yönde olmakla beraber Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan tüm halklarda olduğu üzere Arnavutlarda da zaman zaman görülen Osmanlı karşıtlığı ve milli kimliklerini bunun üzerine kurmaları da süreci etkiledi.²⁰⁸

Üçüncüsü Kosova'daki Türk azınlık Sırp ve Arnavut milliyetçilikleri arasında çeşitli sorunlar yaşarken, Bosna'da bir Türk azınlık yoktu. Bu durum Türk azınlıkların haklarını korumak isteyen Türkiye ile Kosovalı Arnavutlar arasında problemlere sebep olmuştur. Türkiye'nin Bosna ve Kosova politikaları arasındaki son önemli farklılık nedeni de bağımsızlıktan önce Bosna'da herhangi bir Boşnak yeraltı örgütünün bulunmamasına rağmen Kosova'da UÇK'nın varlığı ve şiddete başvurmasının kendisi de terörle mücadele eden Türkiye açısından Kosova'nın durumunu daha da karmaşık hale getirmesidir.

İşte bu nedenlerle çatışan taraflara karşı tarafsız bir tutum sergilemeye özen gösteren Türkiye, Kosova'da şiddetin durdurularak sorunun siyasi diyalog ile çözülmesi için çağrıda bulundu. Ankara bir taraftan Sırp ve Arnavutlar, diğer taraftan bölge ülkeleri ve uluslararası kurumlar üzerinde diplomatik girişimlerini artırmıştı. Bosna olayında savaşın başından itibaren Sırpı saldırgan, Boşnakları mağdur olarak algılayan Türkiye Kosova'da ise Arnavutları da ateşkese çağırmış, hatta zaman zaman UÇK faaliyetleri “terör eylemi” ya da “terörist faaliyetler” olarak değerlendirilmiştir.²⁰⁹

²⁰⁸ Arnavut milliyetçiliğinin gelişimiyle ilgili olarak bkz. Nuray Bozbora, Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk ve Arnavut Ulusçuluğunun Gelişimi, İstanbul, Boyut, 1997; Nuray Bozbora, “Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, Avrasya Dosyası, Cilt 14, No 1, 2008, s. 113.

²⁰⁹ Coşkun, a.g.m., s. 60.

Cumhurbaşkanı Demirel'in 15 Temmuz 1998'de Arnavutluk ziyaretinde çatışmalara son verilmesi için Türkiye adına açıkladığı plan genel olarak şiddete hemen son verilmesini, Kosovalı Arnavutlara temel insan haklarının tanınmasını, tarafların bir an önce siyasi diyalog başlatmalarını ve yerinden edilmiş herkesin memleketlerine geri dönmelerine izin verilmesini öngörüyordu. Ayrıca Türkiye, Kosovalı Arnavutlara 1974 anayasasıyla verilen ancak Miloseviç tarafından 1989'da kaldırılan özerkliklerinin yeniden verilmesi gerektiğini savunuyordu. Ankara'ya göre her iki taraf arasında siyasi diyalog başlamazsa şiddet olayları durdurulamayacak ve çatışmaların önüne geçmek mümkün olmayacaktı.²¹⁰

Çatışmaların başlangıcında Belgrad'ın ikna edilerek bu duruma son verilmesini isteyen Türkiye Sırp tarafıyla da temasını özenle devam ettirmeye çalışmıştır. Cumhurbaşkanı Demirel Mart 1998'de Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Belgrad'ı ziyareti ile Yugoslav lideri Miloseviç'e ilettiği mesajında soruna temkinli yaklaşılması çağrısında bulunuyor ve Türkiye'nin çözüm için yardımcı olmaya hazır olduğunu belirtiyordu. Cem, sorunun barışçıl yöntemlerle bir an önce çözülememesi halinde savaşın tüm Balkanlar'a yayılabileceğini ifade ediyordu. Dolayısıyla Türkiye taraflara, Yugoslavya'yla Kosova Arnavutları arasında 1996'da imzalanan eğitim anlaşmasının uygulanmaya konulabileceğini bildirerek atılacak ilk adıma öncü olmak istemiştir. Dışişleri Bakanı Cem, Belgrad'ı ziyaretinden önce ve sonra BM Genel Sekreteri Kofi Annan'la ve ziyaretin ardından İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook'la da görüşerek, Türkiye'nin Kosova meselesi ve Yugoslavya'yla ilişkiler konusunda çok taraflı hareket ettiğini gösterdi. Yugoslavya ise Türkiye'den Belgrad'ın uluslararası kurumlara yeniden katılımının sağlanması konusunda yardım talep ederek uluslararası bağlantılarını yeniden kurmak için Türkiye'nin temaslarını kullanmaya çalışıyordu.²¹¹ İsmail Cem'in ziyareti sırasında Kosova'ya gitmemesi ise Türkiye'de eleştiri konusu olmuşsa da, Cem'in Priştine'ye uğramadan ziyaretini sona erdirmesi, Türkiye'nin Kosovalı Arnavutların bağımsızlık talebine destek veriyor görüntüsü vermekten kaçınması şeklinde yorumlanabilir.²¹²

²¹⁰ A.g.m., s. 60-61.

²¹¹ Dışişleri Bakanı Cem'in Yugoslavya ziyaretiyle ilgili olarak bkz. "Cem'den çözüm önerileri", *Milliyet*, 9 Mart 1998; "Cem ziyaretten memnun döndü", *Cumhuriyet*, 9 Mart 1998.

²¹² Coşkun, a.g.m., s. 61.

Kosova konusunda bölgesel aktörlerle de fikir birliğinde bulunmak isteyen Türkiye, görüşlerini Bulgaristan, Arnavutluk ve Makedonya ile paylaştı. Başbakan Mesut Yılmaz Bulgaristan'ı ziyaret ederek, Başbakan Ivan Kostov'la görüştü. Diğer taraftan Türkiye Kosova konusunun gündeme alındığı iki önemli Balkan ülkeleri toplantısına ev sahipliği yapmıştır. Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk, Makedonya, Romanya ve Bulgaristan dışişleri bakanları Haziran 1998'de İstanbul'da Kosova'yla ilgili ortak bir tutum belirlemeye çalıştılsa da bir sonuç alamadılar. Diğer ülkelerin önerdiği çözüm planı Yugoslav Dışişleri Bakanı tarafından kabul edilmemişti. Dolayısıyla diğer bakanların elinden şiddetin tırmanmasını eleştirmek ve taraflara diyalog çağrısında bulunmak dışında birşey gelmedi. Katılımcı ülkeler çatışmanın çözülmesi için izlenecek yöntemler konusunda da anlaşamadılar. Arnavutluk'un şiddete son vermek için askeri yöntemlerin kullanılması gerektiğine dair önerisi diğer ülkeler tarafından reddedildi.²¹³

Ekim 1998'de Antalya'da Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Zirvesi düzenlenmiştir. Arnavutluk'la Yugoslavya arasında beklenmedik bir uzlaşının sağlandığı bu zirvede Yugoslavya'nın BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 no.lu kararına uyacağını açıklaması karşılığında, Arnavutluk da zirvenin sonuç bildirgesinde Yugoslavya'nın kınanması talebinden vazgeçmiştir. Sonuç bildirgesinde Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine herhangi bir zarar vermeden Kosova'ya geniş bir özerklik verilmesi gerektiği de belirtildi.²¹⁴ Türkiye, ev sahipliği yaptığı zirvede uzlaşının sağlandığı için memnundu.

Kosova çatışmasının ilk döneminde Türkiye'de ANAP (Anavatan Partisi) – DSP (Demokratik Sol Parti) – DTP (Demokratik Toplum Partisi) koalisyon hükümeti iktidardayken Dışişleri Bakanlığı görevi DSP'den İsmail Cem'e aitti. Hükümetin Ocak 1999'da düşmesinden sonra Bülent Ecevit'in Başbakanlığında kurulan ve Mayıs 1999'a kadar görevde kalan hükümet ile erken seçimler sonucunda kurulan DSP – MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) - ANAP koalisyonunda da İsmail Cem Temmuz 2002'ye kadar beş yıl sürdürdüğü Dışişleri Bakanlığı görevinde Türkiye'nin dış politikasında

²¹³ “Kosova kurtulsun”, Milliyet, 9 Haziran 1998; Sami Kohen, “Sırlara mesaj verildi, ama...”, Milliyet, 10 Haziran 1998.

²¹⁴ Coşkun, a.g.m., s. 62.

devamlılığın sağlanmasında etkili oldu. Türk dış politikasının Batıya dönük yüzünü destekleyen Dışişleri Bakanı Cem temkinli yaklaşımlar sergilemiştir.

1998-1999 döneminde Türk dış politikasının Kosova sorunuyla ilgili tarafının oluşumunda rol oynayan önemli aktörlerden birisi de Cumhurbaşkanı Demirel olmuştur. Temmuz 1998’de gerçekleştirdiği Arnavutluk ziyaretinde uluslararası topluma Bosna’da yaşananları hatırlatan Demirel, tecrübelerle dayalı olarak aynı olayların Kosova’da yaşanmasının engellenmesi çağrısında bulunmuştur. Ayrıca, Türkiye’nin BM barış gücü dahil alınacak tüm uluslararası önlemlere katılmaya hazır olduğunu açıklayan Cumhurbaşkanı Demirel, 1998’de Temas Grubu ülkelerinin devlet başkanlarına mektup göndererek onları Kosova’da hareketsiz kalmaları halinde olabilecekler konusunda uyarmıştır.²¹⁵

Görülüyor ki, Bosna politikasından kısmen farklı ilerleyen Türkiye’nin Kosova politikası, aktif ama temkinli bir şekilde yürütülmüştür. Yukarıdaki sebeplerden dolayı Türkiye, Kosova Arnavutlarının bağımsızlık girişimlerine destek vermemiştir. Bosna’daki gelişmeleri iki devlet arasında gerçekleşen bir savaş olarak nitelendiren Türkiye, Kosova’yı ise iç çatışma olarak algılamıştır. Diğer taraftan öldürme olaylarının Kosova’ya göre çok daha fazla yaşandığı Bosna’da Boşnaklar anavatan olarak Türkiye’yi görürken, Kosovalı Arnavutların zihinlerindeki anavatan Arnavutluk’tu.

Tıpkı Kosova politikasında olduğu gibi Türkiye bu dönemde Balkanlar’dan Kafkaslar’a, Orta Doğu’dan Orta Asya’ya kadar izlediği tüm politikalarda bölge ülkeleri ve Batılı devletlerle birlikte hareket etmeye dikkat etmiş, tek taraflı davranmaktan özellikle kaçınmıştır.²¹⁶ Bu bağlamda, Türkiye’nin Kosova politikası iki temel özelliği bakımından uluslararası toplumla paralellik göstermektedir. Birincisi, Yugoslavya’nın toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin devamı yöneticiler tarafından üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur; İkinci olarak da Kosova’nın geniş özerkliğe sahip olması vurgulanmıştır. Dayandığı bu iki prensip ile ne Kosova Arnavutlarını ne de Sırpı tam

²¹⁵ “Türkiye her türlü katkıya hazır”, *Cumhuriyet*, 28 Temmuz 1998. Demirel’in görüşleriyle ilgili olarak ayrıca bkz. Pata, “Albania: Demirel unfolds”. Temas Grubu ilk kez Bosna Savaşı sırasında 1994 yılında ABD, Rusya, İngiltere, Almanya ve Fransa’nın katılımıyla kurulmuş, 1996’da Gruba İtalya da katılmıştır. Kosova’da şiddet olaylarının artması üzerine aynı Temas Grubu Arnavutlarla Sırpı arasındaki sorunların çözümü için çaba sarfetmeye başlamıştır.

²¹⁶ Eylem Altunya, *The Kosovo Crisis and Turkey (1991-2001)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2003, s. 120.

olarak tatmin eden politika izleyen Türkiye'nin yaklaşımı sınırların bütünlüğünü vurgulamasından ötürü Sırp tarafı tarafından "örtülü bir takdir", Arnavutlar tarafından ise "örtülü bir tepki" ile karşılanmıştır.²¹⁷ Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin sunduğu çözüm önerilerinin daima Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden geçmesi açıkça dile getirilmese de Sırp tarafı tarafından memnuniyetle karşılanmış, Arnavutları ise tatmin etmemiştir. Dışişleri Bakanı Cem, Mart 1998'deki Belgrad ziyaretinde Miloseviç ve Dışişleri Bakanı Zivadin Jovaneviç'le görüşmelerinde Türkiye adına her iki konuyu da vurgulamıştır. Bir taraftan Miloseviç yönetimi bölgeye geniş özerklik tanınmasına karşı katı bir tutum sergilerken diğer taraftan Kosovalı Arnavutlar bağımsızlık dışındaki hiçbir çözüm formülünü tartışmak dahi istemiyordu. Talepleri aşırı uçta olan iki taraf da Türkiye'nin ılımlı tutumunu temkinli karşılamaktaydı. Bu nedenle, Bosna Savaşı sırasında Ankara'nın farklı bir tutum sergilediğini öne süren Kosovalı Arnavutlar, yüksek sesle tepki vermeseler de Türkiye'yi mücadelelerine destek vermemekle eleştiriyorlardı.²¹⁸ Görülmektedir ki Türkiye, Bosna Savaşı'ndaki kadar olmasa da Kosova meselesinde de uluslararası toplumu harekete geçirmeye çalışarak aktif politika izlemiştir. Ayrıca Türkiye, Bosna politikasından farklı olarak Kosova'daki olaylar başladığında bölgesel veya uluslararası kuruluşlar nezdinde doğrudan askeri müdahale çağrısında bulunmaktan kaçınmıştır. Ancak buna rağmen Bosna'daki hatanın tekrarlanmaması gerektiği vurgulanarak, bir an önce şiddetin durdurulması için harekete geçilmesi istenmiştir. Zira herhangi bir müdahale gerçekleşirse Türkiye'nin de katılmaya hazır olduğu vurgulanmıştır.²¹⁹

Ankara'nın üzerinde durduğu önemli bir konu da Belgrad'la kurduğu teması diğer Balkan ülkeleriyle oluşturulacak ortak bir zeminde mümkün olduğu kadar uzun süre devam ettirmektir. Bu konu Türkiye'deki iktidar partilerinin, hükümetin aşırı temkinli davrandığını düşünen hem sağ hem de sol muhalefet partileri tarafından Arnavutların yeterince desteklenmedikleri gerekçesiyle eleştirilmelerine neden oldu. Tarihi ve kültürel faktörleri sebep göstererek Türkiye'nin Arnavutları desteklemesini isteyen bu gruplar, sürekli olarak Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünden yana tavır sergilenmesine

²¹⁷ Şule Kut, "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri", Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 402.

²¹⁸ "Türkiye'deki Arnavutlar uyanmadı", Kosova'nın Türkiye Temsilcisi Enver Tali'yle yapılan söyleşi, Aksiyon Cilt 5, No 214, 9-15 Ocak 1999, s. 46.

²¹⁹ Dietrich Schlegel, "Die Rolle der Türkei während der Konflikte in Ex-Jugoslawien", Zeitschrift für Türkeistudien, Cilt 12, No 2, 1999, s. 266.

tepki gösterdiler. Bu görüşe göre 1974 Yugoslav Anayasası Kosova'nın sınırlarını belirlemişti ve Türkiye Yugoslavya'nın değil Kosova'nın toprak bütünlüğünü savunmalıydı. Belgrad'daki Türkiye Büyükelçisinin Kosova'yı yeterince ziyaret etmediği yolunda eleştiriler yöneltiliyordu. Fazilet Partisi'nden Mustafa Baş, TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)'de yapılan Kosova özel oturumunda Kosova'da ölen Arnavutları “şehit” olarak nitelendirdi. Kosova'nın aynı zamanda Türkiye'nin güvenlik sorunu olduğunu savunan Baş, Sırbistan'ın toprak bütünlüğünden önce Kosova'nın toprak bütünlüğünün garanti altına alınmasının gerekli olduğunu belirtti. Silahlı mücadelenin haklı olduğunu savunan aynı partiden Hüseyin Kansu da barışçıl yollarla haklarını elde edemeyen Kosovalı Arnavutlar için Türkiye'nin daha aktif bir politika geliştirmesi gerektiğini ifade etti. Ali Dinçer ise CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) Grubu'nun görüşlerini dile getirirken Ankara'nın Kosova'ya yaklaşımını “donuk” diye niteleyerek, özerklik dışındaki modellerin de dikkate alınmasının gerekliliğini vurguladı. SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'nin yıkılma sürecini hatırlatan Dinçer, artık bu ülkeden bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerin toprak bütünlüğünün desteklendiğine dikkat çekti. Diğer taraftan, dönemin iktidar partisi DSP'nin milletvekili olan Mümtaz Soysal, Türkiye'nin açıkça bağımsızlık argümanını ileri süremeyeceğini belirterek, bir ülkenin sınırlarının açıkça değiştirilebileceğini ifade etmenin uygun olmayacağını söylemiştir. Ancak Kosova'nın Yugoslavya içindeki federe devletlerden biri olması tartışılabilirdi. Bakanlar Kurulu'nun 16 Mart 1998'de özerklik dışındaki diğer seçeneklerin de konuşulabileceğini belirtmesi muhalefet tarafından memnuniyetle karşılandı.²²⁰ Meclis'te yürütülen tartışmalar muhalefet partilerinin bağımsızlık seçeneğine yakın durduklarını göstermekteydi. Dikkat çeken diğer önemli nokta da FP (Fazilet Partisi)'den Hüseyin Kansu ve CHP'den İrfan Gürpınar gibi Kosova konusundaki en aktif milletvekillerinin Balkanlar kökenli olmasıydı.

Kosova'da şiddet olaylarının tekrarlaması Hermann'ın modeli kapsamında Türkiye bakımından adeta dış şok olarak ifade edilebilir. Türkiye'yi siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan etkileyebilecek olan Balkanlar'daki bu istikrarsızlık sebebi duruma karşı iktidarın belirlediği politika, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğü bozulmadan Kosovalı Arnavutlara eski özerkliklerinin verilmesi temelinde oldu. Dış aktörlerle uyumlu olan

²²⁰ Coşkun, a.g.m., s. 64.

bu politika, içeride muhalefet tarafından ciddi eleştirilere maruz kaldı. Dolayısıyla hükümetin politikası Hermann'ın kuramındaki karar alma sürecinde bahsettiği şekilde tepkiye uğradı. Alternatif politikalar gündeme gelmeye başladı. Goldmann'a göre bir politikanın desteklenme düzeyi sürekliliği sağlamaktadır. Bu bağlamda bu dönemde koalisyon hükümetinin politikasıyla ilgili gösterilen tepkiler, bu politikanın sürekliliğini de riske sokmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KOSOVA SAVAŞI VE DÜNYANIN TEPKİSİ

2.1. Prensipler ve Uluslararası Hukuk

2.1.1. Uluslararası Toplumda Kosova Politikası

Yıllar boyunca çeşitli imparatorlukların himayesine girmiş olan Kosova’da, 1389’dan sonra da Osmanlı Devleti hüküm sürmüştür. Osmanlı’dan sonra coğrafi konumu itibarıyla önem taşıyan bu ülkede 1912’den itibaren Sırp-Hırvat-Sloven krallığı egemenlik sağlamıştır. Arnavut milliyetçiliği, Sırp milliyetçiliğinin mitlerinin yoğunlaştığı ülke olan Kosova’ya bağlı Prizren’de 1878 Berlin Kongresi öncesi yapılan “Prizren Birliği” isimli gizli bir toplantıda kurumsal nitelik kazanmıştır. Yugoslavya’nın dağılma sürecinde Arnavutların talepleri diğer Yugoslavya ülkelerinde de farklı ulusları hedef alan Sırp milliyetçiliği tarafından bastırılmaya çalışılmıştır. Bu iki milliyetçilik arasında var olma çabası veren ve Osmanlı döneminde bölgeye yerleştirilen Türklerin sayısı günümüzde epey azalmıştır.²²¹

1944’ten sonra Tito döneminde eski Yugoslavya’nın iki özerk bölgesinden biri haline gelen Kosova’da nüfusun çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmaktadır. Her ne kadar Kosova Arnavutları, 1960’ların sonundan itibaren kendilerine Federe Cumhuriyet statüsü verilmesini talep etseler de, 1974’te yapılan bir anayasal düzenlemeyle Kosova ve Voyvodina’ya genişletilmiş özerklik verilmiştir. Fakat Arnavutlar bu düzenleme ile tatmin olmadıkları için, Kosova sorunu 90’lı yıllara kadar gündemde kalmaya devam etmiştir. Federasyon içinde yükselen Sırp milliyetçiliği Yugoslavya’nın 1990’ların başında çözülmeye girdiği süreçte Kosova Arnavutlarını tedirgin etmeye başlamıştır.

²²¹ Nedim Emin, *Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Seta Yayınları 42, I. Baskı, İstanbul, 2014, s. 16-17.

Ayrıca Arnavutlara uygulanan Sırp baskısı diğer Yugoslav ülkelerin federasyondan ayrılması ile artış göstermiştir.²²²

1980 yılında Tito öldükten sonra Sırp milliyetçiliğinin yükselmesiyle Kosovalı Arnavutlar bağımsızlık arzularını daha güçlü bir şekilde dile getirmeye başlamışlardır. Kosova Savaşı'nın 600. yıldönümünde 1989'da Miloseviç'in Kosova ovasında yaptığı milliyetçi konuşma Kosova'daki gelişmelerin kaderini etkileyen ve Yugoslavya'nın içindeki bütün ulusları korkutan bir konuşmadır. Kosovalı Arnavutların korkuları Miloseviç'in Kosova'nın özerkliğini kaldırmasıyla artarken bağımsızlık da Arnavutların düşündükleri tek alternatif haline gelmiştir. Diğer taraftan 1991-1995 yılları arasında Bosna-Hersek'te yaşanan etnik soykırım, bağımsızlığı zaten tedirgin olan Kosovalılar için bir zorunluluk konumuna getirmiştir.²²³

Sırlar 1998'de etnik temizlik için yeni bir yöntem uygulayarak Kosovalıları göçe zorlayınca Bosna-Hersek'te geç kalan uluslararası aktörler de harekete geçmiş ve Kosova'nın bağımsızlığına gidecek sancılı süreç başlamıştır. Kosova, 1999 baharında NATO'nun Sırbistan ve Kosova'daki Sırp ordusuna düzenlediği operasyon ile BM'nin denetimi altına alınmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren yurtdışında teşkilatlanmaya başlayarak Kosova'daki bağımsızlık mücadelesinin askeri yönünü üstlenen Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) Sırların Kosova'dan çekilmesinde önemli bir role sahiptir. Rugova döneminde başta bağımsızlık ve birleşme üzerine olmak üzere Kosova'nın tüm politikalarında barışçıl yöntemler takip edilmiştir. Fakat Yugoslavya'nın dağılmasından sonra da çözilemeyen Kosova Sorunu kendine uluslararası alanda yer bile bulamamıştır. Kosova Sorunu Dayton Anlaşması'nda da gündeme gelmeyince Kosova lideri İbrahim Rugova ve barışçıl politikasına olan destek tükenmeye başlamış ve UÇK zamanla güç kazanmıştır.²²⁴

Kosova'da 1998-99 yıllarında sıcak çatışmanın yaşandığı kriz döneminde kaçınılmaz hale gelen uluslararası toplum ile işbirliği yapmak için koşullar da oldukça elverişliydi. Bir taraftan Kosovalı siyasi temsilciler, diğer taraftan da UÇK, BM ve NATO temsilcileri kendi aralarında ve birbirleriyle savaş sırasında ve sonrasında genel

²²² A.g.e., s. 17.

²²³ A.g.e., s. 17.

²²⁴ Armend R. Bekaj, *The KLA and the Kosovo War*, Berghof Conflict Research, Berlin, 2010, s. 17-27.

anlamda işbirliği ve uzlaşma zemininde buluşmuşlardır. Daha önce birçok konuda fikir ayrılığı yaşayan UÇK ve siyasi temsilciler ile LDK da NATO müdahalesi öncesi yapılan nihai görüşmelerde uzlaşma içerisine girmişlerdir. Bu durum uluslararası kurumlar ile yapılan müzakerelerde çıkabilecek önemli bir fikir ayrılığı ya da uyuşmazlığı da önlemiştir. Ayrıca uluslararası camianın yaşanan Bosna-Hersek tecrübesi ışığında Kosova'daki savaşa müdahalesi ve ardından yaşanan geçiş sürecine destek vermesi için siyasi ve psikolojik zemin de elverişli hale gelmiştir.²²⁵

Zira Belgrad ve Kosova'daki Sırp askeri merkezleri 24 Mart'ta NATO tarafından "Müttefik Güç Harekatı" adlı operasyonla bombalanmıştır. NATO'nun 77 gün süren hava operasyonu sonrasında 10 Haziran 1999'da Sırlar bölgeden çekilmeyi kabul etmişlerdir. Aynı zamanda NATO'nun "Kosovo Force" isimli kara ordusuna (KFOR) Kosova'ya girmesi için talimat verilmiştir. Kosova'daki çatışmalar 12 Haziran'da NATO birliklerinin Kosova'ya girmesiyle sona ermiştir. Bu hareket II. Dünya Savaşı'ndan bu tarafa Avrupa'da gerçekleştirilen en geniş çaplı kara harekatıdır.²²⁶

UÇK, çatışmaların 1999'daki NATO müdahalesi ile sona ermesinden sonra yaşanan geçiş sürecinde doğrudan siyasete girmiştir. Böylece savaş sırasında ve öncesinde yaşanan Rugova-UÇK gerilimi siyasi bir mücadeleye dönüşmüştür. Ayrıca savaş sonrası geçiş sürecini yaşayan bir ülkede mücadele siyasi kurumlar içinde kalacaktır. UÇK'nın bildirilerine göre örgütün gerçek amacı iktidara gelmek değil, herkesin istediği özgürlüğe kavuşmak ve demokratik bir sistem kurmaktır. Fakat bunun yanlış olduğu daha sonra anlaşılmıştır.²²⁷

UÇK ve Sırp Ordusu arasındaki çatışma cephe mücadelesi veya gerilla mücadelesi boyutunda değerlendirilemez. Sırlar sık sık sivillere saldırırlarken Arnavutlar ile Sırp güçleri arasında asimetrik bir savaş yaşanmıştır. Bunun üzerine Batı da artık Kosova'da bir insan hakları ihlali sorununun ötesinde tüm bölgeyi etkileyebilecek bir iç savaşın yaşandığını kabul ederek, sorunla ilgilenmeye başlamıştır.²²⁸

²²⁵ Emin, a.g.e., s. 18.

²²⁶ A.g.e., s. 18.

²²⁷ Tim Judah, "The Kosovo Liberation Army", Perceptions, Eylül-Ekim 2000, s. 74-77.

²²⁸ Emin, a.g.e., s. 18-19.

UÇK ile Sırlar arasındaki çatışmalar genellikle Arnavutluk-Kosova sınır bölgelerinde yaşanırken, hava operasyonu öncesinde NATO UÇK'yı ön cephede kara kuvveti olarak kullanmıştır. Miloseviç UÇK'nın saldırılarına fazlasıyla misillemede bulunurken, UÇK'nın barındığı düşünülen her yer Sırlar tarafından basılarak katliamlar yapılmıştır. Arnavut nüfus yok edilmeye çalışılmış, en önemli çatışmalar ise hareket esnasında gerçekleştirilmiştir.²²⁹

Sırlar ile Kosova arasında umut verici müzakerelerin yaşandığı 1999'da imzalanan Rambouillet Antlaşması'na rağmen Sırların Kosova'da sivil Arnavutları göçe zorlaması sonucu uluslararası toplum müdahale yanlısı bir tavır sergilemiştir.²³⁰

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararına istinaden NATO'nun Sırbistan'a müdahale etmesinden sonra, Sırlar Kosova'dan çekilmiştir. Daha sonra KFOR adıyla bilinen NATO askerleri Kosova'ya girerek güvenliği sağlamışlardır. Kosova, bir süre sonra AB'nin de bu idarenin bir bölümüne dahil edildiği UNMİK denilen BM'nin geçici idaresine geçmiştir. Böylece Kosova'nın bağımsızlık süreci fiilen başlamıştır. 2000'li yıllara girildiğinde ise Sırlarla yürütülen müzakerelerden herhangi bir sonuç alınamamıştır. Kosova, Sırların uzlaşmaya yanaşmamasına tepki gösteren uluslararası toplumun da desteği ile bağımsızlığa giden yolda ilerlemeye devam etmiştir.²³¹

Bu noktada UNMİK ve AB Kosova'nın kurumsal olarak hazır olmadığını düşünseler de, Kosova kamuoyu bağımsızlık beklentilerine girmişti. Bu arada eski Finlandiya Başbakanı Martti Ahtisaari'nin dönemin BM Genel Sekreteri olarak sunduğu plan devreye girince resmi olarak da Kosova'nın bağımsızlığına giden yol açılmıştır.²³²

Kosova, Ahtisaari'nin planındaki başka bir ülke ile birleşip bölünmeyeceğine dair ilkeler temelinde hareket ederek 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkiye, ABD ve Arnavutluk Kosova'nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkeler olurken, ardından BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden İngiltere ve Fransa da Kosova'nın bağımsızlığını tanımışlardır. Bağımsızlığı bir taraftan hala Çin ve Rusya'dan veto gören Kosova, diğer taraftan IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumlara bağımsız bir

²²⁹ A.g.e., s. 19.

²³⁰ A.g.e., s. 19.

²³¹ A.g.e., s. 19.

²³² A.g.e., s. 19.

ülke olarak katılmıştır. Sırbistan ilişkileri bağlamında ise 2012’de başlayan Priştine-Belgrad görüşmeleri Nisan 2013’te antlaşma ile sonuçlanmıştır. Ancak kısa dönemde Sırbistan’ın Kosova’nın bağımsızlığını tanımasına ihtimal verilmemekte ve bu bağımsızlığın ilanının ardından Kosova’nın tanınma sürecinin tamamlanmasının uzun süreceği düşünülmektedir.²³³

2.1.2. Uluslararası Hukuk, İnsani Yardım ve Askeri Müdahalenin Yasallaşması

Birleşmiş Milletler sisteminde, kuvvet kullanma hakkı yalnızca ‘meşru müdafaa’ çerçevesinde öne sürülebilecektir.

NATO’nun Kosova müdahalesi uluslararası hukukun bir takım esasları ile ters düşmesine rağmen insani amaçlı askeri müdahalenin uygulanması da son yıllarda görülen önemli bir gelişmedir. Kosova krizinde BM Güvenlik Konseyi Rusya ve Çin’in vetosu nedeniyle Sırbistan’a askeri müdahale için karar alamamıştır. Bunun üzerine müdahale NATO çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu durumun izahının klasik egemenlik anlayışıyla, iç işlerine karışmama ilkesiyle ve kuvvet kullanma yasağıyla örtüşmesi düşünülemez.²³⁴ Ayrıca hukuk dışı ve gayri meşru askeri müdahalelerin insan hakları ile bağdaşan bir yönü olamaz.²³⁵ Ancak uluslararası hukuk kuralları henüz başlangıçta ağır insan hakları ihlalleri ile ihlal edilmiştir.

Buna rağmen NATO, müdahalede bulunmadan önce Rambouillet görüşmelerinin sonuçlarını beklemiştir. Ancak Yugoslav ordusunun en son gerçekleştirdiği geniş çaplı saldırı diplomatik çözüm olasılığını bütünüyle ortadan kaldırmıştır.

Müdahalenin meşru olduğuna dair önde gelen görüşlerden birisi ‘bölgedeki herhangi bir milletin mukadderatı müdahaleci tarafından korunuyor ve garanti altına alıyorsa ya da müdahaleci bunu gerçekleştirmek üzere çaba sarf ediyorsa müdahalenin haksızlığından

²³³ A.g.e., s. 19.

²³⁴ Sean D Murphy, “Terrorism and the Concept of ‘Armed Attack’ in Article 51 of the U. N. Charter”, Harvard International Law Journal, 2002, s. 41-51.

²³⁵ Sean D Murphy, *Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996, s. 23-26.

söz edilemez' şeklindedir.²³⁶ Bu noktada müdahalecinin insani bir maksat gözetmesi uygulanması gereken en temel prensiptir.

Ayrıca NATO yetkililerinin sundukları argümanların temelinde sınırlı güç kullanımı, sınırlı hedef ve belirlenmiş bir zaman diliminde bölgede yer alma prensipleri bulunmaktadır.²³⁷

Dolayısıyla NATO, Kosova'da insanlık trajedisini önlemek adına yapılan müdahale ile Batı Avrupa'da barış ve güvenliğin korunmasının sağlanmasına yönelik önemli rol oynamıştır.

Müdahale değerlendirilirken NATO bazında manevi hak ve gereksinimin, insanların katledildiği bir durumda ulusal egemenlik kavramının önüne geçtiği söylenebilir.²³⁸

Ayrıca, acil müdahale gerektiren vahim bir durum söz konusu ise o zaman Güvenlik Konseyi insani müdahalede bulunabilmek adına saf dışı kalabilir ve uluslararası hukukun öngördüğü örf ve adet ilkeleri gündeme getirilebilir. Ancak bu durumda dahi uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir insani krizin mevcut bulunması ve bu krize o coğrafi alandaki egemen bir devletin neden olması gerekmektedir.

BM'nin NATO ile kurduğu bir takım gayri resmi ilişkiler, aslında müdahaleyi kabul ettiğini işaret etmektedir. Zira bugün NATO askeri gücü de BM'ye bağlı olarak Yugoslavya topraklarında faaliyetini sürdürmektedir.²³⁹

Kosova'daki NATO müdahalesinin BM bazında en olumlu tarafı Sırpların uyguladığı şiddetin ve buna bağlı olarak Arnavutların ülkeden çıkarılmalarının önüne geçilmesidir. Karşılıklı çarpışmalar sona erdiğinde BM Kosova Geçici İdari Misyonu (UNMIK) hayata geçirilmiştir.²⁴⁰ Diğer taraftan Avrupa'nın NATO'ya duyduğu ihtiyaç teyit edilirken yaşanan krizlere karşı uluslararası perspektifte işbirliğinin önemi yeniden

²³⁶ Thomas D. Musgrave, *Self-Determination and National Minorities*, Clarendon Press, March 1997, s. 171, 173.

²³⁷ Gülnur Aybet, *NATO's Developing Role in Collective Security*, Ankara Ministry of Foreign Affairs, Center For Strategic Research, 1999, s. 7.

²³⁸ Frank Cass, "The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution And Nato Intervention", Harry Papasotiriou, *The Journal Of Strategic Studies*, London, March 2002, s. 39–62.

²³⁹ Shqipran Kadriaj, "Kosova Sorunu", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 65.

²⁴⁰ NATO El Kitabı 50. *Yıldönümü Sayısı*, Basın ve Enformasyon Burosı, NATO 1110, Brüksel-Belçika, 2001, s. 112.

gözler önüne serilmiştir. Sözkonusu krizler sırasında uluslararası örgütler arasındaki işbirliği ve eşgüdüm özenle yürütülürken, her örgüt diğerinin görevlerini ve hedeflerini güçlendirmiştir.²⁴¹

Bugün NATO'nun BİO (Barış İçin Ortaklık) programına katılmaya aday konumunda bulunan ülkeler arasında Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ yer almaktadır.

2.2. Politik Yaptırımlar

2.2.1. Kosova Krizi'nde ABD'nin Stratejisi

2.2.1.1. Yugoslavya'nın Dağılma Süreci ve ABD'nin Balkan Politikası

ABD 1990'larda Soğuk Savaşın bitmesi ve Komünist Blok'un dağılması ile başlayan yeni dönemde tek kutuplu dünyanın süper gücü olmuştur. Fakat neredeyse 50 yıldır ABD güvenlik politikası Sovyetler Birliği tehdidi temelinde oluşturulurken, bu tehdidin yok olması ile tanımlanması zor faklı tehditler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu tehditlerin önemli kısmı, Orta Doğu ve Balkanlarda ortaya çıkmıştır.²⁴² İçinde bulunulan dönemin belirsizlikler ve istikrarsızlıklarla dolu olması ABD'yi Balkanlara yönelik net ve geçerli bir politika oluşturma konusunda zorlamıştır. Diğer taraftan CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)'ın 1990 Ekim'inde yapmış olduğu 'Yugoslavia Transformed' adlı çalışmada Yugoslavya'nın yıkılmasında etkili olabilecek nedenler oldukça net ifade edilmiştir.²⁴³ Aynı zamanda bu rapor, ABD'li yetkililerin Yugoslavya'da yaşanan krizi ne kadar iyi tanıdıklarını göstermesi bakımından da önem taşımaktadır.

Tito sonrası dönemde birçok yönden köşeye sıkışan Yugoslavya Komünizmin kaybetmesinden sonra ideolojik anlamda boşluğa düşerken, ülkenin parçalanmasını engelleyebilmek gittikçe ümitsiz hale gelmiştir.²⁴⁴ Bunlara rağmen halkın kendi kaderini tayin hakkının önemli bir savunucusu olan ABD, diğer taraftan da uluslararası hukuktaki sınırların değişmezliği ilkesi bağlamında Avrupa'da güvenlik ve istikrarın

²⁴¹ Henning - A. Frantzen, "NATO and Peace Support Operations 1991–1999", Policies and Doctrines, 2005, s. 59.

²⁴² Tayyar Arı ve Ferhat Pirinççi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", Alternatif Politika, Cilt. 3, Sayı 1, Mayıs 2011, 1–30, s. 3.

²⁴³ M. Cem Oğultürk, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Yıl 10, S. 19, Nisan 2014, s. 105.

²⁴⁴ Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy*, The Brookings Institution, Washington D.C., 1995, s. 16.

olumsuz etkilenebileceğini değerlendirilerek, Yugoslavya'nın dağılmasını istememiştir. Hırvat ve Sloven ayrılıkçı hareketlerini “yasadışı ve gayrimeşru” olarak tanımlayan ABD Dışişleri Bakanı James Baker, Sırlara karşı yapılacak bir hareketin Avrupa’da istikrarı yok edeceğini savunmuştur.²⁴⁵ Uluslararası toplumun ve ABD’nin ağırlıklı olarak Orta Doğu ve Birinci Körfez Savaşı’yla ilgilendikleri döneme denk gelen Yugoslavya’daki krizin, ABD’nin Orta Doğu’daki çıkarlarının yanında, Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Somali Krizi gibi sorunlarla karşılaştırıldığında, öncelik sıralaması daha geride yer almıştır.²⁴⁶

ABD’nin Yugoslavya politikası kamuoyu ve lobilerin kongreye yansıyan görüşlerinden oldukça etkilenmiştir. Örneğin ABD Kongresinin dış politikayla ilgili kararlarında etkinliğini gösteren Arnavut Lobisi, özellikle Kosova’da yaşanan drama dikkat çekmiştir.²⁴⁷ Ayrıca enerji kaynakları bakımından zenginliği Orta Doğu ve Orta Asya’ya kıyasla geride olan bölgede ABD’nin bölge ülkeleri ile olan ekonomik ilişkileri hemen hemen hiç yoktu. Diğer taraftan Körfez Savaşının arkasından seçim dönemine girmek üzere olan ABD’nin asker göndererek yeniden bir çatışmaya girmesi Başkan Bush’a oy kaybettirebilirdi.

Yugoslavya’daki krize yönelik olarak ilk etapta Avrupa Birliği’nden ortak savunma ve dış politika geliştirme girişimleri içerisinde krizi yönetmesi beklenirken, daha sonra AB tarafından sorunun çözümüne yönelik çabaların (Lizbon ve Londra Konferansları ile Vance-Owen Planı ve Owen-Soltenberg Planı) başarısızlığa uğraması, ABD’nin bölgeye odaklanmasının yolunu açmıştır.²⁴⁸ Ayrıca, sadece Sırların liderliğinde bir Yugoslavya isteyen Sırbistan lideri Slobodan Milosevic’in Bosna ve Hırvatistan’da sivil halka toplu katliam ve sürgün uygulamasına karşı AB’nin çözümsüz kalması, ABD’nin dünyadaki krizleri çözebilecek nitelikte tek süper güç olduğunu göstermesine de fırsat vermiştir.²⁴⁹

²⁴⁵ David Fromkin, *Kosovo Crossing: American Ideals Meet Reality on the Balkan Battlefields*, Touchstone Books, New York, 2002, s. 152.

²⁴⁶ David N. Gibbs, *First Do No Harm: Humanitarian Intervention and the Destruction of Yugoslavia*, Vanderbilt University Press, Nashville, 2009, s. 76.

²⁴⁷ Nadège Ragaru and Amilda Dymi, “The Albanian-American Community in the United States: A Diaspora Coming to Visibility”, *Canadian Review of Studies in Nationalism*, 31 (1–2), 2004, s. 45–63.

²⁴⁸ Tayyar Arı ve Ferhat Pirinççi, a.g.m., s. 4.

²⁴⁹ Şule Kut, *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Kasım 2005, ss. 181–6.

Yugoslavya'nın dağılışı ve Kosova'nın bağımsızlık süreci ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki Balkan politikasının dayandığı noktalar olmuştur. Ancak ABD'nin Balkan politikasının krizin başından bugüne kadar yaşanan süreçte, “Yeni Dünya Düzeni” olarak adlandırılan tek kutuplu dünya düzeninin kurularak sürdürülmesi amacına hizmet ettiği görülmektedir. Bu doğrultuda 1990'lı yıllardan sonra hazırlanan ulusal güvenlik stratejileri herhangi bir potansiyel rakibin bölgesel ya da küresel çapta tehdit olma girişiminin engellenmesi üzerine kurulmuştur.²⁵⁰ Bu hedefe bağlı kalınarak süreç dahilinde alınması gereken ekonomik, siyasi ve askeri tedbirler belirlenmiştir. Fakat bir takım eleştiriler sonucunda tek taraflı müdahalelere ağırlık veren strateji belgesi içerik ve dil bakımından revize edilerek kolektif güvenlik ve işbirliğini daha ön planda vurgulayacak duruma getirilmiştir.

George H.W. Bush'un Balkalara yönelik politikasını yürütürken bir takım çekincelerle hareket etmesinin ve Yugoslavya'daki krizden uzak durmayı tercih etmesinin en önemli sebeplerinden birisi bir taraftan ABD hegemonyasını kurmaya çalışırken diğer taraftan da tekrar seçilebilme ihtimalini korumak istemesidir. Fakat Bush'un rakibi olan Bill Clinton seçim kampanyası sırasında Başkan Yardımcısı adayı Al Gore ile birlikte Bosna'da yaşanan insanlık dramına Bush'un kayıtsız kalmasını ağır şekilde eleştirmiştir.²⁵¹ Ayrıca Clinton cephesinde ABD'nin Bosna krizine yönelik yaklaşımı ‘Amerikan liderliğinden vazgeçmek’ olarak yorumlanırken, çıkması muhtemel bir kara savaşında verilebilecek zayıf endişesi Clinton yönetiminin müdahaleye soğuk bakmasına neden olmuştur.²⁵² ABD'nin güvenilirliğinin gün geçtikçe azalması üzerine Clinton yönetimi Birleşmiş Milletler'in taraflara uyguladığı silah ambargosunu kaldırmasını ve Belgrad'a yapılacak hava operasyonu ile Sırp askeri üstünlüğünün yıpratılmasını savunmaya başlamıştır. Ancak İngiltere ve Fransa müttefikleri olarak bu düşünceye destek vermemiştir.

Sırp sivil hedeflere yaptığı saldırılar, Srebrenitsa ve Zepa katliamları bu dönemde krizin çözümünde BM'nin aracı olmasını destekleyen ABD'nin pasif tutumu değiştirilerek Sırp hedeflerine NATO hava kuvvetlerinin saldırılarının artmasına sebep

²⁵⁰ Behlül Özkan, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 9 (16), Ocak 2011, 51–91, s. 80.

²⁵¹ Paul F. Horvitz, “On Bosnia, Clinton Aggressive, Bush Wary”, The New York Times, 6 August 1992, <http://www.nytimes.com/1992/08/06/news/06iht-prex.html> E.T.: 21.06.2017.

²⁵² David N. Gibbs, a.g.e., s. 142.; Misha Glenny, a.g.e., s. 640.

olmuştur.²⁵³ Etkisi son yıllarda daha fazla hissedilen Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi'nin kurulması ABD'nin Bosna krizi ile ilgili olarak BM'de yaptığı en önemli hamlelerden birisidir. Ağır insan hakları ihlallerinin gerçekleştirildiğinin tespiti niteliğindeki raporlar ışığında 22 Şubat 1993'te alınan 808 Sayılı Kararla Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulmuştur.²⁵⁴ Mahkeme savaş döneminde varlığını fazla hissettirmese de, savaştan sonra savaş suçu işleyenlerin takibi ve yargılanması konusunda oldukça etkili olmuştur.

ABD Büyükelçisi Warren Zimmerman'ın Bosnalı lider Alia İzetbegovic ile yaptığı görüşmeden sonra Boşnakların Lizbon Antlaşması'nı reddetmeleri Bosna Savaşı ile ilgili bir soru işareti olarak kalmıştır.²⁵⁵ İzetbegović ABD tarafından barışın sağlandığını ifade eden ve savaşı bitiren Dayton Antlaşması'nı imzalamış olsa da bu antlaşma sonuçları bakımından Boşnaklar için çok da farklı boyutlara sahip değildi.

2.2.1.2. Dayton Antlaşması'ndan NATO Müdahalesine Kadar ABD'nin Kosova Politikası

Dayton Antlaşması'ndan sonra ABD'nin Balkanlara yaklaşımı Michael T. Clare tarafından "Clinton Doktrini" olarak tanımlanan yeni dönem stratejisi etrafında şekillenmiştir. Bu stratejinin başlangıcı Bosna savaşı, en önemli uygulama alanı ise Kosova Krizi olarak görülmektedir. Doktrinin dayandığı üç temel esastan birincisi, genel olarak küresel güvenlik ortamının giderek kötüye gittiğine dair kötümser bir bakış; ikincisi, ABD'nin uluslararası istikrarın sürdürülmesi karşılığında birtakım çıkarlara sahip olmaya hakkı olduğu; son olarak ise, ABD'nin karşısına çıkabilecek muhtemel tehditlere karşı dünyanın farklı bölgelerinde eş zamanlı askeri hareketleri yönetebilmesi maksadıyla yeterli kuvvetin elde bulundurulması düşüncesidir.²⁵⁶ Ayrıca ABD bu politikanın uygulanması sırasında yaşanacak bölgesel krizlerde doğrudan müdahale etmek yerine BM çatısı altında ve gerekirse NATO'nun katkıları ile hareket

²⁵³ Misha Glenny, a.g.e., p. 650.

²⁵⁴ Tayyar Arı ve Ferhat Pirinççi, a.g.e., s. 7.

²⁵⁵ Marko Attila Hoare, *Yugoslavia and Its Successor States*, R.J.B.Bosworth (ed.), The Oxford Handbook of Fascism, Oxford University Press, Oxford, 2009, s. 432.

²⁵⁶ Michael T. Clare, "The Clinton Doctrine", The Nation, 19 April 1999.

edecekti. Diğer taraftan ABD kendi çıkarlarını doğrudan etkileyecek durumlarda tek başına hareket etmekten de çekinmeyecekti.²⁵⁷

1997'den itibaren Sırlara karşı şiddete başvuran Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK)'na Sırp Ordusu ve paramiliter kuvvetlerinin karşılık verdiği çatışmalar sivillerin de hedef alınmasıyla genişlemiştir.²⁵⁸ Lakin eğitilmiş ve iyi teçhizatlı Sırp kuvvetleri karşısında UÇK önemli bir başarı gösterememiştir.²⁵⁹ Miloseviç başlangıçta Batılı ülkelerin terörist bir yapılanma olarak tanımladığı UÇK'nın eylemlerine karşılık verirken sivil halka da orantısız şiddet uygulamıştır. Bunun üzerine tıpkı Dreniça örneğinde olduğu gibi katliam niteliği kazanan operasyonlar UÇK'nın siyasi anlamda meşruiyet elde etmesine yol açmıştır.²⁶⁰ ABD'li diplomatlardan Richard Holbrooke ve Robert Gelbard'ın Haziran 1998'de UÇK temsilcileriyle gerçekleştirdikleri görüşme ABD'nin Kosova sorununa yaklaşımında değişimin bir göstergesi olarak algılanmıştır.²⁶¹ Drenica katliamından sonra bir taraftan soruna BM çatısı altında müdahale edilmesini isteyen ABD, diğer taraftan da NATO'nun yetkilendirme olmasa da müdahale hazırlığına başlaması yolunda hazırlık yapıyordu.²⁶²

Artık ABD ve müttefiklerinin ilk hedefleri Balkanlarda sorunun kaynağı olarak gördükleri Miloseviç'in iktidardan uzaklaştırılarak güvenlik ve istikrarın sağlanmasıdır. Müdahale düşüncesi, sivil katliamların ve bu nedenle gerçekleşen göçlerin, hatta bütün Balkanları kapsayacak bir bölgesel savaşın yaşanmasına karşı insani amaçlara dayandırılmıştır.²⁶³

Giderek büyüyen Kosova Krizi'nde müdahale ile ilgili görüşler üç farklı kutupta toplanmaktaydı. Bunlar müdahale yanlıları olan ABD, İngiltere ve Türkiye; müdahale fikrine sıcak bakmayan Almanya, Fransa, Yunanistan ve İtalya; müdahaleye tamamen

²⁵⁷ Tayyar Arı ve Ferhat Pirinççi, a.g.e., s. 5.

²⁵⁸ BBC News, "World: Europe Analysis: The KLA's Armed Struggle", 21 September 1999, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/453897.stm>, E.T.: 21.06.2017.

²⁵⁹ Tim Judah, *Kosovo: War and Revenge*, Yale University Press, New Haven and London, 2000, ss. 169–70.

²⁶⁰ Samantha Power, *A Problem From Hell: America and the Age of Genocide*, Basic Books, New York, 2002, p. 445.

²⁶¹ Dag Henriksen, *NATO's Gamble: Combining Diplomacy and Airpower in The Kosovo Crisis, 1998–1999*, Naval Institute Press, Annapolis, 2007, s. 141–142.

²⁶² Oğultürk, a.g.m., s. 111.

²⁶³ Susan L Woodward, "Humanitarian War: a New Consensus, The Politics of Humanitarian Assistance: Debates, Dilemmas, and Dissension", s. 14–16. <http://www.odi.org.uk/events/docs/3775.pdf>, E.T.: 21.06.2017.

karşı olan Rusya ve Çin şeklinde sıralanabilir. Bu yaklaşımlar arasında ilkinin NATO içerisinde çok daha etkili olduğu görülmektedir. 1998 yılının Ekim ayında bir taraftan ABD temsilcisi Richard Holbrooke Miloseviç ile görüşmeler yaparken, diğer taraftan da operasyon için hazırlık talimatı verilerek müdahale seçeneğinin masada olduğu Miloseviç'e gösterilmiştir. Holbrook'un Miloseviç ile yaptığı görüşmeler neticesinde Miloseviç NATO ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü (AGİT) ile görüşmeyi kabul etmiştir.²⁶⁴

NATO, yapılan uzlaşma gereği Belgrad'a 96 saat süre tanıyarak somut adımlar atılmasını istemiştir. 15 ve 16 Ekim'de Belgrad yönetiminin sırasıyla NATO ve AGİT ile imzaladığı iki farklı anlaşma ile Kosova'da ateşkes yapılması ve mültecilerin evlerine dönmesi; AGİT tarafından oluşturulacak Kosova Gözlem Misyonu'nun (Kosovo Verification Mission) bölgeye girmesi ve silahsız NATO uçaklarının bölge üzerinde gözlem uçuşu yapması Miloseviç tarafından kabul edilmiştir.²⁶⁵

Zira Ekim 1998'den itibaren ateşkesin sağlanması ile UÇK Kosova'da daha fazla güçlenmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak Miloseviç'in yeniden operasyonlara girişi ateşkesi fiilen sona erdirmemiştir. Sırlara yöneltileten etnik temizlik ve soykırım suçlamaları 15 Ocak 1999'da yapılan Racak köyü katliamının ordu ya da milis güçlerce işlendiği kabul edilerek yeniden gündeme getirilmiştir. Bütün bu gelişmeler Temas Grubu'nun soruna siyasal bir çözüm bulmak amacıyla bir konferans düzenlemesini beraberinde getirmiştir. 6-23 Şubat ve 5-18 Mart 1999 tarihleri arasında Paris yakınlarındaki Rambouillet Şatosu'nda gerçekleştirilen konferansta, Clinton yönetimi tarafından "bütün diplomatik seçeneklerin denenmesine rağmen herhangi bir neticeye varılamadığı" görüşünü desteklemesi için Sırbistan'ı dize getirmeyi amaçlayan doküman sunulmuştur.²⁶⁶

²⁶⁴ Mark Webber, "The Kosovo War: A Recapitulation", *International Affairs*, 85: 3, Blackwell Publishing Ltd/The Royal Institute of International Affairs, 2009, s. 449.

²⁶⁵ Diana Johnstone, *Ahmakların Seferi: Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları*, çev. Emre Ergüven ve Ergin Bulut, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2004, ss. 318-320.

²⁶⁶ Doug Bandow, "US Policy toward Kosovo: Sowing the Wind in the Balkans, Reaping the Whirlwind in the Caucasus", *Mediterranean Quarterly*, 2009, s. 16.

Rambouillet dokümanı eski ABD Dışışleri Bakanı Henry Kissinger’a göre bir kışkırtma ve bombardımanın başlaması için bahanedir.²⁶⁷ Taraflar konferansa davet edilirken aynı zamanda NATO’ya hava hareketına hazırlık için emir (ACTORD – Activation Order) verilmesi bu dokümanın NATO operasyonuna giden yolda belirleyici bir aşamayı oluşturduğunu göstermektedir.²⁶⁸

Rambouillet Konferansı’nda tarafların imzalarına sunulan anlaşma ise kısaca Yugoslav kuvvetlerinin Kosova’dan ayrılmasını; Kosova’nın özerkliğinin yeniden ve geniş olarak tanımlanmasını; teşkil edilecek Kosova ordusunun ağır silaha sahip olmamasını; barışı koruma göreviyle NATO gücü KFOR’un konuşlandırılmasını ve üç yıllık bir geçiş dönemi sonrası referandum yapılmasını öngörmüştür.²⁶⁹ Sırpların egemenliğini önemli ölçüde kısıtlayan bu metin Sırplar tarafından reddedilmiştir.

Başarısızlıkla sonuçlanan Rambouillet Konferansı’ndan sonra 23 Mart 1999 tarihinde Sırbistan Meclisinde Kosova’ya özerklik tanınması ile ilgili bir karar alınmış; ancak sürecin uzatılmasına yönelik bir hareket olarak değerlendirilen bu karar dikkate alınmamıştır. Kararın alınmasından sonraki gün, 24 Mart 1999’da başlayan ve 78 gün süren hava hareketını hayata geçiren ABD liderliğindeki NATO, Yugoslav Ordusunun Kosova’yı terk etmesini sağlamıştır.²⁷⁰

ABD’nin Kosova sorununa Bosna krizine kıyasla daha hızlı ve kararlı yaklaşmasının nedenlerini incelediğimizde, genel olarak ABD’nin üstün devlet karakterine uygun hareket tarzı geliştirdiğini görmekteyiz. ABD için başlıca amaç bir yandan çok taraflılık ve işbirliğini sağlamak, diğer yandan ise üstün güç olmanın gereğini kanıtlamaktır. Dolayısıyla ABD’nin Avrupa üzerindeki etkinliğini artıracak olan Kosova sorununu çözme yolunda atılacak adımlar askeri açıdan hala bir güç olan Rusya’nın yeniden yükselişini de geciktirecektir. Diğer taraftan da ABD’nin haydut devletler olarak

²⁶⁷ Ken Booth, *Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimensions*, Routledge, New York, 2001, s. 227–228.

²⁶⁸ cnn.com, “Steps NATO Must Take For Airstrike Approval”, October 8, 1998. <http://edition.cnn.com/WORLD/europe/9810/08/kosovo.nato.steps/>, E.T.: 21.06.2017.

²⁶⁹ Oğultürk, a.g.m., s. 113.

²⁷⁰ Débora García-Orrico, “Kosovo”, Blanca Antonini (Ed.), “Design, Implementation and Accountabilities The Cases of Afghanistan, Côte d’Ivoire, Kosovo and Sierra Leone”, Security Council Resolutions Under Chapter VII, FRIDE, Madrid, 2009, s. 123.

adlandırdığı devletlerin sözkonusu duruma kendilerini uydurmamaları halinde cezalandırılacaklarını gösterecektir.

Ekonomik olarak bir dev fakat siyaseten bir cüce olan AB, her ne kadar Kosova ve Balkanlarda etki alanına sahip olsa da Bosna krizinde siyasi sorun çözme kapasitesinin bulunmadığına dair eleştiriler alırken, Kosova’da yaşanan krizin ABD müdahalesi olmadan çözülemeyeceği gösterilmiştir.²⁷¹ Kosova, coğrafi açıdan küçük bir bölge olmasına rağmen stratejik anlamda ABD için önem taşımaktadır. Bosna Savaşı ABD’nin bölgeye müdahalesini beraberinde getirirken Kosova Krizi bölgeye uzun vadeli olarak yerleşmesine imkan verebilirdi. Ayrıca önemli bir kısmı AB ve Rusya etkisinde yer alan Balkan devletleri arasında Arnavutlarla uzun vadeli ilişki kurabilecek olan ABD, Arnavutluk, Sırbistan ve Makedonya’da yaşayan Arnavutların ‘Büyük Arnavutluk’ idealine yönelmelerini engelleyebilecek ve sorun çözücü ülke rolüyle etkisini sürdürmesi mümkün olabilecektir.

Kosova müdahalesinin ABD’ye kazandıracığı en önemli avantajlardan birisi gelecekte yapılabilecek insani müdahalelere emsal teşkil etmesiydi.²⁷² Ayrıca bu müdahale İslam ülkeleri içerisindeki imajının düzeltilmesi bakımından da önemli katkı sağlayacaktır. Üstün ülke stratejisi doğrultusunda ABD’nin kazanacağı bir diğer önemli katkı ise, Kosova krizinde AB’nin ortak güvenlik politikalarının insiyatif almaması nedeniyle NATO’nun varlığı ve gerekliliği ile ilgili tartışmaların oldukça zayıflamasıdır.

Kosova’ya yapılan askeri müdahalenin NATO Antlaşması’nın 5. ve 6. maddeleri ile uyumluluk göstermemesi müdahaleye yönelik eleştirileri yoğunlaştırmıştır. Zira Kosova NATO’nun görev alanına ait coğrafyada yer almadığı gibi NATO üyesi bir ülkeye saldırı da olmamıştır. Fakat kuruluşunun 50. Yıldönümünde Washington’da gerçekleştirilen toplantıda belirlenen Yeni Stratejik Konsept ile NATO, Avrupa-Atlantik coğrafyasındaki insan hakları ihlallerini, etnik, dinsel ve bölgesel çatışmaları, terörizm benzeri gelişmeleri tehdit şeklinde nitelendirmiş; bunların örgütün müdahale kapsamına gireceğine karar vermiştir.²⁷³ NATO’nun görev alanı Yeni Stratejik Konsept

²⁷¹ Şule Kut, a.g.e., s. 181–194.

²⁷² Kemal Çiftçi, “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: ‘Rıza’ya Dayalı ‘Hegemonya’dan ‘İmparatorluk’ Düzenine”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, 2009, s. 209.

²⁷³ Javier Solana, “The Washington Summit: NATO Steps Boldly into the 21st Century”, NATO Review, Webedition, No. 1, Spring 1999, Volume 47, ss. 3–6.

ile oldukça genişletilirken bu türde yapılacak müdahalelere meşruiyet sağlama amacı güdüldüğü de anlaşılmaktadır. Binaenaleyh yapılan bu değişikliğin de aslında ABD'nin üstün devlet politikasına uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Kosova'ya yapılan müdahaleden sonra ABD'nin ne gibi kazançlar elde ettiğine bakılacak olursa bunlardan birincisi ve en önemlisi, tüm eleştirilere rağmen, Kosova müdahalesinin Güvenlik Konseyi çalıştırılmadığından hukuken yasal olmasa da dünyanın geniş bir kesiminden insan hakları temelinde meşruiyet konusunda destek almış olmasıdır. NATO'nun güvenilirliğinin artmasıyla ABD hegemonyası güçlendirilirken, Clinton Doktrini çerçevesinde ABD'nin Batı ülkelerinin liderliği konumu da pekişmiştir. Ayrıca eski Doğu Bloku ülkelerinin nezdinde de artan NATO'nun güvenilirliği, onların da aynı zamanda bir demokrasi kulübü olan NATO'ya katılım isteklerini artırmıştır.

İkinci olarak, Balkanlarda siyasi bakımdan Boşnaklardan sonra Arnavut halkı ve yöneticileri arasında da nüfuzunu artıran ABD için askeri bakımdan ise Kosova'da kurulan Bondsteel askeri üssü, Avrupa'da kurulan en büyük askeri üs olarak bölgedeki gücünün göstergesi olmuştur. Diğer taraftan ABD'nin Avrasya ve Orta Doğu'da ortaya çıkması muhtemel krizlerde de rahatlıkla kullanabileceği bir hatta yerleştiğini söylemek mümkündür.

Üçüncü olarak, operasyona karşı çıkan Rusya ve Çin gibi iki Güvenlik Konseyi üyesine rağmen Kosova'ya müdahale yapılmış olması, bu iki ülkenin güçlerinin sınırını göstermesi bakımından önem kazanmıştır. Ayrıca Çin'in Belgrad büyükelçiliğinin müdahale sırasında yanlışlıkla güdümlü füzeler tarafından vurulması, ABD'nin Çin'e gözdağı verdiği şeklinde yorumlanmıştır.

Bütün bu değerlendirmeler göz önünde tutulduğunda, ABD'nin insan hakları söylemine dayanarak uluslararası meşruiyet sağlamak çabasıyla Kosova'ya müdahale stratejisini üstün devlet stratejisine göre yürüttüğünü görmekteyiz. Ancak böyle bir olasılığın zayıf olduğu durumlarda ise sahip olduğu gücü öne çıkararak kendi ulusal çıkarlarına yönelik politikalar yürütmekten de çekinmeyeceği anlaşılmaktadır. Ayrıca NATO'nun kullanılarak ittifakın etkinliğinin artırıldığı bu müdahalenin gelecekte yürütülecek başka

operasyonlar için örnek teşkil etmesi sağlanmıştır. Dolayısıyla NATO'nun BM'de daha zor alınabilecek ortak kararları alabilmek için bir alternatif rolü üstlenmesinin önü açılmış görünmektedir.

2.2.1.3. Kosova'nın Bağımsızlık Süreci ve ABD

Kosova'daki şiddet operasyondan sonra da devam etmiş, özellikle Mitrovica bölgesinde Sırlar ve Arnavutlar arasında karşılıklı çatışmalar yaşanmıştır. Aynı zamanda UÇK'nın silahsızlandırılmasında başarılı olunamazken, Arnavut ayrılıkçıların Makedonya ve Preşova Vadisi krizleri ortaya çıkmıştır.²⁷⁴ Başkanlığı sona eren Bill Clinton'ın ardından seçilen ve seçim kampanyasında Balkanlardaki askeri gücün çekilerek buradaki barışı koruma faaliyetlerinin Avrupalı müttefikler tarafından gerçekleştirileceğine dair vaatte bulunan George W. Bush'un bu söylemleri yönetimin devralınmasıyla birlikte değişiklik göstermiştir.

Bu dönemde Yugoslavya içerisinde Kosova'nın özerkliğini destekleyen Bush yönetimi, bağımsız bir Kosova'ya şiddetle karşı çıkmıştır.²⁷⁵ ABD dış politikasında Balkanların önemini kaybetmeye başladığı düşünülse de, Makedonya'da yaşanan etnik gerilimden sonra Amerikan birlikleri barışın sağlanmasına yönelik taahhütlerini yerine getirmeye devam etmiştir. 'NATO kuvvetlerinin hep beraber geldiğini, birlikte de gideceğini'²⁷⁶ ifade eden Başkan Bush ABD politikasının rotasını tayin etmiştir. Ancak 11 Eylül 2001'deki terörist saldırıların ardından güvenlik önceliklerini değiştiren ABD, Balkanlarda bulunan kuvvetlerin de teröre karşı yürütülen savaşta çekilebileceğini açıklamıştır. Kosova'dan kuvvetlerini çeken yalnız ABD olmamış, Haziran 2002'de NATO KFOR kuvvetlerinin %25 oranında azaltılmasına karar vermiştir.

2003 yılına gelindiğinde gündemde daha fazla yer alan Kosova'nın statüsünün ne olacağı konusu ile ilgili olarak Bush yönetimi, aceleci bir yaklaşımdan kaçınarak, UNMIK ve AB'nin ortaya koyduğu 'statüden önce standartlar' politikasını benimsemiştir. Kosova'nın nihai statüsüne yönelik görüşmelerin standartlara erişilmesinden sonra başlayabileceği düşünülmüştür. Kendi dış politikasının genel

²⁷⁴ International Crisis Group, "Serbia: Maintaining Peace In The Presevo Valley", Europe Report No: 186, 16 October 2007, Brussels, s. 1.

²⁷⁵ Steven J. Woehrel, "Kosovo and U.S. Policy", CRS Report for Congress, 18 July 2001, s. 6.

²⁷⁶ A.g.e., s. 16.

amaçları doğrultusunda değişiklik gösteren ABD'nin Kosova'ya yaptığı insani ve yeniden yapılanmaya yönelik parasal yardım daha çok demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve serbest piyasa ekonomisinin yerleşmesine yönelmiştir.

NATO'nun Bosna'daki SFOR (Security Force – Güvenlik Gücü) görevi 2004 yılında sona erdirilirken barışı koruma görevini de EUFOR yoluyla AB devralmıştır. Diğer taraftan KFOR'a bağlı kuvvetlerin sayısı da düşürülmüştür. 2004 Mart'ındaki Sırp-Arnavut çatışması Mitroviça'da başlayarak diğer bölgelere yayılınca UNMIK ve KFOR'un performansları da sorgulanmaya başlamıştır. Bu durum Kosova'nın nihai statüsüne yönelik çözüm arayışlarını da artırmıştır.²⁷⁷

Mevcut durumun sürmesinin mümkün olmadığını raporunda belirten BM Genel Sekreterinin görevlendirdiği Norveçli diplomat Kai Eide, Sırp- Arnavutlar arasında nihai statünün belirlenmesi amacıyla görüşmeler yapılması için çabaların artırılması gerektiğini ifade etmiştir.²⁷⁸ Buna istinaden, Güvenlik Konseyi 1244 Sayılı Karara uygun olarak Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesi maksadıyla Genel Sekreterin özel bir temsilci atamasına destek vermiş; BM Genel Sekreteri Kofi Annan da 'Kosova'nın Gelecekteki Statüsü Süreci' özel temsilcisi olarak eski Finlandiya Devlet Başkanı Martti Ahtisaari'yi Sırbistan'ın muhalefetine rağmen atamıştır.²⁷⁹

ABD'nin yeni Kosova politikasını yönlendirme rolü 2005 yılından sonra Dışişleri Bakan Yardımcısı Nicholas Burns tarafından üstlenilmiştir. Kosova ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Burns, BM ile birlikte İngiltere, Rusya, Fransa, Almanya ve İtalya'nın da yer aldığı 'Temas Grubu' ile işbirliği içerisinde yeni bir Amerikan politik girişiminde bulunmuştur. Burns '2005 yılının artık Kosova için karar yılı olduğunu; artık bu yıl ABD'nin Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesi sürecinin başlamasını istediğini, çünkü mevcut belirsizlik durumunun ABD'nin Balkanlarda son on yılda elde ettiği başarıları tehdit etmesiyle ne sürdürülebilen, ne de arzu edilen bir sonuç olduğunu' açıklamıştır.²⁸⁰

²⁷⁷ Steven J. Woehrel, "Kosovo's Future Status and U.S. Policy", CRS Report for Congress, 19 July 2005, s. 3.

²⁷⁸ Oğultürk, a.g.m., s. 118.

²⁷⁹ A.g.e., s. 118.

²⁸⁰ Woehrel, a.g.m., s. 3.

Hatırlanacağı üzere Clinton döneminde ‘Bağımsız Kosova’ fikri tamamen dışlanmıştı. George W. Bush’un ikinci döneminde, bu fikir ile birlikte önce ‘Statü öncesi Standartlar’ politikasının desteklenmesi, daha sonra ise tarafların görüşmeleri sağlanarak çözüme varılması amaçlanmıştır. Diğer taraftan istikrara kavuşmuş olan Balkanların Avrupa-Atlantik entegrasyonuna katılımını sağlama çalışmalarına devam eden ABD’nin görüşmeler sonucunda elde etmek istediği temel amacın değişmediğini ve sorunun çözümü yolunda uzlaştırıcı rol oynamak istediğini görmekteyiz. Bu amaçla 2006 yılı sonunda Sırbistan’ın NATO’nun Barış için Ortaklık programına katılımına da destek vermiştir.²⁸¹ Bununla birlikte Sırpolar Kosova’nın bağımsızlığını tamamen reddederek ‘özerklikten çok, bağımsızlıktan az’ teklifinde ısrar ederken, Kosovalı Arnavutlar ise bağımsızlıktan başka çözüm yolunu kabul etmemekteydi.

14 aylık bir müzakere sürecinden sonra BM Genel Sekreteri’nin Özel Elçisi Martti Ahtisaari’nin Kosova’nın nihai statüsü ile ilgili hazırladığı plan 2007 Şubat’ında BM’ye ulaşmıştır. Kosova’nın bağımsız olması gerektiğine dair görüşleri savunan bu Nihai Statü Planı’nda temelde statükonun devamının mümkün olmadığı, Kosova’nın bütünlüğünün korunması ve ‘Büyük Arnavutluk’ fikrinin kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir.²⁸² Ahtisaari raporunu reddeden Sırpolar, Kosova’nın bağımsızlığına ilişkin bütün fikirlere karşı olduklarını açıklamışlardır. Diğer taraftan Arnavutlar ise kendi kaderlerini belirleme haklarını kullanmak istediklerini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla raporu hem Arnavutlar, hem de Sırpolar uluslararası toplumun gözetimi altında bağımsızlık olarak yorumlamışlardır.

Kosova’nın bağımsızlığına istinaden BM Güvenlik Konseyi’nden çıkacak her kararı engelleme eğilimine devam eden Rusya, Kosova’nın statüsüne yönelik 120 günlük görüşmeler için oluşturulan Troykanın bir parçası olmayı kabul etmiştir. Fakat yapılan bu görüşmeler, Kosova’nın statüsü konusunda Sırbistan ile Kosovalı Arnavutların ortak noktada buluşamayacaklarını göstermiştir.²⁸³ Artık daha fazla görüşme yapmanın

²⁸¹ Steven Woehrel, “Serbia: Current Issues and U.S. Policy”, CRS Reports for Congress, 30 July 2012, s. 6.

²⁸² Oğultürk, a.g.m., s. 119.

²⁸³ Mirzet Mujezinovic, “After the End of the Kosovo Status Negotiation: Way to the Peaceful Dissolution?”, Sedat Laciner, Mehmet Ozcan and Ihsan Bal (Eds.), USAK Yearbook, Vol :1, Year 2008, USAK Books, Ankara, 2008, s. 525.

anlamsız olduğunu açıklayan ABD ve Troykanın batılı tarafı Arnavutların bağımsızlığına yeşil ışık yakmışlardır.

Rusya'nın vetosu planın BM Güvenlik Konseyinde kabul edilerek 1244 Sayılı Kararın yerini almasına engel olmuştur. Aynı zamanda Rusya Sırbistan'ın kabul etmediği hiçbir tasarıyı desteklemeyeceğini de net olarak açıklamıştır.²⁸⁴ ABD, Sırbistan ve Rusya'nın bu katı tutumu karşısında, Kosova'nın bağımsızlığından yana olduğunu açıkça deklare ederken, 2007 yılına gelindiğinde Başkan George W. Bush, bağımsız Kosova düşüncesini sık sık dile getirmeye başlamıştır. Sırbistan ve Rusya'nın Aralık 2007'de yeniden görüşme talep etmelerine rağmen ABD ve diğer Batılı ülkelerin olumsuz yanıt vermeleri üzerine artık Kosova'nın bağımsızlığını ne zaman ilan edeceği beklenir olmuştur.

2.2.1.4. Bağımsızlıktan Bugüne Meydana Gelen Gelişmeler

Kosova Parlamentosu 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık kararı almıştır. Bu kararı tanıyan ülkeler arasında ABD, AB ülkelerinin birçoğu ve Türkiye bulunmakla birlikte Rusya'nın da içerisinde bulunduğu kendi içinde etnik sorunlar yaşayan ülkeler tanıma kararına karşı çıkmıştır. Günümüzde Kosova'nın bağımsızlığını tanımış olan 114 ülke bulunmasına rağmen Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin'in de kabul etmesiyle Kosova'nın BM üyesi olması ihtimal dahilinde görünmemektedir. Devlet, egemenlik, kendi kaderini tayin gibi kavramlar Kosova'nın bağımsızlık ilanından sonra uluslararası hukuk açısından yeniden tartışma masasına yatırılmıştır. Konu, Sırbistan tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na götürülse de çıkan sonuç her iki taraf açısından da tatmin edici olmamıştır.

Kosova'nın bağımsızlığına destek veren ABD, aynı desteği diğer ülkelerin de vermesi için çaba sarf etmiştir. ABD Kosova'yı Aralık 2008'de fakir ülkelere yönelik Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne (Generalized System of Preferences)²⁸⁵ olarak ekonomik alanda önemli bir destekte bulunmuştur. Böylece Kosova'dan ithal edilen

²⁸⁴ Julie Kim, Steven Woehrel, "Kosovo and U.S. Policy: Background and Current Issues", CRS Reports for Congress, 24 October 2007, s. 20.

²⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "BD Genelleştirilmiş Tercihler (Referanslar) Sistemi (GTS/ GSP) Kılavuzu", TC. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü Pazara Giriş ve Uluslararası İlişkiler Daire Başkanlığı, Temmuz 2012.

mallara yönelik gümrük ve kota kolaylıkları getirilmiştir. Ayrıca AB de bu tür ayrıcalıkları Kosova'ya sağlamaktadır.²⁸⁶

Barack Obama'nın ABD Başkanı seçilmeden önce Balkanlar konusunda tanımladığı özel bir politika bulunmamasına rağmen, 90'lı yıllarda senatör olarak Bosna ve Kosova krizlerinde aktif performans gösteren Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın, yeni ABD yönetiminin Balkan vizyonu hakkında bir fikir oluşturduğu söylenebilir. Bu dönemde Obama yönetimi için öncelik taşıyan noktalardan birisi Kosova'nın bağımsızlığının korunmasıdır.²⁸⁷

ABD Temsilciler Meclisi'nin Mayıs 2009'da ABD yönetimine Balkanlar'a Özel Temsilci atanması için tavsiye niteliğinde ve bağlayıcı olmayan bir karar almış²⁸⁸ olmasına rağmen, bölgenin ABD açısından halen riskler taşıdığına işaret edilse de ABD yönetimi bu kararı uygulamamıştır. Ayrıca, Haziran 2009'da Kosova'nın Dünya Bankası ve IMF'ye üye olmasına da destek sağlamıştır.²⁸⁹ Önceki dönemden farklı olarak Sırbistan ile olan ilişkileri geliştirmede daha istekli davranan Obama yönetimi, genel olarak Bush dönemi politikasını devam ettirirken giderek bölgedeki faaliyetlerini azaltmıştır. Bir taraftan Kosova ve Bosna'da devam eden sorunların çözümünde Sırbistan'ın olumlu rol oynayabileceği sıklıkla ifade edilirken, diğer taraftan da ABD AB'nin daha etkin olma politikasını sürdürmüştür.

Kosova ile Sırbistan arasında müzakere yanlısı tavrını sürdüren Washington tarafından Kosova'nın egemenliği ve toprak bütünlüğü hiçbir zaman tartışma konusu yapılmamıştır. Müzakerelerde genellikle 'artan seyahat ve ticaret' gibi acil ve pratik ihtiyaçlara yönelik teknik konuların ele alınması önerilmiştir. ABD'nin müzakereler sırasında uzlaştırıcı ya da katılımcı gibi rollerden kaçınmasına rağmen Kosovalı liderlerin büyük çoğunluğu ABD'yi kendilerinin en güçlü ve güvenilir müttefiki olarak görmeye devam etmektedirler. Buna bağlı olarak da ABD'nin Temmuz 2011'de Kosova'nın uluslararası topluma danışmadan Sırbistan'ın yoğun olarak yaşadığı kuzey bölgesindeki gümrük karakollarının kontrolünü ele almasına karşı çıktığından

²⁸⁶ Steven Woehrel, "Kosovo: Current Issues and U.S. Policy", CRS Reports for Congress, 13 March 2012, s. 9.

²⁸⁷ A.g.e., s. 9.

²⁸⁸ Steven Woehrel, "Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns", CRS Reports for Congress, 13 May 2009, s. 13.

²⁸⁹ <http://www.kosovothanksyou.com/>, E.T.: 21.06.2017.

bahsedilebilir. Kuzey Kosova’da çıkan karışıklık üzerine ABD’nin KFOR’a destek vermesinin ardından gümrük karakollarında KFOR kontrolü sağlanmıştır. Bir taraftan bu durumu kınayan ABD, diğer taraftan da Sırbistan’a AB aracılığı ile yürütülen müzakereleri sürdürme konusunda kararlı olmasını tavsiye etmiştir. Bu kriz Kosova’daki NATO kuvvetlerinin Arnavut ve Sırlar arasında çıkabilecek çatışmalarda önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymuştur. Zaman zaman çıkan ABD’nin Bondsteel üssünü kapatacağı veya devredeceğine dair haberlerin, bölgenin kontrolünün sağlanması bakımından düşünüldüğünde gerçeği yansıtmadığı görülmektedir.

ABD’nin Kosova’nın Avrupa-Atlantik kurumları ile bütünleşmesine olan desteği 2012 yılında ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı William Burns’ün Kosova’ya yapmış olduğu ziyarette yinelenerek, ‘Gözetimli Bağımsızlığın’ 2012 yılı içerisinde sona ereceği vurgulanmıştır.²⁹⁰ 10 Eylül 2012 tarihinde de gözetimli bağımsızlığı sona eren Kosova artık tam bağımsız bir ülke olmuştur. Diğer taraftan Sırbistan ise gözetimli ya da gözetimsiz olsun Kosova’nın bağımsızlığını tanımayacağına dair politikasını değiştirmemiştir.²⁹¹

Sorunun giderek soğuması ile birlikte ABD-Kosova arasındaki ekonomik ilişkilerin azalmaya başladığı ve yapılan ekonomik yardımların da zamanla kesintiye uğradığı görülmektedir. Bağımsızlıktan sonra 2009 yılında Kosova’ya yapılan yardım 123 milyon dolar iken; bu yardım 2012 yılında yaklaşık 67,5 milyon dolara inmiş ve 2013 yılında ise yaklaşık 57,7 milyon dolar olarak planlanmıştır.²⁹² Bu kesintinin yapılmasına etki eden önemli faktörlerden birisi AB’nin bölgede ekonomik etkinliğinin artırılmasının amaçlanması iken, bir diğeri de küresel çapta yaşanan mali krizdir.

Bush döneminin devamı niteliğindeki Obama döneminde genel olarak Balkanların ve özelde Kosova’nın ABD dış politikasındaki önem sıralamasında öncelik kaybına uğradığını söylemek mümkündür.²⁹³ Fakat ABD’nin bölgedeki önemi AB’nin askeri ve ekonomik olarak etkili olma çabalarına rağmen varlığını devam ettirmektedir. Doğrudan katılımcı ya da uzlaştırıcı olmasa da ABD’nin Sırbistan-Kosova müzakerelerindeki rolü devam etmektedir. Yapılan değerlendirmeler ışığında, mevcut şartlarda şayet önemli bir

²⁹⁰ Woehrel, a.g.m., s. 10.

²⁹¹ Oğultürk, a.g.m., s. 123.

²⁹² A.g.m., p. 123.

²⁹³ A.g.m., ss. 123-124.

kriz ortaya çıkmaz ise ABD'nin bölgeden çekilmeye devam edeceği, ayrıca Kosova'ya verilen siyasi, ekonomik ve askeri desteğin giderek azalacağı düşünülmektedir.

2.2.2. Rusya ve Kosova Sorunu

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bu ülkenin mirasını sahiplenen Rusya için Balkanlar, gerek Sırplarla ortak Slav ve Ortodoks kimliklerinden, gerek stratejik ve ekonomik nedenlerden dolayı göz ardı edilemeyecek bir bölgedir. Son yıllarda içinde bulunduğu ekonomik kriz ve Avrupa'nın mali desteğine duyduğu önemli gereksinim nedeniyle Rusya, Kosova Krizi boyunca bölgeye verdiği öneme rağmen aktif bir politika izleyememiştir.²⁹⁴

Harekata karşı aldığı tavır, ara sıra yaptığı sert çıkışlar, barış için diplomasi girişimleri ve hareket sonrası sürpriz bir şekilde Kosova'ya NATO üyelerinden önce birliklerini sokması Rusya'nın Balkanlara olan ilgisinin azalmadığının göstergeleridir. Çünkü Rusya da ABD'nin giderek daha fazla etkisini arttırdığı Balkanlardan, önemli ticaret ve petrol yollarından uzaklaşmak istememektedir. Eski Varşova Paktı üyesi Balkan devletlerinin NATO'ya üyelik için beklmeleri Rusya'yı endişelendirmektedir. Yine Rusya'daki muhalefet de Yugoslavya'ya Slav kimliği ve Ortodoksluk sebebiyle duyduğu yakınlık nedeniyle Sırbistan'ın desteklenmesini savunmaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı Rusya NATO operasyonuna başından beri karşı çıkmıştır. Harekatın üyesi olduğu BM'yi zedelediğini belirterek özellikle Çin ile birlikte NATO'yu kınayan kararlar almıştır. Rusya aslında NATO operasyonunu bir anlamda kendisini çevrelemeye yönelik ABD ve Batı politikası olarak algılamıştır. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi bir yandan içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, diğer yandan da Avrupa ülkelerinin mali desteğine ihtiyaç duyması Rusya'nın NATO'ya karşı somut girişimlerde bulunmasını engellemiş, operasyonun ileri aşamalarında Rusya bölgede bir an önce barışın sağlanması için diplomatik çabalara yönelmiştir.

Rusya'nın NATO operasyonuna karşı aldığı tavır nedeniyle kendisini artık Batı'dan çok Rusya'ya yakın hisseden Sırbistan bu ülke ile daha yakın ilişki kurma yolları aramaya başlamıştır. Rusya'nın kendisini desteklemesi umutlarını taşıyan Sırbistan Parlamentosu 12 Nisan 1999'da Rusya Federasyonu ve Beyaz Rusya arasındaki siyasi birliğe katılma

²⁹⁴ Tılıç, a.g.e., s. 154.

kararı almıştır. Bu birlikteliği Rusya bakımından bu ülkenin Balkanlardan uzak kalmamasına yarayacak bir gelişme olarak değerlendirebiliriz.

Rusya'nın Kosova'da barış antlaşması imzalanmasının hemen ertesinde Bosna'daki birliklerini bir anda Kosova'ya sokması Batı tarafından tepkiyle karşılanmakla birlikte Kosova'daki Sırpların sevincine neden olmuştur. Ancak bu kısa bir askeri manevra olmuştur. Harekatın temelinde Rusya'nın bölgedeki varlığını belli etme çabasının yanı sıra IMF'nin daha önce vermeyi taahhüt ettiği maddi yardımı bir an önce gündeme getirmek istemesinin yattığı anlaşılmaktadır.²⁹⁵

Enerjinin hızla artan stratejik önemini de kullanan Rusya, diğer taraftan Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkmakla da bazı ekonomik çıkarlar sağlamaktadır. Nitekim Rusya ile Sırbistan arasında Sırp petrol sanayisi NIS'in hisselerinin %51'inin Rus enerji devi Gazprom'a satılmasını öngören bir anlaşma imzalanmıştır. Benzer şekilde Rusya Bulgaristan ile de enerji konusunda anlaşma yapmıştır. Bundan hareketle Rusya'nın bölgede Slav-Ortodoks ittifakını yeniden güçlendirme hedefini de taşıdığını söylemek mümkündür.²⁹⁶

Rusya Kosova'nın bağımsızlığına karşı yapabildiğinin en fazlası ölçüsünde karşı çıkmıştır. Halen günümüzde Kosova'yı devlet olarak tanımamaktadır. Bunun sebeplerinden bir tanesi, belki de en önemli sebebi Kosova'nın geçirmiş olduğu sürecin ve uluslararası ortamda varmış olduğu sonucun Rusya'nın kendi içinde bulunan birçok değişik etnik kökenin sahip olduğu özerk bölgelerde örnek teşkil edebileceğini düşünmesidir. Ancak günümüzde Rusya giderek güçlenmekte ve eski gücüne kavuşma yolunda hızla ilerlemektedir. Rusya içinde yer aldığı değişik uluslararası işbirliği örgütleri ile Dünya çapında alternatif oluşturabilecek birliklerin oluşmasına da ön ayak olmuştur. Rusya bu yükselen gücü ile kendi sınırlarının içerisinde özellikle de ayrılıkçı olabilecek hareketlerin cesaretini en başından itibaren kırarken, dışarıda da her konuda söz sahibi olmaya çalıştığını ve olduğunu göstermek istemiştir.

Kosova'nın bağımsızlığının Rusya'nın toprak bütünlüğü için oluşturabileceği tehdit unsuru Çin için de geçerlidir. Sınırları içerisinde bulunan Tibet, Tayvan, Doğu

²⁹⁵ Milliyet, 13-14 Haziran 1999.

²⁹⁶ Baş, a.g.t., s. 67.

Türkistan gibi bölgelerde sorun yaşanmasından endişe eden Çin, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararının halen Kosova'nın statüsü sorununun çözümünün siyasi temeli ve yasal dayanağı olduğunu ifade etmektedir.²⁹⁷

2.3. Uluslararası Toplum ve Kosova

2.3.1. Krizden Savaşa, Savaştan Yeniden Yapılanmaya

2.3.1.1. Yugoslavya Sonrası Dönemde Kosova

İkinci Dünya Savaşından sonra 9-11 Şubat 1945'de gerçekleştirilen Yalta Konferansı'nda Doğu Avrupa ve Balkanlar'ın önemli bir kısmı SSCB kontrolüne bırakılmıştır. Konferansta Tito başkan seçilirken, Yeni Yugoslavya devleti de hem Batı hem de Doğu etkisindeki tampon bir alan şeklinde düşünülmüştür. Bununla birlikte Stalin'in denetimine tepki gösteren Tito liderliğindeki Yugoslavya 1947 yılında SSCB'nin öncülüğündeki Kominform'dan çıkarılmıştır. Sosyalizm ile nispeten arayı açan Yugoslavya ilerleyen dönemde Bağılantısızlar Hareketi'ne sempati duymuştur.

Yugoslav Federalist Halk Cumhuriyeti'nin Krallık yönetimine göre önemli farklılıkları vardır. Yeniden yapılanan devlette ulus ve milliyet kavramlarına bakışın değişmiştir. 1946 yılı anayasasında Sırlar, Hırvatlar ve Slovenler ile birlikte Makedonlar, Boşnak Müslümanlar ve Karadağlılar da federe cumhuriyet statüsü elde etmişlerdir. Böylelikle 6 cumhuriyetten meydana gelen Sosyalist Yugoslavya Federasyonu'nu kurulmuştur.²⁹⁸

Kosovalı Arnavutlar ise ulus tanımı dışında ve azınlık olarak değerlendirilmişlerdir. Kosova-Metohija bölgesi de 1945'de özerk il konumuna gelmiştir. 1946'da anayasası ile çoğunluğu Macar olan Voyvodina ile Arnavut çoğunluğu barındıran Kosova özerk bölge statüsü almıştır.

Kosovalı Arnavutlar nüfusu kendilerinden az olan Karadağ'a cumhuriyet statüsü verilip Kosova'nın özerk bölge haline getirilmesini çifte standart olarak görmekteydiler.²⁹⁹

²⁹⁷ Pınar Yürür, "Kosova'nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri", 2023 dergisi, sayı 83, Ankara, 15 Mart 2008, s. 29.

²⁹⁸ İrfan Kaya Ülger, *Yugoslavya Neden Parçalandı?*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 53.

²⁹⁹ Nuray Bozbora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri", 2013, <http://balturk.org.tr/arnavut-milliyetciliginin-dogusu-gelisimi-vegunumuze-etkileri/>, E.T. 24.06.2017.

Sırp'lar ise tarihsel toprakları olarak gördükleri Kosova'nın yeni statüsüne ilişkin olarak bölgedeki hakimiyetlerinin zarar gördüğünü düşünüyorlardı. Bu durum Sırp'lar arasında milliyetçiliğin güçlenmesinin nedenlerinden birisi olmuştur. Buna paralel olarak Tito öldükten sonra Sırbistan komünist partisi Slobodan Miloseviç liderliğinde milliyetçi bir çizgiye yönelmiştir.³⁰⁰

1950'li yıllarda Kosova'da Sırp'ların baskısının artması ile birlikte İslam'ı baskı altına alma politikası yürütülmüştür. 1951'de Türklere ulusal azınlık statüsü verilmiştir. Müslüman Arnavutların bir bölümü baskılar nedeniyle kendilerini Türk olarak tanıtmışlardır. 1953 yılında Yugoslavya ve Türkiye arasında imzalanan göç anlaşmasına istinaden Türkiye önemli oranda Arnavut ve Türk nüfus göçü almıştır.

Kosova Yugoslavya'nın adem-i merkeziyetçi bir yapı öngören 'özyönetim' esasına dayanan ekonomi politikaları sonucunda bu alanda yeterince gelişme sağlayamamıştır.

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nde, az gelişmiş bölgeleri desteklemek amacıyla ve cumhuriyetlerin kalkınma seviyeleri arasındaki farklılığı azaltmaya yönelik olarak 1960'lı yıllarda çeşitli reformlar yapıldı. Bunun için atılan en önemli adımlardan birisi ekonomik ve siyasi bakımdan serbestleşme yanlısı olan ve 1963'te hayata geçirilen yeni anayasadır. Bu gelişmenin doğal sonucu da 1965 yılında özyönetimin yansımaları niteliğindeki Pazar Sosyalizminin devreye alınmasıdır. Böylelikle piyasa ekonomisi kuralları sosyalist sistem dahilinde ve Komünist Parti'nin denetiminde işletilecekti.

Ülkenin tekrar merkezileşmeye yönelik duyduğu ihtiyaç yeni anayasa ile daha fazla açığa kavuşuyordu. Diğer taraftan adem-i merkeziyetçi reformlar sonucunda kendini gösteren ekonomik serbestlik ile milliyetçilik güç kazandı.³⁰¹

Cumhuriyetler federal hükümetten ayrı hareket edebilseler de yeni anayasa ile Kosova federal bağlamda anayasal statüsünü kaybederek Sırbistan'a bağlı otonom bir bölge

³⁰⁰ Bozbora, a.g.m.

³⁰¹ Ülger, a.g.e., s. 64.

haline geldi.³⁰² Kosova'nın özerkliğinin azaltılması ile Arnavut milliyetçiliği de yükselişe geçmiştir.

Tito döneminde 1971'de yapılan anayasa değişikliği ile cumhuriyetlere bağlı temsilciler devletin yönetsel bünyesinde güç kazanırken Kosova da federal sistem dahilinde daha fazla yetki elde etti. Kollektif Başkanlık Konseyi'nin kurulması ile Federal Devlet Başkanlığı vazifesi Tito'dan sonra birer yıl için Cumhuriyetlerdeki Komünist Parti Genel Sekreterleri tarafından yerine getirilecekti.³⁰³

1974 yılında devreye giren yeni anayasa Voyvodina ve Kosova'ya Cumhuriyetlerle aynı statüde Federal Başkanlık Konseyi'nde temsil edilme hakkı vermiştir. Böylelikle Federasyon'da Sırp temsilcilerini kendi içlerinden seçme imkanı elde eden Kosovalılar hemen hemen cumhuriyetler ile başa baş duruma geldiler.

Artık Kosova ve Voyvodina birer anayasaya sahiptiler ve onların görüşleri alınmaksızın Sırbistan anayasası değiştirilemeyecekti. Özetle Yugoslav anayasasına bağlı Sırbistan anayasası vardı ve Kosova anayasası da ona bağlıydı. Özerk bölge temsilcilerinin Cumhuriyet seviyesinde alınan kararları veto edebilme hakları vardı.³⁰⁴

Kosova, yeni anayasa ile cumhuriyet statüsündeki diğer uluslar gibi uluslararası kimliğe sahip olurken, kendi Merkez Bankasını kurma ve vergi toplama haklarına da sahipti. Tüm bunlara rağmen cumhuriyetlere federasyondan ayrılma hakkı veren 1974 Anayasası Kosova ve Voyvodina'ya bu imkanı tanımayınca Arnavutların yüzleri gülmemiştir. tatmin etmemiştir.³⁰⁵

Önceleri Arnavutları sakinleştirmek isteyen Tito'nun bu uygulamalarına Sırlar şiddetle tepki gösterirlerken, Slobodan Miloseviç'e de iktidar yolu açılmıştır.

Tito'nun Kosova politikaları aslında Yugoslavya'da nüfus yönünden ağırlığı olan Sırların ülkede hakimiyet kurmasının önüne geçme yönündeydi. Yugoslav uyumu ya

³⁰² Fatma Çoban, "Kosova Meselesi ve Çin'in Tutumu", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği, Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, 2011, s. 170.

³⁰³ Ülger, a.g.e., s. 67-72.

³⁰⁴ Karatay, a.g.e., s. 99.

³⁰⁵ Bora, a.g.e., s. 83.

da Yugoslavizm kavramı ile içselleştirilen bu dönemde Tito istikrarın simgesi haline gelmiştir. Ta ki 4 Mayıs 1980’de ölümüne kadar...

2.3.1.2. Yugoslavya’nın Dağılması ve Kosova Sorunu

Yugoslavya’da Tito’nun 1980’de ölümü ile birlikte etnik ve dini olgular arasında dengeleri oluşturan yapılar yıkılırken milliyetçi çatışmalar günden güne arttı. Bu dönemde oldukça artmış olan ekonomik sıkıntılar da bu akımı hızlandırmış, Kosova Sorunu başlı başına uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki Yugoslavya’da milliyetçilik ekonomik bazlı olmasının yanı sıra tarihsel ve dinsel unsurlara da dayanmaktadır.

Tarihsel açıdan bakıldığında Yugoslavya’da milliyetçilik adına güçlü temellerin bulunduğu görülmektedir. “Tito tarafından Yugoslavya’da kurulan devletin örgütsel yapısı çeşitli milliyetçi eğilimlere ışık tutuyordu. Bir taraftan Sırp milliyetçiliği ülkede egemen güç olmak istemekte, diğer taraftan Hırvat ve Sloven milliyetçilikleri federasyon dışında kalmayı planlamaktaydı. Çevreye karşı varlığını kabul ettirmeye çalışan Makedon milliyetçiliğinin yanı sıra Kosova Arnavutları da Arnavutluk’la birleşme hevesindeydiler. Yine bir tarafta farklı bir ulus kimliği edinme girişimlerinde bulunan Bosna Müslümanları varken, diğer tarafta bunun aksine Karadağlılar Sırlarla müşterek tutumlar sergiliyorlardı. Cumhuriyetlere verilen imkanların gün geçtikçe artmasıyla birlikte hükümlanlık kurma heveslerinin yanında ayrılma eğilimi besleyen milliyetçilik de hız kazanıyordu.”³⁰⁶ Böylelikle Yugoslavya, merkeziyetçi üniter yapı yanlısı Sırlar ile gevşek konfederasyon taraflısı Sloven ve Hırvatların dönüşüm çalışmaları nedeniyle 1980’li yıllarda önemli bir bunalım yaşamaya başladı. Kosova ise var olan çatışmalarla bu bunalımın merkezinde bulunuyordu.

Arnavutlar Cumhuriyet istemlerini 1980-1989 arası Tito sonrası dönemde de çeşitli gösterilerle gündeme getirmişlerdir. Bunlara karşılık Sırbistan yönetiminden ve federasyondaki diğer Sırlardan destek gören Kosovalı Sırlar da birtakım eylemler

³⁰⁶ Ülger, a.g.e., s. 86.

yaptılar. Bunlara Belgrad ve Novi Sad'da Sırp larca düzenlenen gösteriler de eşlik etti. Artık milliyetçi söylemler net olarak meydana çıkmıştı.³⁰⁷

Sırp lar henüz Tito ölmeden Yugoslav ordusunun dörtte üçünden fazlasına hakim olmuşlardır.”³⁰⁸ Ayrıca Sırp bilim adamları ve medya da Müslümanlara karşı agresif politikalar izlenmesini istiyorlardı.

1986'da Sırbistan Bilimler ve Sanatlar Akademisi (SANU)'nin yayınladığı Tito Yugoslavyasını değiştirmeyi hedefleyen memorandumda Tito Sırp düşmanı ilan edilirken, Kosova ve Vojvodina'ya özerklik veren 1974 Anayasası'nın ilgili maddeleri Sırp larca kendilerine yönelik düşmanca bir tavır olarak yorumlanmıştır.³⁰⁹ Sırp ların yaşadığı toprakların yine Sırp lar tarafından yönetilmesini ilke edinen Büyük Sırbistan Planı burada açıkça kendisini gösteriyordu.

1987'deki Kosova olaylarına istinaden bölgeye gönderilen Slobodan Miloseviç'in Priştina'daki konuşması sırasında Arnavut polisi Sırp ları müdahale edince Miloseviç şöyle bir ifade kullanmıştır: “Kimsenin bu insanlara vurmaya hakkı yok. Bir daha asla size vuramayacaklar.” Bu olay Miloseviç'i Sırp kamuoyunu saran milliyetçi akımın lideri yapmıştır. Aynı yılın Eylül ayında gerçekleştirilen Sırbistan Komünist Partisi'nin 8'nci kongresinde Miloseviç parti yönetiminin sahibi sıfatını kazanmıştır.

Sırp lar Kosova Sorunu çatısı altında Miloseviç liderliğinde organize olmuşlardır. 1988 yılı Sırbistan'ın farklı yerlerinde Kosova'daki Sırp ve Karadağlılara baskı yapıldığını ifade eden mitinglerle geçmiştir. Bu mitinglerde azınlık kesim olarak Kosovalı Arnavutlar gösteriliyordu. Bu süreçte Miloseviç'in siyasi ağırlığı giderek artmaktaydı. Miloseviç'in önce Sırbistan Komünist Partisi lideri olmasının, ardından da Sırbistan Devlet Başkanı olmasının temelinde önemli oranda Kosova sorununu kışkırtması bulunmaktadır.

1989'da iktidara gelen Miloseviç federal yasaları çiğneyerek Kosova ve Vojvodina'nın özerkliğini kaldırmıştır ve Anayasa değişikliği sonucunda Yugoslavya Federal

³⁰⁷ Ülger, a.g.e., ss. 72-73.

³⁰⁸ Hüseyin Savaş, “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu II”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 25, No: 1, 2001, s. 102.

³⁰⁹ Bilgin Çelik, *Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri*, Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, 2008, s. 36.

Başkanlık Konseyi'nde Sırbistan sekizde üç oranında güç elde etmiştir. Karadağ Cumhuriyeti de Sırbistan yanlısı tutumlar sergilediği için Konsey'de tüm kararlar Sırbistan'ın istediği şekilde çıkacaktı.

Sırbistan yönetiminin Yugoslav Komünist Cemiyeti Merkez Komitesi'nin de idaresine sahip olmasının ardından Kosova'da Sırp'ların Arnavutlara baskıları en üst düzeye çıkmıştır. Çalışma hayatının her basamağında, eğitim, adalet, güvenlik gibi alanlarda Arnavutlar varlıklarını kaybetmeye başlamışlardır.³¹⁰ Bütün bu baskılar karşısında yaşama mücadelesi başlatan Arnavutlar artık bağımsızlıktan başka bir seçenek düşünmüyorlardı.³¹¹

Bu gelişmelerden ve federasyonda Sırp hakimiyetinden kaygı duyan Hırvat ve Slovenler de tepkilerini net olarak göstermekteydiler. Slovenya'nın gevşek federasyon önerisi statükocu tutum sergileyen Sırbistan nezdinde kesin olarak kabul görmemiştir. Bu durum Hırvatistan ve Slovenya'da ayrılıkçı hareketlere ivme kazandırmıştır.³¹² Yugoslavya Komünist Partisi'nin tasfiyesinden sonra Cumhuriyetlerde milliyetçi partiler güçlenmiştir. 1990 yılı seçimleri milliyetçi partileri yukarı taşımıştır.

1991 yılında Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilan etmesi üzerine Sırp'lar savaş kararı almışlardır. 1992 Ocak ayında ilan edilen ateşkesin ardından AT (Avrupa Toplulukları)'den farklı olarak Almanya, Hırvatistan ve Slovenya'yı tanımış ve ülkenin bölünme sürecini ilerletmiştir.

Diğer taraftan Sırbistan, Bosna Hersek ve Makedonya'nın yeniden tanımlanmış federasyon projelerini kabul etmeyince 1991'de Makedonya, 1992'de ise Bosna-Hersek Parlamentosu'nda Hırvatlar ve Boşnaklar, bağımsızlık ilan ettiler. Sonrasında üç buçuk yıl süren iç savaşın ardından ABD'nin müdahalesi ile Kasım 1995'te imzalanan Dayton Antlaşması günümüzdeki statükoyu belirlemiştir. Bu statükoyu korunmak amacıyla 60 bin kişilik BM barış gücü (UNPROFOR) Bosna Hersek'e konumlandırılmıştır.

³¹⁰ Gökçen Alpkaya, "Nato Müdahalesi Üzerine", 1999, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alkaya/kosova.htm>, E.T. 24.06.2017.

³¹¹ Savaş, a.g.e., s. 102.

³¹² İrfan Kaya Ülger, "Middle East Problem and The Analysis of Disintegration of Yugoslavia in the Framework of Foreign Policy of Europa", Stradigma, Vol. 8, Sayı: Şubat, 2003, s. 10.

Karadağ'da da 2006 senesinde gerçekleştirilen halk oylaması neticesinde bağımsızlık kararı çıkmış ve aşırı milliyetçiliğin tetiklediği Kosova Sorunu, Federasyonun dağılmasında belirleyici olmuştur.

2.3.1.3. Siyasi Direniş Aşaması ve İbrahim Rugova Hareketi

Kosova'da 1989 yılından sonra artan Sırp baskısına tepki olarak Arnavutlar, İbrahim Rugova liderliğinde Kosova Demokratik Birliği (Lidhja Demokratike Kosoves-LDK) adlı bir siyasi parti çatısı altında örgütlendiler.³¹³ Artık bağımsızlık süreci farklı yöntemlerle yürütülecekti.

183 üyesinin 123'ü Arnavut olan Kosova Meclisi, 2 Temmuz 1990 tarihli 114 Arnavut üyesinin katıldığı oturumunda Kosova'nın statüsünün diğer Yugoslav cumhuriyetlerle eşit olduğu kararına varmıştır. Bu kararın üzerine Kosova Meclisi'ni fesheden Sırbistan, Kosova'nın yönetimine el koymuştur. Kaçanik kentinde toplanan bu meclisin 111 üyesi, 30 Arnavut siyasetçisi ve entellektüeli ile birlikte 'Kacanicka Anayasası'nı ilan etmişlerdir. Kosova'nın bağımsızlığına vurgu yapan bu anayasaya göre Kosova yedinci cumhuriyet olmaktaydı.³¹⁴ 1990 yılında meydana getirilen Kosova Cumhuriyeti Meclisi'nin merkezi Zagreb'teydi.

Kosova Cumhuriyeti Meclisi'nin Eylül 1991'deki toplantısında yapılması kararlaştırılan halk oylaması sonuçları Kosova'da çoğunluğun (%99,8) Kosova'nın bağımsızlığından yana olduğunu göstermiştir. Kosova Cumhuriyeti Meclisi, 19 Ekim 1991'de ise bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin kuruluşunu açıklamıştır. Arnavutluk çok geçmeden bu ülkeyi tanımıştır.

1992 yılında İbrahim Rugova % 99,7 oy oranı ile Kosova Cumhuriyeti'nin Başkanı seçilmiştir. İbrahim Rugova, benimsediği sivil itaatsizlik politikası ile şiddet dışı siyasi direniş izleyerek Kosova'da kendi "paralel devlet" ini kurmayı ve uluslararası toplum bazında tanınmayı amaçlıyordu. Bununla birlikte çatışmaları engellemekten uzak kalan bu yöntemin hiçbir şekilde amacına ulaştığını söyleyemeyiz.

³¹³ Armend R. Bekaj, *The KLA and The Kosovo War*, Berghof Conflict Research, Germany, 2000, s. 13.

³¹⁴ Howard Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, Pluto Press, London, 2000, s. 73.

2.3.1.4. Silahlı Mücadele Aşaması: UÇK'nın Faaliyete Geçmesi

Kosova Kurtuluş Ordusu (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK) 1990'lı yılların başında kurulmuş olan milis bir örgüttür. İbrahim Rugova'nın pasif direniş stratejisinin tersine UÇK, uluslararası toplumu silahlı direnişle harekete geçirebileceğini düşünüyordu. Örgütü Sırp istihbaratçıları şeklinde tanımlayan Rugova'nın bu tavrı, birçok Kosovalıyı ilk etapta UÇK'dan uzak tutmuştur.³¹⁵

Rugova'nın pasif direniş politikası 1995 yılında Bosna Sorunu'nun çözülmesini sağlayan Dayton Barış Antlaşması'nda Kosova Sorunu'na yer verilmemesi sonucunda güven kaybı yaşamıştır. Dolayısıyla silahlı direniş yanlısı UÇK daha fazla güç kazanmıştır.

1996 yılında UÇK'nın Sırp polislerini hedefleyen bombalı saldırıları gündeme damgasını vurdu. Yine, 1997 yılında Arnavutluk'ta iç savaşın başlamasıyla birlikte Arnavutluk ordusundan edinilen silahların bir bölümü ülkedeki UÇK militanlarına ulaşmıştır. Legal ve illegal çeşitli yöntemlerle silahlanan UÇK, Kosova'nın çeşitli köylerindeki gençleri de bünyesine katmaktaydı.^{316 317} 1998 yılında Kosova'nın yaklaşık %40'ını kontrol altına alan UÇK, Kosovalılara ümit vermeye başlamıştı.³¹⁸

Sırpların UÇK'yı yok etmek amacıyla düzenledikleri her operasyon örgütü daha fazla güçlendirmiş, örgüt 1998 yılı içerisinde eli silah tutan 30 bin kişilik mevcuda ulaşmıştır.³¹⁹

1998 yılında UÇK'nın Sırp kuvvetlerine saldırmasını bahane gösteren Miloseviç, Kosova'da etnik temizlik yapmaya başladı. Köylerde yerleşmiş bulunan silahsız Arnavut siviller de buna maruz kalıyorlardı. Arnavut halkı evlerinden ayrılıyor, mülteci sayısı artıyordu. Bütün bunlar uluslararası toplumun harekete geçmesine neden olmuştur. Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulamaya başlayan BM, Belgrat'tan etnik temizliğin durdurulmasını istemiştir. NATO'nun da kuvvet kullanabileceğini açıklaması üzerine Miloseviç operasyonları durdurmuştur. ABD Kosova özel Temsilcisi Richard

³¹⁵ Çelik, a.g.m.

³¹⁶ Osman Baymak, *Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova*, Bay Yayınları, Prizren-Kosova, 2008, s. 50.

³¹⁷ Tiliç, a.g.e., s. 117-134.

³¹⁸ Savaş, a.g.e., s. 107.

³¹⁹ Tiliç, a.g.e., ss. 130-131.

Holbrooke ile Milosević arasında bir antlaşma imzalanırken, Avrupa Güvenlik İşbirliği Konseyi (AGİK) gözlemcileri denetim amaçlı olarak bölgeye gelmişlerdir. Neticede Rugova'nın uzun yıllar gösterdiği çabalar bir tarafa, UÇK'nın silahlı mücadelesi aylarla ölçülebilecek kadar kısa bir sürede uluslararası toplumun ilgisini Kosova'ya çekmeyi başarmıştır.

2.3.1.5. Temas Grubu ve Rambouillet Görüşmeleri

1998 yılı verilerine göre çatışmalarda 1500 Kosovalı ölürken, 400.000 civarında da mülteci tespit edilmiştir.³²⁰ Bu dönemde soruna yönelik diplomatik çabalar hız kazanmış olsa da bu çabalar Milosević'in tutumları nedeniyle sonuç getirmemiştir. Örneğin 15 Ocak 1999'da Sırp'lar tarafından düzenlenen ve Racak Katliamı olarak anılan operasyonda 45 Arnavut hayatını kaybetmiştir.

Bu gelişmelerden sonra Arnavutlar ve Sırp'lar, arabuluculuk yapmak isteyen Temas Grubu'nun girişimleri ile Paris yakınında yer alan Rambouillet kasabasında 6-20 Şubat 1999 tarihlerinde düzenlenen konferansta bir araya gelmiştir.³²¹

Konferansta Temas Grubu tarafından sunulan bazı ilkelerin altı çizilmiştir:

1. Çatışmalara son verilmesi ve karşılıklı iletişime dayalı barışçıl çözüm yollarına başvurulması,
2. YFC (Yugoslavya Federal Cumhuriyeti)'nin ve komşularının toprak bütünlüğünün gözetilmesi,
3. Kosova'da AGİK denetiminde seçimlerin düzenlenmesi,
4. Kosova'daki etnik grupların idari yapının her basamağında adil şartlarda söz sahibi olmasının temin edilmesi ve onlara haklarının teslim edilmesi,
5. Nihai statünün belirlenmesine yönelik olarak üç yıllık geçiş sürecini başlatan antlaşma imzalanması ve bu antlaşmada tek taraflı değişiklik yapılmaması,
6. Uluslararası işbirliği ile uygulamanın denetlenmesinin sağlanması .³²²

³²⁰ <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>, E.T. 24.06.2017.

³²¹ Emiroğlu, a.g.e., ss. 183-185.

Müzakere neticesinde Kosova, yeniden özerk hale getirilen, UÇK'nın silahsızlandırıldığı ve NATO denetiminde askersiz bir bölge addedilmiştir.³²³ NATO, egemen bir devletin bu metni imzalamasının mümkün olamayacağını ileri süren Sırp ları planı imzalamaları için sürekli tehdit ediyordu.

Diğer taraftan Antlaşma, üç yıllık geçiş sürecinden sonra Kosova'da referandum yapılmasını öngörüyordu.³²⁴ Miloseviç ise ABD'nin çabalarına yönelik olarak kendilerine Rambouillet'de dayatılanın otonomiden ziyade bağımsızlık olduğunu ifade etmiştir.³²⁵

İlk etapta direkt bağımsızlık vermeyen barış planını imzalamak istemeyen Arnavutlar, antlaşmayı ABD'nin girişimleriyle 12 Mart 1999'da imzaladılar. Sırp tarafı ise Kosova'ya NATO güçlerinin yerleştirilmesi ve üç yıl sonunda bağımsızlık yolunun açılması sebebiyle planı onaylamamıştır. Dolayısıyla uluslararası toplumun barış girişimleri sonuç vermemiştir.³²⁶

2.3.1.6. NATO Müdahalesi ve KFOR

Rambouillet dahil diplomatik girişimlerin tamamının sonuçsuz kalması ve Kosova'da Miloseviç ile devam eden insan hakları ihlalleri NATO'nun güç kullanımı için yeterince sebep teşkil ediyordu.

NATO'nun hava destekli bombardımanı 24 Mart 1999 tarihinde başlamıştır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tahminlerine göre Mayıs itibarıyla Kosova nüfusunun % 90'ı olan 1,5 milyon kişi bulundukları yerleri terk ederken, 225.000 Kosovalı kaybolmuş ve 5000 kişi de öldürülmüştür.³²⁷

9 Haziran'da Yugoslavya ile NATO arasında imzalanan 'Kumanova Antlaşması' ile 10 Haziran'da 78 gün süren NATO'nun Kosova Operasyonu son buldu. Antlaşma, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), 1244 sayılı kararı ile kabul edildi.

³²² Marc Weller, "The Rambouillet Conference", International Affairs, Vol. 75, 1999, s. 123.

³²³ A.g.m., s. 227.

³²⁴ A.g.m., ss. 232-233, 245.

³²⁵ Eric Herring, "From Rambouillet to the Kosovo accords: NATO'S War Against Serbia and Its Aftermath". The International Journal of Human Rights, 4:3-4, 2000, s. 227.

³²⁶ A.g.m., ss. 227-228.

³²⁷ <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>, E.T. 24.06.2017.

Antlaşma uyarınca Yugoslavya, Rambouillet Konferans metinlerindeki temel ilkeleri kabul ederek, uluslararası otoritelerin Kosova'ya girişine izin vermiş oluyordu.³²⁸

BMGK 1244 sayılı kararının, askeri ve sivil kurumların kurulmasına dair iki dayanak noktası bulunuyordu. Savaşın bitmesiyle birlikte Sırp askerleri belirlenen süre dahilinde Kosova'yı boşaltmış; bu bölgeye 1244 sayılı kararda tanımlanan NATO'nun Kosova Gücü KFOR yerleşmiştir. KFOR, BM şemsiyesi altında güvenliği sağlamak ve çatışmaları önlemek için oluşturulmuş bir koalisyon gücüdür. NATO üyesi olsun ya da olmasın 30 ülkenin katılımıyla oluşturulan bu güç sayısal anlamda 20.000'e kadar ulaşmıştır.

KFOR'un önemli görevleri arasında UÇK'nın silahtan arındırılması, mültecilerin evlerine dönebilmeleri ve uluslararası sivil oluşumun güven içerisinde çalışabilmesini sağlamak da yer almaktadır.³²⁹

NATO tarihte ilk kez BM yetkilendirmesi olmadan bağımsız, egemen bir devlete savaş açmıştır. Bu operasyonda NATO meşru savunma hakkına sahip olmamakla birlikte müdahale, Güvenlik Konseyi'nin yetkisi çerçevesinde aldığı bir karara istinaden de gerçekleştirilmemiştir. Güvenlik Konseyi sadece Kosova'daki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini tespit etmiştir. Diğer taraftan NATO da, farklı bir iddiada bulunmamıştır.³³⁰

Harekatın uluslararası hukuka aykırı olduğuna dair eleştiriler çok konuşulmuştur. Bilhassa Rusya'nın müdahalenin meşru olmadığına yönelik BM nezdinde girişimleri bulunmaktadır. "Bunun üzerine genel sekreter bir tarafta BM yetkilendirmesi olmadan bölgesel bir örgüt tarafından geliştirilen bir eylemin meşruiyeti, diğer tarafta ise ağır insancıl sonuçları olan ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini etkili bir şekilde durdurmanın zorunlu olması ikilemi karşısında BM üyelerinin görüşlerini sormuştur. Genel Kurul'da bunun üzerine yapılan tartışmalar, Batılı devletlerin insancıl müdahale yönünde bir hak oluşmasına taraftar olmadıklarının, Kosova'yı kendine özgü bir durum olarak gördüklerini ve NATO operasyonunu yeni bir yapılageliş kuralı oluşması

³²⁸ Funda Keskin, "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", Uluslararası İlişkiler, Cilt 3, Sayı 12, Kış 2006-2007, s. 58.

³²⁹ Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council (1999), pursuant paragraph 10 of UNSC Resolution 1244/99, (S/1999/672).

³³⁰ Alpkaya, a.g.m.

yönünde bir eylem olarak değerlendirmediklerini ortaya koymaktadır. Çoğu gelişmekte olan devlet, buna insancıl müdahaleye seçici bir şekilde başvurulması konusundaki endişelerini dile getirerek katılmaktadırlar. Güvenlik Konseyi üyelerinin bombardıman sırasındaki açıklamaları da aynı resmi yansıtmaktadır.”³³¹

İnsancıl müdahale kavramı NATO’nun Kosova Müdahalesinden sonra gündeme gelen krizler açısından uluslararası hukuk bağlamında da tartışmalara neden olmuştur. Ancak Kosova’nın sui generis koşulları dikkate alınarak bu perspektifte konuya yaklaşılması görüşü hakim olmuştur.³³²

2.3.1.7. Kosova’da UNMIK Yönetimi

Kosova’da 10 Haziran 1999 tarihli ve 1244 sayılı BMGK Kararı’nın 5. Maddesine istinaden uluslararası varlık iki bileşen üzerine inşa edilmiştir. Askeri bileşen KFOR, sivil bileşen ise BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (United Nations Interim Administration Mission In Kosova- UNMIK)’dur. UNMIK, dört oluşumun işbirliği ile oluşturulmuştur:

1. Polis ve Adli işler: Birleşmiş Milletler denetiminde Kosova Polis Gücünün oluşturulmasını hedeflemektedir.
2. BM sorumluluğundaki Sivil Yönetim: Birleşmiş Milletler’in direkt gerçekleştirdiği ve yerel ve merkezi çaptaki ana idari işlevlerin yürütülmesine dair fonksiyonları bulunmaktadır.
3. AGİT gözetiminde Demokratikleşme ve Kurumsallaşma: Demokratik kurumların, seçimlerin, yargıda bağımsızlığın ve basın özgürlüğü ile birlikte insan haklarının temin edilmesine yönelik aşamaların idaresini kapsamına alır.
4. AB denetiminde Yeniden Yapılanma ve Ekonomik Gelişim: İktisadi ilerlemeye ilişkin kapsamlı uygulamalarla birlikte Kosova’yı tekrar inşa etmeyi amaçlamaktadır.³³³

³³¹ Keskin, a.g.m. s. 60.

³³² Olivier Corten, Mario Bettati, “The First Lessons of Kosovo”, UNESCO the Courier, Vol. July/August, 1999, s. 59.

³³³ Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council (1999), pursuant paragraph 10 of UNSC Resolution 1244/99, (S/1999/672).

Yukarıdaki 4 sütun, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi'nin başkanlığında bir hükümet şeklinde çalışmaktadır.

BM, nihai statü görüşmelerine başlanması için 8 standarda ulaşılmasını şart koşmuştur.

Bu standartlar:

1. Demokratik kurumların yerleşmesi
2. Mültecilerin geri dönüşü ki bu daha çok Sırp'ların dönüşü anlamını taşıyor
3. Etnik gruplar arasında diyalogun yerleşmesi
4. Hukukun üstünlüğünün yerleştirilmesi
5. Serbest dolaşım
6. Mülkiyet haklarının güvenliğe kavuşturulması
7. Ekonomik kurumların oluşturulması
8. Kosova Koruma Güçleri (TMK)'nin ordu görüntüsünden uzaklaştırılması³³⁴

2004 yılının Mart ayında Mitroviça'da yaşanan şiddet olayları bu standartlara ulaşılmasının ne kadar elzem olduğunu gözler önüne serse de ortama hakim olan kötümserlik, uluslararası çevrelerce UNMIK'in politikalarının irdelenmesini de beraberinde getirmiştir. Ancak UNMIK yine de 'statü öncesi standartlar ilkesi' kapsamında izlediği politikaları sürdürerek taraflar arasında bir uzlaşma zemini oluşturma çabalarından vazgeçmemiştir.³³⁵

2005 yılında BM Kosova Özel Temsilcisi Kai Eide'nin BMGK'ya sunduğu raporda birçok soruna rağmen standartlar konusunda gelişim sağlandığı ve statünün belirlenebileceği belirtilmiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan da Güvenlik

³³⁴ Bilgin Çelik, "Vesayetten Bağımsızlığa Mı? Kosova'nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor", 2005, <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html>, E.T. 24.06.2017.

³³⁵ Bozbora, a.g.m.

Konseyi'ne bir mektup göndererek Kosova'nın gelecekteki statüsüne dair görüşmelerin başlatılması tavsiyesinde bulunmuştur.³³⁶

2.3.1.8. Nihai Statünün Belirlenme Süreci ve Martti Ahtisaari Planı

17 Mart 2006'dan itibaren, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kosova Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari'nin gözetiminde, Kosova - Sırbistan ilişkilerini konu alan müzakereler Viyana'da yürütülmüştür. Sırlar Kosova'nın Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olduğunu savunurken, Arnavutların Kosova için talepleri sadece bağımsızlık yönündeydi.

Müzakereler devam ederken Kosova'nın UNMIK yönetiminde bağımsızlığa doğru ilerlediğini farkedenden Sırlar, Kosova'ya genişletilmiş özerklik şeklinde bir statü tanınmasını teklif etmişlerdir. Kosova için self determinasyon hakkı kavramını reddeden Sırbistan, Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olan Kosova'nın Yugoslavya'nın kuruluşunda eşit haklara sahip kurucu bir federe cumhuriyet olmadığını vurguluyordu.

Arnavutlar ise bu teze karşı Yugoslavya'dan artık söz edilemeyeceğini öne sürmüşlerdir.³³⁷

Martti Ahtisaari, Kosova'nın nihai statüsü üzerine hazırladığı raporunu 14 Mart 2007'de BM Genel Sekreteri'ne ve taraflara sunmuştur. Raporda özetle şu ifadeler yer almaktadır:

- Kosova, başka bir ülke veya devletin içindeki bölgeye intikal etmeyecektir.
- Kosova, kendi kendini yönetme hakkına sahip olmalı ve uluslararası antlaşmalara taraf olabilmelidir.
- Kosova, uluslararası örgütlere katılabilmelidir.
- Kosova'daki sivil ve askeri konuları düzenleyebilmek ve barış ile statükoyu koruyabilmek amacıyla uluslararası örgütler bu ülkeye sivil görevliler ve askerler göndermelidir.

³³⁶ Günal,a.g.m., s. 98.

³³⁷ Bilgin Çelik, "Kosova'nın Geleceği Üzerine", 2005, http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html, E.T. 24.06.2017.

- Kosova, uluslararası kuruluşların gözetiminde ve desteğinde aşamalı olarak bağımsızlığa doğru yürümelidir.
- Kosova’da yaşayan Sırpların ve diğer azınlıkların haklarına saygı gösterilecektir.³³⁸

Raporu ABD, AB ve NATO desteklemiştir. Raporun BMGK’de onaylanması için hazırlanan karar tasarısı Kosova’nın bağımsızlığına karşı çıkan Rusya tarafından engellenmiştir.

Yapılan müzakerelerin hiçbirisinden de sonuç alınamamasının ardından Kosova bağımsızlığını ilan etti.

2.3.1.9. Kosova’nın Bağımsızlık İlanı

Kosova Parlamentosu 17 Şubat 2008 tarihinde toplandı ve başbakan Haşim Taçi, Kosova’nın tek taraflı bağımsızlık ilanını tüm dünyaya duyurdu. Self determinasyon ilkesine uymadığı gerekçesiyle tartışılmalara sebep olan Kosova’nın bağımsızlığı, bölgede birtakım gerilimlerin artmasını da beraberinde getirmiştir. Bu kararın self determinasyon ilkesine uyması halinde Balkanlar için yıkıcı etkilerinin olacağı ileri sürülmüştür. Fakat tam tersine bölgede milliyetçilik hız keserken, Balkan ülkeleri de AB ve NATO gibi uluslararası örgütlere katılarak entegrasyon sürecine girdiler.³³⁹

Kosova’nın bağımsızlık elde etmesiyle Ahtisaari Planı’nda ifade edilen statü hayata geçirilmiştir.

Kosova’nın bağımsızlığını, kararın ertesi günü ABD, İngiltere, Türkiye ve Fransa tanımıştır. Beş ülke (Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, İspanya, Romanya ve Slovakya) dışında AB üye ülkelerinin hepsi Kosova’nın bağımsızlığını tanımaktadır. Kosova’yı tanımayan ülkeler arasında Rusya, Sırbistan, Arjantin, Küba, Vietnam, Kuzey Kore ve Libya da bulunmaktadır.³⁴⁰

³³⁸ Tüysüz, a.g.t., s. 61.

³³⁹ İrfan Kaya Ülger, “Self Determinasyonun Sınırları: Kosova Örneği”, (ed.) Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği, Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli, 2011, s. 571.

³⁴⁰ A.g.m., s. 570.

2.3.2. Birleşmiş Milletler ve Kosova

2.3.2.1. Birleşmiş Milletler Kosova İçin Geçici Yönetim Birimi

NATO Müdahalesinden sonra Kosova’da ne tür bir siyasal yapının kurulacağı konusunda uzun tartışmalar ve müzakereler gerçekleştirilmiştir. Örneğin sivil idarenin üstlenicisinin kim olacağı konusundaki seçenekler arasında BM, AGİT ve AB bulunmakla beraber hareket öncesi ve sırasında yükün ağırlığını sırtlayan ABD öncülüğündeki Batı, Kosova’nın idaresinde de inisiyatif almalıydı. Rusya - AB ilişkileri dikkate alındığında idarenin sadece AB’ye devredilmesi uluslararası kamuoyunda kabul görmüyordu.³⁴¹ Bu bağlamda Kosova’daki Uluslararası Sivil Yönetimi Batı’nın, Rusya’nın ya da AB dışında farklı ülkelerin denetimine bırakılmamıştır.

2.3.2.1.1. Kosova’da BM Geçici Yönetim Misyonunun (UNMIK) Yapılandırılması

Sırp güçlerinin Kosova’dan bütünüyle çekilmesiyle birlikte bir taraftan UNMIK’in oluşturulması ve bu doğrultuda yapılan yönetsel sorumlulukların belirlenmesi rutin bir niteliğe kavuşsa da, diğer taraftan BM’ye UNMIK vasıtasıyla bölgede tanımlanan çok taraflı fonksiyonlar taşıyan bu görevin önemi tartışılmayacak düzeydedir. Söz konusu görev teknik niteliğinin yanı sıra, 1989 yılı sonrasında daha problemli bir bölge haline gelen Kosova’da önemli oranda bir meşruiyet zemini de sağlayacaktır.³⁴² UNMIK’in yürüteceği çalışmalarla kuracağı dengenin Sırbistan’da ve tüm Balkanlarda uluslararası barış ve güvenliğin, istikrarın temin edilmesine ve refah artışına destek olacak bir yapıyı ortaya çıkarması beklenmektedir. Bu denge kapsamında, Kosova toplumunun yeniden benzeri bir tecrübe yaşamayacağı bir siyasal yapı oluşturulması gerekirken, Sırbistan kamuoyunun beklentilerinin de belirli oranda karşılanmasına özen gösterilmelidir. Kosova sorununda çözüme ulaşılması tüm bu görevlerin sorumluluğunu üstlenen UNMIK’in başarısı ile doğru orantılıdır.³⁴³

³⁴¹ Bkz: G-8’lerin Bonn Toplantısında aldığı kararı: <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>, E.T. 27.06.2017.

³⁴² Sallu N. Cummings, *Kosovo: Perceptions of War and Its Aftermath*, Bloomsbury Academic, London, 2002, s. 33.

³⁴³ Edward N. Luttwak, “Give War a Chance”, *Foreign Affairs*, Volume 74, No:4, July-August 1999, s. 37-39, 41-41.

2.3.2.1.2. UNMIK'in Yetkisi

UNMIK'in oluşturulmasıyla Kosova'da geçici bir idare meydana getirilerek Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nde gerçek bir özerk oluşumun sağlanması hedeflenmiştir. Bu sayede geçici demokratik yönetim kurumları oluşturularak denetimlerinin temin edilmesi yoluyla Kosova'da yaşayan herkes huzurlu ve normal yaşam koşullarına sahip olacaktır.³⁴⁴

Genel Sekreter, 1244 sayılı karar kabul edildikten bir ay sonra, karara yönelik geniş yorumda bulunarak UNMIK'in pozisyonunu şu şekilde tespit etmiştir:

'Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı Kararı'yla (1999) geçici sivil yönetime Kosova toprakları ve halkı adına yetki vermiştir. Bütün yasama ve yürütme yetkileri adli işlerin görülmesi dahil, UNMIK'in yetkisi dahilindedir.'³⁴⁵

Sonraki aşamada UNMIK'in yetki alanını büyüterek yorumlayan Genel Sekreter, yaptığı yasal düzenlemeler ile idari fonksiyonların tamamını UNMIK yetkileri kapsamına aldı. Böylece UNMIK'in Kosova'da meşruiyeti olan tek mercii konumuna gelmesine neden oldu.³⁴⁶ Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin (FRY) BM'deki diplomatik temsilciliği, kararın bu ülkenin Kosova üzerindeki hakimiyetini net olarak kabul ettiğini hatırlatarak, sık sık bu uygulamayı protesto etmiştir.

Çarpışmaları sonlandıranların ve karar taslağını hazırlayanların FRY içerisinde bir özerklikten bahsediyor olmalarına rağmen Yugoslav/Sırp anayasa hükümleri bu durumla örtüşmemektedir. Diğer taraftan UNMIK ve FRY arasında kurumsal olarak hiyerarşi bulunmadığı için egemenlik uluslararası toplum tarafından UNMIK'e ait olarak benimsenmekte ve hukuki bulunmaktadır.³⁴⁷

³⁴⁴ Kadria, a.g.t., s. 75.

³⁴⁵ Resolution 1244 (1999) Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999. <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>, E.T. 27.06.2017.

³⁴⁶ Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration of Kosovo, 23 December 1999, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/1250, E.T. 27.06.2017.

³⁴⁷ Kadria, a.g.t., s. 77.

2.3.2.1.3. UNMIK'in Özellikleri

Bazı yazarların 'yeni askeri hümanizm' olarak adlandırdıkları bu misyonun kurulması FRY'ye yönelik insani nedenler sebebiyle girişilen askeri müdahale neticesinde hayata geçirilmiştir. Bu müdahalenin teorik olarak uluslararası hukuk bakımından meşru olmadığını savunan düşünceler olsa da, yazarların çoğunluğu bunun meşru bir müdahale olduğunu ifade etmektedirler.³⁴⁸ Bu iki ana anlayışın ötesinde, Angola yeni bir merkezi-fikirle 'geçmişe dönük meşrulaştırmayı' kullanarak, 1244/1999 sayılı kararla bu müdahalenin de meşrulaştırıldığını ifade etti.³⁴⁹

Bu misyonun BM'nin bir toplumu idare etme vazifesini yerine getirmesi anlamında ilk tecrübesi olması nedeniyle uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bağlamında da ayrı bir önemi bulunmaktadır.³⁵⁰

2.3.2.1.4. UNMIK'in Yapısı

UNMIK'in beş temel amacı bulunmaktaydı:

- i. Askeri kuvvetlerin Kosova'dan ayrılması, (NATO-KFOR'un yürüttüğü bu süreç sonunda Haziran 1999'da Yugoslav güvenlik kuvvetlerinin Kosova'dan çıkmasıyla ve Eylül 1999'da UÇK'nın KPC (Kosova Koruma Gücü)'ye çevrilmesiyle sonuca varıldı.)
- ii. Mültecilerin yeniden Kosova'ya gelişi, (BMMYK – Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yönetilen bu süreç sonunda savaştan hemen sonra yaklaşık 650.000 mültecinin geri dönüşü gerçekleştirilerek bu amaca da en hızlı şekilde ulaşılması sağlanmış oldu).³⁵¹
- iii. Kosova'nın yeniden inşası, (Sadece uluslararası destekle değil aynı zamanda Kosovalıların da katkısıyla başlayan bu süreç AB tarafından yönetildi). Avrupa Birliği savaş sonrasında Kosova'nın inşasında anahtar rol oynamıştır.³⁵²

³⁴⁸ Zimmermann and Stahn, "NATO, the UN and the use of Force: Legal Aspects", European Journal of International Law, 1999, s. 23.

³⁴⁹ Michael Matheson, "United Nations Governance of Post Conflict Societies", American Journal of International Law, 2001, s. 76.

³⁵⁰ Reka, a.g.e., s. 138-139.

³⁵¹ Report of UN Secretary General to the UN Security Council on UNMIK, S/1999/779, 12 July 1999, s. 2, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/reports.shtml>, E.T. 28.06.2017.

³⁵² Reka, a.g.e., s. 140, <https://books.google.com.tr/books?id=lgHPkCY2RWE&pg=PA140&lpg=PA140&dq=The+Europea>

iv. Sivil yönetimin oluşturulması, (BM'nin öncülük ettiği bu süreçte savaştan sonra Kosova'da öncelikle yönetsel temel inşa edildi.)

v. Kosova toplumuna demokrasinin yerleştirilmesi (AGİT öncülüğünde yürütülen bu süreçte kurumlarda demokrasinin, seçimlerin, yargıda bağımsızlığın ve basın özgürlüğünün temin edilmesi için çaba sarf edilmiştir.)³⁵³

2.3.2.2. UNMIK – Birleşmiş Milletlerin Kosova'daki Misyonu

BM'nin 1244 nolu önergesi Kosova'daki probleme çözüm getirmeyi amaçlayan tasarımları için bir uygulama olmuştur. Kosova'nın yapılandırılmasını KFOR, UNMIK ve AGİT ile AB koalisyonu beraber üstlenmiştir.³⁵⁴

Ayrıca yerel seçimler de devlet yapısına demokrasi ve hukukun yerleştirilmesi ve mevcut coğrafyada barışın temin edilmesi adına önemli bir gelişmedir. BM'nin 1244 nolu önergesi UNMIK'e Kosova üzerinde yasama ve yürütme organlarına sahip olma hakkı tanırken, önergenin öngördüğü ilk basamağın geçilmesiyle Kosova'da 17 Kasım 2001'de seçimler yapılmıştır.³⁵⁵

Seçimler paralelinde ve BM'nin 1244 nolu önergesi doğrultusunda hükümetin yetkilerini tespit edecek hukuki bir çatı hazırlanmasına ihtiyaç vardı. Ancak hazırlanacak olan temel yasa şekil ve içerik bakımından bir anayasayla eşdeğer olmasına rağmen anayasa şeklinde de adlandırılmazdı. Bütün devlet makamları ve unsurları Kosova'nın yasama çerçevesi kapsamına girmektedir. Ayrıca Kosova demokratik bir ülke olarak düşünülmektedir. İktidara ait temel yetkiler ve sivil işlerindeki kaynakların önemli bir bölümünün denetimi UNMIK'ten Kosova temsilcilerine devredilecektir. Kosova'da kalmayı sürdürecektir olan UNMIK bazı yetkilerini devredecektir.³⁵⁶

n+Union+Commitment+to+Kosovo,+Pristina,+2001&source=bl&ots=97_j08uELs&sig=KVSy0-5ABN40IAI3Fi4bZRxVcmc&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjB5c7w5eDUAhWEaFAKHUswAI8Q6AEILTAB#v=onepage&q=The%20European%20Union%20Commitment%20to%20Kosovo%2C%20Pristina%2C%202001&f=false, E.T. 28.06.2017.

³⁵³ A.g.e., s. 140.

³⁵⁴ Kadriaj, a.g.t., s. 81.

³⁵⁵ "Constitutional Framework For Provisional Self Government", UNMIK/REG/2001/9, 15.05.2001, <http://www.trepca.net/politike/korniza-kushtetuese.htm>, E.T. 28.06.2017.

³⁵⁶ Bashkim Rrahmani and Avni Zogiani, Kosovo "UNMIK-Administered", 2007, s. 354. <http://www.refworld.org/pdfid/4756ad5814.pdf>, E.T. 28.06.2017.

Kosova’da uygulanan ve hiçbir iktidar modeline dayanmayan uluslararası iktidar, ülkenin siyasi statüsünün belirlenmesinde sonuç vermemiştir. Bugajski’ye göre Kosova’da demokratik seçimler uluslararası yetkililerin izni ve gözetimi altına gerçekleşebiliyorsa, iktidar da uluslararası güçlerin elinde değil, halk tarafından seçilen temsilcilerde olmalıdır.³⁵⁷

Milli iradenin Kosova’da uygulanması için gerekli yetkilere sahip olan bir temsilcisinin bulunması gerektiği düşünülmektedir. Kosova’da devlet kurma sürecinde yetkilerin % 90-95’ inin Kosovalıların ellerine geçmesi gerektiğini savunan Shawn Barber, bunu uluslararası idare anlayışının verimsizliğine ve bürokratlardan kaynaklanan sıkıntılara bağlamaktadır.³⁵⁸

2.3.2.2.1. Birleşmiş Milletler’in Çıkış Stratejisi

Kosova’da eleştirilerin hedefi haline gelen BM Geçici İdari Misyonu (UNMIK) da vizyonu eksik bir uluslararası politikanın kurbanı olmuştu. Zira burada sözkonusu olan uluslararası yapı sanki Kosova’nın ilerideki statüsü meselesinden çekinen bir koruma operasyonuydu.

Uluslararası toplumun izlediği “Statüden önce Standartlar” süreci yeterince ikna edici olamayınca önceliklere dayalı bir standartlar politikası ile değiştirilmişti. Statü görüşmelerinin tamamlanmasından sonra bile olsa standartların uygulanması konusu uzun vadede Kosova’nın Avrupa geleceğini teminat altına alacak güçlü bir politik hamle şeklinde idrak edilmelidir.³⁵⁹

Hem Arnavut hem de Sırp tarafında bir baskı hissettirecek olan önceliklere dayalı bir standartlar politikası onlardan beklentileri daha akılcı bir yöntem ile iletecektir. Bu öncelikler ne kadar erişilmesi mümkün ve sonuçları gözle görülebilir olabilirse bölgede

³⁵⁷ Janusz Bugajski, “Kosova: One Year Later”, Center For Strategic And International Studies, Washington DC, 2000, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/attachments/ts000608_Bugajski.pdf, E.T. 29.06.2017.

³⁵⁸ Kadriaj, a.g.t., s. 83.

³⁵⁹ Biljana Vankovska-Cvetkovska, “Between Preventive Diplomacy and Conflict Resolution”, The Macedonian Perspective on the Kosovo Crisis, Balkan Peace Study Center, University of Skopje, Washington DC, 1999, <http://www.makedonika.org/whatsnew/The%20Macedonian%20Perspective%20of%20the%20Kosovo%20Crisis.pdf>, E.T. 29.06.2017.

o kadar somut gelişmeler elde edilmesini ve azınlık ile çoğunluk arasındaki ortamın daha yumuşak olmasını sağlayabilecektir.³⁶⁰

Genel Sekreter Kofi Annan'ın Kosova özel elçisi Kai Eide, hedefler tam anlamıyla gerçekleştirilmiş olmasa da, müzakereleri ertelemenin yeni ve ciddi olumlu gelişmelere sebep olma ihtimalinin zayıf olduğunu vurgulayarak siyasi sürecin devam etmesi gerektiğini ifade etti.³⁶¹

Konsey, Kosova ve içinde bulunduğu coğrafyanın halen bir takım sorunlarla karşı karşıya olmasına rağmen, siyasi sürecin bir sonraki aşamasına geçilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Azınlıkların korunmasının, yerel yönetimin, mülteci dönüşlerinin, din ve kültür miraslarının korunmasının ve uzlaşmanın desteklenmesinin önemine değinen Konsey, Kosova'da etnik çeşitlilik ve demokrasi ile beslenen istikrarın başlıca amaçlar arasında yer aldığını da vurgulamıştır.

2.3.2.2.2. Birleşmiş Milletler Ve Kosova'nın Statüsü

1999 yılında Kosova'da BM idaresinin kurulmasıyla politik ve hukuki statünün tespit edilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu geçiş süreci ise Kosova'da geçici yetkiye sahip bulunan UNMIK üzerinden yönetilecekti. Diğer taraftan 1999'da savaşın bitiminde ve BM'nin Kosova'ya müdahale etmesinde rolü olan 1244 sayılı kararın hala yürürlükte olması birçok müdahalenin ardından, bir çıkış stratejisi bulabilmenin kolay olmadığını göstermektedir. Rusya'nın, Güvenlik Konseyi'nde Sırp'ları destekleyen tutumuna karşı ABD ve Birleşik Krallık'ın Kosova'nın bağımsızlığından yana tavır almaları sürecin seyrini olumsuz etkilemektedir. Bu durum Kosova için BM bünyesinde onaylanmadan önce bağımsızlığının ilanı konusunda tek taraflı anlaşmalara başvurmaya yönelik seçeneği ön plana çıkarmıştır.

Bugünkü durum itibariyle Kosova'nın gelişmesinde statü sorununun, ekonomik, sosyal, politik, kültürel, vb. yönlerden ehemmiyeti yadsınamayacak düzeydedir.

³⁶⁰ Kadria, a.g.t., s. 84.

³⁶¹ Vankovska-Cvetkovska, a.g.m., s. 14. <http://www.makedonika.org/whatsnew/The%20Macedonian%20Perspective%20of%20the%20Kosovo%20Crisis.pdf>, E.T. 29.06.2017.

2.3.2.2.3. Statünün Belirlenme Süreci

2007 yılının sonu geldiğinde hala belirsizliğini koruyan statüsü paralelinde Kosova sonu bilinmeyen bir serüvenin içinde yer almaktaydı. Öncekilerin üzerine gerçekleştirilen, ek 120 günlük müzakerelerden de hayata geçirilen neticeler çıkmayınca tek taraflı hareket etmeye yönelmek zorunda kalan Kosova tarafının bu hamlesi uluslararası olarak her devlet tarafından ayrı ayrı tanınmalıydı.³⁶²

Şubat 2006'da başlayan ve BM Özel Elçisi Martti Ahtisaari öncülüğünde yürütülen BM destekli müzakerelerde teknik hususlarda gelişme katedildiyse de, taraflar statü meselesi üzerine karşılıklı olarak tamamen zıt görüşler sunmuşlardır. Ahtisaari'nin 2007 yılının Şubat ayında Belgrad ve Priştina'da sunduğu statü belirleme hakkındaki taslak BM Güvenlik Konseyi Kararı'nın dayanak noktası niteliğinde 'denetimli bağımsızlık' öngörüyordu.

Temmuz 2006'da Ahtisaari aracılığıyla ve BM katkılarıyla yürütülen doğrudan müzakerelerde ortaya koyulan Ahtisaari Planı, Kosova Arnavutlarının kabul etmesinin ve Sırbistan'ın reddedmesinin ardından Kosova'yı uluslararası kontrol altında bağımsızlık sürecine yöneltmiştir.³⁶³

ABD ve Rusya'nın yürüttüğü Konsey tarafından uygulanacak karar metni hakkındaki uzun müzakerelerin ardından Güvenlik Konseyi'ndeki gelişmeler başarı ile sonuçlanmamıştır.

Uluslararası Kriz Grubu, bir ihtilaf önleme think-tank kuruluşu olarak nihai statünün netleştirilmesindeki gecikmenin getireceği riskler hakkında uluslararası toplumu uyarmıştır. Bu bağlamda statü belirleme paketi 6 ulustan oluşan Bağlantı Grubu tarafından zamanında desteklenmeli ve Ocak ayının sonundan önce BM özel elçisi Martti Ahtisaari bunu sunmalıdır. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi Kosova'daki BM Misyonu'nun (UNMIK) sorumluluklarının 1244 (1999)'ü kaldıran bir kararın geçirilerek Kosova hükümetine aktarılmasını sağlamalıdır. Kosova'nın bağımsız olarak tanınması yönünde ise ABD ve AB birlikte harekete geçerek siyasi hamleler

³⁶² Kosova: Final Statüsü 'Should Be Decided By December', <http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/08/ADB079E2-1A37-4AB3-AEED-40CC9F69C01D.html>, E.T. 29.06.2017.

³⁶³ BBC Haberler "Kosova'da zaman çizelgesi", http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3550401.stm, E.T. 29.06.2017.

yapmalıdır.³⁶⁴ Neticede bu ikazlar göz önünde tutulmadı ve muğlaklığını koruyan statünün belirlenmesi hususu bir sonuca ulaştırılamadı.

2.3.2.2.4. Kosova'nın Geleceği – Olası Senaryolar Ve Statü Seçenekleri

Bağlantı Grubu kamuya yönelik bir takım açıklamalarında azınlık haklarının korunması için Kosova'da yeni bir uluslararası yapının statü sonucundan bağımsız olarak kurulacağını belirtti. AB üyelerinin, ABD'nin ve birçok devletin katılımıyla oluşturulacak Uluslararası Mülk Ofisi'nin (ICO), Ahtisaari'nin statüye dair sunduğu taslakta belirttiği şekliyle statünün uygulanması ve desteklenmesi ile ilgili olarak belirli yönetici yetkileri olacaktır.³⁶⁵

NATO liderleri Riga Zirvesi'nde çözüme yönelik güvenlik koşullarının sağlanmasına katkıda bulunmak ve ortamın güvenliğini sağlamak niyetlerinin devam ettiğini yinelediler. AB, statünün belirlenmesinin ardından hukukun üstünlüğü ve polis-adalet oluşumunun meydana getirilmesi için Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nı (ESDP) tesis etmeyi düşünmektedir.

Avrupa Birliği, Kıbrıs konusunda yapılan hataya yeniden düşmemek için Yugoslavya'nın çizdiği AB'ye katılma vizyonunda Kosova'ya dair bakış açısını bilmelidir. Yugoslavya'nın AB'ye başvurusu serbest dolaşımı da kapsar ise başvurunun şekli ve zamanı önem arz edecektir. Zira 1,5 milyon Arnavut'un serbest dolaşımı Batı Avrupa'da iyi karşılanmayacaktır. Kosova'da statü sorunu idare bazında demokratik kurumların başarılı düzeyde kurulmasından sonra Arnavut tarafında daha fazla su yüzüne çıkacaktır.³⁶⁶

2.3.2.2.5. Martti Ahtissari'nin Planı ve Kosova'da Cumhuriyetin İlanı

Kosova'daki politik gelişmeler bağlamında değerlendirmeler yapan Ahtisaari, planında Kosova'nın uluslararası çerçevede denetim altında tutulması kaydıyla bağımsız bir ülke olarak kabul edilmesini önermiştir. BM tarafından Ahtissari'nin planının değerlendirilmesi için düzenlenen kapalı toplantıya katılan ABD, İngiltere ve Fransa

³⁶⁴ Kadria, a.g.t., s. 89.

³⁶⁵ Kadria, a.g.t., s. 91.

³⁶⁶ A.g.t., s. 92.

gibi batı ülkeleri plana açık destek verirlerken, Sırbistan başbakanı Vojislav Kostunica Ahtissari'nin teklifini reddetmiş, farklı bir müzakereci eşliğinde müzakerenin yenilenmesini istemiştir.³⁶⁷ Diğer taraftan AB Parlamentosu da bir kararname ile plana destek vermiştir.³⁶⁸

BM Güvenlik Konseyi'nin tasarıları Rusya ve Sırbistan'ın itirazları nedeniyle yürürlüğe giremeyince Kosova'nın statü meselesi Güvenlik Konseyi'nin neticeye varamamasından dolayı AB Bağlantı Grubu'na yönelmiştir. Priştina ile Belgrad arasında ek müzakerelere aracılık yapacak olan Bağlantı Grubu tekrar 120 günlük süre öngörmüştür.³⁶⁹ Bir taraftan Kosovalı Arnavutlar şiddetle bağımsızlığı savunurken, diğer taraftan Sırlar Ahtisaari'nin planını reddetmektedirler. Sırlar ve Arnavutlar ek müzakerelerin sona ermesinin ardından, Kosova'nın statüsüne ilişkin mutabakat sağlayamamışlardır.

Bu gelişmeler neticesinde Kosova bağımsızlığını ilan etmeye yönelmiştir. Kosova'nın bağımsızlığını bu kararı kabul eden ülkeler bireysel olarak tanıyacaktı.

17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın bağımsızlığı kısa sürede birçok devlet tarafından tanınmıştır. Bağımsızlığın ardından cumhuriyet ilan eden Kosova ile ilgili tutumlarında değişiklik yapmayan Sırbistan ve Rusya, Kosova Cumhuriyeti'nin tanınmasına destek olunmaması için çabalasalar da, yine de Kosova'nın bağımsızlığı zaman ilerledikçe daha fazla ülke tarafından tanınmaktadır.

2.3.3. Avrupa Birliği ve Kosova'daki Savaş

2.3.3.1. AB Kosova İlişkilerinin Geçmişi ve Bugünü

Kosova'nın bağımsızlık ilanının ardından AB'ye üyelik hedefi, 5 üyenin bağımsızlığı tanınamaması nedeniyle bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

AB, bağımsızlık ilanından sonra Kosova için tam üyelik vizyonu belirlemiştir. Bu durum AB'nin Batı Balkanlar politikası ile de örtüşmektedir. Diğer taraftan birlik, bu

³⁶⁷ A.g.t., s. 92.

³⁶⁸ Dominik Tolksdorf, "Implementing the Ahtisaari Proposal: The European Union's Future Role in Kosovo", <http://www.cap.lmu.de/download/2007/CAP-Policy-Analysis-2007-01.pdf>, E.T. 29.06.2017.

³⁶⁹ Bkz: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2706414,00.html> , E.T. 29.06.2017.

bakış açısını Sırbistan üzerinde de yumuşak güç unsuru olarak kullanarak Sırp kamuoyu ve politikası üzerinde etki kurmaktadır.

Birliğin genişleme taahhüdü, toplumlar için işbirliği ve dolayısıyla bölgedeki güvenlik ve istikrar için katalizör vazifesi görmektedir.

2.3.3.2. Kosova Krizi Karşısında AB'nin Yaklaşımı

Yugoslavya dağılma sürecinde iken AT/AB üyesi ülkeler müşterek bir karara varamadıkları için Yugoslavya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü savunma ya da ayrılan ülkeleri tanımak konusunda tereddütte kalmışlardır. Bu durum onların krize yaklaşımları anlamındaki etkinliklerini de düşürmüştür.³⁷⁰

AB, 1996 ve 1997 yıllarında Kosova'daki çatışmalarda Arnavutlar'a aşırı şiddet gösteren Yugoslavya idaresinin davranışının kabul edilebilecek sınırların dışında olduğunu belirtmiştir.³⁷¹ Ayrıca YFC'ye silah ambargosu uygulamaya da devam etmiştir.

1998 yılındaki gelişmeler AB'nin Kosova'ya genişletilmiş özerklik verilmesinden yana olduğunu göstermiştir. Birlik, siyasetini Yugoslavya'yı kontrol altında tutmak ve Kosova'nın statüsüne yönelik müzakere sürecine ivedilikle başlanması üzerine kurmuştur.

AB'nin Kosova sorununa olan yaklaşımı siyasi ve askeri bakımdan kıtadaki sorunlara çözüm getirme hususunda yetersiz olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu nedenle krizden sonra Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP)'nin içeriği ve işbirliği seviyesi kontrol edilerek bu politika tekrar tanımlanmıştır.

Diğer taraftan Avrupa ülkeleri, (Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın çekimser kalmaları dışında) NATO Operasyonu'nu desteklemişlerdir. Avrupa Konseyi, operasyon başladıktan sonra yaptığı toplantıda YFC'ye yönelik uluslararası baskıya devam etmek ve idareyi siyasi çözüme zorlamak gerektiğini belirtmiştir.

³⁷⁰ Tim Judah, *Kosovo What Everyone Needs To Know*, Oxford University Press, New York, 2008, s. 79.

³⁷¹ Sibel Akgün, "Kosova'nın Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri", Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 2, 2013, Sayı: 2, ss. 3-4.

2.3.3.3. Kosova'nın Statüsünün Belirlenmesi Sürecinde AB'nin Politikası

AB ile bağlantılı olan ve Kosova'nın statüsü tartışmalarının gündeme geldiği uluslararası platformlardan birisi İtalya'nın eski başbakanlarından Giuliano Amato'nun başkanlığında oluşturulması sebebiyle "Amato Komisyonu" adıyla bilinen Uluslararası Balkan Komisyonudur. Komisyon, sorunun çözümünü yalnızca bağımsızlıkta görmektedir.

Amato Komisyonu'nun Kosova'ya dair tasarladığı bağımsızlık teklifi 4 aşamadan oluşmaktadır. İlki olan 1244 sayılı karar ile oluşturulan belirsizlikten "tam egemenlik olmaksızın bağımsızlığa geçiş", üçüncü aşama AB'nin katılım müzakereleri ışığında "güdümlü egemenlik", dördüncü aşama ise Slovenya, Polonya ve İngiltere'ye ait olan "ortak egemenlik" statüsüdür.³⁷² Bu öneri sadece AB'ye özgü bir "üye devlet inşası" niteliği taşımaktadır.³⁷³

"Standartlar politikası Balkanlar'da AB-ABD uyumunun bir ürünüydü ve AB'nin 1999-2003 döneminde geliştirdiği Balkanlar politikasının temel unsurlarının BM tarafından Kosova için yeniden belirlenmesi niteliğindedir. Diğer bir deyişle AB'nin Batı Balkanları üyeliğe hazırlama sürecinde bölge ülkelerinden yerine getirmelerini istediği başlıcaları demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması ve kısmen de piyasa ekonomisi ile ilgili olan kriterler, BM kararıyla Kosova geçici yönetiminin statü sorunu ele alınmadan önce gerçekleştirmesi gereken kriterler olarak benimsenmişti. Bu durumda BM'nin yürüttüğü süreç ile AB'nin Batı Balkanları üyeliğe hazırlama süreci paralel süreçler olarak ortaya çıktı."³⁷⁴

10 Nisan 2006'da AB'nin müşterek kararı ile muhtemel bir krize karşı AB Planlama Timi (EUPK Kosovo) kurulmuştur. Böylelikle Kosova'daki istikrarın geliştirilmesi ve bölgedeki statünün netleştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu çerçevede

³⁷² Bilgin Çelik, "Kosova'nın Geleceği Üzerine", 2005, http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html, E.T. 02.07.2017.

³⁷³ A.g.m.

³⁷⁴ Faruk Muhammet Çakır, Hüseyin Emiroğlu, "Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB'nin Liderliği: Kosova'nın Nihai Statü Meselesi (1999-2015)", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 5, No: 17, 2009, s. 90.

Planlama Timi, Uluslararası Sivil Yönetim (International Civillian Organization-ICO) ile koordineli çalışacaktır.³⁷⁵

2.3.3.4. Bağımsızlık İlanından Sonra AB-Kosova İlişkileri

AB üyesi ülkeler, Kosova'nın bağımsızlığı hususunda müşterek bir tutum sergileyememişlerdir.³⁷⁶

Kosova'nın bağımsızlığının kendi bünyelerindeki benzer sorunlara örnek teşkil edebileceğini düşünen İspanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Yunanistan, Slovakya ve Romanya, bağımsızlık kararını tanımamışlardır. Ayrıca Slovakya gibi karara yönelik uluslararası toplumda müşterek bir yaklaşım gösterilememesi nedeniyle tanımayan ülkeler de bulunmaktadır.³⁷⁷

AB'nin Kosova'nın bağımsızlık kararını destekleme nedenlerinden birisi de Sovyet dönemi sonrası ortaya çıkan stratejik ve jeopolitik boşluğu siyasi ve ekonomik anlamda otorite sağlayarak doldurabilmektir. Bu bağlamda Birlik, Kosova'nın bağımsızlık kararına kendi kaderini tayin hakkı şeklinde yaklaşmaktadır.

AB'de karara yönelik ortak hareket etme sıkıntısı neticesinde Birlik, benzeri olmayan bu durum karşısında üye devletlerin kendi siyasi tercihleri doğrultusunda karara varmalarının doğru olacağını belirtmiştir.³⁷⁸

2.3.3.4.1. Ekonomik İlişkiler: Teknik ve Mali Yardımlar

Avrupa Birliği Kosova'ya siyasi ve mali çerçevede 2 farklı kanaldan yardım yapmaktadır. İlki ülkenin sosyal ve ekonomik gelişim ve kurumsallaşma ihtiyacının karşılanmasını hedeflemektedir. AB yardımları aşağıdaki noktalarda yoğunlaşmıştır:

- Hukukun üstünlüğü

³⁷⁵ İdil Laçın Öztuğ, "The EU Presence in the Balkan Region with Particular Attention to Kosovo: The Evaluation of the Future Role of the European Union Planning Team", Turkish Review of Balkan Studies, Bigart Publications, İstanbul, 2007, s. 199.

³⁷⁶ James Ker-Lindsay, Spyros Economides, "Standards before Status before Accession: Kosovo's EU Perspective", Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol:14, No:1, 2012, s. 80.

³⁷⁷ Ker-Lindsay, Economides, a.g.m., s. 80.

³⁷⁸ Council of the European Union, "General Affairs and External Relations 'Council conclusions on Kosovo'", 6496/08, Brussels, 2008, s. 7.

- Adalet / İşleri
- Özel sektörün ekonomik kalkınması (küçük işletme ve ticari kapasiteleri)
- Kamu yönetimi reformu
- Tarımsal ve bölgesel kalkınma³⁷⁹

2010 yılında Katılım Öncesi Yardım (IPA) Programında Avrupa standartları, siyasi ve ekonomik kriterler şeklinde 3 başlığa ayrılan projeler kanalıyla da çeşitli yardımlar yapılmıştır.³⁸⁰

2000 yılından sonra Kosova'nın AB pazarına ihraç ettiği ürünlerin çoğundan alınan gümrük vergileri kaldırılarak ihracatının artması sağlanmıştır.³⁸¹ Ülkede resmi para birimi Euro'dur.³⁸²

Ayrıca Kosova'nın, Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması'na (CEFTA) üyeliği kapsamında taraflar birbirlerine karşı gümrüklerden muaftır. CEFTA ülkeleri dışındaki ülkelere ise % 10 gümrük vergisi uygulamaktadır. Yine, Kosova'ya tercihli ticaret statüsü tanıyan Türkiye, ABD, Japonya ve Norveç Kosova menşei sanayi ürünlerine gümrük vergisi uygulamazlar.³⁸³

2011 yılında Kosova'nın ihracatının % 42.8'ini, ithalatının ise % 37'sini AB pazarı oluştuyordu.³⁸⁴

Kosova Merkez Bankası 2008 yılı verilerine göre Kosova'ya en fazla yatırım yapan ülkeler sırasıyla Avusturya, Slovenya, Almanya olmuştur.

³⁷⁹ European Commission (2015(a)) "Instrument For Pre-accession Assistance (IPA)- Kosovo Financial Assistance", http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo/index_en.htm, E.T. 02.07.2017.

³⁸⁰ European Union Office in Kosovo/European Union Special Representative in Kosovo, 2012, http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.htm, E.T. 02.07.2017.

³⁸¹ Erëza Pula, "The Trade Impact of the Kosovo-EU Stabilization and Association Agreement: An Assessment of Outcomes and Implications", Group for Legal and Political Studies, Policy Report, No: 03, 2014, s. 9.

³⁸² Kosova Ülke Raporu, 2012, s. 35. <http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Kosova.pdf>, E.T. 02.07.2017.

³⁸³ Ege Bölgesi Sanayi Odası, "Kosova Ülke Raporu", 2013, s. 7.

³⁸⁴ Pula, a.g.m., s. 10.

Kosova'ya yapılan ekonomik yardımların hepsinin ortak amacı yapılacak reformlarla serbest piyasa ekonomisine geçişi hızlandırmaktır. Diğer taraftan bu yardımların AB'nin yumuşak güç uygulamaları kapsamında yer aldığını söylemek de yanlış olmaz.

2.3.3.4.2. Siyasi İlişkiler: Kosova'da AB Kurumları

AB savaştan sonra Kosova'da insani yardımları ECHO (Avrupa İnsani Yardım Ajansı) üzerinden yürütürken, kamusal işlevleri olan yapıları kuvvetlendirmek için de EAR (Yeniden Yapılandırma Avrupa Ajansı)'ı kullanarak yardımlarda bulunuyordu. Ayrıca ekonomik olarak Kosova'nın yeniden yapılandırılması adına UNMIK kapsamında tanımlı faaliyetleri bulunmaktadır.³⁸⁵

2008 yılının sonu geldiğinde BM yönetiminin Kosova'dan yavaş yavaş çekilmesiyle AB'nin oluşturduğu birimler, teknik ve yönetsel görevleri üzerlerine almaya başlamıştır. Kosova'da görev yapan 2 temel AB organı vardır: Bunlar EULEX (AB Kosova Hukuk Misyonu) ve Kosova Avrupa Birliği Ofisi / Kosova Avrupa Özel Temsilcisi'dir.

2.3.3.4.2.1. Kosova Hukuk Misyonu-EULEX

Kosova'nın bağımsızlığından sonra BM Genel Kurulu 1244/99 Sayılı Kararına istinaden üye ülkelerin müşterek iradesiyle 16 Şubat 2008'de AB Kosova Hukuk Misyonu (Rule of Law Mission-EULEX) kurulmuştur. AB Planlama Timi tarafından kurulan Kosova Hukuk Misyonu, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları bünyesinde başlatılan en büyük sivil misyon olma özelliğine sahiptir. Ana odağında yargı bulunmakla birlikte Kosova makamlarına hukuk üstünlüğü bağlamında yardımcı olmaktadır. Merkezi Priştine'dedir.³⁸⁶

EULEX'in kurulmasıyla Kosova'da yönetsel denetim ağırlıklı olarak AB'ye geçmiş bulunmaktadır.³⁸⁷

EULEX, Kosova'nın yargı ve yönetim sisteminin Avrupa standartlarında ve hukukun üstünlüğüne dayalı olarak yapılanmasını sağlamaya çalışacaktır

³⁸⁵ Akgün, a.g.m., s. 4.

³⁸⁶ <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16>, E.T. 02.07.2017.

³⁸⁷ Adem Beha, "Decentralisation in Kosovo: A Challenge to Deal with?", Journal of Peace, Conflict and Development, Issue 17, 2011, s. 24.

Diğer taraftan EULEX'in kuzey Kosova'daki faaliyetleri hem Sırları hem de Arnavutları memnun edemezken, savaştan sonra mültecilerin Kosova'ya dönüşleri de beklenen aşamadan uzak kalmıştır. Ayrıca gümrükler başta olmak üzere yolsuzlukların önüne geçilememesi de ayrı bir eleştiri noktası olmuştur. Ancak Ekonomik Suç ve Yolsuzluk Soruşturmaları Direktörlüğü'nün kurulması bu alandaki mücadeleler için ümit vaatetmiştir.³⁸⁸

AB Hukuk misyonunun Kosova'nın yerel yöneticilerine ve kurumlarına kurumsallaşma ve devletleşme deneyimlerini aktarması misyonun başarı hanesinde yer alan bir veridir. EULEX ülkenin kurumsallaşmasında başarılı sayılmakla birlikte, takip eden faaliyetlerde başarının devam etmesi Kosovalı idarecilerin kişisel azim ve çalışmalarıyla ilgilidir.

2.3.3.4.2.2. Kosova Avrupa Birliği Ofisi

Kosova Avrupa Birliği Ofisi, Kosova'da AB kurumları ile politik ve teknik iletişimi sürekli kılmaktadır. Bölgede AB kurumları arasında işbirliğine katkıda bulunurken, insan haklarının geliştirilmesi de çalışma alanları dahilindedir. Bu alanların tamamında Kosova hükümetine danışmanlık desteği vermektedir.³⁸⁹

AB Ofisi, AB ortaklığı ve İstikrar ve Ortaklık Süreci dahilinde, AB politikalarının uygulanmasına ilişkin Kosova'nın reform faaliyetleri hakkında raporlar sunmaktadır. Bir taraftan Avrupa çapındaki sosyoekonomik girişimlere Kosova'nın katılmasını sağlamaya çalışırken, diğer taraftan da ülkenin kalkınmasına ve entegrasyon sürecine yönelik finansal yardımlarda bulunmaktadır.³⁹⁰

AB Ofisi çevre, alt yapı, enerji kullanımı, hukukun üstünlüğü, eğitim ve kültür faaliyetleri gibi birçok alanda projeler üreterek raporlamalar yapmaktadır. Özellikle hukukun üstünlüğü çalışmalarında kamu yönetimi reformları konusundaki katkılarının önemi tartışılmayacak boyuttadır.

³⁸⁸ Sibel Akgün, "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmalarında Bugünkü Durum", Akademik Bakış, Cilt: 5, Sayı: 10, 2012, s. 257.

³⁸⁹ European Union Office in Kosovo/European Special Representative in Kosovo, 2015, <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,19>, E.T. 02.07.2017.

³⁹⁰ <http://www.kcsfoundation.org/?page=2,151#.V1SO3uFJnIU>, E.T. 02.07.2017.

2.3.3.4.3. İstikrar ve Ortaklık Süreci

Avrupa Komisyonu “Kosova’nın statüsü konusunda mutabık kalınan bir pozisyonun olmamasının, AB ile Kosova’nın önemli ilişkilerine engel olamayacağını” kaydetmiştir. Bu doğrultuda Kosova, 2002 yılında kurulan İstikrar-Ortaklık İzleme Mekanizması (Tracking Mechanism for Stabilisation- Association- STM) aracılığıyla İstikrar ve Ortaklık Süreci’ne katıldı.³⁹¹ Bu gelişme ile Kosova’nın Avrupa entegrasyonuna yönelik yönetsel donanımının genişletilmesinin yanı sıra AB standartları hakkında Kosovalı yetkilileri bilgilendirmek amaçlanmıştır.³⁹² Bu açıdan İstikrar-Ortaklık Mekanizması, “mucizevi formül” olarak nitelendirilmiştir.³⁹³ Ayrıca bu süreç ile Kopenhag Siyasi Kriterlerine daha yüksek uyum gösterilmesi de hedeflenmiştir. Böylelikle statü belirsizliği sorunu Avrupa entegrasyonuna giden yolda ilişkilere engel teşkil etmeyecektir.

İzleme mekanizmasının temel işlevi Avrupa Komisyonu ile Kosova hükümeti arasında İstikrar ve Ortaklık Süreci çerçevesinde iletişimi geliştirmektir. Bu iletişimin siyasi boyutu AB Ortaklığının gerçekleştirilmesine ilişkin planlanan reformlar üzerinden ilerlemektedir. Teknik boyutu ise iyi yönetim, ekonomi, iç pazar, sosyal inovasyon ve uyum, altyapı, tarım ve balıkçılık gibi sektörler üzerinden ilerlemektedir. Bu sayede Avrupa Komisyonu bölgedeki reformları ve AB ile yakınlaşma sürecini gözlemleme fırsatı yakalayabilmekteydi.³⁹⁴

Avrupa Komisyonu 2005 yılı Nisan ayında AB perspektifinin tıpkı diğer Batı Balkan ülkelerinde olduğu gibi Kosova için de açık olduğunu vurgulamıştır.³⁹⁵

2007 yılında Genişletilmiş İstikrar-Ortaklık Mekanizmasının kurulmasının ardından Kosova’nın bağımsızlığının ertesi yılı İzleme Mekanizmaları, İstikrar-Ortaklığın Siyasi Diyaloğu şeklinde güncellenmiştir. Artık bütünleşme yolunda ilişkiler de hız kazanmıştır.

³⁹¹ Ker-Lindsay ve Economides, a.g.m., s. 82.

³⁹² Yeliz Şahin, *Batı Balkanlar AB Yolunda*, İktisadi Kalkınma Vakfı, Dünya Yayıncılık, Yayın No: 267, İstanbul, 2013, s. 67.

³⁹³ Augustin Palokaj, “Short analyses of public policies: ‘What went wrong?’ Kosovo-EU Relations: The History of Unfulfilled Aspirations?”, Forum 2015 Kosovo Foundation for Open Society Publications, 2013, s. 8.

³⁹⁴ <http://www.mei-ks.net/en/stabilization-associationbrprocess->, E.T. 02.07.2017.

³⁹⁵ Şahin, a.g.e., s. 68.

Kosova'nın 2009 yılı İlerleme Raporu'nda önemli idari sorunlarının bulunduğu ve bu sorunların çözülebilmesi adına etkili ve etkin bir kamu idaresinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunduğu değinilmiştir.³⁹⁶

Avrupa Komisyonu'nun 10 Ekim 2012 tarihinde AB ve Kosova arasında bir İstikrar ve Ortaklık Anlaşması için fizibilite çalışmasının yapılacağını açıklamasından bir süre sonra Yüksek Temsilci Ashton'ın arabuluculuğunda tarafların karşılıklı ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde uzlaşmaya varması, Kosova'ya AB yolunda ilerleme fırsatı sundu. 27-28 Haziran 2013 tarihli AB Konseyi, Kosova ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (SAA -Stabilisation and Association Agreement) müzakerelerine başlanmasına karar verdi.³⁹⁷

2013 yılı Kosova için Avrupa bütünleşme sürecinde en belirgin ilerlemenin kaydedildiği yıl oldu. Sonuç olarak 28 Ekim 2013 tarihinde Kosova ile AB arasında SAA müzakerelerine başlanmasını takiben 25 Temmuz 2014 tarihinde Brüksel'de İstikrar ve Ortaklık Anlaşması parafe edilmiştir.

2.3.3.5. Kosova'nın AB Yolunda Engel: Kuzey Sorunu-Mitroviça

Sırlar Kuzey Kosova'da ve bilhassa Mitroviça'da KFOR'un korumakta olduğu Arnavutları göçe zorlayarak bölgeye hukuka aykırı şekilde istihbarat birliklerini ve iç kuvvetlerini konumlandırmaktaydılar. Nüfus olarak yoğun oldukları bu bölgede ayrılıkçı eylemlerde bulunan Sırlar, Mitroviça'yı merkez, Belgrad'ı da başkent olarak benimsemişlerdir.

Kuzey Kosova'daki Sırp nüfus, Sırbistan'ın desteği ile kendi devlet kurumlarını (eğitim, sağlık, yargı hizmetleri gibi) oluşturmuştur. Bu bölgede Kosova devlet kurumları yoktur. Teftiş faaliyetleri ise KFOR ve EULEX gibi kurumlar tarafından yapılmaktadır. Diğer taraftan bölge Kosova ve Sırbistan arasında hakimiyet çabalarına sahne olmaktadır.³⁹⁸ Özellikle 2011 yılı ortalarında aralarındaki gümrük sorunlarını AB

³⁹⁶ Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, "Kosovo-Fulfilling its European Perspective", COM(2009)8343, Brussels, 2009, s. 4-5.

³⁹⁷ European Commission, "Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014", COM(2013) 700, Brussels, 2013(a), s. 20.

³⁹⁸ Meliza Haradinaj, "Diplomacy of Reconciliation: Examining the Limits of the Top-down Approach for Kosovo & Serbia (1999-2012)", Oxford University Foreign Service Programme, 2012, s. 18.

arabuluculuğu ile çözmek isteyen tarafların girişimi sonuç vermeyince Kosova hükümeti Sırp mallarını ülkeye almamak için KFOR desteği ile sınır kapısını kapatmıştır. Buna bağlı olarak da bölgede silahlı çatışmalar başgöstermiştir.

Kuzey Kosova olaylarından sonra devreye giren AB, Belgrad-Priştine teknik diyalogunu başlatmayı başardı.³⁹⁹ Müzakere sürecinin sonucunda, 2012 yılının Mart ayında yapılan AB Konseyi toplantısından önce Belgrad-Priştine diyalogunda bütünleştirilmiş sınır yönetimi kapsamında anlaşmaya varılmıştır. Diğer taraftan Mitroviça'daki gerginlik günümüzde de varlığını hissettirmektedir.⁴⁰⁰

Aslında Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları Sırbistan'ın güneydoğusunda yer alan Preşova Vadisi'nde de benzeri bir durum söz konusudur. Bölgedeki tansiyon milliyetçi Arnavutların kendilerini Kosova'nın bir bölümü şeklinde nitelendirmeleri ve birleşmeye dair talepleri sebebiyle yükselmektedir. Preşova Arnavutları emelleri çerçevesinde bölge ülkelerinden destek bekleseler de bu ülkeler problemlerin AB bütünleşmesi kapsamında çözüme kavuşacağına inanmaktadırlar.

2.3.3.6. AB-Kosova İlişkilerinin Bugünü

Kosova ile AB arasında 10 Kasım 2015 tarihinde imzalanan İstikrar ve İşbirliği Antlaşması iki taraf arasında ilk sözleşmeli ilişki niteliği taşımaktadır. Artık iki taraf arasındaki ilişkiler Kosova'nın üyeliğe hazırlanması yönünde ilerleyecektir. Böylelikle siyasi, ekonomik ve ticari bağlar da olabildiğince derinleştirilecektir. Bu durumun ülkede genel refah artışına katkı sağlayacağına da kuşku yoktur.

Avrupa Komisyonu, 2015 yılı Genişleme Paketi'nin Kosova İlerleme Raporu'nda, uluslararası suçların kovuşturulması amacıyla Özel Mahkeme'nin kurulmasını ve Sırbistan ile yapılan anlaşmaları önemli gelişmeler olarak nitelendirmiştir. Bunlardan Belgrad ile Kuzey Kosova'da Sırp Belediyeler Birliğinin kurulmasını öngören antlaşma muhalefetin sert tepkilerine sebep olmuştur.⁴⁰¹ Diğer taraftan raporlarda vurgulanan ve

³⁹⁹ M. Uğur Ekinci, *Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Rapor 38, İstanbul, 2014, s. 26.

⁴⁰⁰ Emin, a.g.e., s. 30.

⁴⁰¹ European Commission, "EU Enlargement Strategy Kosovo 2015 Report", COM (2015) 611, Brussels, 2015(c), ss. 6-7.

ülke genelinde çözüm bekleyen problemler Kosova toplumunu üyelik yolunda karamsarlığa düşürmektedir.

Bütünleşme süreci hususundaki kuşkuları derinleştiren diğer bir nokta da vize muafiyeti konusunda yaşanan bekleyiştir.

Kosova için önemli bir diğer konu da Kosova'yı tanımayan üye devletlerin Kosova'nın Avrupa bütünleşmesine uzanan yolda katılım için ikna olmaları gerektiğidir. Bununla birlikte Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan üye ülkeler de toprak sorununun çözülmesinden yana tutum sergilemektedirler. Bu sorunların aşılması ise Sırbistan ile kalıcı bir çözüme varılmasını gerektirmektedir.

Kosova'nın AB bütünleşmesini etkileyebilecek faktörlerden birisi de bütünleşmenin hazmetme kapasitesidir. Zira bu durumda Birliğin içerisinde bulunduğu ekonomik ve siyasi koşullar belirleyici olacaktır.

Neticede Kosova'nın tam üye olarak bütünleşmeye katılması AB'nin ve kendisinin Sırbistan ile olan ilişkilerine sıkı sıkıya bağlı görünmektedir. Kosova'nın bütünleşme için sarf edeceği çabalar, bölgenin AB geleceği için belirleyici olacaktır.

2.3.4. AGİT ve Kosova Problemi

AGİT Daimi Konseyi 1 Temmuz 1999'da 305 sayılı kararıyla AGİT Kosova Heyeti'ni oluşturmuştur. Söz konusu heyet BM Kosova Geçici İdare Heyeti (UNMIK)'nin farklı bir bileşenini teşkil eder. AGİT Daimi Konseyi, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı Kararına göndermede bulunarak AGİT Kosova Heyetinin kurum ve demokrasi inşası ile insan haklarına ilişkin konularda UNMIK çerçevesinde faaliyet göstermesini kararlaştırmıştır.⁴⁰²

AGİT Kosova Heyetinde yaklaşık 1100 personel görev yapmıştır. AGİT Misyonu insan hakları ve hukuk düzeninin sağlamlaştırılması; sivil toplumun, medyanın ve merkezi ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yoluyla toplumun demokratikleşmesi; polis eğitimi, seçim süreçlerinin geliştirilmesi gibi konular üzerinde faaliyet yürütmüştür.

⁴⁰² Burak Tangör, "Avrupa Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri ve Türk Dış Politikası", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 170.

AGİT Kosova Heyeti uluslararası örgütler arasında işbirliğinin güçlenmesine yönelik atılmış bir adımdır. İlk kez olarak AGİT, BM tarafından yürütülen bir faaliyetin parçası olmuştur. AGİT, BM İnsan Hakları Komiseri, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği ile de yakın bir ilişki içine girmiştir. Tüm bunların yanında Heyet, Kosova’da AGİT faaliyetleri için güvenli bir ortam temin eden Kosova İstikrar Gücü (KFOR) ile de birlikte çalışmıştır.⁴⁰³

Kosova savaşı Avrupalıların ateş gücünün yalnızca onda birini karşılayabildiğini göstermiştir. Avrupalıların savunma harcamaları yaklaşık olarak Amerikalıların üçte ikisine tekabül etmesine rağmen operasyonları yürütmekteki etkileri çok sınırlı kalmıştır. Bunların sonucunda bir AB çevik muharebe gücü için müşterek bir öneri sunulmuştur. Avrupa (AB) Konseyi Aralık 1999’da Helsinki’de Batı Avrupa Birliği’nin AB’ye entegre edilmesi hususunda karara varmıştır. Çevik muharebe gücü NATO’nun müdahil olmadığı barışı koruma ve kriz yönetimi operasyonlarını üstlenmiştir.

1999-2002 yıllarında NATO-AB ilişkileri her iki örgüt tarafından alınan kararlarla gelişmiştir. 24 Ocak 2001’de mektup teatisi ile danışmalar ve işbirliğine ilişkin düzenlemeler kararlaştırılmıştır. 2001 yılına değin NATO ve AB arasında dışişleri bakanları düzeyinde düzenli müşterek toplantılar tertiplenmiştir. 14 Mart 2003’te Lord Robertson ve AB Başkanlığı adına Yunanistan Dışişleri Bakanı George Papandreou Atina’da NATO-AB Güvenlik İstihbaratı Anlaşması’nı imzalamışlardır. Söz konusu anlaşma NATO ve AB arasındaki gizli bilgilere nasıl muamele edileceği hususunda görüşmelerin sonucudur. NATO ve AB, güvenlik konularına ilişkin bilgilerin paylaşımında ve güvenlik konularında danışma ile işbirliğinde bulunabilmek için ortak güvenlik standartları hususunda karara varmışlardır. Diğer varılan anlaşmalarla birlikte NATO-AB Güvenlik ve Enformasyon Anlaşması kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesinde NATO-AB stratejik ortaklığının gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Söz konusu işbirliğinin temelleri 2002 ve 2003 yıllarında AB’nin yönetimindeki operasyonlar için NATO varlıklarına ve yeteneklerine erişimi hususunda iki örgütün vardığı anlaşmalardır. Aslında söz konusu anlaşmalar NATO’nun bir bütün olarak müdahil olmadığı AB yönetimindeki kriz yönetimi operasyonlarını desteklemesine

⁴⁰³ A.g.t., s. 170.

olarak vermiştir. NATO ve AB yetkilileri ortak güvenlik kaygılarını tartışmak, enformasyon teatisinde bulunmak ve müşterek çabaları planlamak amacıyla düzenli olarak toplanmışlardır.⁴⁰⁴

30 Mayıs 2001 tarihinde Budapeşte'deki ilk resmi NATO-AB dışişleri bakanları toplantısında NATO Genel Sekreterliği ve AB Başkanlığı Batı Balkanlar'a ilişkin müşterek bir açıklama yayınlamışlardır. Daha sonra Aralık 2001'de Brüksel ve Mayıs 2002'de Reykjavik'teki toplantılarda işbirliği hususlarını gözden geçirmişlerdir. Ağustos 2001 - Mart 2003 tarihleri arasında NATO Ohri (Makedonya) kentinde uluslararası toplumun desteğiyle AB ve AGİT gözlemcilerinin güvenliğini sağlamıştır. 31 Mart 2003 tarihinde NATO önderliğindeki barışı koruma gücü lağvedilmiş ve görev ve sorumluluklarını Avrupa Birliği'ne devretmiştir. Bu, aynı zamanda AB'nin üstlendiği ilk kriz yönetimi operasyonu olmuştur.

29 Temmuz 2003'te AB ve NATO, "Batı Balkanlar'da uyumlaştırılmış güvenlik ve istikrar yaklaşımı" üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Aynı zamanda, bölgenin sorunlarına yönelik stratejik yaklaşımlarını tespit etmişlerdir. Her iki kurum da bölgenin bir bütün olarak istikrara kavuşmasına yardımcı olmak ve çatışmalara son vermek için birlikte çalışmaya devam edecekleri hususunda kararlılıklarını göstermiştir.

Haziran 2004 İstanbul Zirvesi'nde Bosna-Hersek'te güvenliğin sağlanmasında kaydedilen ilerlemeler nedeniyle NATO liderleri, 1996'dan bu yana sürdürdükleri barışı koruma misyonuna son vermeyi kararlaştırmışlar ve Berlin Artı düzenlemeleri temelinde AB'nin yeni bir misyon (Operation Althea) için hazır olmasına duyulan memnuniyeti dile getirmişlerdir. AB misyonunun planlanmasına ve yürütülmesine ilişkin yakın işbirliği ve eşgüdüm, NATO Avrupa Müttefik Yüksek Komutan Yardımcısının, AB Harekat Komutanı olarak atanmasıyla sağlanmıştır. NATO güvenlik sorumluluğunu 2 Aralık 2004'te AB'ye resmen devretmiştir. Yine de, Saraybosna'daki NATO Karargahı açık bırakılmış ve böylece NATO'nun Bosna-Hersek'teki askeri varlığı devam ettirilmiştir. NATO, savunma alanındaki reform sürecine yardımlarda

⁴⁰⁴ A.g.t., s. 171.

bulunmakla birlikte terör karşıtı ve eski Yugoslavya için Uluslararası Suç Mahkemesi'ne destek sağlama işlevlerini sürdürmüştür.⁴⁰⁵

Avrupa güvenlik yönetişimi uygulamaları sonucunda kendine özgü bir statüye sahip “Kosova modeli” ortaya çıkmıştır. Kosova'nın egemenlik hakları uluslararası örgütlerce kullanılmıştır. Bu meyanda Kosova'ya gitmek isteyenlerin pasaportuna damgayı UNMIK vurmuştur. Kosova, BM tarafından yönetilmiş ve NATO tarafından korunmuş, AB tarafından denetlenmiş ve yine AB tarafından iç güvenliği sağlanmıştır.

2.3.5. Uluslararası Toplum ve Kosova'nın Yeniden İnşası

2.3.5.1. Kosova'da Savaş/ Çatışma Sonrası Güvenliğin Sağlanma Süreci

Yeniden Yapılandırmanın birinci önceliği sözkonusu ortamda huzur ve güvenliğin sağlanarak etkin güvenlik kurumlarının oluşturulması, bir diğer önceliği ise gerekli olan kurumların ve ekonomik yapılandırmanın temeli için çatışma ortamının sonlandırılmasını sağlayacak mekanizmanın oluşturulmasıdır.

Çatışmadan sonra 24 Mart 1999'da başlayan NATO operasyonu ile ülkede yer edinen KFOR, Kosova'nın askeri anlamda yeniden yapılandırılmasını gözler önüne sermektedir. Başlangıçta 50 bin kadar askerin görev yaptığı KFOR gücünün asker sayısının NATO operasyonundan sonra aşamalı biçimde 2010 yılından itibaren 5 bine düşürülmesi planlanmıştır. Kasım 2010'da ülkedeki güvenlik koşullarının iyileşme sürecine girdiği öne sürülerek KFOR'un kapasitesi hakkında yapılan açıklamada küçültme planlamasının yapıldığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan KFOR, varlığını azaltmasına rağmen ülkenin içinde bulunduğu durum karşısında esnek yapısının yanında hava ve hareket kabiliyeti yüksek donanımını devam ettirecektir.⁴⁰⁶

Ülkenin Yeniden Yapılandırılması için KFOR dışında 10 Haziran 1999'da BM Genel Kurulunun 1244 sayılı kararıyla Genel Sekreterliğe, Kosova'da BM tarafından yönetilecek geçici sivil bir idarenin kurulması yetkisini vermesiyle oluşturulan UNMIK de önemli fonksiyonlar üstlenmiştir. Temel görevi çatışma sonrası bölgede sivil yönetimi, demokratikleşmeyi, yeniden yapılandırmayı ve ekonomik kalkınmayı

⁴⁰⁵ NATO El Kitabı, Public Policy Division, Brussels, 2006, s. 250.

⁴⁰⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, E.T. 05.07.2017.

sağlamak olan UNMIK, bu hedeflerine AGİT, AB ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içinde yürütmüştür. Kosova’da askeri, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyde hakimiyeti bulunan UNMIK, daha önceki BM Misyonlarının dışında yalnızca gözlemcilik düzeyinde değil, kanun ve nizamların uygulayıcısı olarak fiilen polislik yapmıştır. 2005 yılından itibaren birimlerin kademeli olarak Kosova polisine devredilmesiyle birlikte diğer ülke polisleri gözlemci sıfatı ile göreve koyulmuşlardır. Kosova’nın Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından 9 Aralık 2008’de UNMIK, yetki ve çalışmalarını EULEX’e devretmiştir. EULEX, AB’nin bugüne kadar kurulmuş en büyük misyonudur ve BM Genel Kurulu’nun 1244 sayılı kararı gereğince hiyerarşik olarak Brüksel’e bağlıdır. Görevi Kosova’da yasal düzenin sağlanması ya da yürütülmesi olmayıp, özünde teknik bir misyon niteliğindeki EULEX Misyonu, tavsiyeci ve gözlemci özellikleri ile birlikte kısmen kanunun uygulayıcısı olarak Gümrük, Yargı ve Polislik alanlarında faaliyetlerde bulunmaktadır. 9 Aralık 2008’de operasyonel pozisyona geçen EULEX Kosova Misyonu, Kosova’nın tamamında görevi üstlenmiştir.⁴⁰⁷

Kurulduğu 2008’den beri Polis, Yargı ve Gümrük alanlarında bir taraftan Kosova hükümetinin atadığı görevlileri denetim altında tutmakta olan EULEX diğer taraftan da gözetim-danışma ve öneri hizmeti vermektedir. Fakat çoğunluğu polis ve gümrük alanlarında olmak üzere EULEX’in yaptığı denetimlerden hem Sırlar hem de Arnavutlar rahatsız olmuşlardır. EULEX polislerinin Kosova’nın kuzeyinde bulunmaları bu bölgede yaşayan Sırları rahatsız ediyordu. 2008’de Kosova’nın bağımsızlık ilan etmesinden sonra BM’de görev alanını tanımlayan belgelerde EULEX’in bağımsızlık konusunda ‘tarafsız’ olması kaydından Kosovalı Arnavutlar memnun değildirler. Kosovalı Arnavutları yeni kurulan ülkenin zımni olarak bölünebileceği yönünde kaygılandıran iki nokta vardır; Sırların devlet otoritesini tanımaması ve EULEX’in görev tanımlamasında yer alan yukarıdaki ifadelerdir.⁴⁰⁸

Hem 1999’dan sonra, hem de 2008’den sonra Arnavut ve Sırp topluluklar arasında çatışmalar devam etmiştir. Örneğin, 17 Mart 2004’te sebebinin Sırlardan kaynaklandığı düşünülen 3 Arnavut çocuğun İbar nehrinde boğulması olayı sonucu

⁴⁰⁷ Sibel Akgün, “Kosova’da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum”, Akademik Bakış, Cilt 5, Sayı 10, Yaz 2012, ss. 256-257.

⁴⁰⁸ A.g.m., s. 257.

yapılan protesto gösterilerinde dini yapılar yakılarak Sırların yerleştiği yerlere saldırılmış, evlerde yangınlar çıkarılmıştır. Bölgede 28 kişinin hayatını kaybettiği, 800'ün üzerinde kişinin yaralandığı, yaklaşık 4 bin Sırp'ın evini terk ettiği, UNMIK aleyhine sloganlar atılarak BM arabalarının ateşe verildiği olaylar 3 gün sürmüştür.⁴⁰⁹

Mitroviça kasabasının kuzeyinde Brnjak ve Yerince sınır kapılarında 25 Temmuz 2011 tarihinde gerçekleşen olaylar ve çatışmalar KFOR'un yeniden müdahale etmesine neden olmuştur. Kosova polisinin bu iki sınır kapısında Sırbistan'dan Kosova'ya gümrüksüz mal girdiği iddiası ile sınır kapılarına gece yarısı operasyonu düzenlemesinin ardından, çıkan olaylar sonucunda kuzeydeki Sırlar ertesi gün sınır kapılarına ulaşp barikat kurarak, yolları kesmişlerdir. Bunun üzerine KFOR askerleri sınır kapılarında nöbet tutmaya başlamıştır. Fakat kuzey Kosova'da nüfusun çoğunluğu Sırlardan oluşan Mitroviça'daki gerilimler nedeni ile KFOR, EULEX ve Kosova polisi işbirliği içerisinde kasabadaki güvenlik tedbirlerini arttırmıştır.⁴¹⁰

Tarihsel süreçte farklı birçok dil, din ve etnik yapıyı içinde barındıran Kosova'da 1999 sonrasında Sırların azınlık durumuna düşmeleri ve özellikle 2008'den sonra Sırbistan'ın da ülkenin bağımsızlık kararını kabul etmemesi ile birlikte ağırlıklı olarak yaşadıkları kuzey bölgesinde Kosova'nın hükümet otoritesini tanımamaktadırlar. Dolayısıyla ülkede sık sık yaşanan çatışmalar nedeniyle uluslararası toplum KFOR gücünü sürekli olarak revize edip küçültmesine rağmen ülkeden tamamen çekilmemektedir. Bu nedenle Kosova'da Çatışma Sonrası Yeniden Yapılandırma modelinin başlıca hedefleri arasında yer alan güvenliğin sağlanması ve huzurlu barış ortamının oluşturulması gerçekleşmemektedir. Bu bağlamda Temmuz 2011'de başlayan sıcak çatışma ortamı tamamen sona ermiş olmamakla birlikte devlet inşası sürecinde yaşanan problemler nedeniyle de sona erecek gibi gözükmemektedir. KFOR gücü niceliksel anlamda küçülme yönünde ilerlese bile bilhassa ülkenin kuzeyinde esnek ve mobilize birlikler halinde varlığını güçlendirerek sürdürmek durumundadır. Binaenaleyh KFOR'un Kosova'da güvenli ve emniyetli bir ortamı güvence altına alma misyonu devam etmektedir.⁴¹¹ Diğer taraftan ülkedeki etnik çatışmalar Yeniden

⁴⁰⁹ A.g.m., s. 257.

⁴¹⁰ A.g.m., s. 257.

⁴¹¹ Erjada Progonoti, "Sırbistan Seçimleri: Kosova'da Yüksek Gerilim", <http://www.usgam.com/index.php?l=800&cid=602&bolge=0&konu=>, E.T. 05.07.2017.

Yapılandırma çalışmalarının başlıca amaçlarından olan çatışma sonrası barış ve istikrarın sağlanmasının belirli ölçülerde önüne geçmektedir.

2.3.5.2. Devlet İnşası Süreci

Yeniden Yapılandırma çalışmalarının başlıca dayanaklarından birisi de çatışma süreci yaşamış olan toplumların ve grupların devlet mekanizması çerçevesinde bir araya getirilerek, sağlıklı ve işler bir devlet kavramı oluşturmaktır.

17 Şubat 2008’de Kosova’nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra bugün de yürürlükte olan yeni Anayasa 8 Nisan 2008’de kabul edilerek 15 Ocak 2009’da yürürlüğe girmiştir. Kosova toplumu Anayasa’da çok etnik yapı ve hukukun üstünlüğüne dayanan bir toplum olarak tanımlanırken Kosova’da güçler ayrılığı benimsenmiştir. Yeni devletin toprak bütünlüğü Anayasa’da onaylanırken, resmi diller olarak İngilizce, Arnavutça ve Sırpça tanımlanmış, uluslararası örgütlere katılım öngörülmüş ve başka bir devletle herhangi bir şekilde birleşme reddedilmiştir. Kosova Meclisi, 120 sandalyeden oluşan tek meclisli bir organ olarak oluşturulmuştur. Mecliste 10’u Kosovalı Sırp, 10’u da diğer azınlıklar (Romlar 1, Aşkaliler 1, Mısırlılar 1, Goralılar 1, Rom- Aşkale ve Mısırlı topluluklardan en çok oyu alana artı 1, Türkler 2, Boşnaklar 3) için yirmi de rezerve sandalye ayrılmıştır. Kosova’da yaşayan Sırp ise -ki bunlar ülkenin kuzeyinde yoğunlaşmıştır- Anayasayı reddetmiş ve Belgrad’ın desteğiyle Kosova yönetimini, kurumlarını ve kanunlarını boykot etmeye başlamıştır.⁴¹²

Kosova’da bağımsızlıktan sonra devletleşme bağlamında karşılaşılan başlıca problemler arasında ağırlıklı olarak Sırp nüfusun bulunduğu bölgelerdeki devlet otoritesine karşı yerel yönetimlerin yaklaşımları yer almaktadır. Kosova’nın kuzeyinde genel olarak büyük Sırp yerleşimleri mevcuttur. Örneğin Ibar Nehri ile ikiye ayrılan Mitroviça şehrinin kuzeyinde Sırp, güneyinde Arnavutlar çoğunluktadır. Sırp nüfusun devamı ise Arnavutlarla çevrili olarak güney ve doğu Kosova’da Sırp gettoları adı verilen demografik bakımdan emniyetli olmayan yerleşim bölgelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler: Kosova hükümeti Strpce ve Novo Brdo. Klokot, Parteş, Ranilug, Gračanitsa, Kuzey Mitroviça, Novo Birdo belediyelerini tanırken, Zubin Potok, Zvecan, Leposavic ve Kosovska gibi Mitroviça’nın kuzey bölümünde kalan son Sırp

⁴¹² A.g.m.

belediyelerini ise tanınmamaktadır. Paralel kurumlar aracılığıyla halen Sırbistan hükümeti tarafından idare edilen bu gayri resmi belediyeler, içlerinde belli bir Arnavut azınlığı da barındırmaktadırlar. Bu paralel kurumların sağladığı hizmetler arasında hastane, okul, Sırbistan'daki belediyelerle çalışan kısmi özerkliğe sahip belediyeler ve diğer kamu hizmetleri bulunmaktadır. Bağımsızlığını ilan etmiş olan Kosova, 2002 yılından beri yerel seçimleri boykot eden Sırp'ların elindeki bu belediyelerde, üç yıldır anayasal yetkileri uygulayamamıştır.⁴¹³

14 Şubat'ta Kuzey Kosova'da Zubin Potok, Leposavic ve Zvecan belediyelerince yapılan ve bağlayıcı niteliği bulunmayan referandumun 15 Şubat Çarşamba günü açıklanan sonuçlarına göre seçmenlerin %99,4'ü Kosova kurumlarını kabul etmemişken, referanduma katılım oranı %75 olmuştur. Kosova parlamentosu ve hükümeti referandumu 'Kosova Cumhuriyeti'nin devlet egemenliğine doğrudan tecavüz eden yasadışı bir eylem' ifadesiyle reddetmiştir. Bu referandumun uluslararası hukuku ihlal ettiğini öne süren hükümet, ayrıca referandumun "Sırbistan'ın Kosova'ya yönelik emellerini ve toprak iddialarını da açıkça kanıtladığını" savunmuştur.⁴¹⁴

Söz konusu referandum, Priştine hükümetine bağımlı olmadan Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırp'lar tarafından 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Kosova hükümetine gösterilen bir tepki şeklinde değerlendirilebilir. Sırp tarafının Kosova gibi self-determinasyon ilkesine dayanarak bağımsızlık istemesi üzerine Priştine hükümeti bölgede kontrolünden tamamen vazgeçerek, yönetimi EULEX ve yerel Sırp polisine bırakmıştır. Bu noktada Sırp tarafı da kendine özgü idareler, mahkeme ve eğitim kurumları kurmuştur.⁴¹⁵

Görüldüğü üzere, Kosova'nın bağımsızlık ilanından sonra Sırp'lar bölgede paralel belediyeler ve devlet kurumları oluşturarak Belgrad'ın kararlarını belirleyici bulmuşlardır. Kosova topraklarının bir bütün olduğunu vurgulayan Kosova Cumhuriyeti Hükümeti ise, bu topraklar içerisinde ayrılıkçı isteklere meydan verilmeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca yine Kosova Hükümeti tarafından Kuzey Kosova'da görülen

⁴¹³ Can Karpat, "Ötekiler: Arnavut Olmayanların Kosova'sı", AIA Türkiye ve Balkanlar Masası, Özel Notlar, 2010, s. 2.

⁴¹⁴ "Sırp'ların Sandığından Beklenen Sonuç Çıktı", Milliyet, 17 Şubat 2012.

⁴¹⁵ Erjada Progonoti, "Kosova Kargaşasında: 'Cui Prodest'", <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=540&konu=28&bolge=11>, E.T. 05.07.2017.

ayrılıkçı istemlerin sorumlusu olarak Sırbistan'ın desteği gösterilmektedir. Çoğunluğu Sırlardan oluşan Mitroviça ve çevresinin siyasal statüsünü konu alan tartışmalar, son dönemde Kosova ile Sırbistan arasında AB nezdinde gerçekleştirilen görüşmelerin tıkanmasının en önemli nedenidir.

Kosova'nın kuzeyinde yaşayan Sırlar ile ilişkilerine doğrudan yansıyan ve devletleşme yolunda karşılaştığı diğer önemli sorun Sırbistan'dır. Kosova siyaseti farklı süreçlerden geçen Sırbistan 17 Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra hukuk alanında mücadele etmeyi denese de başarılı olamamıştır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nın 22 Temmuz 2010'da Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka aykırı olmadığını açıklamasından sonra Sırbistan Kosova'ya yönelik diplomasi bazında sürdürdüğü mücadelede ciddi bir yara almıştır. Ayrıca Sırbistan'ın Kosova'nın ilan ettiği bağımsızlığı geçersiz kılarak statüsünü yeniden müzakerelere açmak ümidiyle Temmuz 2010'da BM Genel Kurulu bünyesinde başlattığı girişim aleyhine sonuçlanmıştır.⁴¹⁶

AB son dönemde Sırbistan'ı Kosova konusunda daha fazla taviz vermeye zorlamaktadır. AB Başkanı Van Rompuy 9 Eylül 2011'de Belgrad'da düzenlenen Sırbistan - AB Forumu'nda AB'ye üyeliği sürecinde Sırbistan'ın Kosova ile iyi ilişkiler sürdürmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sonuçta, Sırbistan'ın bir taraftan AB üyeliğinin gerçekleşmesine, diğer taraftan da Kosova üzerindeki egemenliğinin korunmasına yönelik “hem Kosova, hem de AB” olarak bilinen stratejisinin önu gün geçtikçe tıkanmıştır. Dolayısıyla Sırbistan yapıcı bir yaklaşım sergilemezse, bu strateji uygulamada “ne Kosova, ne de AB” sloganına dönüşebilecektir.⁴¹⁷

AB arabuluculuğunda Sırbistan ve Kosova arasında gerçekleştirilen müzakereler neticesinde 28 Şubat 2012'de Brüksel'de varılan anlaşma Kosova'ya uluslararası toplumda yeni bir statü vermekle birlikte Sırbistan'a da AB üyeliğine giden yolu açmıştır. Anlaşma, AB Dışışleri Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton tarafından Sırbistan'a resmi aday statüsü verme konusunda yapılacak değerlendirmeler ışığında “özellikle iyi” olarak nitelendirilmiştir. Anlaşma, Priştine ile Belgrad arasında 24

⁴¹⁶ Erhan Türbedar, “Sırbistan Kosova Siyasetini Sorguluyor”, 25 Eylül 2011, <http://avim.org.tr/Blog/SIRBISTAN-KOSOVA-SIYASETINI-SORGULUYOR-Dr-Erhan-TURBEDAR>, E.T. 05.07.2017.

⁴¹⁷ A.g.m.

Şubat'ta Kosova'nın bölgesel temsili ve aradaki sınırın ortak yönetimi konusunda yapılan dokuzuncu müzakere sonucunda, sağlanmıştır. Müzakereler, Kosova'nın bölgesel toplantılara katılacağı isminin tayini konusunda takılmıştı. Sonuç olarak Kosova, bugüne kadar kullanılan Kosova-UNMIK yerine, Kosova olarak temsil edilecek ve bir dipnotta, "Bu isim, statüyle ilgili tutumlara önyargı oluşturmamakta ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ve UAD'nin Kosova'nın Bağımsızlık İlânıyla İlgili Görüşüne uygundur." ifadesi yer alacaktır.⁴¹⁸

Bu bağlamda 1 Mart 2012'de AB, Kosova'yı resmi olarak tanımasa bile Sırbistan'a "Havuç- Sopa" ilişkisi üzerinden adaylık statüsü vermiştir. Diğer taraftan AB'nin bu statüyü Belgrad'a yönelttiği Priştine ile yapılan bütün anlaşmalara uyması ve Kuzey Kosova'daki kurumların lağvedilmesi doğrultusundaki talepleri için kullanacağını söylemek henüz erken bir öngörü olacaktır.⁴¹⁹

Kosova'da gerçekleştirilmeye çalışılan yeniden yapılandırmanın önündeki en önemli engellerden birisi 2008'den sonra Kosova'nın bağımsızlığını ve Priştine'nin iktidarını reddeden, Sırbistan'dan konu ile ilgili çözüm üretmesini bekleyen ülkenin kuzey kesimindeki Sırp nüfustur. Bölgenin koşulları dikkate alındığında Kosova'nın bölünmesi gibi bir ihtimalin bulunmadığı fakat gündeme Kosovalı Sırplarla Sırbistan arasında yürütülecek imtiyazlı ilişkilerin alınabileceği görülmektedir.⁴²⁰

Uluslararası toplumun Kosova'da devlet kurumlarının halen inşa edilememesi ile ilgili sorunun üzerine gitmemesi, ülkenin geleceğine dair bir takım yorumları da beraberinde getirmektedir. Konuşulan alternatifler arasında Sırbistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını tanınması durumunda uluslararası toplumun Kosova'nın bölünmesini onaylayacağı da yer almaktadır. Diğer taraftan 1990'lardan beri etnik sınırlara göre hiç bölünme yaşanmayan Balkanlar'da, Kosova'daki muhtemel bölünme etnik sınırlara göre bölünmelere yol açabileceği için bu bölgede oluşabilecek bir domino etkisiyle tehlike arz edebilecektir. Dolayısıyla Batılı ülkeler Kosova'nın kuzeyi konusunda değerlendirilecek çözümlerin Kosova'nın toprak bütünlüğüne aykırı olmaması gerektiğini düşünmektedirler. Kosova'nın kuzeyinin hükümetin denetimine alınmasını

⁴¹⁸ Akgün, a.g.m., s. 260.

⁴¹⁹ "Sırbistan'da Artık AB Üyeliğine Aday", Milliyet, 2 Mart 2012.

⁴²⁰ Akgün, a.g.m., s. 261.

en fazla ABD desteklemektedir. AB'nin Kosova hükümetinden beklentisi ise, ülkenin kuzeyinde tek taraflı eylemlerde bulunmamasıdır. Konu ile ilgili olarak Kosova Uluslararası Sivil Ofisi (ICO) Şefi Pieter Feith, 10 Eylül 2011'de Kosova'nın kuzeyi için Katlonya modelini önermiştir.⁴²¹

Sırbistan'ın Kosova'da Sırlara verdiği destek Yeniden Yapılandırmanın başlıca temellerinden birini oluşturan işler bir devlet mekanizmasının kurulması ve uygulanmasının önüne geçmektedir. Uluslararası toplumun da mevcut çatışmaları artıracaklarını düşünerek Sırbistan'ın girişimlerini zımnen kabul etmesi devlet inşası sürecini baltalayan diğer etkidir.

2.3.5.3. Kurumların İnşası Süreci

Ülkedeki kurumların sağlıklı ve işler bir şekilde kurulması ve yürütülmesi Yeniden Yapılandırma sürecinin önemli boyutlarından bir diğeridir. Kurumsal inşa sürecinin en önemli amaçları arasında yasal, etkili politik ve idari organların oluşturulması ve bunlara katılımın düzenlenmesi, sivil toplumun ülke yönetim ve politikalarına katılımının sağlanması yer almakla birlikte politik karar organlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın da bu süreçte söz sahibi konumuna getirilmesi bulunmaktadır. Kosova bağlamında bu koşulların ne derece hayata geçirildiği tartışma konusu olmakla birlikte ülkede yönetsel birimlerin, sağlık, ekonomi, basın yayın ve medya organlarının ve eğitim öğretim kurumlarının birlik ve bütünlük içinde faaliyet göstermesi kurumsal inşa sürecinin olmazsa olmazları arasında yer almaktadır. Diğer taraftan Kosova'nın içindeki etnik çatışma riski, yoğun olarak yaşanmakta olan Arnavut milliyetçiliği ve ülkeyi etkileyen ekonomik sıkıntılar, kurumların inşası sürecinin de önünde duran önemli engellerdir.

1998 – 1999 yılları arasında Kosova'dan dışarıya yaşanan göç dalgası ve savaş sonrası geri dönüşlerin istenen düzeyde olmaması kurumsal sürecin sağlıklı olarak gerçekleştirilmesini engelleyen başlıca sorunlardır. Savaş sırasında 5 bine yakın Arnavut ölmüş, 900 bin Arnavut, Arnavutluk - Makedonya, Türkiye, Bosna Hersek, Hırvatistan, Bulgaristan ve Karadağ'a göçe zorlanmış, 2 bin 464 kişi ise kayıp olarak kayıt altına alınmıştır. Arnavutlar, Sırp kuvvetlerinin Haziran 1999'da ülkeden geri

⁴²¹ Türbedar, a.g.m.

çekilmeye başlamasıyla toplu olarak geri dönüşe yönelirlerken, 230 bin Sırp, Roman ve diğer azınlıklar da Kosova'yı terk etmiştir. UNMIK'in verilerine göre, 1999'da Kosova'yı terk eden Sırp sayısı 190 bin civarında olup, 2011'e kadar 22 bin 630 kişi geri dönmüştür. Dönüş yapan grup ağırlıklı olarak Sırp kökenli olup, diğerleri Roman, Aşkale ve Mısırlı topluluklardır. Savaşın sonra Kosova'ya geri dönen mülteciler beklenenin altında kalırken, yaşadıkları yerlerde yolcu otobüslerinin taşlanması, özellikle sahipsiz bırakılan mülklerin ateşe verilmesi ve yağmalanması, ev ve işyerlerinin duvarlarına nefret sloganları yazılması gibi durumlar yaşanmıştır. Hareket özgürlüğü kısıtlanan Sırp, iş edinme ve kamu hizmetlerinden yararlanma anlamında sıkıntılar çekmektedirler. Kosova'ya geri dönüşler için geliştirilen bir takım projeler bulunsada bunların finansmanına yönelik yeterli fonlar sağlanamamaktadır.⁴²²

Kosova'da savaş öncesi uygulanan hukukla savaş sonrasında uygulanan UNMIK kanunları ve Kosova Anayasası arasında yaşanan çatışmalar sebebiyle mahkeme kararlarının uygulanmasında da gecikmeler yaşanmaktadır. Kosova'daki temel sorunlar arasında mülkiyet hakkı, toplumsal olaylarda yaşanan polis şiddeti, insan kaçakçılığı, devlet memurlarının insan hakları konusundaki bilinç eksikliği, yasalarda yoksullar, etnik azınlıklar, engelliler, kadınlar (özellikle de yalnız kadınlar) ve çocuklar konusundaki belirsizlikler ve eksikliklerin yol açtığı ayrımcılık ilk sıralarda yer almaktadır. Ayrıca insan haklarının korunması ve yaygınlaştırılması için mevcut koruyucu mekanizmalar yeterli değildir. Buna bağlı olarak hukuk sisteminin ciddi bir şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Kosova Ombudsman Kurumu kapsamında Çocuk Hakları Birimi, Ayrımcılık Karşıtı Birimi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi düzenli çalışmalar yapmakta, yasalardaki ve uygulamalardaki eksiklikleri takip ederek, raporlamaktadır. Fakat tüm bunlara rağmen Kosova'da insan haklarının yeterince korunduğunu söylemek mümkün olmadığı gibi UNMIK kapsamında gerçekleşen ihlallerin soruşturma dışında tutulması da önemli bir sorun oluşturmıştır.⁴²³

Savaşın sonra Kosova'da ekonomik olarak da istenilen seviyeye gelinebilmiştir. Savaşın sona ermesiyle gelen bağışlar sayesinde Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'sı

⁴²² UN Security Council, "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", <http://www.unmikonline.org/SGReports/S2011514.pdf>, s. 8- 9, E.T. 05.07.2017.

⁴²³ İnsan Hakları Gündemi Derneği, "Kriz Bölgelerinde İnsan Hakları Sorunları, Bosna Hersek- Kosova- Makedonya Raporu 2010", Ekim 2010, s. 20.

artmış olsa da kişi başına düşen gelirin 1100 dolar seviyesinde olduğu ülkede üretim olmadığı için işsizlik had safhalara (bazı bölgelerde % 70 civarındadır) ulaşmıştır. Yüksek işsizlik oranlarının önemli bir kısmını gençler oluşturduğu için Kosovalıların üçte biri göç etmeye niyetlidir. Ekonomik istikrarın sağlanamadığı ülkede IMF ile 18 aylık standby anlaşması yapılmıştır. Kosova’da 1999 sonrasında Almanya ağırlıklı rol oynarken ilk başlangıçta Alman para birimi olan Mark, geçerli para birimi⁴²⁴ olarak kabul edilmiştir.⁴²⁵

Kosova’da yalnızca kendi etnik yapılarına veya dillerine göre yayın yapan medya organları nedeniyle, istenilen düzeyde çoğunluk medyası oluşturulamamaktadır. Dil, din ve etnik yapı bakımından çeşitlilik arz eden bölgelerde demokrasi ve etnik toplulukların temsil kabiliyetinin artırılması ülkede Yeniden Yapılandırma çalışmalarına temel oluştururken, medya ve basın - yayın alanlarında entegrasyon sürecine katkıda bulunabilecek düzeyde değildir. Bu konu Arnavutlar ve Sırlar ile birlikte ülkedeki diğer etnik gruplar da hesaba katıldığında daha karmaşık bir hal almaktadır. Herhangi bir basın yayın organına sahip olmayan Rom, Aşkali ve Mısırlı etnik gruplar UNMIK ve sivil toplum örgütlerinden bu konuda destek beklemektedir. Ayrıca Kosova’da Yeniden Yapılandırma çalışmaları kapsamında planlanan konular arasında sosyal entegrasyon için çok dilli yapının teşvik edilmesi, bütünleştirici bir eğitim sisteminin kurulması, anadilde eğitim ile ortak kullanılan dillerin birlikte öğrenilmesi ve kullanılmasının sağlanması, sivil toplum inisiyatifinin bu konuda daha çok görev üstlenmesi yer almaktadır. Yeniden Yapılandırma sürecinde medya ve basın yayın organları tarafından birlik ve beraberliğin desteklenerek hoşgörü ile barışma sürecinin başlatılmasının, ülkede etnik gruplar arasında entegrasyon sürecine katkı yapacağı düşünülmektedir.⁴²⁶

Kosova’da AGİT’in Kültürlerarası Eğitim Misyonu’nun tespitlerine göre ülkede her farklı grup eğitim ve öğretimini kendi anadilinde yapmakta, okul müfredatlarında kendi tarihlerini öğrenmektedir. Örneğin Arnavutça dersi görülmeyen Mitroviça’daki liselerde tarih eğitiminde Kosova’nın Sırbistan’a ait olduğu vurgulanırken, Priştine’deki Sami

⁴²⁴ Kosova’da 2008 sonrası Euro resmi para birimidir.

⁴²⁵ İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2010, s. 6- 7, Josef Kraus, “In Ihrem Einsatz für den Europäischen Frieden Geht die Bundeswehr an ihre Kraftgrenzen”, Die Politische Meinung, Nr. 367, April 2000, s. 48- 49.

⁴²⁶ Akgün, a.g.m., s. 263.

Fraşer İlköğretim okulunda Türkçe eğitim görülmekte ve genelde Türk tarihi öğretilmektedir. Diğer taraftan sekizinci sınıf lise tarih kitaplarında kendileri için kullanılan aşağılayıcı kelimelerin kaldırılmasını talep eden Romanlar, Roman kültürü, gelenekleri ve dilinin de müfredata eklenmesini istemektedir.⁴²⁷

Kosova'nın en önemli sorunlarından birisi de ülkede ciddi boyutlarda seyreden Arnavut milliyetçiliğinin, ülkenin etnik ve dini mozaïği açısından endişe verici gerginliklere sebep olabilmesidir. Kosova'daki Arnavut milliyetçiliği tarihsel sebeplerden ve Arnavutların çoğunluk olmasından beslenmektedir. Çoğunluk psikolojisi ile hareket eden Kosovalı Arnavutlar ülkenin tamamında Arnavutça konuşulması ve kamu görevlerine Arnavut kökenlilerin verilmesi için baskı kurmaktadır. Bununla birlikte bölgedeki bölgedeki Sırp unsuru da değerlendirildiğinde mevcut çatışmaların tamamının genel bir sorun olan etnik milliyetçilik ve motivasyondan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu durumun kurumsal inşa sürecine olan etkisi, çatışma sonrası güvenin tesis edilmesi, devlet kurumlarının temel olarak oluşturulması, Yeniden Yapılandırmanın temelini oluşturan tüm unsurların başarılı ile uygulanması bakımından olumsuzdur.

Bütün bu nedenler birleştirici üst Kosova kimliği ışığında kurumsal inşa sürecine engel olmaktadır. Dolayısıyla ülkenin çok dilli, dinli, kültürlü yapısının korunması da istenen düzeyden uzak kalmaktadır. Ülkede hangi grup olursa olsun baskın Arnavut milliyetçiliğinin otoriterliğinin karşısında durarak kendi kimliği etrafında hareket etmektedir. Bu duruma ek olarak 1999'dan sonra mültecilerin geri dönüşleri konusunda yaşanan sıkıntıların ve baskıların da gelmesiyle ülkede kurumsal inşa süreci tamamlanamamaktadır. Dolayısıyla uluslararası toplumun kriz çözme retoriği de boşa çıkmıştır.

2.3.5.4. Kosova'da Yeniden Yapılandırma Sürecinin Değerlendirilmesi

Soğuk Savaş sona erdikten sonra ortaya çıkan Kosova, dünyanın en yeni ülkeleri arasında yer almaktadır. Tarihsel süreçte Kosova'da yaşanan etnik merkezli sorunlar ve çatışmalar, 1999'da uluslararası toplumun "İnsani" askeri müdahalesinden sonra

⁴²⁷ "Kosovo Non-majority Communities Within the Primary and Secondary Educational Systems", <http://www.osce.org/kosovo/36978?download=true>, E.T. 05.07.2017.

Balkanları bölgesel olarak etkileme potansiyeline sahipti. Bu noktada gündeme gelen Yeniden Yapılandırma modeli, kapsamına alınan sorunlar ve çatışma ortamına yönelik bu modelin başarısı için harcanan 13 yıllık yoğun inşa sürecine ve çatışma ortamının sağlıklı bir huzur ortamına dönüştürülmesi çabalarına karşılık, istenen başarı düzeyine ulaşamamıştır.

Haziran 1999'dan sonra başlayarak günümüze kadar devam eden ve askeri, siyasi, yönetsel, ekonomik ve sosyo kültürel boyutları bulunan Yeniden Yapılandırma süreci, Kosova'nın bağımsızlığından sonra da beklenen başarıyı sağlayamamıştır. İki büyük milliyetçi projenin çatışması bu başarısızlığın temel nedenleri arasında yerini alırken, 1999 sonrası Arnavut milliyetçiliğinin Arnavut kimliği temelinde egemen güç olarak ülkede yegane söz sahibi olma arzusu da önemli nedenlerden bir tanesidir.

Uluslararası toplumun Kosova tecrübesi Yeniden Yapılandırmaya ilişkin barış görevlerinin takibi kolay olmayan ve çatışmaya yol açabilecek farklı yönlerinin bulunduğunu göstermektedir. Uluslararası toplumun Kosova'daki başlıca sorunlarından birisi her ne kadar Kosova devleti uluslararası alanda hızla tanınsa da, tarihsel ve etnik - dini olarak ülkenin en büyük açmazı olan Sırlarla ve Sırbistan ile sorunlarını çözme kapasitesinin yeterli olmamasıdır. Kosova'yı milli bir gurur konusu olarak gören Sırbistan, AB ile olan ilişkilerinde de önemli bir yeri olmasına rağmen Kosova için olumsuz tutumunu sürdürmektedir. Sırbistan ile özel ilişkileri bulunan ve Kosova devletinin otoritesini tanımayan kuzey Kosova'daki Sırlar ise gelecekte tanıyacaklarına dair herhangi bir girişimde de bulunmayacaklarını ifade etmektedirler.

Diğer taraftan uluslararası toplum, Yeniden Yapılandırma modeli kapsamında ülkenin dahil olduğu etnik temelli konjonktürün çözümü konusunda özerklik de dahil çeşitli açılımları gündemine almıştır. Fakat 1999'dan bu yana sarf edilen çabalarla geline bu noktada Yeniden Yapılandırmanın da amacı ile örtüşmeyen ülkenin bölünmesine karşı çıkarken, Kosova konusunda Sırbistan'ın da küçük düşürülmesini istememektedirler.

Bugünkü olayların seyrine bakıldığında Yeniden Yapılandırmanın temel dayanaklarından birisi olan çatışma sonrası güvenli ve huzurlu bir ortamın oluşturulduğundan bahsetmek oldukça zordur. Ayrıca kuzey Kosova'da yaşayan Sırların devlet ve hükümet otoritesinin kararlı şekilde karşısında yer almaları Yeniden

Yapılandırmanın önemli alanlarından olan devlet ve kurumların inşa sürecinin tamamlanmasını engellemektedir. Ülkedeki ekonomik sıkıntılar ve radikal Arnavut milliyetçiliğinin otoriter pozisyonu göz önünde tutulunca ekonomik ve sosyo kültürel olarak da arzu edilen gelişime ulaşamadığı görülmektedir. Kosova'daki Arnavut milliyetçiliğinin durumu, Sırpların dışında Türkler, Romanlar, Aşkaliler, Mısırlılar gibi diğer azınlıklar için de endişe uyandırmaktadır.

Kosova'daki hukuk sistemi de önemli problemler yaşamaktadır. Ülkenin tamamında denetim yapması gereken iç güvenlikten sorumlu askeri polis, örgütlü sivil polis, yargı ve zabıta kurumları yeterince etkin olamamaktadır. Devam eden etnik düşmanlığın, suç örgütlerinin faaliyetlerinin, yeni demokratik düzene karşı aşırı milliyetçiliğin önlenmesi için KFOR birliklerinin iç güvenlik ve asayiş konusunda uluslararası makamlara olan desteğini artırması gerekmektedir.

Bölgede devam edeceği düşünülen etnik kimlik mücadelelerine dayalı kaos ortamı çerçevesinde milliyet ve dini kökeninden bağımsız olarak AB yolunda bireyleri ve grupları birbirine yakınlaştırmak amacıyla tüm vatandaşlara yönelik uluslararası komiteler oluşturma girişimleri sürecektir. Diğer taraftan ülkenin kuzeyinde Kosova hükümetinin otoritesini tam anlamıyla kurabilmek için başvurduğu şiddet karşılıksız kalmayacağı için KFOR-EULEX gibi Yeniden Yapılandırma birimleri denetimi ellerinde bulunduracaklardır. Fakat ülkenin herşeye rağmen hedeflenen siyasi, askeri, idari ve sosyo kültürel seviyeye ulaşması, Kosova'daki etnik milliyetçilik sebebiyle Yeniden Yapılandırma için Sırpları gözeten farklı düzenlemelerin hayata geçirilmesiyle mümkün olabilecektir. Batı Balkanların istikrarını dikkate alarak, karmaşık ve çok boyutlu Kosova sorunu ile mücadelesi sırasında uluslararası toplum ülkedeki etkinliğini mutlaka devam ettirmelidir. Bu süreç Yeniden Yapılandırma modeli kapsamında sürdürülürken, uluslararası toplumun beklentilerini karşılamasa da her iki taraf arasında katalizör vazifesi görecektir.

Farklı bir açıdan bakılarak Yeniden Yapılandırma modelinin müdahaleci özelliği ön plana çıkarıldığında, çok etnik ve dini yapıları bölgelerde uygulanan bu modelden tam bir başarı beklemek doğru olmayacaktır. İşte bu sebeple modelin kapsamının değiştirilmesi ya da yaptırım mekanizmalarının daha yoğunlaştırılması varlığını devam ettirebilmesi için kritik öneme sahiptir. Hiç şüphe yoktur ki Kosova'nın işleyen bir demokrasi haline

gelmesi, ekonomisi, suçla mücadele kapasitesi, merkezi ve yerel idaresiyle kendi ayakları üstünde duran bir ülke olabilmesi için uluslararası desteğin sürdürülmesi gerekmektedir. Zira Balkanlarda huzur ve istikrara giden yol Kosova'dan geçmektedir.

SONUÇ

Birçok etnik ve inanç temelli farklılıkları ve bu farklılıklara dayanan siyasi, iktisadi, içtimai ve askeri çalkantıları bünyesinde barındıran Balkanlar coğrafyası, dünya üzerinde yönetilmesi ve mevcut halklarının bir arada tutulabilmesi en zor siyasi alanlardan biridir. Balkan tarihine bakıldığında sosyal, kültürel, dini ve iktisadi bütünlüğün Bizans ve Osmanlı gibi büyük siyasi egemenlikler döneminde sağlanabildiği görülmektedir. Örneğin hoşgörülü yönetim anlayışını benimsemiş olan Osmanlı idaresindeki Balkanlar'da tüm etnik kimlikler rahat bir yaşam sürmüşlerdir. Diğer taraftan XIX. yüzyılda gün yüzüne çıkan milliyetçi akımlar ile siyasi ve iktisadi yönden zayıflayan Osmanlı Devleti'nden kopmalar başlamıştır. Dış destekler başta olmak üzere birçok sebebe bağlı olarak meydana gelen Osmanlı Devleti idaresinden kopmalar neticesinde Balkanlar bir sonraki yüzyılda kendisini kanlı etnik çatışmaların, iktisadi ve içtimai istikrarsızlığın içerisinde bulmuştur.

Balkanlardaki ayrılıkçı hareketlerin devamında Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun dağılmasının ardından XX. Asrın başlarında Yugoslav Devleti'nin kurulması ilk kez gündeme gelmiştir. Fakat I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Yugoslav Krallığı, içerisinde yer alan Sırp, Hırvat ve Sloven kimlikleri arasında birlik sağlayamamıştır. 1929'dan sonra anayasal bir krallık olarak kurulmuş yönetimin diktatörlüğe dönüşmesi neticesinde Yugoslav Krallığı'nı kuran kurucu milletlerin tarihi düşmanlıkları yaşanan iç çatışmalarla birlikte yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Bu süreç iki dünya savaşı arasında ve hemen öncesinde, bölgede daha fazla etkin olmak isteyen Almanya ve yine bölgede inanca dayalı ayrım peşinde koşan Vatikan tarafından da alevlendirilmiştir.

1945 yılından itibaren SSCB etkisindeki doğu bloğu ile ABD etkisindeki batı bloğunun müdahaleleriyle iki kutuplu bir yapıya geçen dünyada Balkanlar da önemli bir dönüm

noktasına gelmiştir. Balkanlar bölgesi mevcut siyasi hareketlilik kapsamında bu iki bloğun kesiştiği tampon bir bölge olarak tanımlanmıştır. Tito'nun önderliğinde biraraya gelen Balkan ulusları, II. Dünya Savaşı sırasında Alman ve İtalyan işgaline karşı yürüttükleri mücadelede başarılı olmuşlardır. Böylelikle Balkanların merkezinde faşist yönelime sahip Hırvat Cumhuriyetiyle, aşırı milliyetçi Sırp-Boşnak arasında yükselen gerilim, Yugoslavya'da Tito'nun iktidara geçmesiyle daha durağan bir seyir izlemeye başlamıştır. Sosyalist Federe Cumhuriyet tarzını benimseyen Tito, Balkan uluslarını federe devletlere siyasi imkanlar sağlayan yönetim anlayışıyla bir araya getirmiştir. Balkanlarda Güney Slavları sosyalist birliği çerçevesinde yeniden biraraya getiren bu durum, 1980'e kadar buluşulan ortak paydada devam etmiştir.

Yugoslavya Federasyonu böylece, iki kutuplu dünyanın önemli siyasi güçlerinin stratejilerine paralel olarak ve Tito'nun politik hamleleri ile Balkanlarda ilk kez rahatlamıştır. Tito'nun hayalindeki Balkanlar, etnik milliyetçilikle komünizmden uzak ve sosyalist bir anlayışla halkları birlikte yaşayan "Büyük Yugoslavya"dır. Bu noktada 1948 yılında Yugoslavya'nın Kominform'dan ayrılması sonucunda daha önce bölgede var olan Stalinist etki de kaybolmuştur. Ancak kalkınma ve sanayileşme de "özyönetimsel sosyalizm", dış politikada "bağılantısızlık", ulusal kimlik inşasında "Yugoslavyacılık" ilkeleriyle yola çıkan ve kapitalist batı ile komünist doğu arasında, modernleşme ve kalkınma için alternatif bir yol arayışı olan "Titoizm" de bölgede başarılı olamamıştır.⁴²⁸

1980'de Tito'nun ölümünden sonra bir de iktisadi gerileme ile etnik siyasetin yeniden ortaya çıkması Yugoslavya topraklarında etnik temelli çatışmaların tekrar yaşanması tehdidini beraberinde getirmiştir. 1988 yılı itibarıyla artan Sırp-Hırvat, Sırp-Arnavut ve Sırp-Boşnak rekabetine ek olarak Voyvodina ile Kosova'nın özerkliklerinin kısıtlanması bölgedeki gerilimi bir kez daha tırmandırmıştır. Sonuç olarak 1990'lı yılların başında Balkanlar, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Makedonya gibi yeni devletlerle tanışmıştır.

⁴²⁸ Zülküf Oruç, "Balkanlarda Osmanlı Mirası Ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik Ve Yönetim Sorunları Kosova-Makedonya Örneği", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 158.

Yugoslavya Federasyonu'nun dağılmasının önüne geçemeyen Balkan ulusları, birlikte yaşayabilme şansını iyi kullanamamıştır. Yugoslavya'nın çok uluslu yapısı Soğuk Savaş bittikten sonra bozulmuştur. Dağılan SSCB'nin bölgedeki etkisi zayıflayınca, Balkanlarda kurulan yeni devletler de Avrupa ile ABD'ye yönelmişlerdir. Dolayısıyla Balkanlar bundan böyle AB ve ABD'nin karşılıklı egemenlik mücadelesine sahne olmuştur. Artık bölgede bu siyasi güçlerin yönlendirdikleri çatışmaların ardından ortaya çıkan ulus devletlerin, uluslararası alanda başlayan tanınma süreci yaşanmaktadır.

Diğer taraftan Balkanların yeniden yapılandırılması da büyük siyasi güçlerin etkisi ve kontrolünde gelişmiştir. Bu noktada ABD, Rusya'nın Balkanlardaki etkisini bütünüyle ortadan kaldırmaya yönelik iki önemli politika izlemiştir. Balkanlarda bir taraftan AB'nin doğuya yayılmasına destek veren ABD, diğer taraftan da NATO'nun bölgenin tamamını kontrol altına alabileceği bir güvenlik koridoru oluşturmaya öncelik vermiştir. Farklı bir açıdan bakıldığında bölgede Rus etkisinin kırılmasıyla kurulan devletleri kontrolü altına alabilmek için ABD'nin geliştirdiği politika sayesinde Bosna-Hersek'teki katliamlar durdurulmuş, Makedonya'nın kırılgan yapısı korunmuş ve Kosova'nın bağımsızlığa kavuşturulup uluslararası camia tarafından tanınması sağlanmıştır. Neticede AB ve ABD'nin Balkan politikaları Balkanların yakın dönemdeki siyasi yapılanmasında da oldukça etkili olmuştur.

Bölgede aşırı milliyetçiliğin ve buna bağlı gelişen düşmanlıkların sona erdirilebilmesi adına AB'nin istikrar denemesi kapsamında batı Balkanlardaki ülkeleri bazı ölçütlerde esneklik sağlayarak birliğe kabul etmesi ve ABD'nin yeni kurulan ulus devletlere iktisadi ve siyasi desteğine rağmen gösterilen tüm bu çabaların hedefine ulaştığı söylenemez.

Dünyanın önemli güçlerinin Balkanlarda Rusya'ya karşı geliştirdikleri politika paralelinde yaşanan siyasi ayrılmaların devletleşmeye gitmesine izin ve destek vermelerine rağmen, bazı devletlerin en son bağımsızlığını ilan eden Kosova'yı hala resmen tanınmamış olmaları bile, bu bölgenin içinde bulunduğu siyasi ve etnik çıkmazın açık bir ispatıdır. Bütün bu siyasi gelişmeler bağlamında güvensizlik ve istikrarsızlık gölgesinde şekillenen tarihi geçmişiyle Balkanların ne zaman yeniden karışacağı merak konusudur.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Affairs, Center For Strategic Research, 1999.

Akman Halil, *Paylaşılamayan Balkanlar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Anderson Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Metis, İstanbul, 2009.

Anderson Benedict, *Imagined Communities*, Verso, London, 2006.

Aybet Gülnur, *NATO's Developing Role in Collective Security*, Ankara Ministry of Foreign

Babuna Aydın, *Bir Ulusun Doğuşu Geçmişten Günümüze Boşnaklar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Çev: Hayati Torun, İstanbul, 2000.

Baymak Osman, *Tarih Boyunca Avrupa Kavşağı Kosova*, Bay Yayınları, Prizren-Kosova, 2008.

Bekaj Armend R., *The KLA and the Kosovo War*, Berghof Conflict Research, Berlin, 2010.

Bilgin Nuri, *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, İzmir, 2007.

Bilgin Nuri, *Kollektif Kimlik*, Sistem, İstanbul, 1995.

Booth Ken, *Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimensions*, Routledge, New York, 2001.

Bora Tanıl, *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası, Bosna Hersek*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1999.

Bosnia and Hercegovina Republic, Walden publishing, World of Information, 2006.

Bostancı Naci, *Bir Kollektif Bilinç Olarak Milliyetçilik*, Doğan, İstanbul, 1999.

Bozboru Nuray, *Osmanlı Yönetiminde Arnavutluk, Arnavut Ulusçuluğun Gelişimi*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Brown L. Carl, *İmparatorluk Mirası*, İletişim yayınları, İstanbul, 2000.

- Calhoun Craig, *Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Carruthers Susan L., *The Media at War*, St. Martin's Press, New York, 2000.
- Cassese Antonio, *Self-determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, 1995.
- Çelik Bilgin, *Dağılan Yugoslavya Sonrası Kosova ve Makedonya Türkleri*, Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, 2008.
- Chandler David, *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*, Pluto Press, London, 2000.
- Clark Howard, *Civil Resistance in Kosovo*, Pluto Press, London, 2000.
- Cummings Sallu N., *Kosovo: Perceptions of War and Its Aftermath*, Bloomsbury Academic, London, 2002.
- Deutsch Karl W., *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*, The Technology Press of The Massachusetts Institute of Technology, New York, 1966.
- Ekinci M. Uğur, *Sırbistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Rapor 38, İstanbul, 2014.
- Emin Nedim, *Kosova Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Seta Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2014.
- Emiroğlu Hüseyin, *Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu*, Orient Yayınları, Ankara, 2006.
- Fouskas Vassilis K., *Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar: Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları*, Çev: Ali Çakıroğlu, Aykırı Yayınları, İstanbul, 2004.
- Fromkin David, *Kosovo Crossing: American Ideals Meet Reality on the Balkan Battlefields*, Touchstone Books, New York, 2002.
- Gellner Ernest, *Nation and Nationalism*, Blackwell, Oxford, 1983.
- Gellner Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev. B. Ersanlı, G. Özdoğan), Hil Yayınları, İstanbul, 2008.
- Gibbs David N., *First Do No Harm: Humanitarian Intervention and the Destruction of Yugoslavia*, Vanderbilt University Press, Nashville, 2009.

- Haliloviç Cemile, *Yugoslavya'nın Dağılma Süreci*, Konya, 2005.
- Harvey David, *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*. (Çev. Sungur Savran), Metis, İstanbul, 1999.
- Henriksen Dag, *NATO's Gamble: Combining Diplomacy and Airpower in The Kosovo Crisis, 1998-1999*, Naval Institute Press, Annapolis, 2007.
- Heywood Andrew, *Siyaset*, Aders, Ankara, 2007.
- Hoare Marko Attila, *Yugoslavia and Its Successor States*, R.J.B.Bosworth (ed.), The Oxford Handbook of Fascism, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- Hobsbawm E.J., *Nations And Nationalism Since 1780 Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Johnstone Diana, *Ahmakların Seferi: Yugoslavya, NATO ve Batının Aldatmacaları*, çev. Emre Ergüven ve Ergin Bulut, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2004.
- Judah Tim, *Kosovo What Everyone Needs To Know*, Oxford University Press, New York, 2008.
- Judah Tim, *Kosovo: War and Revenge*, Yale University Press, New Haven and London, 2000.
- Karatay Osman, *Kosova, Kanlı Ova*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Karpat Kemal H., *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş, İstanbul, 2012.
- Kut Şule, *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Kasım 2005.
- Larrain Jorge, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Üçüncü Dünya Gerçeği*. (Çev. Neşe Nur Domaniç), Sarmal, İstanbul, 1995.
- Malcolm Noel, *Kosova: Balkanları Anlamak İçin*, Çev. Özden Arıkan, Sabah Yayınları, İstanbul, 1999.
- Melucci Alberto, *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. (Der. John Keane ve Paul Mier), Hutchinson Radius, London, 1993.

- Murphy Sean D, *Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996.
- Musgrave Thomas D., *Self-Determination and National Minorities*, Clarendon Press, March 1997.
- NATO El Kitabı 50. *Yıldönümü Sayısı*, Basın ve Enformasyon Burosu, NATO 1110, Brüksel-Belçika, 2001.
- NATO El Kitabı, Public Policy Division, Brussels, 2006.
- Özkırmı Umut, *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2008.
- Palokaj Augustin, *Short analyses of public policies: 'What went wrong?' Kosovo-EU Relations: The History of Unfulfilled Aspirations?*, Forum 2015 Kosovo Foundation for Open Society Publications, 2013.
- Poulton Hugh, *Balkanlar; Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*, (Çev: Yavuz Alagon), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Power Samantha, *A Problem From Hell: America and the Age of Genocide*, Basic Books, New York, 2002.
- Şahin Yeliz, *Batı Balkanlar AB Yolunda*, İktisadi Kalkınma Vakfı, Dünya Yayıncılık, Yayın No: 267, İstanbul, 2013.
- Schlesinger Philip, *Medya Devlet ve Ulus: Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik*. (Çev.: Mehmet Küçük)., Ayrıntı, İstanbul, 1994.
- Smith A.D., *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*. (Çev. D. Kömürcü), Everest Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Smith A.D., *Nationalism*, Polity Press, Cambridge, 2010.
- Syneder Louis L., *The Meaning of Nationalism*, Greenwood Press, Connecticut, 1968.
- Taşar Murat, Metin Burhan, Ünaltay Altay, *Bosna Hersek ve Post-Modern Çağa Giriş*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Taşkıran Cemalettin, *Kosova'nın Bağımsızlık İlanı ve Sonrasındaki Gelişmeler*, I. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi Bildiri Kitabı, Kosova,

Priştine, 2009.

Tılıç L. Doğan, *Milliyetçiliğin Pençesindeki Kartal KOSOVA*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1999.

Turan Betül, *Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye Kosova ilişkileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2009.

Türkiye-Arnavutluk İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Yarını, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.

Ülger İrfan Kaya, *Yugoslavya Neden Parçalandı?*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

Woodward Susan L., *Balkan Tragedy*, The Brookings Institution, Washington D.C., 1995.

Yahya Harun, *Gizli El Bosna'da; Sırpların Arkasındaki Anti-İslami Enternasyonal'in Bilinmeyen Hikayesi*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Yanardağ A. Faruk, *Sancak Ve Kosova Raporu*, Sancak Dayanışma Grubu Yayınları, İstanbul, 1993.

Yerasimos Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

MAKALELER:

Abi-Saab George, "Conclusion", *Secession: International Law Perspectives*, (Ed. Marcelo G. Kohen), Cambridge University Press, 2006.

Abi-Saab George, "The Effectivity Required of an Entity that Declares its Independence in Order for it to be Considered a State in International Law", *Self-determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, (Ed. Anne Bayefsky), Kluwer Law International, 2000.

Akgün Sibel, "Kosova'da Yeniden Yapılandırma Çalışmaları Kapsamında Bugünkü Durum", *Akademik Bakış*, Cilt 5, Sayı 10, Yaz 2012.

Akgün Sibel, "Kosova'nın Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Süreci ve Bu Süreçte Kosova Türkleri", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi* 2, 2013, Sayı: 2.

- Alkan Necmettin, "Kosova Meselesinin Tarihi, Kültürel ve Siyasi Altyapısı", *Avrasya Etütleri*, Sayı 21, Kış 2001.
- Allen Bob, "Why Kosovo? The Anatomy and Needless War", *Canadian Centre for Policy Alternatives*, July, 1999.
- Arı Tayyar ve Pirinççi Ferhat, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası", *Alternatif Politika*, Cilt. 3, Sayı. 1, Mayıs 2011.
- Ateşoğlu Güney Nurşin, "Bosna-Hersek Sorunu ve Barış Görüşmeleri Süreci", Kemali Saybaşı, Gencer Özcan (ed)., *Yeni Balkanlar Eski Sorunlar*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1997.
- Ayhan Halis, "Kosova'nın Bağımsızlığının Doğallığı", *2023 Dergisi*, Atılım Yayıncılık, Sayı 83, 2008.
- Bandow Doug, "US Policy toward Kosovo: Sowing the Wind in the Balkans, Reaping the Whirlwind in the Caucasus", *Mediterranean Quarterly*, 2009.
- Beha Adem, "Decentralisation in Kosovo: A Challenge to Deal with?", *Journal of Peace, Conflict and Development*, Issue 17, 2011.
- Bieber Florian, "Nationalist Mobilization and Stories of Serb Suffering, The Kosovo Myth from 600th Anniversary To The Present", *Rethinking History*, S. 6., 2002.
- Bieber Florian, "Post-War Bosnia Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance", *Palgrave Macmillan*, İngiltere, 2005, 'den aktaran Yürür Pınar, "Balkanlar'da Uluslararası Himaye Yöntemleri: Bosna-Hersek Örneği", *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, Ankara, Cilt 14, Sayı 1, 2008.
- Bozbora Nuray, "The Policy of Abdulhamit II Regarding The Prizren League", *Foundation For Middle East and Balkan Studies*, 2000.
- Bozbora Nuray, "Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri", *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, No 1, 2008.
- Cass Frank, "The Kosovo War: Kosovar Insurrection, Serbian Retribution And Nato Intervention", Papasotiriou Harry, *The Journal Of Strategic Studies*, London, March 2002.

Chomsky Naom, “Another Way for Kosovo”, *Le Monde Diplomatique*, March, 2000.

Clare Michael T., “The Clinton Doctrine”, *The Nation*, 19 April 1999.

Corten Olivier, Bettati Mario, “The First Lessons of Kosovo”, *UNESCO the Courier*, Vol. July/August, 1999.

Çakır Faruk Muhammet, Emiroğlu Hüseyin, “Avrupa Sorunlarının Çözümünde AB’nin Liderliği: Kosova’nın Nihai Statü Meselesi (1999-2015)”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 5, No: 17, 2009.

Çiftçi Kemal, “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: ‘Rıza’ya Dayalı ‘Hegemonya’dan ‘İmparatorluk’ Düzenine”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 2009.

Çoban Fatma, “Kosova Meselesi ve Çin’in Tutumu”, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (ed.), 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği, *Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı*, 2011.

Dean Janathan, “Evaluating the Post-Cold War Policy of the United States”, *International Security Issues*, November, 1999.

Demirtaş Coşkun Birgül, “Kosova’nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990-2008)”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 7, Sayı 27 (Güz 2010).

Emiroğlu Hüseyin, “Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu ve Birleşmiş Milletler”, *Avrasya Etüdleri*, Yıl: 12, Sayı: 29-30, 2006.

Erkal Mustafa E., “Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine”, *Türkiye ve Siyaset*, S.3, 2001.

Etty John, “Serbian Nationalism and the Great War”, *History Review*, S.63, 2009.

Franck Thomas M, “Opinion Directed at Question 2 of the Reference”, *Self-determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, (Ed. Anne Bayefsky).

Franck Thomas M., “General Course on Public International Law”, *Recueil Des Cours*, C. 240, 1993-III.

- Frantzen Henning - A., "NATO and Peace Support Operations 1991–1999", *Policies and Doctrines*, 2005.
- Genelkurmay, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 403, Ocak 2010.
- Günel Altuğ, "Nihai Statünün Belirlenmesi Aşamasında Kosova", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 9, Ankara, 2007.
- Hall Stuart, "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi (içinde)*. (Der: Anthony D. King, Çev: Gülcan Seçkin-Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1998.
- Haradinaj Meliza, "Diplomacy of Reconciliation: Examining the Limits of the Top-down Approach for Kosovo & Serbia (1999-2012)", *Oxford University Foreign Service Programme*, 2012.
- Hedges Chris, "Kosovo's Next Masters?", *Foreign Affairs*, LXXXVIII, 3 (May-June 1999).
- Herring Eric, "From Rambouillet to the Kosovo accords: NATO'S War Against Serbia and Its Aftermath", *The International Journal of Human Rights*, 4:3-4, 2000.
- İlgın Leyla, "Söylem ve İdeoloji", *Söylem ve İdeoloji*. (Haz:Barış Çoban, Zeynep Özarslan), Su Yayınları, İstanbul, 2003.
- Judah Tim, "The Kosovo Liberation Army", *Perceptions*, Eylül-Ekim 2000.
- Karaduman Sibel, "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", *Journal of Yasar University*, C.5, S.17, İzmir, 2010.çağdaş
- Karpat Can, "Ötekiler: Arnavut Olmayanların Kosova'sı", *AIA Türkiye ve Balkanlar Masası*, Özel Notlar, 2010.
- Ker-Lindsay James, Economides Spyros, "Standards before Status before Accession: Kosovo's EU Perspective", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol:14, No:1, 2012.
- Keskin Funda, "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 12, Kış 2006-2007.

- Kim Julie, Woehrel Steven, “Kosovo and U.S. Policy: Background and Current Issues”, *CRS Reports for Congress*, 24 October 2007.
- Kut Şule, “Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye’nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- Latif Dilek, “Etnik Çatışma Sonrası Barış İnşası Ne Kadar Mümkün? Dayton Sonrası Bosna ve Hersek”, *Kıbrıs Yazıları*, Yaz-Güz 2006.
- Luttwak Edward N., “Give War a Chance”, *Foreign Affairs*, Volume 74, No:4, July-August 1999.
- Matheson Michael, “United Nations Governance of Post Conflict Societies”, *American Journal of International Law*, 2001.
- Mujezinovic Mirzet, “After the End of the Kosovo Status Negotiation: Way to the Peaceful Dissolution?”, Sedat Laciner, Mehmet Ozcan and Ihsan Bal (Eds.), *USAK Yearbook*, Vol :1, Year 2008, USAK Books, Ankara, 2008.
- Murphy Sean D, “Terrorism and the Concept of ‘Armed Attack’ in Article 51 of the U. N. Charter”, *Harvard International Law Journal*, 2002.
- Oğultürk M. Cem, “Kosova’nın Bağımsızlık Süreci Kapsamında ABD Dış Politikasının Analizi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 10, S. 19, Nisan 2014.
- Olçay Bülent, “Kosova: Nereden Nereye?”, *Avrasya Etüdleri*, Sayı: 17, İlkbahar-Yaz 2000.
- Orrico Débora García, “Kosovo”, Blanca Antonini (Ed.), “Design, Implementation and Accountabilities The Cases of Afghanistan, Côte d’Ivoire, Kosovo and Sierra Leone”, *Security Council Resolutions Under Chapter VII*, FRIDE, Madrid, 2009.
- Ortakovski T. Vlademir, “Greater Serbian, Greater Albanian Nationalism and Kosovo”, *International Studies Association 48th Annual ISA Convention*, Feb28-Mar3, Illinois, Chicago, 2007.
- Öcal Mehmet, “Kosova: Bir Etnik Sorunun Anatomisi”, *Yeni Türkiye Rumeli – Balkanlar Özel Sayısı-IV*, Mart-Haziran 2015, Sayı 69.

- Özkan Behlül, “Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikası”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9 (16), Ocak 2011.
- Öztüğ İdil Laçın, “The EU Presence in the Balkan Region with Particular Attention to Kosovo: The Evaluation of the Future Role of the European Union Planning Team”, *Turkish Review of Balkan Studies*, Bigart Publications, İstanbul, 2007.
- Pellet Alain, “Legal Opinion on Certain Questions of International Law Raised by the Reference”, *Self-determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, (Ed. Anne Bayefsky).
- Phillips David L., “Comprehensive Peace in the Balkans: The Kosovo Question, Human Rights Quarterly”, Cilt: 18, No: 4, *The Johns Hopkins University Press*, November 1996.
- Psilos Christophoros, “Albanian Nationalism and Unionist Ottomanization, 1908-1912”, *Mediterranean Quarterly* 7: 3., 2006.
- Pula Erëza, “The Trade Impact of the Kosovo-EU Stabilization and Association Agreement: An Assessment of Outcomes and Implications”, *Group for Legal and Political Studies*, Policy Report, No: 03, 2014.
- Ragaru Nadège and Dymi Amilda, “The Albanian-American Community in the United States: A Diaspora Coming to Visibility”, *Canadian Review of Studies in Nationalism*, 31 (1-2), 2004.
- Rüma İnan, “Uluslararası Toplum ve Egemenlik: Bosna- Hersek Örneği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63-1, Ankara, 2008.
- Savaş Hüseyin, “Dünü ve Bugünüyle Kosova Sorunu II”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, No: 1, 2001.
- Schlegel Dietrich, “Die Rolle der Türkei während der Konflikte in Ex-Jugoslawien”, *Zeitschrift für Türkeistudien*, Cilt 12, No 2, 1999.
- Tancredi Antonello, “A Normative Due Process in the Creation of States through Secession”, *Secession: International Law Perspectives*, (Ed. Marcelo G. Kohen), Cambridge University Press, 2006.

- Tayfur Kemal, “Kosova’nın Kayıp Çerkesleri”, *Atlas Dergisi*, Şubat 2008 sayısı.
- Troebst Stefan, “Conflict in the Kosovo, Failure of Prevention?”, *The European Centre for Minority Issues Working Paper*, Number I, May 1998.
- Troebst Stefan, “Conflict in Kosovo: Failure of Prevention? An Analytical Documentation, 1992-1998”, *European Centre for Minority Issues*, May, 1998.
- Türbedar Erhan, “Sancak Bölgesi’nin Tarihine Yeni Sayfa”, *Balkan Mektubu*, Sayı: 16-17, Kasım, 2005.
- Türbedar Erhan, ‘Bosna Rahat Uyuyabilirsin’, *Stratejik Analiz*, Cilt:7, Sayı:75, 2006.
- Türbedar Erhan, “Kosova’nın Bağımsızlık İlanının Sırbistan, Bosna- Hersek ve Makedonya’ya Etkileri”, *Avrasya Dosyası*, ASAM Yayınları, Ankara, Cilt 14, Sayı 1, 2008.
- Türbedar Erhan, “Kosova Nereye Koşuyor?”, *Stratejik Analiz*, Cilt 6, Sayı 61, Mart 2005.
- Türkbağ Ulvi Ahmet, “Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, S.23, 2003.
- “Türkiye’deki Arnavutlar uyanmadı”, Kosova’nın Türkiye Temsilcisi Enver Tali’yle yapılan söyleşi, *Aksiyon* Cilt 5, No 214, 9-15 Ocak 1999
- Uzgel İlhan, “Bağılantısızlıktan Yalnızlığa: Yugoslavya’da Milliyetçilik ve Dış Politika”, *Türkiye’nin Komşuları*, Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel (der.), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.
- Uzgel İlhan, “Bosna-Hersek ve Türkiye”, Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt. II: 1980-2001*, İletişim, İstanbul, 2001.
- Ülger İrfan Kaya, “Middle East Problem and The Analysis of Disintegration of Yugoslavia in the Framework of Foreign Policy of Europa”, *Stradigma*, Vol.8, Sayı: Şubat, 2003.

- Ülger İrfan Kaya, “Self Determinasyonun Sınırları: Kosova Örneği”, (ed.) Hasret Çomak ve Caner Sancaktar, 21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliğı, *Uluslararası Balkan Kongresi Bildiriler Kitabı*, Kocaeli, 2011.
- Ünal Hasan, “Balkanlarda Geniş Arnavut Meselesi ve Türkiye”, *Avrasya Dosyası*, IV, 1-2 (İlkbahar-Yaz 1998).
- Webber Mark, “The Kosovo War: A Recapitulation”, *International Affairs*, 85: 3, Blackwell Publishing Ltd/The Royal Institute of International Affairs, 2009.
- Weller Marc, “The Ramboulliet Conference”, *International Affairs*, Vol.75, 1999.
- Woehrel Steven J., “Kosovo and U.S. Policy”, *CRS Report for Congress*, 18 July 2001.
- Woehrel Steven J., “Kosovo’s Future Status and U.S. Policy”, *CRS Report for Congress*, 19 July 2005.
- Woehrel Steven, “Serbia: Current Issues and U.S. Policy”, *CRS Reports for Congress*, 30 July 2012.
- Woehrel Steven, “Kosovo: Current Issues and U.S. Policy”, *CRS Reports for Congress*, 13 March 2012.
- Woehrel Steven, “Future of the Balkans and U.S. Policy Concerns”, *CRS Reports for Congress*, 13 May 2009.
- Yavuz Celalettin, “Balkanlaşan Eski Yugoslavya’daki Gelişmeler ve Yeni Ülke Kosova”, *2023 Dergisi*, Atılım Yayıncılık, Sayı 83, (Mart) 2008.
- Yılmaz Murat, “Kosova’da Bağımsızlık Başka Bahara!”, *Anlayış Dergisi (Dünya Siyaseti Bölümü)*, Sayı 56, Ocak 2008.
- Yiğit Yücel, “Milliyetçilik Çağında Prizren İttihat Cemiyeti”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sonbahar 2009.
- Yürür Pınar, “Kosova’nın Bağımsızlık Süreci, Bölgesel ve Küresel Etkileri”, *2023 dergisi*, sayı 83, Ankara, 15 Mart 2008.
- Zimmermann and Stahn, “NATO, the UN and the use of Force: Legal Aspects”, *European Journal of International Law*, 1999.

RESMİ BELGELER

Communication From The Commission To The European Parliament and The Council, “Kosovo-Fulfilling its European Perspective”, COM(2009)8343, Brussels, 2009.

Council of the European Union, “General Affairs and External Relations ‘Council conclusions on Kosovo’”, 6496/08, Brussels, 2008.

Ege Bölgesi Sanayi Odası, “Kosova Ülke Raporu”, 2013.

European Commission, “EU Enlargement Strategy Kosovo 2015 Report”, COM (2015) 611, Brussels, 2015(c).

European Commission, “Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014”, COM(2013) 700, Brussels, 2013(a).

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Ocak 2010, Sayı 403.

International Crisis Group, “Serbia: Maintaining Peace In The Presevo Valley”, *Europe Report No: 186*, Brussels, 16 October 2007.

International Crisis Group (ICG), “Is Dayton Failing?: Bosnia Four Years After the Peace Agreement”, *ICG Balkans Report* , No. 80, Brüksel, 1999.

İnsan Hakları Gündemi Derneği, “Kriz Bölgelerinde İnsan Hakları Sorunları, Bosna Hersek- Kosova- Makedonya Raporu 2010”, Ekim 2010.

İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2010, Kraus Josef, “In Ihrem Einsatz für den Europäischen Frieden Geht die Bundeswehr an ihre Kraftgrenzen”, *Die Politische Meinung*, Nr. 367, April 2000.

“Kosova As Seen, As Told”, *AGİT’in İnsan Hakları Bulguları Ekim 1998’dan Haziran 1999’a Kadar Olan Süreç*, OSCE Publication.

Report of United Nations Secretary General to United Nations Security Council (1999), pursuant paragraph 10 of UNSC Resolution 1244/99, (S/1999/672).

UN General Assembly Resolution 1514 (XV), *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*, UN Doc. A/RES/1514 (XV) (14 December 1960).

UN General Assembly Resolution 2625 (XXV), *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, UN Doc. A/RES/2625 (XXV) (24 October 1970).

Vienna Declaration and Programme of Action, UN Doc. A/CONF.157/23 (12 July 1993).

İTERNET KAYNAKLARI:

Adrovic Samir, “Montenegro Rebuffs Albanian Demands”,
<http://freemalesia.blogspot.com.tr/2007/06/montenegro-rebuffs-albanian-demands.html>,
 E.T. 16.06.2017.

Akademik Perspektif Dergisi (Online Sosyal Bilimler Dergisi), Kırıkkale Üniversitesi,
 Ahmet Ataş, Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu,
<http://www.akademikperspektif.com/2012/07/07/soguk-savas-sonrasi-kosova-sorunu/>,
 E.T. 10.06.2017.

Alpkaya Gökçen, “Nato Müdahalesi Üzerine”, 1999,
<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/alpkaya/kosova.htm>, E.T. 24.06.2017.

BBC Haberler “Kosova’da zaman çizelgesi”,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3550401.stm, E.T. 29.06.2017.

BBC News, “World: Europe Analysis: The KLA’s Armed Struggle”, 21 September 1999, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/453897.stm>, E.T.: 21.06.2017.

Bozbora Nuray, “Arnavut Milliyetçiliğinin Doğuşu, Gelişimi ve Günümüze Etkileri”, 2013, <http://balturk.org.tr/arnavut-milliyetciliginin-dogusu-gelisimi-vegunumuze-etkileri/>, E.T. 24.06.2017.

Branislav Radeljic, “Independent Kosovo: A Threat for the Balkan Region?”,
University
of London,
<http://mpira.ub.uni-muenchen.de/11722/>, E.T. 16.06.2017.

Bugajski Janusz, “Kosova: One Year Later”, Center For Strategic And International
Studies, Washington DC, 2000,
[https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-](https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/attachments/ts000608_Bugajski.pdf)
[public/legacy_files/files/attachments/ts000608_Bugajski.pdf](https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/attachments/ts000608_Bugajski.pdf), E.T. 29.06.2017.

cnn.com, “Steps NATO Must Take For Airstrike Approval”, October 8, 1998,
<http://edition.cnn.com/WORLD/europe/9810/08/kosovo.nato.steps/>, E.T.: 21.06.2017.

“Constitutional Framework For Provisional Self Government”, UNMIK/REG/2001/9,
15.05.2001, <http://www.trepca.net/politike/korniza-kushtetuese.htm>, E.T. 28.06.2017.

Çelik Bilgin, “Kosova’nın Geleceği Üzerine”, 2005,
http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html, E.T. 02.07.2017.

Çelik Bilgin, “Kosova’nın Geleceği Üzerine”, 2005,
http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova_Sorunu.html, E.T. 24.06.2017.

Çelik Bilgin, “Vesayetten Bağımsızlığa Mı? Kosova’nın Geleceğini Belirleyecek
Müzakere Süreci Yakında Başlıyor”, 2005,
<http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html>, E.T. 24.06.2017.

Çelik Hüseyin, “Küreselleşme Sürecinde Kimlik Tartışmaları ve Medyanın Rolü:
Kosova Örneği”,
[http://193.255.56.45:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/768/Celik%2C%20H._20](http://193.255.56.45:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/768/Celik%2C%20H._2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
[12.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://193.255.56.45:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/768/Celik%2C%20H._2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y), E.T. 24.09.2017.

European Commission (2015(a)) “Instrument For Pre-accession Assistance (IPA)-Kosovo Financial Assistance”,
http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo/index_en.htm,
 E.T. 02.07.2017.

European Union Office in Kosovo/European Union Special Representative in Kosovo, 2012,
http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.htm, E.T. 02.07.2017.

European Union Office in Kosovo/European Special Representative in Kosovo, 2015,
<http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,19>, E.T. 02.07.2017.

G-8’lerin Bonn Toplantısında aldığı kararı,
<http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>, E.T. 27.06.2017.

Holbrooke Richard, “Kosovo Independence Declaration Could Spark Crisis”,
<http://secure-dev.cfr.org/kosovo/holbrooke-kosovo-independence-declaration-could-spark-crisis/p14968>, E.T. 16.06.2017.

Horvitz Paul F., “On Bosnia, Clinton Aggressive, Bush Wary”, The New York Times, 6 August 1992, <http://www.nytimes.com/1992/08/06/news/06iht-prex.html> E.T.: 21.06.2017.

Kosova: Final Statüsü ‘Should Be Decided By December’,
<http://www.rferl.org/featuresarticle/2007/08/ADB079E2-1A37-4AB3-AEED-40CC9F69C01D.html>, E.T. 29.06.2017.

Kosova Ülke Raporu, 2012,
<http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Kosova.pdf>, E.T. 02.07.2017.

“Kosovo Non-majority Communities Within the Primary and Secondary Educational Systems”, <http://www.osce.org/kosovo/36978?download=true>, E.T. 05.07.2017.

Özlem Kader, “Dış Politika Ekseninde Balkanlar’da Arnavutlar ve Arnavutluk”, <http://www.turansam.org/makale.php?id=293>, E.T. 16.06.2017.

Progonoti Erjada, “Sırbistan Seçimleri: Kosova’da Yüksek Gerilim”, <http://www.usgam.com/index.php?l=800&cid=602&bolge=0&konu=>, E.T. 05.07.2017.

Progonoti Erjada, “Kosova Kargaşasında: ‘Cui Prodest’”, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=540&konu=28&bolge=11>, E.T. 05.07.2017.

Resolution 1244 (1999) Adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999, <http://www.nato.int/kosovo/docu/u990610a.htm>, E.T. 27.06.2017.

Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration of Kosovo, 23 December 1999, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1999/1250, E.T. 27.06.2017.

Report of UN Secretary General to the UN Security Council on UNMIK, S/1999/779, 12 July 1999, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/reports.shtml>, E.T. 28.06.2017.

Rrahmani Bashkim and Zogiani Avni, Kosovo “UNMIK-Administered”, 2007, <http://www.refworld.org/pdfid/4756ad5814.pdf>, E.T. 28.06.2017.

Sancaktar Caner, Avrupa Birliği Yolunda Bosna-Hersek, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/747/avrupa_birligi_yolunda_bosna-hersek, E.T. 13.06.2017.

Solana Javier, “The Washington Summit: NATO Steps Boldly into the 21st Century”,

NATO Review, Webedition, No. 1, Spring 1999, Volume 47.

<http://www.nato.int/docu/review/1999/9901-01.htm>, E.T.: 21.06.2017.

Tolksdorf Dominik, “Implementing the Ahtisaari Proposal: The European Union’s Future Role in Kosovo”,

<http://www.cap.lmu.de/download/2007/CAP-Policy-Analysis-2007-01.pdf>, E.T. 29.06.2017.

Türbedar Erhan, “Sırbistan Kosova Siyasetini Sorguluyor”, 25 Eylül 2011,

<http://avim.org.tr/Blog/SIRBISTAN-KOSOVA-SIYASETINI-SORGULUYOR-Dr-Erhan-TURBEDAR>, E.T. 05.07.2017.

Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, “Balkan Savaşlarının 100. Yıldönümünde Balkan Tecrübeleri”, Rapor No. 1, Ekim 2012,

http://www.turkakademisi.org.tr/usr_img/yayinlar/raporlar/dpa_rapor_1_balkanlar_100.yil_tasav_son.pdf, E.T. 09.07.2017.

UN Security Council, “Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo”,

<http://www.unmikonline.org/SGReports/S2011514.pdf>, E.T. 05.07.2017.

Uyar Tefik, “Balkan Haritası Yine Değişti, Yine mi Değişecek”,

<http://gozlem.blogcu.com/balkan-haritasi-yine-degisti-yine-mi-degisecek/864367>, E.T. 16.06.2017.

Vankovska-Cvetkovska Biljana, “Between Preventive Diplomacy and Conflict Resolution”, *The Macedonian Perspective on the Kosovo Crisis*, Balkan Peace Study Center, University of Skopje, Washington DC, 1999,

<http://www.makedonika.org/whatsnew/The%20Macedonian%20Perspective%20of%20the%20Kosovo%20Crisis.pdf>, E.T. 29.06.2017.

Woodward Susan L, "Humanitarian War: a New Consensus, The Politics of Humanitarian Assistance: Debates, Dilemmas, and Dissension",
<http://www.odi.org.uk/events/docs/3775.pdf>, E.T.: 21.06.2017.

<http://www.kosovothanksyou.com/>, E.T.: 21.06.2017.

<http://www.nato.int/kosovo/history.htm>, E.T. 24.06.2017.

<https://www.haberler.com/kosova-nin-nufusu-1-milyon-740-bin-3956368-haberi/>, E.T. 10.06.2017.

https://ipfs.io/ipfs/QmQP99yW82xNKPxxLroxj1rMYMGF6Grwj2o4svsdmGh7S/out/A/Mitrovi%C3%A7a_Belediyesi.html, E.T. 10.06.2017.

<http://www.dw-world.de/dw/article/0,2144,2706414,00.html> , E.T. 29.06.2017.

<http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16>, E.T. 02.07.2017.

<http://www.kcsfoundation.org/?page=2,151#.V1SO3uFJnIU>, E.T. 02.07.2017.

<http://www.mei-ks.net/en/stabilization-associationbrprocess->, E.T. 02.07.2017.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, E.T. 05.07.2017.

https://books.google.com.tr/books?id=lgHPkCY2RWEc&pg=PA140&lpg=PA140&dq=The+European+Union+Commitment+to+Kosovo,+Pristina,+2001&source=bl&ots=97_j08uELs&sig=KVSy0-5ABN40IAI3Fi4bZRxVcmc&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjB5c7w5eDUAhWEaFAKHUswAI8Q6AEILTAB#v=onepage&q=The%20European%20Union%20Commitment%20to%20Kosovo%2C%20Pristina%2C%202001&f=false, E.T. 28.06.2017.

<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/kosovo.pdf>, E.T. 01.10.2017.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kosovo_ethnic_2005.png, E.T. 01.10.2017.

TEZLER

- Altunya Eylem, “The Kosovo Crisis and Turkey (1991-2001)”, Bilkent Üniversitesi, Ekonomik ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eylül 2003.
- Baş Numan, “Kosova Sorununun Ortaya Çıkışı ve Balkanlar Üzerine Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009.
- Erdoğan Ataman, “Kosova’nın Geleceği”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.
- Göktaş Oktay, “Balkanların Anahtar Ülkesi Arnavutluk”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995.
- Kadriaj Shqipran, “Kosova Sorunu”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
- Kuzu Ender, “Uluslararası Hukukta Tanıma ve Kosova’nın Tanınması Sorunu”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- Miftari İsmet, “Arnavutluk’un durumunu da göz önünde bulundurarak Kosova’nın geleceğini değerlendiriniz. Gelişmelerin bölgesel siyasete etkileri nasıl olabilir. Bu değerlendirmeler ışığında Türkiye, Arnavutluk ve Kosova’nın izlemesi gereken ortak politikalar neler olabilir?”, Harp Akademileri Komutanlığı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, (Mart) 2007.
- Oruç Zülküf, “Balkanlarda Osmanlı Mirası Ve Ulusçuluk Çerçevesinde Balkan Türklerinin Kimlik Ve Yönetim Sorunları Kosova-Makedonya Örneği”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya, 2011.
- Sarı İbrahim, “Kosova’nın Bağımsızlığının Uluslararası Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.

Tangör Burak, “Avrupa Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri ve Türk Dış Politikası”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Gazete Haberleri:

“Cem’den çözüm önerileri”, *Milliyet*, (9 Mart 1998).

“Cem ziyaretten memnun döndü”, *Cumhuriyet*, (9 Mart 1998).

Ercan Özcan, Röportaj, *Milliyet*, (7 Ağustos 1998).

“Interview With Prime Minister Ljupco Georgievski”, *New Europe*, no. 304, (22-28 Mart 1999).

Kılıç Ebru, “Portre: Kosova Kurtuluş Ordusu”, *Radikal*, (28 Haziran 1999).

Kohen Sami, “Sırlara mesaj verildi, ama...”, *Milliyet*, (10 Haziran 1998).

“Kosova kurtulsun”, *Milliyet*, (9 Haziran 1998)

Milliyet, (13-14 Haziran 1999).

“Sırların Sandığından Beklenen Sonuç Çıktı”, *Milliyet*, (17 Şubat 2012).

“Sırbistan’da Artık AB Üyeliğine Aday”, *Milliyet*, (2 Mart 2012).

“Türkiye her türlü katkıya hazır”, *Cumhuriyet*, (28 Temmuz 1998).

Wood Nicholas, “Balkan crisis that some see as overblown”, *International Herald Tribune*, (19 Kasım 2006).

“Yugoslav Dışişleri Bakanı Zivadin Yovanoviç ile röportaj”, *Milliyet*, (9 Haziran 1998).

Milliyet, (23 Temmuz 2010).

Milliyet, (24 Temmuz 2010).

Zaman, (22 Temmuz 2010).

Zaman, (23 Temmuz 2010).

Televizyon Haberleri:

CNN, (13.02.2008).

EKLER

EK-1: Kosova Siyasi Haritası

Kaynak: <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/kosovo.pdf>, E.T.

01.10.2017.

EK-2: Kosova Etnik Yapı Haritası

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kosovo_ethnic_2005.png, E.T.

01.10.2017.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Ömer KÖSEALIOĞLU

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 25 Temmuz 1977, Kayseri.

Medeni Durumu: Evli

Tel: 0533 328 36 17

E-Mail: omer_kosealioglu@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Uludağ Üniversitesi / Uluslararası İlişkiler Bölümü	2000
Lise	Nuh Mehmet Baldöktü Anadolu Lisesi /Kayseri	1995

YABANCI DİL

İngilizce